

קובץ גליונות

פרשת ויגש - ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

חזר למלאי

ניתן להשיג בחנויות הספרים
ישיבות ובתי כנסת - ניתן לפנות למכון חכמה ודעת
טלפון: 02-6308060. בארה"ב: 718-3396500
אימייל: office@chochmah-vdaas.com

722-441660

2441670@gmail.com ☒ 02.970.7087 ☎

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

ספר משניות ושו"ת

עם ביאור חובת האדם

מרבין המשגיח
רבי דן סגל שליט"א

פירושים דיוקים ועיונים
בדברי המסילת ישרים

עצות מועילות לעבודת השם
וקניית המעלות

יסודות חכמה ודעת והנהגות מעשה רב
מרבין המשגיח
רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל
ומרבתינו מאורי הדורות זצוק"ל

יומא דהילולא של מחבר הספר חסד לאלפים

ביום ראשון הקרוב ח' טבת יחול יום היארצייט ה-99 לפטירתו של הגאון הגדול רבי אליהו פנחס הכהן מריינא בעל מחבר הספר הנפלא "חסד לאלפים" על עניני ברכת כהנים.

**עקב המצב הבטחוני באזור זה נמנע מרבים לעלות לצינונו ולהתפלל לע"נ
מי שיוכל לעלות לקברו נשמח שיעדכן במס' 053-3145900**

זכינו ב"ה למצוא את מקום קבורתו של הר"ר אליהו פנחס ב"ר זאב הכהן מורנו זצ"ל בהר הזיתים שבירושלים, וכן עלה בידינו בסיעתא דשמיא גדולה לשפץ את מצבתו.

ע"פ מה שבררנו הנפטר לא השאיר אחריו זש"ק, וע"כ כל היכול ללמוד ולהתפלל לע"נ תבוא עליו הברכה, ואי"ה יהיה למליץ יושר בעבורו.

נוסח המצבה:

פ"נ הרב הגדול בתורה, מרביץ תורה ברבים, יקר הרוח והמדות
הר"ר אליהו פנחס ב"ר זאב הכהן מורנו זצ"ל.
נלב"ע ביום ח' טבת תרפ"ג, תנצב"ה

מצבה אחרי שיפוץ

מצבה לפני שיפוץ

מיקום המצבה בהר הזיתים:

בחלקת פרושים, גוש 2 אמצעי, תת חלקה ג', שורה 24, מספר 36.

**לאחר שאזלו כבר כמה מהדורות של הספר "חסד לאלפים"
הרוצה להיות שותף בהדפסת מהדורה נוספת שיפנה:**

053-3145900

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות
השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

- יד טבת ויחי • כג אדר ב' שמיני • ג תמוז חקת
- כא טבת שמות • א ניסן תזריע • י תמוז בלק
- כח טבת וארא • ח ניסן מצורע • יז תמוז פינחס
- ו שבט בא • טו ניסן חג הפסח • כד תמוז מטות
- יג שבט בשלח • כב ניסן אחרי • ב אב מסעי
- כ שבט יתרו • כט ניסן קדושים • ט אב דברים
- כז שבט משפטים • ו אייר אמור • ז אלול שופטים
- ד אדר א' תרומה • יג אייר בהר • ז אלול כי תצא
- יא אדר א' תצוה • כ אייר בחקותי • יד אלול כי תצא
- יח אדר א' כי תשא • כז אייר במדבר • כא אלול כי תבא
- כה אדר א' ויקהל • ה סיון נשא • כח אלול נצבים
- ב אדר ב' פקודי • יב סיון בהעלתך • ר"ה
- ט אדר ב' ויקרא • יט סיון שלח • ו תשרי וילך יו"כ
- טז אדר ב' צו • כו סיון קרח • חג הסוכות

ניתן לשלם באשראי

במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ

ניתן לפנות למס'

053-3145900

k.gilyonot@gmail.com

זמני הדלקת הנרות

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:00	5:15	5:53
בני ברק	4:14	5:16	5:49
קרית ספר	4:09	5:16	5:51
בית שמש	4:00	5:16	5:52
אופקים	4:10	5:19	5:52
חיפה	4:06	5:14	5:48
ליקוד	4:13	5:43	5:58

בחסות:

גינות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על השארק!

03-900-9944

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 25 | טבת תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

כדידי הוי עובדא

מעשה נורא בענין כף זכות - לפרסום בגליון "כף זכות".

מעשה אמיתי על כל פרטיו בלי השמטת פרט או הוספת פרט.

ביום ג' פרשת מקץ תשפ"ב עשו השכנים שלנו בכנין אירוסים לבתם ב"ה בשעה טובה ומוצלחת, אבל זה היה יום אחרי שגמרו את השבע ברכות לאחד הילדים, והיה להם בלגן וכו' וכו', ואי"צ להאריך איך נראית משפחה עם מלא ילדים אחרי שבוע של חתונה ושבע ברכות של אח ועוד צריך להתארגן לאירוסין של אחות, בקיצור רצינו מאוד לעזור להם, שאלה אותם אימי תחי' כמה היא יכולה לעזור, הם אמרו שאם היא תעשה להם "עוגת ויטרינה" זה יציל להם את המצב, יצויין למי שאינו יודע, להכין ולצפות וכו'.

"עוגת ויטרינה" זה סיפור של כמה שעות מכובדות, אימי כמוכן שמחה לעזור להם, אבל ב"ה בבית אימי יש יולדת בבית עם כמה ילדים, ובחנוכה הילדים חוזרים מהת"ת מוקדם, בקיצור אי"צ לתאר איך נראה בית עם ילדים ועם נכדים, הבלגן הוא למעלה מתיאור, בקיצור, נכנסו לעבודה ואכן ב"ה בשעה 7.30 בערב הודיעה להם שהעוגה מוכנה והיא בינתיים במקפיא לתפוס חוץ שלא ימס השוקולד. למעשה, עוכרות שעה שעתיים, והשכנים לא מגיעים לקחת את העוגה, לא ידענו מה לעשות עם עצמנו, כמה שעות שכל הבית על גלגלים ולמעשה הם שכחו מזה כלאחר יד, ולא רק זה אלא הם לא באים לקחת את זה, והרי הארוסין מתקיים באותה עיר, [אנחנו לא ידענו בדיוק איפה זה, ולא היה מי שילך].

משמים אחת מהאחיות שלי שיחקה למחרת בביתם, ומספרת לתומה שהעוגה נשארה בבית שלנו, הם שמעו מזה והם חטפו הלם, מיד התקשרו לאימי ושאלו אותה האם אחותי הקטנה צודקת? כי היתה על השלחן עוגת ויטרינה... בקיצור מה שהתברר הוא, שהם עטפו את כל האוכל וכל הדברים לאירוסין בקרטונים וכדומה, ולא יכלו לדעת האם הכניסו את העוגה ג"כ, היא שאלה האם הביאו את העוגה? וענו שכן, תכלס' אחת החברות הביאה ג"כ עוגה והם היו בטוחים שהביאו את העוגה שלנו.

מעשה פלא זה היה באמת, זה לא דמיון, ואף אחד בעולם לא מעלה בדעתו כזה לימוד זכות, רבותי זה מעשה שהיה, תלמדו לדון לכף זכות, וה' ירח אותנו לכף זכות.

אי"ה בגליון מיוחד זה יובאו עובדות הקשורות לכף זכות. במשך השנה הקרובה יוקדש מדי שבוע גליון אחד לזכות כל אחד מארבעים וחמישה שנהרגו במירון אשר רבים מהם לא זכו לזש"ק ויהיו חיזוקים אלו לזכותם ולעילוי נשמתם הטהורה.

ניתן לשלוח עובדות ומעשים בענייני כף זכות למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com
כמו"כ ניתן להשתתף בהקדשה ע"ג גליון זה במס' 053-3145900

שאלה לדיון בשולחן שבת

למה הבחור לא רצה לקרוא לבחור

בישיבתנו הקדושה יש טלפון ציבורי בקומת כניסה, ובית המדרש קומה אחת למעלה, והשתרש מנהג שאם בחור מרים את הטלפון, ומבקשים לקרוא לבחור שככל הנראה הוא נמצא בבית המדרש, אין הבחור שהרים עולה למעלה, אלא מבקשים מבחור שנמצא בקומה למעלה, שיכנס שניה לבית המדרש להודיע לבחור שיש לו טלפון, או שידיע שהוא לא נמצא.

באחד הימים הרים בחור את הטלפון, וראה בקומה למעלה את הבחור כתריאל שהוא נמצא בקומה למעלה, אמר לו תכנס שניה לבית המדרש ותקרא לבחור פלוני, אמר לו כתריאל שהוא לא יכול כי הוא ממחר. אמר לו הבחור למטה, להיכן אתה כבר יכול למהר, זה סתם עצלות, אל תגיד שאתה ממחר, תאמר שאתה עצלן, ואתה לא רוצה לעשות חסד, זה בסך הכל לוקח שתי דקות.

הבחור כתריאל לא השיב לו כלום, ורק ענה שהוא ממחר, והלך לו, והבחור ניסה לדון אותו לכף זכות, ולא הצליח.

תשובה לשאלה משבוע שעבר

בטנו נתמלאה וראשו נפתח

החלטתי לשים עליו עין, ובהפסקת האוכל בדקותי מה קורה איתו. נדהמתי לגלות שהילד לא אוכל. "למה לא הבאת אוכל? שאלתי, "אכלתי כבר בבית", הוא השיב, והרגשתי שהתשובה הזאת לא ממש מדויקת. התחלתי לחקור אותו בעדינות, מה אכלת? את רוצה לאכול עוד? אתה רעב? ואז הילד נשכר והודה שהוא לא אכל כלום, כי אין אוכל בבית.

התברר שאמא שלו סובלת ממחלה כלשהי, ופשוט לא יכולה לתפקד. האבא עובד מחוץ לעיר ויוצא מוקדם מאוד מהבית, והילדים מתארגנים לבד והולכים ללימודים, אין מי שיקנה להם לחם וחלב, ולחיידר הם הולכים רעבים...

הלכתי למכולת הקרובה, קניתי לו לחמניה עם שקית שוקו, והילד התנפל על האוכל וחסל אותו בתוך רגעים ספורים. הבנתי שזה לא רק הוא, זה כל האחים והאחיות.

יצאתי למכולת פעם שניה, קניתי לחמניות ושקיות שוקו לכל האחים שלומדים בחיידר וגם לאחיות הלומדות בבית ספר שהוא ממקום במקום לא רחוק מהחיידר, נתתי לכל ילד לחמניה עם שוקו, ולתלמיד שלי נתתי שיקה גם לאחיות שלו שלומדות בבית הספר.

באותו ערב הרמתי טלפון לגורם בקהילה של אותה משפחה, ומאז הם דאגו לעניין ובאמת הילדים אכלו היטב, גם בכוקר וגם בצהרים וכערב, היה להם אוכל מבושל וכריכים עם ירקות ופירות, והילדים פשוט התחילו לפרוח. התברר שלא היה לו ראש בטטה כמו שחשב המלמד הקודם, אלא היה לו ראש רעב, נראה את המלמד לומד, כאשר בטנו מקרקרת מרעב...

גיליון מס' 452 פרשת ויגש
תשפ"ב שנה עשירית

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

גליון זה יוצא לע"נ
הגאון הגדול רבי אליהו פנחס הכהן
ב"ר זאב מריינא בעל הספר "חסד לאלפים"
על עניני ברכת כהנים
היות והמנוח לא השאיר זש"ק,
נא ללמוד משניות ותהילים לטובת נשמתו
נלב"ע ח' טבת תרפ"ג תנצב"ה

אורחות יושר

השבוע התקיים מעמד לציון שנת העשור
להקמת הארגון "אורחות יושר" שבראשות נכדו
חביבו הר"ר אריה שליט"א, מטרת הארגון
שהוקם לע"נ אשת חבר הרבנית ע"ה לעודד את
לימוד המוסר לכלל הציבור כפי בקשת רבינו
שליט"א, נביא כאן מעשה קטן אבל גדול כפי
שהובא בספר החדש "לחזות בנועם השם".

סבר פנים יפות

מי שזכה ונמצא לעתים מזומנות בקרבת מרן
שליט"א, לא יכול שלא להבחין במדה המיוחדת
של הסבלנות ואורך רוח בו נוהג מרן שליט"א
בפני אלפי היהודים הפוקדים את מעונו.

פעם, נכנס להתברך אחד, "מוקיר רבנו ותמכין
דאורייתא", ולאחר שנתברך, אמר למרן שליט"א
שברצונו לומר "וארט" יפה ששמע פעם, ואכן
הלה החל להרצות את הפרוש אותו שמע בעבר,
כשהוא מדגיש כי שמע זאת אך אינו זוכר בשם
מי.

שמע מרן שליט"א את כל דבריו באורך רוח וללא
סימני קצר רוח חלילה. וכשסיים להרצות את
דבריו (מה שארך דקות ספורות – זמן רב ביותר
במושגי מרן שליט"א), אמר מרן שליט"א: "כן, זה
כתוב בספר פלוני..."

מעניני הפרשה

"אעלה ואגידה לפרעה ואומר אליו, אחי ובית אבי אשר בארץ כנען באו
אלי" (בראשית מ"ו, ל"א)

יש כאן כמה תמיהות: בהתחלה תכנן יוסף לומר לפני פרעה: "אחי ובית
אבי באו אלי", בלי להזכיר את אביו, ואילו בסוף כתוב (מ"ז א') "ויבוא
יוסף ויגד לפרעה ויאמר 'אבי' ואחי וצאנם ובקדם וכל אשר להם באו וגו'",
הרי שכן הזכיר את אביו.

ותמיהה נוספת: בתחילה (מ"ו ל"ב) תכנן יוסף לומר לפרעה על אחיו שהם
רועי צאן, וגם הכין את אחיו מה לענות לפרעה כשיקרא להם וכו', ואילו
בסוף בכלל לא נזכר שאמר לפרעה שהם רועי צאן רק שקרא למקצת אחיו
(מ"ז ב').

ואחרי העיון בפסוקים אפשר לבאר כך:

כשאחי יוסף ואביו יעקב הגיעו למצרים עם כל מקניהם, חשב יוסף
שמסתמא פרעה שמע מזה והוא כועס שבאו עם מקניהם, כי תועבת
מצרים כל רועה צאן, וגם פרעה עצמו הרי דקדק ואמר להם שיבואו בלי
צאן (עיי' בפסוק מ"ה י"ז, ט"ט, וטעמא דקרא ריש פרשת ויגש), ולכן הכין
תרוץ לומר לפרעה, שמכיון שהם רועי צאן הביאו את מקניהם, וגם הכין
אותם שאם פרעה יקרא להם יאמרו שהם רועי צאן.

ולכן לא הזכיר את אביו, כי הוא אינו רועה צאן וכלפיו התירוץ לא יועיל.
אבל לבסוף יוסף הגיע לפרעה וראה שאינו דיועד כלל שהם הגיעו, אם כן
צריך לספר לו מהתחלה, "ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקדם וכל אשר להם
באו וגו'".

ולא התנצל מעצמו שהם רועי צאן, כי מי אמר שפרעה יקפיד, ורק קרא
למקצת אחיו כדי שיאמרו לפרעה שהם רועי צאן.

(שבענו מטוביך)

מדור שנים קדמוניות לשבועות הבאים בעזה"י

פרשת וארא - על הקשר עם המגיד משרים הגה"צ רבי שלמה ברעוודא זצ"ל (י"ד כ"ו טבת)
פרשת בשלח - מדברי רבינו על האי צדיק וקדוש רבי ישראל אבוהצירא 'באבא סאלי' (י"ד ד' שבט)
נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים. תמונות. עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

וציותי את ברכתי

הלכות שביעית ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

דין מאכלים שנפסלו מאכילה ושיירי מאכל (ח"ב)

טעם שביעית הבלוע בכלי

א. המבשל פירות או ירקות הקדושים בקדושת שביעית בכלים, ובתוך יומו מבשל אוכל שאינו בקדו"ש, אין צריך לנהוג
קדושה בתבשיל השני, כיון שהטעם הבלוע בכלי הוא כנפסד, מאחר שא"א לעשות עמו כלום, אבל אם בישל בכלי דבר
האסור מחמת שעבר זמן ביעורו, לכתחילה יש להגעיל את הכלי, וכדלהלן לענין ספיחין.

לטמא פירות שביעית

ב. בזמן שנהגו דיני טומאה במאכלים, היה אסור לטמא פירות שביעית, שע"ז מפסיד את הפירות מאכילה ומגביל את
אכילתם.

מתוך ספר שיה השמיטה - אוצר פסקי רבינו הגר"ח קניבסקי

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

שבעה להסתלקותו של הגה"צ רבי ישי מנדל זצוק"ל

בחייהם ובמותם:

שלושת הגאונים, רבי ישי, רבי גדליה, ורבי בערל, טמונים זה לצד זה. עדי יבוא ינון ויקוצו עם שוכני עפר

את אשר יאהב ה' - יוכיח. רבי ישי היה אהוב מאוד אצל הקב"ה, והיה טוב לשמים ונוח לבריות, כשהאיר פנים לקטן כגדול, ולא התרעם על שום צער ומצוקה שפקדו אותו במשך שנות חייו. מלבד מה שלא זכה לזרע של קיימא.

פרק מיוחד בה התגלה זוהרו, היה בעשר שנותיו האחרונות, עת נחלש בגופו והיה זקוק לסיוע, מעולם לא ביקש בפירוש טובות מאנשים, ורק על מה שסייעו לו - הודה.

חתנא דבי נשיאה הגאון רבי יהושע צביון שליט"א, שעמד לימינו בכל השנים מתוך מסירות ודאגה אין קץ, סח לנו כי לעיתים קרובות עת היה מזדמן לבית חמיו מרן שליט"א, היה נשאל על ידו "מה שלום ר' ישי, האם כבר יש בכוחו לבוא לבית הכנסת..."

בשנים האחרונות קבע רבי ישי את מקומו בבית הכנסת 'בית תפילה', בראשות בן רבינו, הגאון רבי אברהם ישעיהו שליט"א, ושם כיבדו אותו כיאות לצדיק כמותו.

צהלתו על פניו.

רבי ישי בתקופה האחרונה

עם היוודע דבר פטירתו, התבטא בהתרגשות הגאון הגדול רבי שרגא שטינמן שליט"א: הלא דבר הוא! רבי ישי הסתלק ביום בו נלב"ע אבי מורי זללה"ה, כ"ד כסלו, במקום בו הסתלק וגם בשעה בה הסתלק. ולפלא הוא.

והוסיף להזכיר: שמעתי מרבי ישי, כי בהלויתו של מרן החזון איש זצוק"ל הוא עמד סמוך להגאון הגדול רח"ש קרליץ זצ"ל, ושמע אותו אומר, אם היינו חסידים, הרי שהיינו תיכף ממנים 'ממשיך' למרן החזון איש.

שאל אותו רבי ישי - וכי את מי ניתן למנות לממשיכו של החזון איש?

והגרח"ש ענה: את האברך רבי אהרן לייב שטינמן...

בהלויתו של רבי ישי זצ"ל השתתפו המוני מכריו ובראשם רבינו מרן שליט"א, וליווהו למנוחות בביה"ח פונביז' בבני ברק. ת.נ.צ.ב.ה.

הגאון הגדול שליט"א עם להבחל"ח רבי ישי זצ"ל

"משמת רבי ישי בטלה ענווה".

בשבוע החולף הסתלק מעמנו זקן ושבע ימים הרה"ג והצדיק רבי ישי מנדל זצ"ל, מוותיקי וממעמידי בית המדרש 'לדרמן', במשך למעלה מיובל שנים.

רבי ישי היה תלמיד חכם מלא וגדוש בכל מכמני תורה, כשאת תורתו קנה באף, מתוך עשרה קבין של יסורים שקיבל במתנה במשך כל שנות חייו. עוד מילדותו גלה ממקום למקום בשנות המלחמה, ושתה את כוס התרעלה. בהמשך זכה לבנות את ביתו, והקים בית של חסד ועזרה לכל נצרך. והגה בתורה בהתמדה בכולל אברכים 'חזון איש', בהמשך שנותיו זכה רבי ישי להרביץ תורה בישיבת 'תפארת ציון' בבני ברק, כשבכל המקומות בהם היה, הוא ברח תמיד מן השררה, ומשתדל ללמוד על מנת ללמד, ולהאזיב את תורת ה' על צעירי החמד.

פרסום ראשון: הג"ר יצחק גרודזינסקי, והג"ר ישי (משמאל) משתתפים בשמחת נער בר מצוה יתום בישיבת 'תפארת ציון'

היכרותו עם רבינו שליט"א היתה רבת שנים, עוד מצעירותו עת למדו יחד להבחל"ה בישיבת לומז'א בפתח תקוה חברותא משותפת כשנה וחצי, ולאחר מכן את קבע את מקום תפילות בבית הכנסת לדרמן עשרות שנים.

בתקופה מסוימת שימש כגבאי בבית המדרש לדרמן במנין 'ותיקין', ורבינו מרן שליט"א דיבר לא אחת בשבחו, על כך שהוא נוח לבריות, ומסתדר עם ציבור המתפללים, שכידוע מלאכה זו - מן הקשות ביותר. לעת זקנותו, קרא להגאון רבי מרדכי אריאל שליט"א, ואמר לו, היות וקשה עלי העמידה, אבקש שתעמוד במקומי, וכלל יהא בידך: היות ובדרך כלל אנשים מתרעמים על הגבאי, לכן תזכור, לגבאי יש תפקיד יחיד: לעשות! לא להתעסק עם מריבות וטענות, רק לעשות את המוטל עליו...

מידי שבת אחרי תפילת שחרית כותיקין, היה מוסר רבינו מרן שליט"א שיעור קצר בהלכה מתוך הספר 'חיי אדם', ולפני עשר שנים הפסיק מלומר את השיעור, ומתפללי בית הכנסת נתנו עיניהם ברבי ישי ז"ל שימלא את מקום רבינו שליט"א, ואכן במשך מספר שנים מסר את השיעור במקומו.

ידידות איתנה היתה לו לרבי ישי עם הגאון הגדול רבי גדליה נדל זצ"ל, סבי, רבי יוסף גולדשטוף, סיפר לי כי רבי גדליה מאוד החזיק מרבי ישי, הוא סבר כי הוא איש אמת, וכי כאן בעולם עוד ניתן לפוגשו כאיש בין אנשים, אך בעולם האמת יתייחד לו מקום מיוחד שלא כל אחד יוכל לראותו. כשקנה רבי גדליה זצ"ל מקום קבר בבית החיים פונביז', שמע מכר רבי ישי וביקש לקנות חלקה במקום הסמוך, כדי להיות ליד שכן טוב. אגב, גם ידיד הגאון השקדן רבי ליפא דוב וינטרוב זצ"ל, נטמן הוא גם באותו אזור.

זכינו ובמשך תקופה ארוכה היה לרבי ישי קביעות לעיין בגליון 'דברי שיח', ומפעם לפעם אף העיר בנועם את הארותיו המהכימות.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שיח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

(מערכת וארכיון 'דברי שיח' שומרת לעצמה את כל

הזכויות ואין להעתיק ללא רשות).

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

וכשאדם ישן הוא אמנם חי ונושם, אבל אין לו נשמה, ורק כשמתעורר חוזרת אליו הנשמה, וזהו שאנו מודים בכל בוקר 'מודה אני לפניך וכו' שהחזרת בי נשמותי, כי בשעת השינה יש לאדם רק נפש ורוח, כמו לבעלי חיים, ואין בו נשמה, והנשמה באה רק כשמתעורר, וזהו על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך.

י'על נסיד שבכל יום עמנו' – כי אדם חי כל הזמן בניסים, ואנו לא מכירים ולא יודעים את הניסים, כמו שאמרו (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו, ועל זה אנחנו מודים, על נסיד שבכל יום עמנו, על הניסים עם כל אחד ואחד וגם עם כל הציבור, ומודים בלשון רבים, הודאה לא רק על עצמו, אלא על כל כלל ישראל, על נסיד שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, שזוהי המציאות.

אבל האם באמת אדם חושב כך? וכי באמת מרגישים את המציאות הזו שאנו חיים בנס ואנו חייבים להודות, והאם מרגישים שאנו מקבלים חסד ורחמים כל החיים, הרי זה נגד הטבע, וצריכים לזה אמונה.

הנפש ממושכנת עבור טובות הבורא

ואחרי האמונה הזו, הרי האמונה גם מחייבת, כי אם אדם מקבל כאלה חסדים וטובות מהקב"ה, זה גם מחייב להחזיר משהו, לקיים את מה שהקב"ה דורש ממנו, ואפילו אם לא היה דורש, הרי מצד הטבע של הכרת הטוב, אדם שמקבל טובה ממישהו, הוא מכבד אותו ומשתדל למלא את רצונו, אבל כאן התורה גם מחייבת! ולכן אין לשער את גודל החיוב שההודאה מחייבת אותו.

ויש בזה לשון של החובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) שהשכל אומר לנפש, האם את יודעת שאת 'חבולה בטובות בוראך', וחבולה הוא לשון משכון, כמו לא תחבול (דברים כד, יז), שהנפש ממושכנת, כי היא מקבלת כל כך הרבה טובות מהבורא וחייבת להחזיר עבורם ואינה יכולה להחזיר, והיא נהיית ממושכנת עבור זה, ונמצאת בידו של הקב"ה, וכמו שכתוב (איוב יב, י) אשר בידו נפש כל חי, הנפש נמצאת ביד הקב"ה כמו משכון!

ועוד לשון כתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, י) לגבי מעלת ההכנעה "יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע", והיינו שכך אדם צריך לחשוב ולהרגיש, שהוא 'יש מאין', ומי עשה אותו יש מאין? יוצרו אשר בראו – הקב"ה! 'וחסד עשה עמו' אחרי שהאדם נברא כבר, הקב"ה עושה איתו חסד כל החיים, 'וידו תנחהו בכל עת' כל הזמן הוא מנחה אותו ומנחה אותו ונותן לו שכל האיד לחיות וכיצד יוכל להמשיך לחיות, 'ונוצר נפשו בכל רגע' הקב"ה שומר את הנפש בכל רגע בזה שהוא מחיה את האדם, וכל החיות היא מהקב"ה, שבידו נפש כל חי. ואם כן זה מחייב!

והחיוב הראשון הוא עסק התורה, כל אחד כמה שיכול כמובן, גם אם חצי שעה או שעה, כל אחד לפי הזמן הפנוי שיש לו.

התענוג בתורה כי היא מזון הנפש

ועסק התורה הוא עסק מאד נעים, אם לומדים בצורה הנכונה, אם יודעים איך ללמוד ולומדים כל אחד לפי הטבע שלו, זה מאד מעניין, ועל דברי תורה נאמר (תהלים יט) מתוקים מדבש, יותר מדבש, משיבת נפש ומחכימת פתי, משמחי לב ומאירת עיניים, והם כל מיני תענוגים שיש בעסק התורה, שאין לשער גודל התענוג שבו.

וסיבת הדבר, מדוע דברי תורה כל כך נעימים ומתוקים, כמדומני שראיתי פעם בדרשות הר"ן שכל דבר שהוא מאד חיוני בענייני הגוף, יש ממנו בעולם דברים מאד טעימים, וכגון מזון, הרי זה נצרך וחיוני לגוף,

תקנת הימים להודות ולהלל

ימי החנוכה נקבעו להודות ולהלל, וזוהי תקנה של בית דין הגדול שהיו בזמן נס חנוכה, שקבעו לדורות את ימי החנוכה להודות ולהלל, הודאה על החסד והניסים, וגם להלל.

והנה ההודאה היא מה שאומרים על הניסים בתפילה ובברכת המזון, והלל הוא ההלל השלם שאומרים בימי החנוכה, והם שתי תקנות שתיקנו בית דין הגדול של אותה תקופה, להודות ולהלל.

ובאמת גם בכל השנה יש זמנים שמוסיפים הזכרות בתפילה, ובשבת יש תפילה מיוחדת לשבת, ובראש חודש מזכירים יעלה ויבוא בתפילה, וזו גם כן תקנה של בית דין הגדול, וכן בחול המועד מזכירים יעלה ויבוא, וביום טוב יש תפילה מיוחדת, אבל בחול המועד מתפללים תפילה של חול עם הזכרת יעלה ויבוא.

ברם כל אלו הם הזכרות ולא הודאה, ואילו בחנוכה יש תקנה מיוחדת של הודאה בתפילה, וכל ההזכרות שאומרים תמיד יעלה ויבוא בראש חודש וחול המועד, אומרים אותם בברכת רצה, אבל בחנוכה אומרים את ההודאה בברכת ההודאה, במודים אנחנו לך, ושם מוסיפים את ההודאה על הניסים ועל הנפלאות.

וכן בברכת המזון, כל ההזכרות שמוסיפים, רצה והחליצנו בשבת, וכן יעלה ויבוא בראש חודש ובמועדים, אומרים אותם בברכת רחם לפני ובנה ירושלים, ואילו בחנוכה שמוסיפים הודאה, אומרים אותה בברכת נודה לך, והיא תקנה מיוחדת של הודאה.

ההודאה בברכת מודים כל השנה

וכך בכל תפילה בחנוכה יש הודאה. אכן באמת גם בכל השנה יש הודאה בכל התפילות, בברכת מודים בשמונה עשרה, שהיא משלוש הברכות האחרונות, שמתחילות ברצה, ואחר כך מודים.

ובברכת מודים אומרים הרבה לשונות של הודאה, ומתחילים 'מודים אנחנו לך' וכו', ואחר כך שוב מזכירים לשון הודאה 'נודה לך ונספר תהלתך', ויש להבין הפירוש בזה, למה מזכירים שתי הודאות, מודים ונודה לך, ומה הן שתי ההודאות הללו.

ויש לפרש כי ההודאה הראשונה **'מודים אנחנו לך'**, היינו כמו הודאת בעל דין, שאנו מודים על האמת ומכירים המציאות שאתה הוא השם אלוהינו וכו', שהכל מן השמים ולא בדרך הטבע, **'צור חיינו'** שאנו חיים, **'ומגן ישענו'** יש גם ישועות, כשיש קשיים הקב"ה מושיע, **'אתה הוא לדור ודור'** – בכל הדורות, כל כלל ישראל, ואנו מודים ומכירים האמת שאנו מקבלים הרבה חסדים וטובות שהקב"ה עושה איתנו, עם כל כלל ישראל, ומודים על זה בלשון רבים.

ואחר כך ממשיכים **'נודה לך ונספר תהלתך'** שזהו כבר דבר נוסף, שאנו גם אומרים תודה על זה, ובתחילה רק היה הודאה על האמת כמו הודאת בעל דין שאנו מודים שקיבלנו טובות, שאין זה במקרה ואין זה בדרך הטבע אלא הכל מן השמים, אבל אחרי שמכירים את האמת הזו, זה גם מחייב אותנו להודות – לומר תודה, ועל זה אנו אומרים נודה לך, תודה! ונספר תהלתך, גם הלל, להודות ולהלל.

ובכל יום אנו אומרים זאת שלוש פעמים, הודאת בעל דין וגם תודה, מודים ונודה לך, שלוש תפילות ביום, וכשיש מוסף זוהי עוד תפילה, ואזי ההודאה היא ארבע פעמים ביום.

ועל מה ההודאה? כל יחיד ויחיד על עצמו וגם על כל הציבור, ומזכירים בלשון רבים צור חיינו מגן ישענו, על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך, **'על חיינו'** – חיי הגוף, מה שהגוף חי, **'ועל נשמותינו'** – גם על הנשמה, שיש לנו נשמה.

ולכן האוכל נברא טעים, וכן השתייה, מפני שהגוף צריך שתיה, לכן השתייה היא מאד טעימה.

וכך ברא הקב"ה את העולם, שהדברים החיוניים לגוף הם טעימים וגם קיימים בעולם, כמו שכתב בחובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה) שכל דבר שיש בו צורך חיוני, הרי הוא קיים בעולם לפי הצורך שצריכים אותו, וכגון אוויר לנשימה שהוא הנצרך ביותר, ולכן זה הדבר הכי מצוי, ואחריו מים לשתייה שהם גם כן נצרכים מאד, ולכן הם מצויים מאד, ואחר כך מזון לאכילה, שהוא גם כן נצרך אבל לא כל כך כמו מים, ולכן הוא מצוי פחות ממים, אבל גם כן יש ממנו לפי הצורך, וכך ברא הקב"ה את העולם שכל דבר חיוני מצוי לפי הצורך.

ולכן בכל הדברים החיוניים לגוף יש טעם והנאה, כגון אכילה ושתייה, וכן שינה, הטבע הוא שאדם נהנה מהשינה, וכך גם מנוחה, וכפי שכתב בספר החינוך (מצוה תפח) שגוף האדם צריך ארבעה דברים, והם: מזון, שינה, וגם מנוחה חוץ מהשינה, וגם שמחה, שיהיו לו דברים המשמחים, שירגיש הרגשה נעימה, והקב"ה ברא את העולם עם כל הדברים האלו הנצרכים לגוף, שהם קיימים ומצויים וגם יש בהם טעם.

והדבר הכי משמח הוא עסק התורה, שהוא התענוג והאושר הכי גדול בעולם, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ד) אשריד בעולם הזה, וזהו מפני שעסק התורה הוא הדבר הכי נצרך וחיוני בשביל הנפש והנשמה, כי הנשמה צריכה מזון, ומזון הנשמה זה תורה, ולכן ברא הקב"ה את התורה עם תענוג מיוחד בעסק התורה, וכל דברי התורה, הלכה ואגדה, כל אחד לפי מה שמושך אותו, יש דברי תורה מאד מעניינים ומושכים, מפני שזה מזון הנפש.

גודל האושר להיות מרותק לתורה

ואמרו באבות שם, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריד בעולם הזה, ונוכרו כאן ארבעה מיני קשיים: אכילת פת במלח, ושתיית מים במשורה, ושינה על הארץ, ועוד חיי צער חוץ מזה, ועם כל הקשיים האלו, אם 'בתורה אתה עמל' אזי 'אשריד בעולם הזה', ומדוע? כך המציאות! שאדם שעמלו בתורה, דהיינו שמרותק לתורה, הוא הכי מאושר בעולם.

ומפני שהוא אמנם אוכל פת במלח, אבל בזה הוא כבר שבע ואינו רעב, ורק האוכל אינו טעים כל כך, אבל הוא כבר שבע, וכן בשתייה הוא שותה מים במשורה ולא שתייה מרובה, אבל הוא שותה כדי צרכו וכבר אינו צמא, וכן בשינה על הארץ, הוא נח כמה שצריך וכבר אינו עייף, וגם חיי צער תחיה, אם יש דברים שמצערים אותו ויש לו איזה דאגות, על ידי העמל בתורה הוא שוכח מכל הצער!

ואשריד בעולם הזה פירושו, שזהו האושר הכי גדול בעולם, שאין אושר אחר יותר מזה, ומי שאינו עמל בתורה הוא לא יותר מאושר, ורק מי שעמל בתורה הוא מאושר, וכאמור כל אחד לפי כוחו, אפילו אם יש לו זמן חצי שעה ביום ללמוד, בזמן הזה הוא הכי מאושר.

אבל צריך שילמד בצורה המתאימה לפי טבעו, וזה דבר שחשוב לדעת, ללמוד כל אחד לפי טבעו, באופן שיביא את הלימוד בפשטות, וכשלומד את מה שפשוט אצלו, אז זה תענוג, אבל כשמתעמק נגד טבעו זה לא מעניין, ואילו מה שמוכן בפשטות זה מעניין וגם תורת אמת, כמו ששמעתי פעם בשם הגר"א שאמר כי מה שפשוט זה אמת ומה שאמת זה פשוט, וכשלומד באופן כזה אזי יש תענוג ואשריד בעולם הזה, על ידי העמל בתורה, שהוא מרותק לתורה.

כסף וכבוד אינם מביאים לאושר

אבל אדם שיש לו הרבה כסף, וכי הוא מאושר, והאם יש לו חיים מאושרים? זה לא נכון, והמציאות היא לא כך אלא ההיפך! הוא לא מאושר! ויש לו קשיים אבל הוא מסתיר אותם כי אינו רוצה שידעו מהם, וידוע שהעשירים אין להם עולם הזה, ויתירה מכך אמרו (קהלת רבה א, יג) שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, וכל הזמן הוא רוצה עוד, ותמיד חסר לו!

ואמרו במדרש שם שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, אדם שיש לו תאוות, כגון חמדת הממון, אינו משיג אפילו חצי תאוותו, ומדוע? כי מי שיש לו מנה, רוצה שיהיו לו 'עוד' מאתיים, שיהיו ביחד שלוש מאות, ועכשיו יש לו רק מנה שהוא מאה, ולכן אין לו אפילו חצי תאוותו, והוא כל הזמן חי עם חמדת הממון, וכמה שיש לו הוא רוצה עוד כפול, ואם יש לו מיליון הוא רוצה עוד שני מיליון, ואינו ממלא אפילו חצי תאוותו! זהו העולם הזה של חמדת הממון.

וכך גם בכבוד, אם יש לאדם חמדת הכבוד, כבר האריך המסילת ישרים בפרק י"א שהכבוד דוחק את האדם, והוא טבע יותר חזק גם מחמדת הממון, כפי שרואים במציאות שאדם מבזבז כסף בשביל כבוד, וכמה כבוד שיש לו זה לא משביע אותו והוא רוצה עוד ועוד, וכמו בחמדת הממון שאם יש לו מנה רוצה מאתיים, כך גם בחמדת הכבוד, מי שאוהב כבוד, כמה שיש לו הוא רוצה עוד, ואין לו אפילו חצי תאוותו. כך הוא העולם הזה של חמדת הממון והכבוד.

ובאמת זה טעות גמור, שהרי בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון מי יעני ומי יעשר מי ישלל ומי ירום, והכל כבר נגזר ונקצב, וגם הרי אמרו (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, ואין הדבר תלוי כמה כסף שיש לו, כי אם יש לו והוא לא שמח בחלקו הרי זה חסר לו, וכי הוא עשיר! הוא עני! מפני שחסר לו! אבל השמח בחלקו לא חסר לו, ולכן הוא עשיר, כי יש לו כמה שהוא צריך ולא חסר לו.

ועל דרך זה אמרו שם איזהו מכובד המכבד את הבריות, שאדם שמכבד אחרים, הוא המכובד, וכולם מכבדים אותו, וכן הכרתי אחד שהיה מכבד את הבריות, וכשעשה בר מצוה לבנו, באו מכל העיר לכבדו, כי המכבד את הבריות הוא המכובד, והוא רק מכבד אחרים ולא מבקש כבוד לעצמו, אבל המציאות היא שכולם מכבדים אותו.

ועוד אמרו (שם ו, ג) אין כבוד אלא תורה, וזהו ענין נוסף, וביאורו, כי הרי מהו כבוד? תענוג נפשי, אכן התורה היא התענוג הנפשי הגדול ביותר, ולכן אין כבוד – תענוג נפשי – כמו התענוג של תורה שעליה נאמר 'אשריד בעולם הזה', שאין אושר יותר מזה.

אלו הם כללים והנהגות כאלה שמי שזוכה להם חי חיים מאושרים, אשריד בעולם הזה, אבל צריך לזה אמונה, ואין זה פשוט לחיות חיים כאלה, ועל הכל צריכים סייעתא דשמיא והכל לפי הזכויות, ועם זכויות יש סייעתא דשמיא בכל מה שצריך.

בעזרת השם נזכה כולנו לזכויות שאנחנו חייבים לעשות אותם, שנזכה לקיים אותם ונזכה לחיים טובים ומאושרים.

בסייעתא דשמיא
ניתן להשיג את הספר החדש ממשאותיו של רבינו שליט"א

דרכי החיזוק

ענייני ציבור

משאות התקופה
פרקי שו"ת ומכתבים
בני הישיבות • חינוך ומרביצי תורה
ציבור • סיומי הש"ס • ימי מגיפה

כולל מפתח ערכים מפורט

*
כמו כן ניתן להשיג את הכרך הקודם
דרכי החיזוק / פרקי הדרכה

הפצה ראשית: קולמוס. להזמנות 052-7600485

נדבת החפץ בעילום שמו
להצלחה בכל העניינים
ברוחניות ובגשמיות

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **לאה פרומט קלרמן** ע"ה
בת הגר"ר חיים יוסף יעקובוביץ זצ"ל
נלב"ע ו' טבת תשע"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **מינה אדלשטיין** ע"ה
בת הגאון רבי מרדכי שמואל קרול זצ"ל
נלב"ע ב' טבת תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי **פינחס שרייבר** זצ"ל
ב"ר ישראל בונם זצ"ל
נלב"ע ד' טבת תש"ע - תנצב"ה

פרשת ויגש - י טבת שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק (שנה ג') * גליון 84 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

י' ולא יכול יוסף להתאפק בו"

מידותיו הטובות של יוסף הצדיק

רואים אנו כאן את מידותיו הטובות של יוסף הצדיק, כשבאו אליו האחים למצרים, ושמע שהם מצטערים ואומרים (שם מב, כא) "אבל אשמים אנחנו על אחינו", מיד אחר כך כתוב (שם כד) "ויסוב מעליהם ויבך", ופירש"י לפי ששמע שהיו מתחרטים, והיינו שריחם עליהם בכל לבו וכשראה בצערם התחיל לבכות, אנשים שעשו לו דברים רעים כאלה, יוסף הצדיק לא היה יכול לראות בצערם, ומרוב אהבת הבריות היה מוכרח לבכות! איפה יש בטבע האדם דבר כזה?!

וכשכבר הגיע הזמן שלא היה יכול להתאפק יותר, והוצרך לגלות להם שהוא יוסף, אמר (מה, א) "הוציאו כל איש מעלי", ופירש"י, שלא היה יכול לסבול שיהיו מצרים ניצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים בהיוודעו להם, והיינו מפני שלא הייתה בידו ברירה, וכבר היה מוכרח לגלות להם שהוא יוסף כמו שמבאר במפרשים, אבל לכל הפחות השתדל שהמצרים לא יראו בבושם, וכתוב אחר כך (שם ב) "ויתן את קולו בבכי", והיינו מפני שהיה מוכרח לעשות דבר שכואב לו מאד - לבייש את אחיו, והצער בבושם הכאיב לו כל כך עד שהתחיל לבכות!

ועוד כתוב שאמר להם (שם ד) "גשו נא אלי", ופירש"י, "ראה אותם נסוגים לאחוריהם אמר עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים", והיינו שהתחנן אליהם שיעשו לו טובה ויגשו אליו ולא יתביישו, כי הוא מצטער כשהם נכלמים, והוסיף ואמר להם (שם יב) "עניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם", ופירש"י, "השווה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי שהרי לא היה במכירתו כך אין בלבי שנאה עליכם". ולאחר מכן ניהם אותם ואמר להם (שם ה) "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם", והיינו שלא יתעצבו על מכירתו כי מן השמים גלגלו על ידם זכות גדולה להחיות עם רב.

ולאחר פטירתו של יעקב עדיין היו האחים חוששים, וכתוב שבאו אל יוסף ואמרו לו (נ, טז-יז) "אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלנו", וכשיוסף שמע שהם מצטערים שוב התחיל לבכות כמו שכתוב שם "ויבך יוסף בדרם אליו", כך בכל פעם שראה שהם מצטערים פרץ בבכי, למרות שבדרך כלל כשמתרגלים כבר לא בוכים, יוסף בכה שוב ושוב בצערם של אחיו, ועשה הכל כדי שירגישו טוב, כמו שכתוב (שם כא) "וינחם אותם וידבר על לבם", כאלו היו מידותיו הטובות של יוסף הצדיק.

כי נבהלו מפניו"

עלבון המצוות ופשעה של תורה

איתא במדרש תנחומא 'מה יוסף נבהלו אחיו מפניו, כשיבוא הקב"ה לתבוע עלבון המצוות ופשעה של תורה על אחת כמה וכמה' ע"כ, הנה נזכרו כאן שתי תביעות, על מצוות ועל תורה, ולא אמרו ביטול המצוות וביטול תורה, אלא עלבון המצוות ופשעה של תורה, ויש להתבונן מהו "עלבון" המצוות, ומהו "פשעה" של תורה.

ונראה כי "עלבון המצוות" היינו שלא מחשיבים את המצוות, ומעליבים את המצוות בכך שלא מחשיבים את המצווה כראוי, וזה חטא יותר חמור מביטול המצווה עצמה, חוסר הרגשת החשיבות של המצווה, שמזלזלים בחשיבות המצווה, על זה התביעה גדולה יותר.

כמו שמצינו להיפך, שהרגשת חשיבות המצוות מוסיפה שכל הרבה מאד, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגא מאד שכל השמחה על המצוות", והיינו מפני שהשמחה באה מתוך הכרת החשיבות, שאדם מחשיב את המצווה ולכן הוא שמח בקיומה, והשכר

על זה גדול ושגיא מאד, יותר משכר המצווה עצמה, ואמנם אם אדם מחשיב מצווה ואינו מקיים אותה אין לזה שום חשיבות, אבל מי שמקיים, אם הוא מתוך הכרת החשיבות שכרו גדול מאד.

וזהו שאמרו כשיבוא הקב"ה לתבוע "עלבון המצוות", אפילו שמקיימים את המצוות, אבל אם לא מקיימים בהרגשת החשיבות שצריכה להיות, וחסרה השמחה בקיום המצווה, על זה הדינים היותר חמורים, כמו שכתוב בפרשת התוכחה (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב', היינו שהתוכחה באה על חסרון השמחה בעבודת השם, ומאידך גם השכר היותר גדול הוא על השמחה, כמו שכתב רבינו יונה. וזהו ענין עלבון המצוות שיתבע הקב"ה ביום הדין.

ולגבי תורה אמר המדרש בלשון פשיעה, פשעה של תורה, ויש להתבונן מה היא ה"פשיעה" של תורה, ומדוע לא אמר גם כאן לשון עלבון, עלבונה של תורה, כמו שמצינו לשון זו בפרקי אבות (ו, ב) אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. וצריכים לפרש כי עלבונה של תורה כלול כבר בעלבון המצוות, עלבון כל המצוות ובכללם מצוות תלמוד תורה, והוא ענין חוסר חשיבות התורה והמצוות כמו שנתבאר. אבל יש להבין מהו הענין הנוסף "פשעה של תורה".

ונראה לפרש על פי מה ששנינו באבות (ד, יג) ששגת תלמוד עולה זדון, והיינו שכל שגגה שבאה מחמת חסרון ידיעה, אינה נחשבת שוגג אלא מזיד, מפני שהיה לו ללמוד ולא למד, וכל התוצאות שבאות מחמת חסרון תורה הם זדון ופשיעה. וזהו ענין פשעה של תורה, שעתיד הקב"ה לתבוע גם על המכשולים שבאו כתוצאה מחסרון תורה, שנחשב בזה כפושע ומזיד ואינו שוגג, כי היה לו ללמוד ולא למד, וכאומרם שגת תלמוד עולה זדון.

ועוד נראה להוסיף בזה, כי פשעה של תורה כולל גם את מה שהתורה נותנת לאדם, שהרי יש יצר הרע, והתורה היא התבלין (קידושין ל, ב), ובלי תורה לא שייך להתגבר על היצר הרע, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק ה': כי הבורא ית"ש שברא היצר רע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, ופשט שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שיירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב לינצל זולתה אינו אלא טועה, עכ"ד.

ובאמת ידוע כי במקומות שהיה חסר תורה, אפילו שהיו מדקדקים במצוות, אבל לא עסקו בתורה, הסוף היה שלא הצליחו, והתקלקלו, כי בלי תורה אי אפשר להתגבר על היצר הרע.

ונמצא שאם יש ביטול תורה, מלבד עצם העוון של ביטול תורה, זה גורם גם להתגברות היצר, ומחמת זה נכשלים בהרבה דברים, וכל הפשעים האלה אפילו שהוא שוגג בשעת מעשה, כי היצר הרע משחד בכל מיני תאוות ורצונות, ואינו מרגיש כלל שזה חטא, אלא חושב שהוא צדיק, אבל השורש לזה הוא מחמת חסרון תורה, והביטול תורה הוא שגורם להתגברות היצר, ואם כן אינו שוגג ולא אנוס אלא פושע, כי הוא גרם לעצמו את השגגות האלה במה שלא למד, ואם היה לומד יותר, היה כוח התורה מסייע בידו להתגבר על היצר, וכל זה נכלל ב"פשעה של תורה" שעתיד הקב"ה לתבוע ביום הדין

הלא ה' זו חטאנו לו- התבוננות בסיבות שגרמו לחורבן

התבוננות שהכל בהשגחה

נאמר בפרשה הקודמת 'ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלקים לנו', לאחר שמצאו השבטים את כספם מושב בפי אמתחותיהם, וגם שמעון נלקח לבית האסורים, ראו שהם נמצאים בסכנת, והכינו שהכל כהשגחה מן השמים, מחמת חטאים שיש להם, וכיקשו לדעת 'מה זאת עשה אלקים לנו', מה רוצים מאיתנו כשמים, ומה הם החטאים שיש לנו, שכאשר יידעו מה הם החטאים, יוכלו לתקן אותם ולחזור בתשובה.

ומצינו כעין זה בנביאים לגבי חורבן בית ראשון (ישעיה מב, כד) "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים", והיינו שצריכים לדעת "מי נתן" למשיסה ולבוז, ועל זה באה התשובה בהמשך הפסוק "הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו", היינו שהקב"ה הוא זה שנתן למשיסה וגו', מפני החטאים שחטאנו לו.

ונזכרו בלשון הפסוק שני עניינים, האחד "ולא אבו בדרכיו הלוך", והשני "ולא שמעו בתורתו". ונראה לפרש כי בדרכיו הלוך היינו מידות טובות, שהם דרכיו של הקב"ה, וכמו שאמרו (ספרי פרשת עקב) על הפסוק והלכת בדרכיו מה הוא רחום וחנן אף אתה וכו', ובדור החורבן הרי היו מידות רעות, בבית שני הייתה שנאת חנם, וגם בבית ראשון הייתה שפיכות דמים, וזהו מה שנאמר "ולא אבו בדרכיו הלוך", ועוד כתוב "ולא שמעו בתורתו" היינו עסק התורה וקיום המצוות.

ובגמרא גיטין (נח, א) הובא פסוק זה על חורבן בית שני, שהובא שם העובדא ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים וכו', הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים, ענה אותו תינוק ואמר הלא השם זו חטאנו לו וגו', אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, ע"כ. וכפי הנראה ביקש לבחון ולראות את דרגתו של התינוק, וכשראה שמבין ויודע לומר כי סיבת החורבן היא בהשגחה מחמת החטאים, ראה בזה שהוא בעל מדרגה, שעתידי להיות מורה הוראה בישראל.

חסרון ההשפעה בעון הדור

ובאמת יש להבין מהו שכתוב "הלא ה' זו חטאנו לו" וגו', ומי הם החוטאים, וכי רבי יהושע בן חנניה ושאר התנאים שבדור החורבן היו להם חטאים? וכן בחורבן בית ראשון האם היו אשמים בחורבן גם ירמיהו ויחזקאל ושאר נביאים וצדיקים? הרי בודאי לא מסתבר לומר כן, אלא רק כלל הציבור באותו הדור היו להם חטאים, ומחמת עוונות הדור נענשו גם הצדיקים, שכל ישראל ערבים זה לזה.

וכמו שמצינו דבר כזה בגמרא (תענית כד, א) שרבה גזר תענית על הציבור מחמת עצירת גשמים, והתפללו הרבה ולא נענו, ושאלו את רבה, שהרי בדורו של רב יהודה, כשגזרו תענית מחמת עצירת גשמים, רק חלץ רב יהודה מנעל אחד להתחיל בתענית ומיד ירדו גשמים, ואילו אנו מתפללים הרבה ואין משגיחים בנו מן השמים, והרי בדורנו יש בני תורה יותר מדורו של רבי יהודה, שלומדים יותר מסכתות, וביותר ישיבות, ומדוע אין אנו נענים בתפילתנו, והשיב רבה כי הוא איננו אשם בזה, אלא הציבור, ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה.

מבואר כי רבה תלה החיסרון בבני דורו, שיש ירידת הדורות אצל כלל הציבור, והציבור אשמים ומונעים את ההשפעה שיכולה לבוא להם בזכות הצדיק.

ירידת הדורות- גם אצל הגדולים שבדור

מאיידן מצינו (סנהדרין קו, ב) שגם רבא נשאל בענין זה מה נשתנה מדורו של רב יהודה שנענו בתפילתם מיד, והשיב רבא ואמר "רחמנא ליבא בעי", היינו שתלה את החיסרון בעצמו, שחסר כוונת הלב, ולא תלה בירידת הדורות אצל כלל הציבור.

וכן מצינו (ברכות כ, א) שהיה מעשה כזה אצל רב פפא ואביו, ורב פפא שאל את אביו במה אנו שונים מדורו של רב יהודה, והשיב לו אביו כי בזמן רב יהודה היו מוסרים נפשם על קידוש השם, וכפי שהיה עובדא ברב אדא בר אבהה שנהג בקנאות ובמסירות נפש לכבוד שמים, בדבר שלא היה מחויב בו על פי הלכה, והיינו מפני שהרגיש כאב וצער גדול על חילול השם והיה איכפת לו בלבו על כך, אבל בדורם של רב פפא ואביו לא היתה קנאות ומסירות נפש כזו, מפני שהיתה ירידת הדורות וכבר לא הרגישו כל כך את הכאב והצער על חילול השם.

מבואר איפוא, כי אביו ורבא תלו את החיסרון בעצמם, ואילו רבה תלה החיסרון בבני דורו ואמר מה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה, ונראה כי אביו ורבא היו בדור מאוחר יותר, שכבר היתה ירידת הדורות גם אצל גדולי הדור, והרגישו שגם הם בעצמם אינם ראויים שתקבל תפילתם כמו תפילתו של רב יהודה, אבל בזמנו של רבא עדיין לא היתה ירידה אצל גדולי הדור, ורבה הכיר וידע את מדרגתו כי הוא בעצמו ראוי שתקבל תפילתו, ורק בני דורו אשמים בכך שלא נתקבלה התפילה. וכן בדור החורבן, כל הנביאים והתנאים בודאי לא היו אשמים בחורבן, ורק בני הדור גרמו לזה.

זכות הצדיקים שנתפסים בעון הדור

ובאמת הצדיקים לא רק שאינם אשמים בעוונות הדור, אלא להיפך אמרו חז"ל (שבת לג, ב) שהצדיקים נתפסים על הדור, והיינו אף שאין להם עוונות, הרי הם נתפסים וסובלים מחמת עוונות הדור, וכן מובא בגמרא (כתובות ח, ב) על אחד שנפטר לו בן תינוק, והגיע אחד מן האמוראים לנחמו ואמר לו "חשיב את לאתפוס אדרא", ופירש רש"י "חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור שצדיקים נתפסים על הדור", והיינו שגם התינוק הוא צדיק ואין בו חטא, ומיתתו היא רק מחמת עוונות הדור. וצריך ביאור מה אשמים הצדיקים שאין להם עוונות, ומדוע הם צריכים לסבול בעוונתם של אחרים?

ומצינו עוד שאמרו חז"ל (מו"ק כח, א) "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתם של צדיקים מכפרת", והיינו שמיתת הצדיקים מועילה לכפר על עוונות הדור. וצריך ביאור היכן מצינו כפרה בלא תשובה, וכי שייך שיתכפר לאדם חטאו בלא שיעשה תשובה על זה, הרי בודאי שצריכים תשובה בשביל הכפרה, וכיצד מיתת צדיקים מועילה לכפרה?

ויש לבאר בכל זה כי אין הכוונה שמיתת הצדיק לבד מכפרת, אלא מיתת הצדיק מעוררת את הציבור לתשובה, וכמו שהביא רש"י (ויקרא י, ג) מדברי חז"ל במיתת נדב ואביהוא "כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, אם כן באלו כל שכן ברשעים", והיינו כי כשרואים מיתת הדין בצדיקים זה מעורר את הציבור לתשובה וליראת שמים, שרואים שיש דין ויש דיין. וכמובן צריכים לזה מחשבה והתבוננות, להתעורר ממה שרואים דיני שמים.

נמצא כי הצדיק שנתפס בעון הדור, לא הפסיד כלום במיתתו, ואדרבה הוא מרוויח בזה, שהשפיע וזיכה את הרבים על ידי מיתתו, וכפי שהזכיר רש"י שלושה עניינים בלשונו "מתיירא מתעלה ומתקלס", היינו שגורם לציבור להתעורר ולהוסיף יראת שמים, וגם עילוי וקילוס שהם מדרגות גבוהות יותר של יראת הרוממות.

מערכי תורה

ויגש

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

בכית יוסף ובנימין - בכיה על חורבן בתי מקדשות ומשכן שילה

בעת שנתגלה יוסף אל אחיו כתוב (מ"ה, י"ד) 'ויפול על צוארי בנימין אחיו ויברך, ובנימין בכה על צואריו'. ובטעם בכיה זו שבכו שניהם האחד על צואריו של השני כתב רש"י ויפול על צוארי בנימין אחיו ויברך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתיד של המקדשות.

יסוד ושורש חלוקת מלכות ישראל לשתיים - מחלוקת האחים עם יוסף

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרה את נבואת יחזקאל על השלמת והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד ביד, ולהלן שם עוד כתוב, 'ולא יהיו עוד לשני גויים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד', ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש (צ"ג, ה'), דהנה דרשינן הכתוב בנביא עמוס 'הנה ימים באים נאום ה' וגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס', חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור דברי המדרש שלעתיד לבא בעת הגאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'ויגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה שניגש אל יוסף, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע. הרי מבואר דפלוגת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי ממלכות, והפיס של יוסף עם אחיו הוא הפיס שיהא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

יסוד ושורש החורבן - חלוקת מלכות לשתי ממלכות

והנה בגמ' בשבת דף נ"ו ע"ב איתא אמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו, וברש"י שם כתב שעל ידי שנחלקה המלכות, העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל לירושלים לממשלתו של רחבעם. והיינו כמו שכתוב בנביא מלכים (פרק י"ב) שירבעם העמיד העגלים כדי שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים שהייתה מקום מלכותו של ירבעם, וכמבואר בגמ' בסנהדרין דף ק"א ע"ב הטעם דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה, ורק רחבעם שהוא מבית יהודה יוכל לישב בעזרה וירבעם עצמו לא יוכל לישב בעזרה, ויאמרו דרחבעם הוא מלך וירבעם הוא עבד, ולכן מנע את ישראל מלעלות לירושלים והעמיד עגלים, הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד חורבן הבית נגרם ובא מכח שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכח המחלוקת הזו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכח ההתחלקות לשתי ממלכות עתידים לעבוד ע"ז, ומחמת חטא זה יבא ויגרם חורבן הבית.

ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית לענין מכירת יוסף והמחלוקת עם אחיו, וכאן הוא המקום והשעה לבכות על החורבן, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן הבית. ואף שעכשיו כבר נפגשו האחים עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף חורבן הבית שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

'ועינכם אל תחוס על כליכם'

כתוב (מ"ה, כ') שפרעה אמר להם 'ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'. ואין צורך בהבאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ יעקב ובניו לא שמעו לדבריו, כמו שנאמר להלן (מ"ו ו'), 'ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו למצרים את מקניהם ורכושם, והלא אמר להם פרעה 'כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'. ולפי פשוטו יש לומר, דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכמו שחזר יעקב על פכים קטנים לקחתם, כן גם בירידתו למצרים, חס על רכושו ולא השאירו בארץ כנען, אף שכל טוב ארץ מצרים לו הוא.

ונראה לומר בזה עוד, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בין הבתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר יעקב שאם ירד בגפו למצרים, אבל רכושו וקנינו ישארו בביתו שבארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשאר לו שייכות וחלק עם ארץ כנען. וכעין זה מצינו לגבי עשו, כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו ז'), שאמר עשו, מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב שם (פסוק ו') 'ויקה עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו', הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל, דגם אצל יעקב כשירד מצרימה, היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

'הוציאו כל איש מעלי'

כתוב (מ"ה, א') 'ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו, וברש"י כתב, לא היה יכול לסבול, שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם. הנה התורה כתבה פסוק שלם, שיוסף דאג להוציא כל איש מעליו, כדי למנוע את בושת אחיו, ועוד הוסיפה התורה והעידה, שאמנם כן היה, שלא עמד איש אתו באותה שעה, ושבאמת נתקיים הענין שלא היה שם איש שיתביישו ממנו. למדנו מזה דגם בעת שעוסקים בדבר גדול ונשגב, מכל מקום צריך לזהר שלא יהא נגרם מזה שום דבר קל שאינו כדין, ואם יכול ליגרם תוצאה של איזה בושה למישהו, אז אי אפשר לעשות הדבר, על אף גודלו ורוממותו. ומעשה היה עם אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל, שבעת כהונתו ברבנות בבריסק, בעקבות ביקורות ודרישות השלטונות מבתי המטבחים, התפתחה תופעה של שחיטה שחורה שלא בבית המטבחים, תופעה כזו של שחיטה בלתי מוסדרת, טומנת בחובה סכנות לכשרות השחיטה, על כן קרא אא"ז זצ"ל לאסיפה את כל הנהגת העיר, על מנת לפעול למניעת תופעה זו, ואולם גם אחר שכל המוזמנים נתאספו בביתו, נמנע אא"ז זצ"ל מלפתוח את האסיפה ולא פתח את פיו. סיבת הימנעותו הייתה מחמת שאחד מן השוחטים, ששוחט במסגרת השחיטה השחורה, הגיע לאסיפה בלא שהוזמן, ומכיון והדברים שהיה אא"ז זצ"ל צריך לומר היו גורמים לו לבושה, ועל אף שהיה בלתי קרוא, מכל מקום נמנע אא"ז זצ"ל מלקיים את האסיפה, ובלבד שאותו יהודי לא יתבייש, באומרו כי אי אפשר לפעול תועלת לאידישקייט על ידי שיגרם בושה ליהודי.

'אל תרגזו בדרך'

כתוב (מ"ה, כ"ד) 'וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך', וברש"י הביא דברי הגמ' בתענית דף י' ע"ב, שבזה אמר להם, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה בעיר. וצריך ביאור למה אמר להם הלכות הדרך, וכי עד עתה לא ידעו הלכות אלו, שלא לפסוע פסיעה גסה וליכנס לעיר בחמה, ואטו זה פעם ראשונה שהם יוצאים לדרך.

ויש לבאר, דהרי השתא כששלחם יוסף להביא את יעקב אבינו, כתוב (לעיל פסוק ט') שציווה אותם 'מהרו ועלו אל אבי', ואם כן היו מצווים לילך במהירות, ועל כן היה צריך להזהירם דאע"פ שנצטוו לעלות במהירות, מ"מ עליהם לנהוג כדין הולכי דרכים, ויזהרו שלא יפסעו פסיעה גסה, ושיכנסו לעיר בחמה.

וטעם הדבר שציווה לעלות במהירות, הוא על פי דברי הרמב"ן (פר' מקץ, פרק מ"ב, ט') שכתב דהטעם שיוסף לא שלח להודיע את יעקב אבינו כי הוא חי, ואע"פ שבכל אותם ימים רבים, היה יעקב אבינו שרוי בצער, ובשכול ואבל על יוסף ועל שמעון, שכל זה היה משום שידע יוסף שהחלומות צריכים להתקיים, ועל כן המתין עד שבאה העת והזמן לקיום החלומות, ורק אז שלח להודיע ולהביא את יעקב אבינו, ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול, במה שהמתין והשאיר את אביו שרוי בצער ובאבל. אבל מעת שהגיע הזמן שיכול להודיע ליעקב כי עודנו חי, מאותו רגע צריך להודיע את יעקב במהירות ובהקדם האפשרי, ולא להתמהמה ולהמתין כלל, ועל כן ציווה שיעלו אל יעקב במהירות, שלא יהיה שרוי יותר בצער.

'ויעמידהו לפני פרעה'

כתוב (מ"ז, ז') 'ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה'. מלשון הכתוב 'ויעמידהו', משמע דיעקב אבינו לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור, דממה נפשך אם יעקב אבינו היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם יעקב אבינו לא היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. [וגדולה מזו חזינן, דאפילו קיום החלום שחלם יוסף, שיעקב אבינו ישתחוה ליוסף, נתקיים רק כשנשתחוה לו על ראש המיטה, ולא נתקיים להדיא, וכמו שכתב רש"י שהיה זה השתחואה לשכינה].

ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך לזהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

מוסרי התורה ממורינו המשגיח הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

יוסף הצדיק

מסבירים שעד שבאו עשרה הרוגי מלכות לא מצאו גדולים כאחים בשביל לקיים את העונש, וכשבאו עשרה הרוגי מלכות שהיו בדרגתם שוב היה אפשר לקיים את העונש.

וראיתי עוד ביאור בזה, אולי בשם המפרש רבי יצחק מלצאן על ספר אבן שלמה, וזה דברים נוראים, שלמעשה הרי ידוע שצדיקים הולכים ומתעלים בכל שנה אחר הסתלקותם, ויש זיכור יותר ויותר בעוה"ב, א"כ אחר מיתת השבטים חטא מכירת יוסף עדיין לא היה בכדי להעניש עליו, ורק כשהם הגיעו לזיכור אחר זיכור והלכו ועלו בדרגתם אזי כבר היה מקום לתבוע מהם על מכירת יוסף, ואז נענשו עשרה הרוגי מלכות, ומבלי להבין בדיוק את הנושא הזה אנחנו צריכים לדעת שמדברים כאן בדברים דקים מאוד, מדברים על שבטי קה, על יעקב אבינו כתוב שהייתה מטתו שלמה שלא יצא ממנו שמץ פסול.

ברמב"ן על הפסוק שהזכרנו שהאחים אמרו אבל אשמים אנחנו כותב יסוד נוסף וחשוב וז"ל: חשבו להם האכזריות לעונש גדול יותר מן המכירה כי היה אחיהם בשם מתחנן ומתנפל לפניו ולא ירחמו, והכתוב לא סיפר זה שם או מפני שהדבר ידוע בטבע כי יתחנן אדם לאחיו בבואו לידם להרע לו וישביעם בחיי אביהם ויעשה כל אשר יוכל להציל נפשו ממות, או שירצה הכתוב לקצר בסורחנם, או מדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומאריכים בו במקום אחר (מב, כא). ומהתירוצי השני של הרמב"ן אנחנו לומדים יסוד חשוב, התורה כתבה רק מה שמגיע לשבטים שיכתבו עליהם, אם יכתבו את התיאור שיוסף התחנן זה כבר יוסף בסורחנם של שבטים אז לא כתבו, ורק אחרי המכירה אז כבר אפשר לכתוב שהאחים אמרו בהתחננו אלינו, עכשיו זה שייך להיכתב, כל דבר בתורה מדויק ומדוקדק במאוד.

להודיע מתן שכרן של צדיקים

לאחר שהורידו האחים את יוסף לבור כתוב בפסוק כן: וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה. (לז, כה). וכתב שם רש"י: למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזכרנו בשמים, שלא יזק מריח רע. (שם). ומועניין שמאז ועד היום המור"מ של הערבים זה נפט, כל המדינות ערב האמירויות דובאי וכו' כולם מתחנפים אליהם בגלל הנפט, (הפסוק בלך לך אומר, והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו, וכתוב בתרגום, הוא יאה צריך לכלא ואף כל בני אנשא יהיו צריקין ליה, ואחד ההסברים הם שכולם זקוקים לנפט).

ולזה הזכרנו בשמים שלא יזק מריח רע, הקב"ה מסבב כל הסיבות סיבב שהיום יביאו בשמים, וקודם כל צריך לדעת שהכל הולך סביב הצדיקים, אם היינו שואלים את הישמעאלים למה היום אין נפט, היו להם כ"מ תירוצים, אבל הסיבה האמתית היא בשביל יוסף הצדיק שצריך ללכת אתם.

ידועה השאלה ששואלים, מה כבר הועיל ליוסף הריח הטוב של הבשמים הרי הוא היה במצב קשה כ"כ האחים הורידו אותו לבור ועכשיו מוכרים אותו למצרים והוא לא יודע מה ילד יום ואצל מי הוא יהיה עבד, וכי הריח הטוב זה מה שמרגיע אותו בשעה קשה כזאת, וידוע שבקעלם היו אומרים שכל דבר שאדם עושה הכל נגזר לפרטי פרטים, והכל שקול ומדוד, וא"כ עצם המכירה נגזרה על יוסף כמובא בגלל מה שלא נהג בכבוד בבני השפחות, אבל על ריח רע לא נגזר עליו וממילא צריך שיהיה בשמים.

יש עוד פירושים בזה, העולם אוהב להגיד הרבה פירושים, אבל יש דברים שלא ניתנים להיאמר, רגילים להסביר פשט בזה בשם נובהרדוק אבל אני לא חושב שאמרו את זה בנובהרדוק, כנראה אנשים הלבישו את זה על נובהרדוק, כואב לי שאומרים את הפשט הזה, יש מביאים פשט על דרך נובהרדוק שעבדו שם על שפלות האדם, ואומרים כך, תראו איך שאדם במצב כזה קשה עוד מדבר אליו ריח טוב של בשמים. ח"ו, א"א להגיד את זה, הרי למדו שזהו להודיע מתן שכרם של צדיקים, הווארט הזה צריך בדיקה א"א לקבל את זה.

כחלק מהעבודה שלנו ללמוד ממעשה אבות, נוסף לנו עכשיו גם הלימודים מיוסף הצדיק וימי החנוכה, ומכל הדברים הללו אנחנו צריכים ללמוד לימודים לחיזוק האמונה והביטחון שהכל מאתנו יתברך, וחלילה אם אדם עשה עוול הוא צריך לתקן את דרכיו ולחזור בתשובה אבל לא ליפול לזרועות הייאוש, רק צריך לעשות חשבון נפש ולהמשיך הלאה בדרכי העבודה.

הנה מצד אחד יש תביעה על השבטים על עצם מכירת יוסף, ומצד שני אנחנו רואים שכתוב אתם חשבתם לרעה והאלוקים חשבה לטובה, ואנחנו רואים שבכל מצב אם אדם עובד על עצמו הוא יכול להפוך הכל לטובה, ולעבוד את ה'. למעשה צריך לדעת שכל מה שנגזר על אדם הוא מדויק עד כמה ועד מתי, ורואים יסוד זה לכל אורך הדרך אצל יוסף הצדיק, ונדבר בהמשך על הווארט הידוע עם הבשמים שהקב"ה שלח ליוסף ונסביר את זה, וזה נוגע לכל אחד בביתו, ולא דווקא במצבים קשים, גם במצבים קלים לכל אחד יש מצבים שלא הולך בדיוק כמו שהוא רוצה.

כשאנו באים ללמוד את המכירה של יוסף הצדיק נזכור ששבטי קה דנו דין תורה וצירפו את הקב"ה למניין והכל נעשה לשם שמים, רק שיש תביעה עליהם לפי דרגתם, וצריך ללמוד פרשה זו בדרך ארץ הראויה.

אם ראשונים כמלאכים

מי שלומד את התורה כסיפור של מלחמת אחים ה", תורתו נעשית סם המוות, התורה היא סם חיים רק אם לומדים את התורה בדרך ארץ, וכבר למדנו את דברי חז"ל: אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמוריו של ר' חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאירי אלא כשאר חמורים. (ק"ב ב, ו). וכ"ש הראשונים הקדמונים שמי אנחנו שנוכל לדבר עליהם, וכמדומה שמביאים בשם החתם סופר שאם אתה מסתכל על הראשונים כמלאכים אז אתה בן אדם אבל אם אתה מסתכל על הראשונים כבני אדם אז אתה חמור, וכידוע שלחמור יש מינימום שכל בריאה, א"כ ודאי שאסור לנו לראות אותם ראשונים בעיניים הפשוטות שלנו.

הרבי מקוצק היה עומד על כך שהאחים אמרו מה בצע וכו' וכיסנו את דמו, ומשמעות הדברים שהם רוצים להסתיר משהו, זה היה התביעה עליהם מה יש להם להסתיר, הראש ישיבה מרן רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה חוזר על ג"כ מדיליה ומעורר שהגם שהשבטים דנו דין תורה ואמנם זה היה קודם מת"ת אבל היה את החלק של רודף שהם דנו אותו מצד זה, אבל בכל אופן מה יש להם להסתיר מדוע הם אומרים וכיסנו את דמו, והתביעות הללו הם ממש דקויות.

יתירה מכך למדנו בפרשת מקץ שהאחים אמרו: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת. (מב, כא). ויש לשים לב לכך שהאחים לא חוזרים מעצם הדין שלהם למכור את יוסף, כל האשמה שהם מאשימים את עצמם היא רק על התחנונים של יוסף שהם לא שמעו לו, אבל על עצם המכירה הם לא לוקחים אשמה כלל.

האחים הרי צירפו את הקב"ה לדין, אבל ברגע שיוסף מתחנן היה צריך להיות פה שינוי בדין ולשמוע לתחנוניו, ובשונה מכל דין בב"ד שאין מושג של תחנונים כנראה שפה כן היה גדר שהם היו צריכים לשמוע אותו, ועל כן באה עלינו הצרה הזאת, א"כ המכירה הייתה בדין והתביעה הייתה דקה מן הדקה על אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו.

ובחפץ חיים מובא שעל יוסף גם הייתה תביעה בגלל שהיה צריך לדבר עם אחיו בצורה אחרת, ולכן יוסף לעבד נמכר, מדברים פה על דקויות ממש, כל המור"מ כאן זה דק מן הדק.

עשרה הרוגי מלכות

הנה התביעה על האחים הייתה כ"כ גדולה עד שבעבור זה נענשו עשרה הרוגי מלכות, ומידי שנה ביו"כ ובת"ב אנחנו חוזרים על זה, ולכאורה צריך להבין מדוע חיכו כל כך הרבה שנים עם הביצוע של העונש על מכירת יוסף, ובפשטות

חינוך מן השמים

ומרן הראש ישיבה רבי חיים זצ"ל היה מסביר פשוט אחר, אדם מגיע לפעמים למצב של מדחי אל דחי, פה יש לו עוגמת נפש, ופה קושי אחר, הכל הולך לו קשה, וחלילה הוא מרגיש שהוא נעזב מהקב"ה ח"ו, הוא מרגיש שהקב"ה לא רוצה אותו, ואז בתוך הקושי הקב"ה נותן לו חיוך, שולח לו לטיפה, יוסף הצדיק מתוך כל הקושי והכאב הוא עולה למשלחת של המצרים ופתאום הוא מריח ריח טוב ריח של בשמים, הוא מרגיש שהקב"ה לא עוזב אותו, מן השמיים שלחו לו רמז אנחנו אתך, זה היה הבשמים האלו, השמיים כעל היה אומר רבי חיים, חיוך מהקב"ה, (את היסוד הזה ראו על רבי חיים עצמו, שהוא עבר שנות לחץ ותקופות קשות בשנאי ומסירות נפש עצומה, ותמיד היה מדבר על השמיים על הלטיפה מהקב"ה).

פעם ניגש אלי אחד שרצה להיות מבקר גדול ואמר לי, כתוב ברש"י שהבשמים היו בשביל שלא יינזק מריח רע, וכן במכילתא מובא שהיה ריח טוב בכדי שלא ימות מהריח הרע, א"כ אין ראיה לכל הפשטים שנאמרים בזה, העליתי חיוך ואמרתי לו, תשובתו בצד, אם כל המטרה היא כדי שלא יינזק ולא ימות בריח רע לא היו צריכים הישמעאלים לבוא עם בשמים, לזה מספיק שהיו באים עם קורות עץ או אבנים, שאין להם ריח כלל, ומדוע הם הגיעו עם בשמים טובים, אלא להודיע מתן שכרן של צדיקים, וכמו שביארנו שרצו לחיך לו מן השמים, להצדיק אם לא מגיע לו רע אז מגיע לו שפע של טוב, וגם אם הוא במצב של כור ההיתוך, אולם מה שלא מגיע לו לסבול הוא יקבל בשפע.

ההנהגה המיוחדת שהייתה ליוסף הצדיק

את ההנהגה הזאת של החיוך מהשמים אנחנו רואים לכל אורך הדרך אצל יוסף הצדיק, כשהיה אצל פוטיפר הוא מצא חן בעיניו, וכן בבית האסורים כתוב שהוא מצא חן בעיני שר בית הסוהר, תארו לעצמכם שיוסף היה עובר עינויים ומכות קשות בבית האסורים לא היה מי שידאג לו ויצא להפגין בעדו, אף אחד לא הכיר אותו, אבל הקב"ה שלח לו חיוך הנה אני אתך, והוא מצא חן בעיני שר בית הסוהר, וכל זה היה בזכות הקדושה של יוסף הצדיק, אילת אהבים ויעלת חן, יש דרכים כדי שאדם ימצא חן, ועל ידי עבודת הקודש של יוסף הוא ראה הארת פנים מהקב"ה בתוך כל הקושי.

בבית הורו, אבי מורי זצ"ל ואמי מורתי ע"ה, חיינו את היסוד הזה, (אבי מורי זצ"ל היה תלמיד של רבי חיים כהן ממש), אני זוכר שכמה שנים לפני פטירתה של אמא ע"ה היא עברה ניתוח של הרבה שעות, והיה פחד, לפני הניתוח היא אמרה גם כי אלך בגיא צלמות וכו', וב"ה אחרי זה זכינו לעוד כמה שנים שהיא חיה, והיא אמרה לי אחרי הניתוח, שעם כל הקושי של הניתוח מה הבשמים שהיה לה בזמן של הסבל, שהאחיות בבית החולים התייחסו ממש יפה אליה, ככה חיינו בבית, חיינו תמיד את הבשמים.

הלוואי שכל ההנהגה תהיה בהארת פנים בגלוי, אבל תמיד צריך לראות איך שהכל לטובה, ולראות את הארת פנים בתוך הקושי, וזה גם הפשט במה שאנו אומרים וחללים רעים ונאמנים, מה זה נאמנים, נאמנים בשליחותן.

תשובת ה' נעשית ברגע

וכך למדנו גם מהפסוק וירצוהו מן הבור, שכתב הספורנו: כדרך כל תשובת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו כי קרובה ישובתי לבא וכאמרו לו עמי שומע לי וכך היה ענין מצרים כאמרו כי גורשו ממצרים כאמרו ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו ופתאום יבא אל היכלו האדון וכו'.

(מא, יד), ברגע שמגיעה הקץ לסבל ולקושי הישועה באה מיד. המהפך שהיה ליוסף הוא מרגש עד מאוד, מבירה עמיקתא לאיגרא רמא, וכבר הזכרנו שהיום יש תהליכים איך משקמים אסיר עם כאלו עלילות, אסיר שיושב הרבה שנים, לא אומרים לו יום אחד לך הביתה, אלא אט אט מוציאים אותו לחופשים, ואח"כ מעבירים אותו לכלא יותר נוח, וכך משקמים אותו, וגם אחרי שהוא יצא מבית הסוהר לא יתנו לו להתמודד על תואר אפילו של סגן ראש ממשלה, אומרים לו שנה שלמה תנקה רצפות אולי אח"כ תהיה פקיד זוט, אבל

יוסף הצדיק בשנייה אחת הוא כבר מגיעה לדרגה שאפילו המלך מפחד שאולי הוא יעלה עליו בדרגה, וזה הנהגה מיוחדת עם הצדיקים, וזה הדגש וירצוהו מן הבור.

ונתאר לעצמנו, הרי יוסף יצא בראש השנה מהבור, ובערב ראש השנה ישב והתכונן להמלכת ה' ולתפילות של זכרנו לחיים וכו', הוא לא ישב בדיכאון או בייאוש, וזה נורא ואיום, הוא הרי לא חלם מה יהיה מחר, והקב"ה מסבב כל הסיבות, כמו שהבית הלוי מסביר שמה אנשים אומרים שנס שפרעה חלם כי זה הוביל לשחרורו של יוסף, הם שוטים, משום שרק בגלל שיוסף היה צריך לצאת אז פרעה חלם חלום.

והנה ביום ר"ה (אני לא יודע מתי בדיוק זה היה, לפני שופר או אחרי, יתכן שאפילו היה לו שם שופר), דופקים ומבקשים את יוסף ואמר שהמלך קורא לו, מיד הוציאו אותו (יש נידון איך היה מותר ליוסף להתגלח זה הרי היה בר"ה, וי"א שהוא לא עשה שום מעשה, ויש נידון בזה), ופתאום הוא מלך על מצרים וכתוב במדרש שכמעט יצא נשמתו, כל מצרים מחכים למוצא פיו, מה הוא יגיד.

ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו, ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה, (מא, טו - טז). ולאחמ"כ כתוב הנמצא איש אשר רוח אלוקים בו, ואין ידעו שיש לו רוח אלוקים, אז בקעלם היו אומרים שגם גוי יכול להכיר ביראי שמים, ושמעתי מפיו של מרן רבי חיים שמואלבלין זצ"ל שאמר, - גארינישט פאר זיך - מזה הם התפעלו שיוסף לא דיבר בשביל עצמו כלום, אדם רגיל היה מנצל את המעמד הזה להכניס את עצמו לתוך הסיפור, אבל יוסף אומר בלעדי, אני כלום, אלוקים יענה את שלום פרעה, מזה הם הבינו שהוא איש אשר רוח אלוקים בו.

מרן רבי חיים זצ"ל היה מזכיר את הווארט של הבשמים בימי חנוכה והיה מוסיף, הרי ידועה השאלה של הפני יהושע שטומאה הותרה בציבור ומדוע לא הדליקו את המנורה בשמן טמא, והיה אומר רבי חיים, החשמונאים רצו להדר לקיים את המצווה בשלמות בטהרה, והקב"ה שלח להם חיוך מן השמים כדי שיוכלו לקיים את המצווה בשלמות והמצא להם כך שמן טהור שהספיק לשמונה ימים, וכך קיימו את המצווה בהידור.

הראנו ה' חסדיך

עוד היה מביא רבי חיים מהיסוד הזה, על המעשה של גלית הפלישתי שדוד הרג אותו ע"י האבן שזרק עליו (ולא נדבר על זה עכשיו, אבל מפחיד לחשוב איך שגלית התעצבן, הוא הגיע עם כלי נחושת וכד' ומולו הגיע ילד בן שתים עשרה, זה מרתח ומרגז, הוא הרי חיכה לראות איה גיבור גדול יבוא נגדו), לאחר שגלית מת במקום ליפול אחורה כדרך הנופלים הוא נפל קדימה, וזאת כדי שיהיה לדוד יותר קל לכרות את ראשו, ורבי חיים היה שואל, מה הבעיה שהוא היה נופל אחורה ואז דוד היה הולך עוד קצת וכורת ראשו, הרי הוא לא היה קם בזמן הזה, אמר רבי חיים, זה היה החיוך, הקב"ה רצה להראות לדוד שהוא אתו, ואפילו כמה פסיעות אלו נחסכו ממנו.

אחי ורעי, אני רוצה לסיים, הקב"ה ייתן לכולם שפע ושיהיה רק טוב כל הימים, אבל אף פעם לא להישבר ולא להתייאש, הלוואי שילך הכל טוב, אבל יש קשיים, וקודם כל צריך להרבות בתפילה ולהתחזק באמונה וביטחון, לכל דבר יש את הזמן שלו, וכן לראות את החסדים של הקב"ה בתוך כל מצב, ואז הבית יהיה מואר ושמח, ובכך זוכים ליותר ויותר השפעות טובות.

בעזרת ה' ניקח את ההשפעות של חנוכה שזה זמן של חיזוק וקרבת אלוקים, וכמו שהרמח"ל אומר מעין האור הראשון, יש עכשיו השפעה של קדושה נגד הטומאה, העבודה היא לקחת את האור ולהכניס אותו לבית למשפחה ולאשת חיל, ולדבר על זה שהקב"ה בכל המצבים היה אתנו ויהיה אתנו, ואנחנו מבקשים שנזכה לגילוי הגדול שיהיה בלי הסתר.

הקב"ה יתן לכל אחד בית מלא ברכת ה', שיהיה שפע רוחני וגשמי, והקב"ה יקיים בנו הראנו ה' חסדיך שנראה את החסדים בגלוי, ואז נראה את האור הגנוז, ושיהיה לכל אחד נחת בלב שמח.

¹ ביקרתי בבית סוהר לא פעם, היה פה אברך צדיק גדול רבי משה הופמן, הוא עשה כולל איילון וכולל מעשיהו ואנשי בית הסוהר אמרו שמה שהכולל עושה לאסירים אפילו הפסיכולוגים הכי גדולים לא יכולים לעשות להם, קצת לימוד התורה משפיעה על האדם בצורה שא"א לתאר, ויש כל מיני סיבות למה אנשים יושבים שם, יש בודדים שבאמת מרגישים שעשו להם עוול, שאלתי מישהו על מעשיו, הוא אמר לי, אני לא טלית שכולה תכלת, מה אני יגיד לכם הוא הודה שהוא לא יושב שם סתם, כל אחד עם הפעקל"ה שלו.

ורעייתו הרבנית הצדקנית
מרת סימה בת רבי ליבר
מרדכי ע"ה
נלב"ע ב' טבת

לע"נ הגה"צ רבי יצחק
אליעזר בן רבי משה
הלוי זצ"ל
נלב"ע כ"ד כסלו

לע"נ מרן ראש הישיבה שר התורה רבי חיים
לייב בן רבי אלטר זצלה"ה
נלב"ע ג' טבת

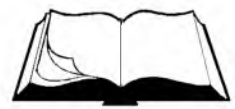
לתרומות והנצחות:

053-4100-758

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת מינה בת הגאון רבי יצחק אליעזר הלוי זצ"ל
ניתן להצטרף לקבלת הגיליון בכתובת: 81513f@gmail.com

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 455

מהלכות עשרה בטבת, ושאלות המצוות

טבת תשפ"ב

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

עשרה בטבת

ליל הצום

▲ בליל עשרה בטבת מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה מעלות השחר. (שו"ע סי' תקנ"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול - אפילו קם לפני עלות השחר - אלא"כ התנה לפני השינה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע סי' תקס"ד ומשנ"ב סי' ק"ו).

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר כשלא התנה על כך לפני שנתנו לא הפסיד תפילת "ענינו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות ש"ץ (ע"י "שבט הקהתי" ח"א סי' ק"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת ומזונות (משנ"ב סי' פ"ט סי' ק"ז), ופירות ושתיה מותר אפילו הרבה, ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' ת"ד).

קטנים

▲ קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור. (משנ"ב סי' תקנ"ב סי' ק"ה).

חתן בשבע ברכות

▲ חתן שהוא בתוך שבעת ימי המשתה שלו אע"פ ששבוע זה הוא לגביו כמו רגל, מכל מקום עליו לצום. שאתי (באה) אבילות דרבים ודחי (דוחה) רגל דחידי ("ביאור הלכה" סי' תקמ"ט, בשם ריטב"א, וקישו"ע סי' קכ"א סי' ז).

שטיפת הפה

▲ אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו. (משנ"ב סי' תקס"ז סי' ק"א).

להתרחץ

▲ מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע סי' תקנ"ב). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם סי' ק"ח).

כיבוס בגדים - משא ומתן של שמחה

▲ מותר לכבס בתעניות, אבל במשא ומתן של שמחה אולי יש למעט בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת ("חוט שני" הל' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" סי' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית, ע"י שם, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין שהוא משא ומתן ובנין של שמחה, אבל לספר ולכבס אין איסור). ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

עישון בתענית

▲ אסור לעשן אפילו בד' צומות וכל שכן בתשעה באב, ויש מקילין. ולכן מי שדחוק לו, שמורגל ביותר, יש להקל אחר חצות ובצנעה בתוך ביתו (משנ"ב סי' תקנ"ה סי' ח, וע"ע "אשל אברהם בוטשאש" סי' תקס"ז).

שכח - ואכל או ברך על אוכל

▲ אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ויאכל שום? (משנ"ב סי' תקמ"ט סי' ק"ג) אם כבר ברך על דבר מאכל - אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" סי' תקס"ח סי' א').

מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, אלא"כ כוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שצויה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב סי' תקס"ח סי' ח').

חתן או בעל ברית בבית הכנסת

▲ כשיש חתן או סנדק או בעל ברית בביהכ"נ אומרים סליחות עד

הרחמים והסליחות (כן המנהג ברוב המקומות, וע"י משנ"ב סי' קל"א סי' ק"ב סי' כ"ח), אבל החתן או בעל ברית עצמו אינו אומר סליחות כלל (שע"ת סי' קל"א, "לוח א"י" חודש חשון, והגר"ח קנייבסקי שליט"א), ואומרים "אבינו מלכנו" ("ערוך השולחן" סי' קל"א סעיף י"ז).

קריאת התורה

▲ אין להעלות לתורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדעתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקילין לעלות (משנ"ב סי' תקס"ו סי' ק"ט וסי' ק"א).

▲ בשעת קריאת התורה נוהגים בני אשכנז, לומר כמה פסוקים בקול רם: "שוב מחרון" וגו', וכן "ד' ד' ד' ד' וגו' וכן "וסלחת" וגו'. וצריך שקודם יאמר הקהל, והש"ץ ימתין עד שכולם יסיימו, ורק אח"כ יקרא, כדי שכולם ישמעו. (משנ"ב סי' תקס"ו סי' ק"ג). העולה לתורה, יאמר פסוקים אלו ביחד עם הש"ץ, ולא ביחד עם הקהל (שם).

קדיש לפני שמו"ע

▲ שאלה: מיד לאחר קריאת התורה במנחה (במנין ספרדי שאין קוראים בנביא), אמרו חצי קדיש (כמו בכל שני וחמישי), האם לומר קדיש עוד פעם לפני שמו"ע?

תשובה: אם אומרים קדיש על הבימה, א"כ לפני העמוד לא יאמרו קדיש כי אין במה להפסיק בין הקדישים, "יהללו" ו"ילדוד מזמור", אין זה הפסק (משנ"ב סי' רצ"ב סי' ד'), ובעצם הקדיש הולך על קריאת התורה, ומה שאומרים הקדיש קודם שמו"ע, כדי שידעו הציבור שהגיע הש"ץ לפני העמוד ("לבוש" שם). ולכן במקרה שהולכים לקרוא בתורה במקום אחר, וחוזרים לבית הכנסת כדי להתפלל שמו"ע יש לומר הקדיש לאחר קריאת התורה (שעה"צ סי' תרכ"ב סי' ז).

רפואה

▲ מותר לבלוע תרופה מרה ביום התענית (שו"ת "שבט הלוי" ח"י תש"פ"א), אם שותה מים עם הכדור רק כדי להורידו לא יברך עליו "שהכל", אבל אם גם נהנה צריך לברך "שהכל" (שו"ת "שבט הלוי" שם תש"פ"ג).

אמירת "ענינו"

▲ חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "ענינו" ("ביאור הלכה" סי' תקס"ה, ד"ה בין יחיד).

מי שאכל בשוגג, יכול לומר "ענינו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה". (משנ"ב סי' תקס"ח סי' ק"ג. וע' שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' אות ד'. שמיישב הסתירה בזה).

קטן שאינו צם לא יאמר "ענינו" במנחה. (דגם גדול אינו אומר "ענינו" אם אינו צם, ולא שייך בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"א). אמר "ענינו" ב"שמע קולנו", וטעה וסיים "ברוך וכו' העונה בעת צרה" במקום לסיים ברכת "שמע קולנו", אם נזכר תוכ"ד, יכול לומר מיד "שומע תפילתנו", אם נזכר לאחר כ"ד, יחזור ויאמר "כי אתה שומע וכו' " (שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"ב).

כשאין עשרה מתענים

▲ אם אין עשרה שמתענים - אין לומר "ענינו" בחזרת הש"ץ אחר ברכת "גואל ישראל". ויש סוברים, שמספיק שיש שבעה מתענים בתענית ציבור, (והשאר אנוסים כגון: שהם חולים) כדי לקבוע ברכת "ענינו" אחר "גואל ישראל" (שו"ע סי' תקס"ו סי' ג, ומשנ"ב סי' ק"ד).

ה"פרי מגדים" (סי' תקס"ו) מסתפק, אם במקום שאין בו עשרה מתענים, יש לומר "ענינו" בחזרת הש"ץ ב"שומע תפילה", או לא לאמרו כלל? אבל ה"משנ"ב (סי' ק"ג) כתב דמשמע מתשובת הרשב"א וכן מהגהות הגר"א מבואר שעדיף שיאמרו לפחות ב"שומע תפילה" (בלי סיום הברכה, כמובן) כיוון שהוא תענית ציבור.

ש"צ שאינו צם

▲ אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "ענינו" (סי' תקס"ו סי' ה). ואם אין חזן אחר כתב ה"ט"ז שאין לומר חזרת הש"ץ כלל. אולם עיין ב"שער הציון" (שם סק"ט) שתמה עליו, מהיכי תיתי לומר כן וכתב דעכ"פ

עדיף לחזור חזרת השי"ץ ויזכיר "עננו" ב"שומע תפילה".
חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות שי"ץ בתענית ציבור (שם סעיף ה'), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. ("באר היטב" סי' תקס"ז ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם. ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

שי"ץ – מי שלא נתמלא זקנו

בתענית ציבור, לא יהא שי"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל בזה אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב סי' נ"ג ס"ק כ"ג).
אולם בשיבות לצעירים לא צריכים להזהר, שהרמ"ם או המשגיח יהיו שי"ץ. כי מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות שי"ץ ("הליכות שלמה" פ"ב הערה 67, הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

כהן שאינו צם

כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון סי' קכ"ט ס"ק א', הגר"ח קניבסקי שליט"א), ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" סי' קכ"ט סעיף ה'), וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כהן שאין לו טלית

כהן שאין לו טלית, לא עומד מאחורי הפרוכת אפילו בשעת הדחק, מכיון שאסור להשתמש בה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים, משום שאין זה נחשב לשימוש אלא רק להפרדה בעלמא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ויש להוסיף, שאם יש חשש שיסתכלו על הכהן בשעה שאומר את "ברכת כהנים" ויסיחו את הדעת מן הברכה, לא יעשו כן, וכמבואר במשנ"ב (סי' קנ"ח ס"ק ק"י), שאם אין דרך לכסות ידיו בטלית והוא רוצה לעשות כן כדי שלא יסתכלו על מומין שבידיו, אסור לעשות כן משום שהוא משונה, ע"י שם.

ברכת כהנים בתענית ציבור במנחה גדולה

שאלה: בני ספרד נוהגים לישא כפיהם בתענית ציבור רק במנחה קטנה (ע"י שו"ע סי' קכ"ט), והרבה מבני אשכנז נוהגים לישא כפיהם אפילו במנחה גדולה ("חזון איש" סי' כ'), האם בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה במנין שרובו בני ספרד?
תשובה: לדעת "החזון איש" אין כאן מחלוקת, וס"ל שזה גופא כוונת השו"ע שגם לבני ספרד הדין הוא כן, ולכן עכ"פ בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה, אפילו במנין שרובו בני ספרד (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

פעמיים מנחה בתענית

מי שלא התפלל שחרית בתענית, ומתפלל פעמיים מנחה גם בתפילה השניה שהיא תשלומין על שחרית צריך לומר "עננו" (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

קריאת התורה ותפילה לאחר השקיעה

אם אירע ונתאחר ציבור בתפילת מנחה עד אחר השקיעה, יש סוברים דבכל זאת יש להם לישא כפים לקרות בתורה פרשת "ויחל" ולומר "עננו" בשמו"ע (שו"ת "דבר יהושע", להגרי"מ אהרנברג זצ"ל ח"ג יו"ד סי' ס"ג).

ויש אומרים שלא להתפלל כלל לאחר השקיעה אפילו בדיעבד שנתאחר, (וכן הורה החזו"א זצ"ל, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ה ע"י), וע"י משנ"ב סי' רל"ג ס"ק י"ד בדדועבד ושעת הדחק גדול יש להקל עד רבע שעה קודם צאת כיוס.

חזרה בתשובה

חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטויל ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק א').

תניית צדקה

נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאיתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא ודעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק י"ב בשם "אליה רבה").

שתייה באמצע שמונה עשרה

שאלה: במוצאי תענית, התפלל מעריב ובאמצע שמו"ע הרגיש שעומד להתמוטט, ניגש לברך לשתות כוס מים להחיות נפשו, האם יברך קודם ברכת "שהכל" או עדיף לשתות בלי ברכה?

יסוד השאלה, האם נימא כיון שחייב לשתות משום פיקוח נפש, ממילא גם צריך להפסיק באמצע שמו"ע ויברך או שמא כיון שלגבי פיקוח נפש מספיק לשתות את המים (שעצם השתיה לא נחשב להפסק, שהרי לא מדבר כלום), אבל מה"י שיפסיק את השמו"ע בדיבור הברכה.

תשובה: כיון שחייב לשתות, ויש איסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה ממילא הותר לו גם לברך, ובפרט דמבואר בשו"ע (סי' ק"א סעיף י"ב) שהפסק בשוגג לא מפסיק בדיעבד, ע"י שם. וכ"כ כאן שהדין מחייב שצריך לברך ממילא בדיעבד אין זה הפסק בתפילה (הגרא"ל שטינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש סוברים דמסתבר שמותר להפסיק רק למה שמוכרח, והיינו רק

לשתייה בלבד, אבל הברכה אין בזה היתר, וישתה בלי ברכה (הגר"נ קרליץ זצ"ל), וי"א שהוא ספק ולכן יתרה הברכה בלבו לסמוך בדיעבד על הפוסקים דס"ל הרהור כדיבור (הגר"יט וייס שליט"א).

קידוש לבנה

אם לא קידשו לבנה עד עשרה בטבת לדעת הרמ"א לא יקדש במוצאי התענית שאין שרויין בשמחה, אלא ימתין לליל י"ב בטבת. אמנם לדעת כמה אחרונים יכול לקדש במוצאי התענית אבל צריך לטעום מקודם (ולא דמי למוצאי יוה"כ שיכול לקדש מיד לפי ששמחין שיצאו בדימוס), (משנ"ב סי' תכ"ו ס"ק י"א).

"כה אמר... וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים..." (זכריה ח' י"ט)

שאלות המצוות

נקרע הבגד מכיסא באולם שמחות

שאלה: היה באולם שמחות והיה שם מסמר בולט בכיסא (ולא הרגיש בו כדי להיזהר ממנו) והבגד נקרע, האם אפשר לתבוע מבעה"ב תשלום על הבגד?

תשובה: קי"ל שממון המזיק חייב לשלם, אולם אם הניזק הולך המזיק זהו תשלומי 'בור' ופטור מלשלם כלים, וכמבואר בשו"ע (ח"מ סי' ת"י סעיף כ"א), ולכן בנד"ד בעל הכיסא פטור מלשלם.

ובאם חייב לשלם מדיני שמים פליגי בזה, יש סוברים שעכ"פ בידי שמים חייב לשלם ("ברכת שמואל" ב"ק סי' ב'), ויש סוברים שגם בידי שמים פטור ("חזון איש" ב"ק סי' ב' ס"ק ז').

וכל זה לענין חיוב של בעל הכיסא, אולם אם יש לאולם השמחות ביטוח שמשלם כל סוגי נזיקין, וגם סוג נזיק הנ"ל בודאי מותר לתבועם היות שזה גופא ההתחייבות שלהם, וכן נהוג לגבי תאונות ברכבים שעפ"י דין תורה פטור מלשלם, ובכל זאת מותר לתבוע את הביטוח משום סברא הנ"ל.

מוסף או תשלומין, איזה קודם

שאלה: בראש חודש בבוקר לא הרגיש טוב ורק אחה"צ היה ראוי להתפלל ויש עליו להתפלל מנחה, מוסף ותשלומין של שחרית, באיזה סדר יתפלל?

תשובה:

א. ראשית יתפלל מנחה שזה נחשב תדיר, ואחריו מוסף (משום זה עדיין זמנה של תפילת מוסף, משא"כ שחרית שהוא רק בתורת תשלומין, "אליה רבה" ס"ק ו'), ואחריו תשלומין של שחרית (משנ"ב סי' ק"ח ס"ק ט"ז), ואם התפלל מוסף קודם מנחה יצא (שם).

ב. אם התפלל שחרית ושכח "יעלה ויבא" והגיע זמן מנחה ונזכר שלא אמר "יעלה ויבא" בשחרית וגם לא התפלל עדיין מוסף, יתפלל קודם מנחה, ואח"כ תשלומין של שחרית ואח"כ מוסף, משום דיש סוברים באופן זה אם יתפלל מוסף קודם לא יוכל עוד להשלים תפילת שחרית ("כף החיים" שם ס"ק י"ד, ספר "אשי ישראל" פרק ל"ט סימן כ"ב ובהערות ס"ק נ"ב).

שכר דירה והתחרט

שאלה: שכר דירה בבנין ולאחר שנכנס נודע לו שיש אדם מוזר באורחותיו (לא מסוכן) והוא לעתים מפחיד את השכנים ואת השוכר, והוא רוצה לחזור בו מהשכירות, והמשכיר מחייב אותו לשלם לפחות על שלושה חודשים ככתוב בחוזה, מה הדין?

תשובה: זה נחשב בבירור למקח טעות, ואף אדם לא רוצה לגור בשכונת לאדם כזה ויכול לחזור בו (הגר"נ קרליץ זצ"ל), ואם המשכיר לא מסכים לכן אפשר להודיעו שיש מקום לתבועו ולשלם על כל ההוצאות לשוכר נכנס לשם לחינם, ועכשיו צריך לחזור ולשלם על ההובלה כדי להביאו למקום אחר.

מלוה כסף על מנת לקבל 'פטור ממס'

שאלה: הפקיד מאתיים אלף ₪ למוסד ומבקש שיתנו לו קבלה על 'פטור ממס' וכך והוא מרוויח מזה הרבה, האם יש בזה משום רבית?

תשובה: היות שמלווה להם כסף והם מחזירים לו אותו הסכום ועוד קבלה ששווה לו הרבה כדי שיוכל להרוויח מזה כסף, יש נדון בפוסקים שלצורך צדקה מותר לעשות רבית דרבנן (שו"ע יו"ד סי' ק"ס סעיף י"ח) אבל מכיון שמתנה זאת מראש יש בזה חשש רבית קצוצה. לכן העצה היא שיאמרו כמה הקבלה על 'פטור ממס' שווה למלווה, וכמה היה מוכן לשלם על זה, ואת הסכום הזה הוא ישלם למוסד.

כהן האוסף כסף לצדקה לענין עלייה לתורה

שאלה: בעת קריאת התורה לא היה כהן כהן ורצו להעלות ישראל במקם כהן, ועמד שם יהודי שאוסף כסף לצדקה ואמר שהוא כהן, האם צריך להעלות אותו?

תשובה: הא דאמרין "וקדשתו", שצריך לתת קודם לכהן, הוא רק אם הוא שייך לאותה קבוצה ומתפלל עמהם, אבל במקרה שיש כהן בבית הכנסת ולא מתפלל עמהם אין עליו דין "וקדשתו" (הגר"י זילברשטיין שליט"א בשם חמוי הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשי"ה"ק

אדם לעמל יולד

ולמלאכה, עד שסיימו שם וכתבו ש'אין אדם מת אלא מתוך הבטלה'.

וזוהו אכן עומקם של דברים, שכל תכלית האדם נוצרה מלכתחילה בכדי שיעמול, ואף כל הבריאה כולה נבראה 'לעשות', כמקרא שכתוב 'אשר ברא אלוקים לעשות', ואם כן עצם טבעו של האדם הוא לעשות ולהתייגע ולעבוד עוד ועוד, ומשום כך אם יניח את עצמו בחוסר מעש בלי לעשות דבר הרי הוא פועל נגד טבעו - ואין לו יותר יכולת להתקיים.

על הפסוק 'אדם לעמל יולד' (איוב ה', ז') כתב האבן עזרא ז"ל: "יש אומרים כי כאשר תולדות העוף לעוף כן תולדות האדם לעמל", ושמעתי מרה"י הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל שביאר, שציפור שניטלו כנפיה יכולה עדיין ללכת ולהסתובב כשאר החיות, אולם היא נחשבת כמתה וכבר אין עליה שם 'ציפור', כיון שכל מהותה של הציפור הוא עצם היותה עם כנפיים, וכאשר בטלה ממנה היכולת לעוף שוב אין היא ציפור, ועל כך המושל האבן עזרא את האדם - שכל מהותו היא אך ורק לעמול, וכאשר הוא יושב בטל בלי לעסוק במלאכה, גם אם ייראה כחי כבר בטל ממנו התואר 'אדם'.

'המקבל על עצמו עול תורה'

ואם כנים הדברים לענין עבודת עבודה של מלאכת ארעי כאן בזה העולם, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר במלאכת עבודת הבורא, אשר גם היא נחשבת למלאכה ולעמל ומוצאה מוצא חיים, וכמאמרו של רבא במסכתא דסנהדרין (צ"ט): 'כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא'.

ומכאן יבין כל אדם שדוקא העמל, הטורח והיגיעה הם אלו שמחזיקים ומקיימים אותו, ואילו הבטלה - לא רק שלא תוסיף לו כוח ואון אלא אדרבה, תחליש אותו, תזיק את גופו, וממנה יוכל להגיע חלילה ל'תרדמת לב והשתוממות המחשבה'.

אמנם זאת ודאי שהאדם זקוק לפעמים למנוחה ליתן רווח בין פרשה לפרשה, אך שומה עליו להבחין את החילוק הברור בין 'מנוחה' ל'בטלה', שהם שני דברים שונים לחלוטין ולא קרבו זה אל זה, שכן גם כאשר האדם 'נח' אין זה מחייב שישב עם עצמו חסר מעש בלי 'להתעסק בשום דבר שבעולם', אלא גם אז הוא יכול להיות עסוק בעשיה, ואף אם הוא זקוק לישון או לאגור כוח - גם לזה 'עשיה' יקרא, כל עוד שמטרתו בידי ואינו יושב סתם כך בשעמום.

מזן הגר"ז סיפר על ימי חורפו שלעיתים היה עוסק בתורה עד כלות הכוחות ונצרך לנוח מעמלו, ולפיכך בעת עוסקו במסכת בבא בתרא - היה לומד ולומד עד שתם כוחו, ואז היה מחליף את הלימוד למסכת תרומות, וכאשר נגמר לו הכח ממסכת תרומות - היה מחליף שוב למסכת בבא בתרא, וסובב והולך וחוזר חלילה...

ואם כי אנו לא זכינו להגיע למדרגתו של הגר"ז מכל מקום גם עלינו מוטל להבין שתכלית כל החיים היא 'לעשות' ו'לעשות' ותו לא מידי ואין לך שעה שאפשר להפטר ממנה, וגם כאשר נצרכים למנוחה - יש לעשות זאת בצורה של עיסוק ועשיה, שתמשך ותתן כוחות גם הלאה, ולא בצורה של 'בטלה' אשר אחריתה עדי אובד.

פרק ג' משנה ד'. הנעור בלילה והמהלך בדרך יחירי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב כנפשו.

'לעמל יולד' בכל מצב

וביאר המאירי, שכל שלושת הדברים המנויים במשנה הם ענינים המזיקים את בריאותו של האדם ומסכנים את חייו, ומשום כך החמירה המשנה כל כך וכתבה 'הרי זה מתחייב בנפשו', משום שמי שאינו שומר על בריאות גופו ומזלזל בחייו אין לו שום טעדיק שבעולם למה לא שמר על עצמו כדי חייו, והרי זה חלילה כמאבד עצמו לדעת.

ועל כך ביאר המאירי אחת לאחת, ראשית כל 'הנעור בלילה' - כי התעוררות יותר מדי תזיק מאד" וכו' יעו"ש, שנית 'המהלך בדרך יחיד' - כיון שהדרכים בחזקת סכנה, ושלישית 'המפנה ליבו לבטלה' - "רצונו לומר שלא יתעסק בשום דבר בעולם, יבא מזה לידי ותרדמת לב והשתוממות המחשבה", עכ"ל.

מפורש אם כן בדברי המאירי, שהסיבה שהמפנה ליבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו היא משום שהוא מזיק את עצמו, שמי שיושב בטל ואינו מתעסק בשום דבר שבעולם - סופו בא לידי מיתתו.

וביאר הדברים הוא כפשוטו, שהרי אם אדם יקנה מכשיר חדש, גם אם המכשיר יהיה חזק וטוב, מכל מקום אם ישאיר אותו זמן מה על עומדו דרך הינוחו בלי לתחזק אותו ולעשות בו שום שימוש - אותו מכשיר יתקלקל מאליהו כאבן שאין לה הופכין, וכל זאת משום שדרך הטבע להתקיים דוקא מתוך הפעולה, ואם לא יעשו בו מלאכה סופו שמסתים והולך.

וכך הם כידוע גם כוחות האדם, בין כוחות הגוף ובין כוחות הנפש, אם האדם לא יזיז במשך מספר שבועות את ידו או את רגלו - לאחר מכן הוא יצטרך לעשות פעולות בכדי להפעיל את הגוף מחדש, ואף בכוחות הנפש כמו המחשבה או הכשרון וההבנה, אם האדם ישאיר את מוחו חסר פעולה - בסופו של דבר המוח יתנוון ולא יוכל להפיק מאומה.

ומאידך, ככל שהאדם יפעיל את כוחותיו יותר כך הם יפעלו יותר, אם יעשה התעמלות - הגוף יתחזק, ואם יחזק ויחדד את מחשבתו אזי שכלו יתגבר, ואף לגבי כח הזכרון ידוע - שככל שהאדם חוזר עוד ועוד ומתרגל לזכור, כך מתגבר אצלו יותר כח הזכרון, הכל לפי רוב המעשה.

ומעתה כן הוא גם לענין כוחות הנפש, אם האדם פועל ועושה, יוצר ועובד, נפשו עומדת על תיקונה והוא חי חיים שיש בהם ממש, אך אם הוא יושב בבטלה גמורה בלי לעשות מאומה - נפשו תתכלה ותלך, עד שפתיל חייו יסתים מאליהו.

ואפשר לראות זאת בחוש אצל העוסקים בחיי שעה, אותם אלו שיצאו לפנסיה לעת זקנתם והפסיקו את עבודתם, לעיתים לא עברה תקופת מה עד שעברו לחיי עולם פשוטו כמשמעו, הואיל ומשעה שפסקו לעמול ולהתייגע פסק הדבר שקיים אותם מספר כל ימי חייהם.

ויעוין באבות דרבי נתן על המשנה 'אהוב את המלאכה' שהאריכו שם מדברי התנאים עד כמה כל מהות האדם היא לטורח

כל אחד יכול להרגיש זאת על עצמו, שכאשר הוא שב מבין הזמנים לישיבה - אין לו כוחות גדולים יותר מאשר בסוף הזמן שעבר, אלא אדרבה, העייפות גדולה שבעתים... וכל כך למה, מפני שזוהי דרכה של הבטלה, שהיא מנוגדת לטבעו של האדם ומחלישה את נפשו מבלי שתוסיף תת כוח לו.

דברי התעוררות ומספד שנאמרו לאחר הסתלקות הגאון הגדול ר' פנחס שרייבר זצוק"ל

(הוצא לראשונה ב"ב שנים להסתלקותו, ד' טבת תש"ע)

אני רוצה לשאול שאלה ואני לא מחכה לתשובה, מישוה מוכן הרגע, אבל מייד, להיבחן עכשיו על חזקת הבתים מהתחלה עד לאו קמודית, לא להגיד את הלומדות, ולא כמה פשטים יש בג"ש וכל המסתעף, להגיד גמ' רש"י תוס', לא מילה במילה, את כל התוכן. אני לא מחכה לתשובה...

למה אם תתפוס יהודי בן שבעים ותשאל אותו מי היה המסדר קידושין שלו הוא זוכר, מי קיבל ברכות בחופה יקח קצת זמן אבל הוא יזכר, מתי נולד הבן הראשון הוא יזכור, אך כשתשאל אותו מה למדת אתמול? מחוק. למה? אם הקב"ה נתן לכולנו את התורה זאת אומרת שהתורה ניתנה לכולנו וכולנו יכולים להיות תלמידי חכמים וצריכים להיות ת"ח, וכולנו ניתבע ע"ז, כל מי שיוצא מהעולם והוא לא ת"ח הוא בבעיה, אף אחד לא יהיה לו שום תירוץ, אבל איך אפשר? הקב"ה רוצה ממנו רק דבר אחד, "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" הקב"ה נותן מתנה, את התורה מקבלים במתנה, מי מקבל - מי שמבקש, מי שמבקש מקבל ומי שלא מבקש לא מקבל והנתינה היא בהתאם לבקשה, כל אחד מקבל לפי מידת השאיפה שלו.

מה נקרא לבקש, זה דבר קשה להיות מתמיד, לשבת בסדר מתשע עד אחת ורבע זה מסירות נפש עילאית, ומי מדבר על אהה"צ לבא בזמן שזה כמעט "יהרג ואל יעבור..." יום ששי, נראה לי שיש מישוה אחר שמבשל פה לכבוד שבת, אני חושב שלא צריך ללכת לבאר ברחוב גאוני בריסק ולכנס לאור הירח את החולצה היחידה שיש לך ולהישאר אח"ז רועד מקור כל הלילה, הכרתי יהודי כזה עד לפני שבוע, יש לך ב"ה בגדים, יש הכל, אז מה קרה ביום ששי ב 9:15, מה יש לעשות?

מישהו פעם למד 15 שעות ביממה? בחור קם בבוקר לתפילה בישיבה. ב 8:30 מסיימים. מרבע לתשע עד רבע 12 בלילה יש 15 שעות, אם נוריד מנחה מעריב וכל המסתעף הגענו לאחד בלילה, מישוה כאן הולך לישון לפני אחד בלילה, אם כן מי שלומד פחות מ 14 שעות - מתמיד הוא לא... בשישי שבת יש 48 שעות לכל שיעור, כמה שעות מתוכם לומדים? (התפילה הרי לא יותר ארוכה, כי מגיעים מאוחר ומדלגים), סעודת שבת, ברחוב חזו"א 17 סעודת שבת ארכה שעה וגם זה באשמת הבנים), ואחרי זה היה הולך לנוח 20 דק', כשהוא קם אחרי 20 דק' הוא ראה אותי, הוא שאל אותי, אתה עדיין פה? במילים אחרות: 'בטלן', אני מדבר על גיל 45 לא על גיל 10.

ברמ"א כתוב שת"ח בשבת צריך קצת יותר להתענג, בפשטות זה בגלל שכל השבוע הוא יושב ולמד אז בשבת נותנים לו להתענג יותר, אך לא זה מה שאומר הרמ"א, הרמ"א אומר שזה מפני שכל ימות השבוע הוא מתענג בלימודו, הפשט הוא פשוט, הגמ' בגיטין מתוכם שמי שרגיל כל ימות השבוע לאכול סעודה גדולה בשבת צריך לשנות, דאל"כ במה יהיה ניכר העונג שבת, כל ימות השבוע הת"ח היה מתענג בלימודו, מה יעשה בשבת, במה יהיה ניכר העונג שבת - אין מה לעשות, צריך לאכול צלחת צ'ולנט.

אאמור"ז צ"ל כל לילה היה נרדם ב 3 על הסטנדר, ואמא היתה מעירה אותו, 'אולי תלך לשכב במיטה קצת', זה סיפור שחזר ע"ע 56 שנה מידי לילה בלילה, הוא עשה טובה והלך לישון על המיטה, (ק"ש שעל המיטה לקח לו כמעט חצי שעה) בארבע הוא היה הולך לישון, 63 כבר היה מתניבץ בביתו, כנ"ס, בצהריים היה ישן עוד כמה דק' זה מה שהוא היה ישן. בליל שבת לקיים דברי הרמ"א הוא למד עד 4 לפנות בוקר, 63 הוא כבר היה בדרך לישיבה להתפלל, הוא לא השתמש בפלורוסנטים בשבת גם לא על מצברים [כך הסטייפלער אחז], היה לוקסים, הוא למד לאור לוקסים, ומי שיועד מה זה לשבת ליד לוקסים 5 שעות...

לפני כמה שנים אמא תח"א אמרה לי 'יש לי דין תורה עם אבא אתה מוכן להיות בורר, הוא מיום ליום ישן פחות, הוא אומר שהזמן נגמר והוא כבר זקן', אמרתי לה 'עד כאן שמעתי את התובע, מה אומר הנתבע?', אני הסתכל עלי ואמר לי: עירובין ס"ה, 'אמרה ליה ברתיה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינס פורתא, אמר לה השתא אתו יומי דקטיני ואריכי ונינום טובא', אין מה לענות על כזאת ראייה...

אף פעם לא מאוחר. צריך לתפוס את עצמנו בידיים, העיקר זה לא לבזבז זמן. וזה הדבר הכי קל שיש, זה רק ענין של הרגל. כל אחד שיהיה לו בראש דברים קצרים וברורים שהוא יוכל לחזור עליהם כל הזמן, וכך מתרגלים לחשוב בלימוד. ותוך תקופה קצרה מרגישים אחרת, מרגישים קדושה, פותחים את העיתון ואומרים "וואס?...?" צריך להגיע למצב שהראש מונח בלימוד, אברכים רבים שהתרגלו בכך העידו בפני שחייהם השתנו לחלוטין, זה דבר מאד פשוט, רק להתרגל, וכשמתרגלים בזה אז הקב"ה פותח מלא חפניים ונותן את כל התורה כולה.

בגמ' (חגיגה ה, ב) 'ודמוע תדמע עיני וגו' שלש דמעות אלו למה כיון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה גדול מזה'. ומבואר שצער החורבן הוא על הביטול תורה, ונראה שמכאן אחז"ל 'קשה סילוקן של צדיקים כשריפת ביהמ"ק'.

ובגמ' (שבת קלח, ב) ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מיישראל שנא' והפלא ה' את מכותך ואת מכות וגו' הפלאה זו איני יודע מהי, כשהוא אומר "ואבדה בינת חכמיו ובינת נבוניו" הוי אומר זה שכחת התורה. ומבואר שכשהקב"ה אומר לעמ"י צ"ח קללות, מהו השפיץ של הקללות, "והפלא ה' את מכותך" מכות מופלאות מכות נוראות, מה יהיו המכות האלו - "ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו", עתידה תורה שתשתכח מיישראל. זוהי הקללה הגדולה ביותר.

אאמור"ז צ"ל עד למד גיל תשע ארבע מסכתות בירוסלב בגאליציה, לאחמ"כ הוא התגלגל שלש שנים בכל העולם כולו, (הוא ידע 8 שפות - אח"כ שכח הכל חוץ מרוסית), ותוך כדי כך הוא החזיק איתו אח קטן וחיתל אותו עם עשבים, לאכול כמוכין לא היה להם. אבל מה הוא עשה בשלש השנים האלו? הוא חזר על הארבע מסכתות האלו כדי שלא ישכח אותן. לאחמ"כ כשהגיע לארץ הוא עלה למרן הגר"ז בירושלים, והבריסקורב בחן אותו על ארבעת המסכתות בע"פ. הגר"ר רפאל סולובייצ'יק סיפר שהוא ראה את אביו צ"ל בוכה רק פעמיים בחייו, זו היתה אחת הפעמים.

הגר"ר דן סגל סיפר, שכשהוא היה אברך צעיר הוא הגיע לבני ברק בפורים, ותפס אותו יהודי ואמר לו: אתה רוצה לראות מחזה? הוא לקח אותו לכולל פוניבז' בעיצומו של יום הפורים כשכולם בתוך ה"עד דלא ידע", והראה לו את אאמור"ר יושב ולומד בקול רם כרגיל, באותה תנוחה, באותה שקיעות.

לפני כמה שנים הגעתי להביא לו משלוח מנות, נכנסתי פנימה כשהוא יושב עם חזו"א דמאי, כולו אומר "שמחת פורים", הוא לא שם לב כמוכין, אמרתי לו "אבא הבאתי משלוח מנות". רק אז הוא הרים את הראש ושאל אותי "אויס שפאצירט אין גאנץ שטאט?" () - "כבר סיימת לטייל היום בכל העיר?" ממש התביישתי, הוא לא העיר לי, רק שאל...

היה לו בן דוד, ר' שמעלק'א טוינפלד צ"ל, יהודי שידע את כל התורה כולה, הם היו יושבים שניהם יחד ובחנו אחד את השני משלי עם רד"ק. משלי עם רד"ק. סיפרתי את זה למישוה, הוא אמר לי 'הגר"א אומר שתורה שבכתב לא צריך לדעת בע"פ', אמרתי לו 'הגר"א גם אומר שלא צריך להחליף עניבה כל שבעתיים, אלא מל, זו העניבה שלך, וזו העניבה שלו. שאלו פעם את מרן הגר"י, למה יש לו כ"כ הרבה נערווין וחומרות במצוות, אמר הגר"י, לך ג"כ יש נערווין כשאתה קונה כובע, כל אחד והכובע שלו.

הלואי שאהיה בטוח בכל מה שאני אומר כמו שאני בטוח במה שאני אומר עכשיו, הקב"ה נתן לנו תורה, הקב"ה נתן לנו ש"ס, הקב"ה נתן לנו ארבעת חלקי שו"ע, נגלה ונסתר, באני מאמין כתוב "אני מאמין באמונה שלימה שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו", אם זה היה נכון במעמד הר סיני זה נכון גם היום. התורה ניתנה לכל יהודי באשר הוא, כל אחד שהוא מזרע ישראל ניתנה לו התורה, ממאימתי עד סוף עוקצין, עם כל האותיות הקטנות שיש שמה, ארבע חלקי שו"ע עם ביאור הגר"א. היא ניתנה לו כדי שהוא ידע אותה.

היו יהודים השבוע שהתחננו שנבטיח להם שמה שהוא ידע את כל התורה כולה לספור אותה באותיותיה זה משום שהוא היה בעל כשרון, אבל לשקר אני לא יכול, ודאי שהיה בעל כשרון, אבל כל אחד זוכר מה שמעניין אותו ומה שהוא עמל עליו, יש אנשים בני שבעים שלא שוכחים שום פרט אין שנראתה החופה שלהם, ויש שזוכרים את כל התורה.

הגמ' בשבת אומרת 'מאן דרחים רבנן הו"ל בנין רבנן וכו' מאן דדחיל מרבנן הוה איהו גופיה צורבא מרבנן, וא"ל לאו בר הכי הוא הו"ל חתני רבנן, מה זה לאו בר הכי? כותב רש"י 'לאו בר הכי - שאינו רגיל לעסוק בתורה', ש"מ שכל מי שרגיל לעסוק בתורה בר הכי הוא.

שמעתי פעם מר' שמשון פינקוס בשם הח"ח, כשאדם עולה למעלה לאחר מאה ועשרים, יעמידו לפני כל אחד סטנדר ריק, כך אומר המדרש במשלי, אמר ר' ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין, שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו בעמק יהושפט, וכתוב שם פירוש ארוך, יגידו לכל אחד "ערוך מקרא שקרית ומשנה ששנית", יעמידו כל אחד ליד הסטנדר ויגידו לו תתחיל, מאימתי קורין את שמע בערבית, לא הצליח - תתחיל פאה, אלו דברים שאין להם שיעור. אבל זה לא הולך... שוין תגיד ישיבישע מסכתא, תתחיל חזקת הבתים...

חקרי לב

משיעורי רבינו הגאון רבי חיים קלופט שליט"א

"בית המדרש נפש החיים"

גליון מס' 33

פרשת ויגש תשפ"ב

"חשבה לטובה"

א עומדים אנו בפרשיות של מעשה יוסף והאחים ופרשת הירידה למצרים. וראשית יש להבין מה היתה הפלוגתא של יוסף ואחיו, ועוד פליאה גדולה בפרשת ויגש, שפתאום באמצע הפרשה של יוסף והאחים, מגיע הפרשה של יהודה ותמר, ולכאור מה הקשר?

וברש"י כבר עומד ע"ז. אבל במדרש כתוב על זה: רבי שמואל בר נחמן פתח "כי אנכי ידעתי את המחשבות", שבט"ם היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עסוק בורא אורו של מלך המשיח.

ב מה באמת הביאור בענין הזה שנקרא 'מחשבות' של הקב"ה? שמעתי פעם משל יפה מגויס הג"ר שמואל אביגדור פיבלר שליט"א, משל לאב שקנה לבניו מתנה, קופסא מלאה חתיכות קרטון בצורות שונות. התבוננו במשחק ולא הבינו מהו, אמר להם, למשחק הזה קוראים "פאזל", תתבוננו ותראו שכל קרטון שונה בגיזרתו מהשני. ועליכם להתאים קרטון אחד לשני ואז תצא לכם תמונה יפה מאוד. אבל תזהרו ותשימו לב שבאמת כל חלק נכנס בדיוק לחלק השני, ולא סתם לדחוף חלקים אחד בשני, כי אז לא יצא כלום. במשחק הזה א"א לדחוף או לשבור, כי אז מתקלקלת כל התמונה.

והנה אם אחד לוקח את הקופסא של המשחק שעליה יש את התמונה בשלמות אז כבר יותר קל לו להתאים את החלקים, כיון שרואה שהחלק הזה יש עליו מראה שמים א"כ זה למעלה, והחלק השני יש עליו מראה אדמה ודאי שזה למטה, והשלישי מראה של עץ אז זה בצד. וכל זה משום שכך רואה בתמונה המצופרת. כך זה יותר קל, וגם יש יותר סבלנות.

אבל אם נעלמה התמונה הסופית, אז יש קושי עצום לחבר אלף חלקים קטנים אחד לשני, וגם אין סבלנות, כיון שהוא לא יודע כלל איך להתאים את החלקים, כיון שלא יודע איזה תמונה צריך לצאת. הוא חושב שזה שמם ובעצם זה ים... זה המשל. ומה רואים כאן?

ג אנו אומרים ב"מזמור שיר ליום השבת", "מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך", מזמור זה אמר אדם הראשון כשראה את כל הבריאה. ומבאר הרב מבריסק (בחל"ה הגר"ז ע"ה) פרשת בראשית) מה טעם בפסוק זה, ראשית "מה גדלו מעשיך ה'". כשהסתכל אדה"ר בבריאה וראה הרים וגבעות, עצים ופרחים, בהמות חיות ועופות, ורמס אין מספר, התפעל אדם הראשון ואמר "מה גדלו מעשיך ה'".

אמנם אדם הראשון ידע דבר נוסף שאנחנו לא יודעים אותו. אנחנו תמיד מגלים את הכל רק אחרי שזה כבר היה לעינינו, אבל בשעת מעשה לא יודעים מה הקב"ה מתכנן פה.

כתוב בחז"ל (ע"ה). שהקב"ה הראה לאדם הראשון את כל הדורות שיהיו עד סוף העולם ואת כל המאורעות שיקרה להם. א"כ, אדם הראשון ראה את התמונה הסופית. אדם הראשון ראה איך ע"י מכירת יוסף תהיה יציאת מצרים ויהיה מתן תורה, ואיך שעי" המעשה עם יהודה ותמר נברא מלך המשיח. וכן רואים עוד במדרשים, "וינס החוצה" בשכר זה שנס החוצה, זכו בני ישראל ש"הים ראה וינס", כשראה ארונם של יוסף. עוד אמר המדרש שמה זה "כתנות פסים"? "פסים" - פס ים, שבגלל הכתנות פסים יצא בסוף קריאת ים סוף. מה הקשר בין קריאת ים סוף לכתנות פסים?

היום אנחנו כבר כמכים, יודעים הכל, שכיון שיעקב עשה ליוסף כתנות פסים, אז האחים קנאו בו, ולכן מכרו אותו, ובסוף היו צריכים לרדת למצרים, ואח"כ נשתעבדו במצרים. ואח"כ יצאו ממצרים, והמצרים דפו אחריהם, ונעשה נס ונקרע להם הים. זה אנחנו יודעים לאחר מעשה.

אבל אדם הראשון ראה את הכל קודם שקרה, הוא ראה את התכנית בשלמות, איך שהקב"ה מחשב ומתכנן הכל לפרטי פרטים. ע"ז אמר אדם הראשון "מאוד עמקו מחשבותיך".

וכמו שבסוף אמר יוסף לאחים "אלוקים חשבה לטובה", דמחשבת ה' היא בנסתר, והיא ההתנהגות הנסתרת של הבריאה. ורק אחרי תקופה ארוכה פתאום מגלים את התכנון הנפלא.

זהו אמר הנביא "כי אנכי ידעתי את המחשבות וגו' מחשבות שלום ולא לדעה לתת לכם אחרית ותקוה", כי כשאנו רואים את שעבוד מצרים, שעבוד נורא מאות שנים, אז כולם נבהלים. אבל בסוף אנו יודעים הלא, שכל היסורים הללו במצרים היו כרו היתרון לכלל ישראל, ואח"כ זכו למעמד הנשגב של מתן תורה.

הח"ה היה אומר משל ע"פ מעשה שהיה. אמר הח"ה, כשהיינו ילדים בחיידר והורבה היה יוצא מהכיתה, היינו משחקים משחק הצאר, ילד אחד נהיה צאר, ומינה כל מיני מיניסטרים, וביקר על כולם, וכך אחד קצין, אחד גנרל. עד שהיה נכנס, ופתאום כולם רצים למקומות אין מיניסטרים ואין גנרלים, רק ילדים שמחכים לקבל את המנה.

כך הוא בעוה"ז, כולם משחקים, אבל בסוף כשיראו את אני ה', יבינו שהכל היה משחק ילדים, והכל מה'.

ד כתוב בתהלים (מו, ט) "כלו חזו מעפלות אלוקים נורא לעלילה על בני אדם", אמר המדרש (ב"ר פ"ג): הקצין הקב"ה אדונים על עבדיהם ליתן גדולה לצדיקים - "פרעה קצף על עבדיו" ליתן גדולה ליוסף. מה טעם במדרש זה?

הביאור בזה הוא. דהנה יוסף הצדיק, מתעללת בו אשה רעה ומרשעת, והוא עומד בנסיון הגדול. ומה שכרו? משליכים אותו לבור... כך זה נראה לנו. וזה לא היה בית סוהר כמו בימינו שזה לא בית סוהר אלא בית מלון, שם לא היה כך, שם שמו אותו ממש בתוך בור חשוך וקר, נתנו לו לחם במשורה, ואנו מתפללים, האם זה שכרו על שעמד בנסיון הקשה?!

אבל כשרואים את יוסף יוצא מן הבור. "ויריצוהו מן הבור ויגלה ויחלץ שמלתינו", לא סתם הוציאו אותו, אלא הריצו אותו. ואח"כ עלה לגדולה עד כדי כך שפרעה אמר לו "רק הכסא אגדל ממך", איזה מהפך עצום! והכל רק ע"ז שהיה בתוך הבור וגם שר המשקים היה איתו שם, ועי"ז נסבב לו כזה גדולה נפלאה שכולם נכנעים לפניו, ארץ שלמה נכנעת לפניו, וגם פרעה בעצמו.

רק עכשיו כולם מבינים שזה היה שוה להיות בבור בשביל שאח"כ יזכה לכוז גדולה. אבל בשעה שהוא בבור, ולא יודעים מה מצפה לו, כולם מרחמים ובוכים עליו.

ה אומר הרמח"ל ב"דעת תבונות", כל גדולה שהשי"ת רוצה ליתן לאדם זה מגיע עם קושי. וז"ל **"וזה בנה אב, שכל עליו שידעה הקב"ה לתת לאדם או לעולם הנחל כל הדומן הטוב אינו מודמן ובא אלא מתוך עומק עיצה נסתרת ועי"כ קירה קודם לו צער**. ה"ז כענין שאמרו בברכות שלש תמותות טובות נתן להם הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא עי"י יסורים!"

לכו חזו מפעלות אלוקים נורא עלילה על בני אדם" הקב"ה כביכול מתעלל בבני אדם ומסבב אותם בכל מיני צרות, אבל זה "מפעלות אלוקים", דעי"כ פועל הקב"ה את מחשבתו להטיב עם האדם ולתקנו.

נתאר לעצמנו אדם עירוני מלידה שמגיע לכפר ורואה איך שלוקחים שדה מליאה בפרחים ורשא ולוקחים את מיטב החיטים ומשליכים אותם לעומק האדמה שיהיה שם, ואח"כ קוצרים אותם, דשים אותם, זורים אותם, ואף טוהנים אותם, ולשים אותם, ולסוים שורפים אותם בתנור. כמובן שהוא לא יבין מה פשר ההתעללות, אבל בסוף יוצא מהכלל על כל חיטה עשר תמורתו. "הלך ילך ונכה נושא משך הזרע" בהתחלה לא מבינים אבל בסוף "בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו".

למה באמת את כך? למה הכל צריך לבא עי"ז עלילה ובקושי גדול? אלא כאן אנו באים ליסוד השני. הבריאה מנוהלת עם תוכנית מחושבת בדקדוק לפרטי פרטים, וכמו שבזמנם הקושי הביא בסופו של דבר ליציאת מצרים ומתן תורה. כך גם בזמנינו כל קושי הגלות [גם בזמנינו, שאין צורך לפרט וכולנו יודעים כמה פורענויות מתרחשות בכל יום]. כל זה הוא ג"כ להביא בסוף את התיקון השלם בגאולה השלמה.

וכשיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, אז פתאום הכל יהיה לנו ברור כיון שנתאר את התמונה הסופית ונבין את כל ההתרחשויות, כמ"ש "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי ה' דיבר", אז כולם יבינו שכל ההתרחשויות היו דבר ה' והכל היה מתוכנן מראש.

ו וכאן בתוך התמונה הזו של מה שמתרחש בפרשתינו. כאן היתה המחלוקת של יוסף עם האחים, וזה לימוד מבהיל מאד, שיש כאן התבוננות נוראה בפרשה, שבטי י-ה שכתובים על אבני החושן, בבית ראשון היה אורים ותומים שעליהם השבטים, וכשאנו קוראים את הסיפורים לא מבינים את העומק, מה היתה מחלוקתם.

בדברי רבותינו, שיש יסוד שמתחילת הבריאה מאדם הראשון קודם החטא בגן עדן ש"עץ הדעת טוב ורע", ויש את התפקיד של ישראל שנקראו ראשית. שישראל מייצגים את הטוב, להשפיע את הטוב בכל העולם, וכל העמים יבקשו מהם להשפיע את הטוב.

וזה היה עבודת האבות, שהאבות רצו לפניו כסוסים בין בצעי המים, בשביל יחוד ה'. לברר את הטוב מתוך הרע, את הפרי מתוך הקליפות. הפרי זה נח ואברהם, מתוך דור המבול והפלגה.

והמלחמה נמשכת אצל יצחק קלות ראש ושמחה, ואח"כ יעקב ועשו, מלחמת הטוב והרע.

ויעקב מיטותו שלמה, ששם ב"ב אבינים ואמר אם מתאחות אני מעמיד י"ב שבטים, היינו שיהיו כולם שבטי י-ה שכולם יעצקו יחד שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

והנה כתוב ברמח"ל וכך גם מובאר ברמב"ם, שעד יעקב אבינו היה הבידור והבחינה של כלל ישראל. בתחילה בחר באברהם, ולאברהם היה שני בנים האדמעל ויצחק הקב"ה בחר ביצחק. ליצחק היה שני בנים עשיו ויעקב, הקב"ה בחר ביעקב. ובזה נהיתה הבחינה של כלל ישראל, דיעקב אבינו העמיד את השנים עשר שבטים, שכולם צדיקים וקדושים - שבטי יי.

אבל בזה גופא היתה מחלוקת יוסף עם אחיו. כי יעקב אבינו ראה את יוסף, ה"בן זקונים", כמי שראוי הוא שיעביר לו את כל תורתו שקיבל משם ועבר, ולכן יעקב מסר לו את כל עמקי החכמה. ואותו אהב יעקב מכל בניו.

וגם יוסף הרגיש שהוא הנבחר להמשיך את יעקב והוא טען שהאחים הם לא בסדר, "ויבא יוסף את ידיבתם רעה לא אביהם". ואפי' שהיה הכי צעיר היה מלמד ומוכיחם. לא בתור סתם לשה"ר, אלא שהרגיש מחובתו ללמד את אחיו את מה שקיבל מיעקב אבינו.

ופתאום יוסף מגיע עם חלום, והוא בכונה מספר אותו לאחים. מה החלום? "והנה אנחנו מאלמים אתכם בתוך השדה והנה קמה אלומת יוגם ניצבה, והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחווין לאלומת".

מה הוא מראה להם בזה? זה מראה להם בדיקו את מה שיצחק ברח את יעקב - "עבודוך עמים וישתחוו לך לאומים", וא"כ הוא יעמיד את כלל ישראל. וזה עורר את שנאתם אליו, מדוע הוא מתנשא עלינו וחושב שאנחנו לא ראוים לבנות את עם ישראל, מדוע שאנו נידחה כישמעאל ועשיו? האחים הרגישו בזה, הם חשו את הקיפוח, והתקוממו על זה. מדוע שאנו נידחה מכלל ישראל? הם בחכמתם וקדושתם הבינו שגם הם ראוים להיות כלל ישראל, ולא רק יוסף.

אבל באמת הפיתרון היה שכולם צדקו גם יוסף וגם האחים. ודאי שכולם ראוים לבנות את כלל ישראל, בכולם בחר ה' להיות שבטי יי. אלא שיש בעם ישראל גדולי הדור שהם מנהיגים את הכלל, וכולם צריכים להכנע להם.

ואמנם מצד שני רואים שבעצם יהודה הוא הנבחר, שיהודה הוא המלך, וממנו יצא המשיח. א"כ מה הפשט בזה? הלא לפ"ז יהודה צודק ולא יוסף? אלא "אנכי ידעתי את המחשבות", גם יהודה צודק. אבל קודם כל יוסף ואח"כ יהודה. כך רצון השי"ת. וכך גם בבית ראשון נהיו שתי פלגים בעם ישראל, היה חלק של יוסף וחלק של יהודה. וכמה נפלאות דרכי השי"ת, שידע עם זאת שיוסף עולה לגדולה, באותו שעה הקב"ה בורא מהיחוד אורו של משיח.

וכך יהיה בסוף הימים "ומלך א' יהיה לכולם ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשני ממלכות". זה שיא השלמות שכ"א תורם לחברו בבחינת "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק".

- - - נערך מכתבי תלמידים - - -

לתרומות ולתנצחה להפצת הגליון: נדרים פלוס < חיפוש מוסד > ישיבת קהלות יעקב < קטגורית > "עלון חקרי לב"

או להשאיר הודעה ב"קו בית המדרש נפש החיים" במספר: 077-26-111-78, או במייל: ky6880427@gmail.com

לפניות, הערות והארות בכל נושא הגליון, וכן למסירת דברי תורה בכל נושא מרבינו שלטי"א, ניתן ליצור קשר באופנים הנ"ל.

— כל שיעורי רבינו שלטי"א ב"קו בית המדרש נפש החיים": 077-26-111-78 —

חריש וקציר

ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר [מ"ה ו'], ובתרגום אונקלוס ועוד חמש שנים דלית זרועא וחצאדא, והנה בכל מקום תרגום של חרישה הוא רידיא, וכן בדברים כב' י' לא תחרש בשור ובחמר יחדו ובתרגום אונקלוס לא תרדי בתורא ובחמרא כחדא, ובאמת שכ"ה בתרגום יונתן עוד חמש שנים דלא רדיין ולא חצדין, וצ"ע מה שבתרגום אונקלוס תרגם זרועא, וכן ק' בשמות ל"ד כ"א ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת, ובתרגום אונקלוס בזרועא ובחצאדא תנח, תרגום יונתן ברידיא ובחצאדא תנח.

שליחות בקנין כסף לגוי

ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה [מ"ז כ'], צ"ב איך קנה עבור פרעה והרי אין שליחות לגוי, ומיהו במחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט"ו כ' שבכסף א"צ שליחות דדל שליח מהכא הכסף בעצמו קונה הדבר ובעל החפץ מקנה לבעל הכסף בלי אמצעות השליח, אך בבה"ל סי' תמ"ח ס"ד ד"ה ובלבד כ' שבתשו' ריב"ש סי' ת"א מבואר שצריך לדין שליחות גבי גוי ששלח ישראל לקנות חמץ שכיון שאין שליחות לגוי מומילא קנה הישראל ועובר בב"י, והרי הפוסקים נחלקו אם גוי קונה בכסף או במשיכה והשתא אם קונה בכסף למה עובר הישראל, והביא שבשדי חמד הביא שיש חולקים על המחנ"א, והשתא לד' מחנ"א א"ש אבל לד' החולקים ק', והנה ד' משאת בנימין סי' צ"ד דלגוי יש שליחות, וע' קצוה"ח קצ"ד סק"ג, ואם היה ליוסף דין ב"נ היה נחא, אך אם היה לו דין ישראל ק'. וי"ל עוד ע"פ מחנ"א הל' שלוחין סי' י"א שמעשה של פועל מתייחס לבעה"ב אף אם אין בר שליחות.

נישואין בעשרה בטבת

בבאוו"ל סי' תקנ"ט כ' ע"ד השו"ע שמר"ח עד התענית ממעטים במו"מ ובבנין של שמחה "ואפשר דיש להחמיר ב"ז בתמוז וי' בטבת כמו מר"ח עד התענית, וק' טובא מוד' הרמ"א סי' תק"נ ואם יש חופה ביום התענית בע"ש נוהגין להתפלל מנחה ולקרות ויחל ואח"כ עושין החופה", ומב' שמותר לעשות חופה בתעניות אלו, וכן בתו' עירובין דף מ' "ומעשה בחופה בעשרה בטבת נתנו הכוס לתינוק לשתות", והרי אין נושאים נשים מר"ח עד התענית כמבואר בשו"ע שם, והנה ע"ש במ"ב ס"ק י"ד ולצורך מצוה, כגון שאין לו אשה ובנים ואין לו בית חתנות מותר לבנות בית חתנות דמדינא אפי' נושאים מותר ומה שאין נוהגין לישא אשה כלל היינו משום דלא מסמני מילתא וע"כ מותר לעשות בית חתנות או לעשות בגדים חדשים לצורך נושאים שיהיה אחר ט"ב אבל מי שקיים פו"ר אסור בכל זה", ולפ"ז הי' אפשר להעמיד ד' התו' והרמ"א שהי' חופה בתענית במי שלא קיים פו"ר ואף שמר"ח עד התענית אין נושאים אפי' באופן זה היינו רק משום דלא מסמני מילתא וד"ז לא נאמר בתענית אלא רק בחודש אב.

אבל באמת שכבר נודע דאף שבפמ"ג בא"א כ' ג"כ כהבאוה"ל יו"ז בתמוז ועשרה בטבת יש להחמיר באפשר כמו מר"ח עד התענית וע' א"ר א' וצ"ע".

אבל מש"כ שהוא מא"ר באמת שהוא ט"ס בד' האליה רבה וז"ל שם ממעטין כו' פי' שאין שמחין כלל כמ"ש תו' במגילה ד"ה לישמוט מיניה עד ר"ח אלול רי"ו מ"א "ואפשר דמשמע לש"ס דה"ה י"ז בתמוז וי' בטבת כדפרש"י שם דאל"כ", והמילים דאל"כ אין להם שום המשך וגם אין מובן היכן ד"ז בש"ס ובפרש"י.

אבל האמת שקטע זה הוא ט"ס והעתיקו כאן קטע שכבר נכתב בסי' תק"נ וז"ל שם במשנה דמגילה דף ה' ט"ב מאחרין ולא

מקדימין ובגמ' מ"ט אקדומי פורענות כו' והקשיתי ללומדים מנ"ל לגמ' טעם זה הא בתענית דף כ"ט בט"ב סמוך לחשיכה הציתו את האור והדליק כל היום כולו והיינו דא"ר יוחנן אלמלי הייתי התם כו', ופריך ורבנן ושני אתחולי פורענות עדיפא וא"כ ט"ב שחל בשבת דא"א לעשות בתחלה עבדינן ביום א' בעשירי "ואפשר דמשמע לש"ס דה"ה י"ז בתמוז וי' בטבת כדפרש"י שם דאל"כ" ליחשבי מתני' דמקדימין ולכך צ"ל כטעם דאקדומי כו' וצ"ע, וקטע הנ"ל נכפל ואין שייך כלל לדין אבילות שמר"ח עד התענית אלא דמשמע לש"ס שגם י"ז בתמוז מאחרין ולא מקדימין וכמ"ש רש"י שם במגילה, וכבר עמדו בזה בס' יד יהודה יו"ד סי' ק"ד ובס' דעת תורה למהרש"ם וע' שונה הלכות סי' תק"נ סעיף ל"ה.

תספורת בתענית

בר"ה יח איתמר רב ור"ח אמרי בטלה מגילת תענית, רבי יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מגילת תענית כו' תיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר.

והנה בתענית מצינו איסור אכילה ורחיצה אבל לא מצינו איסור להסתפר וא"כ במה שר' יהושע הסתפר במה היה ניכר שאין זו תענית, וע' ברמב"ם פ"א מתענית הל' י"ד כל השרוי בתענית בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם כו'.

ואפשר שתספורת הוי כמו לנהוג עידונין ואין עושים זאת בתענית. והנה ברמב"ם הוזכר שלא יעשה עידונין בתענית שגוזרים על צרה, אבל אפשר שזה גם בתעניות הקבועות, וא"כ יש לקיים מש"כ בבאוו"ל משום שאין נוהגים עידונים.

קריאת התורה בלילה

בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קנ"ח דן באופן שא"א לקרות בתורה ביום אם אפשר לקרות בלילה, וכ' שבשעת הדחק אפשר ומשום שבמשנה במגילה כ' ע"ב מנו את הדברים שכשרים ביום ולא מנו קה"ת, משמע שקה"ת אין זמנה דוקא ביום.

ויל"ע בתענית אם א"א לקרות ביום אם יקראו בליל התענית, דאף שעדיין אוכלים בליל התענית אבל הוא חלק מיום התענית, (וע' בס' משנת חיים תענית סי' כ"ט וסי' ל"ב), וא"כ אולי אפשר לקרות אז קרה"ת של תענית.

קריאת התורה בתענית שחלה בראש חודש

ברמ"א ס"י תקס"ו ס"א ואם מתענים בראש חודש קורים שחרית פרשת ר"ח ומנחה בשל תענית, ובבאור הגר"א הביא מירושלמי תענית פרק ב' שקורים גם בשחרית בשל תענית, וד' הר"ן אינה כן משום דס"ל דקריאת תענית בשחרית אינה מדינא אלא ממנהגא ע"כ אין דוחה את של ר"ח, אבל הגר"א מסיק שגם קריאת תענית בשחרית הוי מדינא ע"כ קורים בשל תענית וכהירושלמי.

וק' למה לא יקראו בשניהם, ומ"ש מר"ח שחל בחנוכה שקורים גם בפרשת ר"ח וגם קריאה של חנוכה, והיינו דכיון שיש ביום זה דין לקרות בשל ר"ח וגם בשל חנוכה ע"כ קורים בשניהם, ולמה בתענית שחל בר"ח לא נימא כן שיש דין לקרות בשל תענית ויש דין לקרות בר"ח ע"כ יקראו בשניהם, וגם בירושלמי מגילה מפורש שבר"ח חנוכה קורים בשניהם, וצ"ע. ועוד יש להעיר שהרי בר"ח קורים ד' קרואים ואילו בתענית רק ג' קרואים והרי בתענית שהיה בר"ח א"א לפחות מד' קרואים כדין ר"ח, ולהירושלמי שקורין בתענית נמצא שיקראו ד' קרואים בקריאת תענית. וע' במגילה כ"ט ע"ב גבי ר"ח וחנוכה ס"ל לרב יצחק דג' קרואים בר"ח ורביעי בחנוכה משום דר"ח הוא תדיר, ורב דימי דמן חיפא אמר ג' בחנוכה ורביעי בר"ח, משום דמי גרם לרביעי שיבא ר"ח הילכך רביעי בר"ח, ולכאז' ס"ל לרב דימי שא"א ליתן לרביעי בשל חנוכה משום שבחנוכה אין ד' קרואים, ולכאז' ה"ה בתענית בר"ח איך אפשר ליתן לרביעי בתענית, ובאמת שגם לרב יצחק דג' קרואים בר"ח ורביעי בחנוכה משום תדיר, מ"מ אפשר דמודה דל"ש ד' קרואים בפ' חנוכה ורק דס"ל דאפשר שהרביעי יהיה בחנוכה משום ששאר הג' הם מר"ח, אבל בפרשת חנוכה לכא' א"א לקרות ד' קרואים כיון שבחנוכה אין ד' קרואים, וא"כ איך אפשר לקרות בתענית בר"ח ד' קרואים וצ"ע.

וע' בהעמק שאלה שאילתא כ"ו אות ל"ג שקריאה של תענית אינה מעכבת ואם קרא קריאה אחרת יצא, ולכא' לפ"ז א"א שקריאת תענית תהא עדיפא על ר"ח. ובס' שולחן הקריאה סי' כ"ד כ' שקריאת תענית מעכבת, ולפ"ז יש מקום שעדיפא על קריאת ר"ח. הנה לפי שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קנ"ח שבשעת הדחק אפשר לקרוא בתורה בלילה א"כ אם אירע כן שהיה תענית בראש חודש

ואי אפשר לקרוא ביום יקראו בלילה בראש חודש אף לפי הגר"א,
אך למוש"כ לעיל אפשר שחל יום תענית גם בלילה וא"כ גם בלילה
יש לקרוא של תענית.

לא שמע קרה"ת בשחרית

הנה קריאת התורה זמנה כל היום ואם לא קרא בשחרית יוכל לקרוא כל היום (וע' בס' תשובות והנהגות ח"א סי' קמ"ה) ושמעתי מח"א שנסתפק בתענית ציבור אם אינו יכול לשמוע קריאת התורה בשחרית מהו שישמע ב' פעמים במנחה והיינו שאחר שישמע פעם אחת במנחה ילך לבית כנסת אחר וישמע שם שהרי קריאת שחרית ומנחה בתע"צ שוה.

מי שאינו מתענה אם יכול לצאת באמצע קרה"ת

במהרי"ל דיסקין קו' אחרון סי' ה' אות ט"ו כ' אודות תענית ציבור שמי שאינו מתענה אינו עולה לתורה, דה"נ אין לו איסור לצאת באמצע הקריאה, ומשמע דאף שהקריאה היא קריאה שלחויב אבל מי שאינו מתענה אינו חייב בה, וכיון שאינו חייב בה אין איסור לצאת, אלא שכ' שם דדוקא אם הוא לדבר מצוה דאל"כ יש מצוה שהמצוה תעשה ברוב עם ע"ש.

ולפי ד' מהר"ל דיסקין ה"נ בבן א"י שנמצא ביו"ט שני בביהכ"נ של בני חו"ל שקורין בתורה שאין לו איסור לצאת, וכן בן י"ד שנמצא בט"ו בכרך או בן כרך שנמצא ביו"ד בעיר שאיננו מחויב בקריאה וי"ל. ועמש"כ בצה"ל סוכה סי' צ"ה.

אמירת שלום עליכם בברכת הלבנה

ברמ"א סי' תכ"ו ס"ב ויאמר לחבירו ג"פ שלום עליך ומשיב הוי כשואל.

ובמג"א כ' שלום עליך. כלומר מפני שאמר תפול עליהם אימתה
אומר לחבירו שלום עליך, והובא במ"ב, ובסידור הגר"א אשי
ישראל עמ' 352 הביא בשם ס' ברכת החודש טעם שאומרים שלום
עליכם ע"פ מה שמבואר בס' אור חדש שמי שמקדש את החודש
לא ידאג שימות באותו חודש וזהו שאומרים אחד לחבירו שלום
עליך.

ויש שפי' שכיון שכל המברך על הלבנה כאילו קיבל פני שכינה ע"כ ראוי שיברר אחרים.

והנה יש נפ"מ שלפי המבג"א מי שאומר ברכת הלבנה ביחיד א"צ לחזור אחר אחרים לומר להם שלום עליכם, כיון שלא עמדו לפניו כשאמר תפול עליהם אימתה ופחד א"כ א"צ לומר שלום עליכם, אבל לפי הטעם שאחר שקיבל פני שכינה יברך את חבריו ל"ש, ולטעם שהביא בסדור אשי ישראל י"ל שלום עליכם רק למי שג"כ קידש את הלבנה אבל למי שלא קידש עדיין הרי אין לו הבטחה זו. וכמדומ' שבס' לקט יושר כ' שאפשר לומר שלום עליכם גם למי שלא קידש הלבנה וא"כ נמצא שאינו כהטעם שהובא באשי ישראל.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 44

לקט דברי חזון

טבת תשפ"ב

להתבונן בבריאה!

מדומיין, הוא אמר לי שהדבר הזה לא יתכן ואין שום סיכוי לעשות את זה, מוכרח להיות שיש לי טעות.

אמרתי לו, אני לא טועה! בוא נפתח את הספר שמופיע הסיפור הזה, הלא הוא החומש. נאמר בתורה: והשם הולך לפניו יומם וליילה, נעשה חשבון מה היה השטח של המחנה שעמוד האש האיר אותו, וחז"ל מלמדים אותנו שזה היה י"ב מיל על י"ב מיל, ולפי המידות שלנו זה מגיע לשטח של 144 ק"מ מרובע, אז הנה ראתי איך המהנדס הגדול – הבורא יתברך, האיר להם שטח עצום שכזה באמצעות עמוד אש אחד שהלך לפניו.

והמהנדס הגדול הזה, הבורא עולם, הוא שולח בכל בוקר את השמש שתאיר את העולם, היא מאירה חצי מכדור הארץ בו זמנית, כאשר במהלך היממה היא מקיפה את כל כדור הארץ ומאירה את כולו. הנה לך, כדור שמש אחד, נקודת אור אחת, שמצליחה להאיר שטח עצום שכזה.

צריך האדם להתבונן כל העת בגדולתו של הקב"ה, הבורא שברא ויצר את כל העולם בצורה כל כך מופלאה, והיכולות שלו הן אין סופיות. זכורני שעמדתי פעם בתחנת רכבת בפריז, בצומת ענקית שיש שם תנועת רכבות לכל רחבי צרפת, מזרח ומערב צפון ודרום, ואפילו לכיוון מוסקבה גרמניה ושווייץ. הצומת הזו מהווה צומת מרכזית ושימושית מאוד עבור תושבי צרפת. ובהתאם לכך יצרו אותה בצורה מרשימה מאוד, הבנין שם היה גבוה ורחב מימדים, והכל היה שם 'בגדול'. אני זוכר שעמדתי שם, ועמד לידי איש אחד שהתפעל ואמר: תראה איזה גודל של בנין, ובתוך כל האולם הגדול הזה אין עמודים, הכל עומד רק על העמודים החיצוניים. הרהרתי לעצמי, מה לך כי תתפעל מבנייה זו, שא עיניך אל כל הבריאה המופלאה שברא לנו הבורא עולם, תראה איזה גודל העולם הזה, איזה גודל השמש שהוא ברא לנו [מאה ושבעים פעם כדור הארץ!], מדוע הוא ברא עולם כל כך גדול? הוא לא היה יכול לברוא את כל הבריאה יותר קטנה? בזה צריך להתבונן, את זה צריך להעמיד מול עינינו שנראה עד כמה הקב"ה גדול, ראו את בריותיו הגדולות והעצומות ותבינו עד כמה הוא 'ק-ל גדול'.

לפני שנים רבות, כאשר שהיתי בפריז, הזדמן לי לנסוע במטרו נסיעה ארוכה, ולידי ישב אחד שמראה פניו העיד בו ששומר תורה ומצוות הוא, פתחתי עמו בשיחה ושאלתי אותו במה מלאכתו, ענה לי שהוא עוסק בתחום מחקר החשמל מטעם הממשלה הצרפתית. תחום החשמל הינו עצום ורחב היקפים, וכל העת חוקרים עוד ועוד מה אפשר לעשות עם החשמל, ולאלו אפיקים ניתן לקדם אותו ולשפר את ביצועיו. מטבע הדברים ממשלת צרפת מעסיקה חוקרים בכירים בתחום, ואיש שיחי הלו הינו אחד מאותם בכירים העוסקים בזה.

שאלתי אותו: אמור נא, אם ברצוני להכין פנס ענק ועוצמתי שיאיר עיר שלימה, או שכונה שלימה, היתכן לעשות כן? מה הוא גבול היכולת של החשמל להאיר באמצעות נקודת אור אחת? האם אנו יכולים לחסוך את כל החוטים העוברים ברחובות ובין הערים באמצעות העמדת פנס אחד ענק ועוצמתי שיתן את אורו לכל רחבי העיר?

החוקר לא הבין לאן אני חותר, אולי חשב שיש לי אינטרס כלכלי כל שהוא שברצוני לקדם עמו. ענה ואמר: תראה, יש אפשרות לעשות פנס עוצמתי מאוד שיאיר שטח רחב היקף, אבל הפנס הזה לא יחזיק מעמד זמן רב, הוא יתפוצץ לאחר שעה או שתיים מעוצמת החום שהוא יפיק.

אמרתי לו, אולי אתה לא מספיק בכיר בשביל לדעת, אבל אני מכיר מהנדס אחד שעשה פנס עוצמתי מאוד שהצליח להאיר שטח של מאה ארבעים וארבע ק"מ מרובע! והפנס הזה לא התפוצץ, הוא דלק במשך תקופה ארוכה בימים ובלילות ללא הפוגה!

התפלא האיש מאוד, וביקש לדעת מי הוא המהנדס הזה, כי אם אלו הם ביצועיו מוכרח הוא להיות מפורסם גדול במומחיותו. לא השבתי לו, אלא המשכתי לספר לו על אותו מהנדס גדול, ואמרתי: לא זו בלבד שהוא הצליח לעשות פנס שיאיר את השטח הגדול הזה, אלא יתירה מכך, הוא מסוגל להאיר בבת אחת חצי מכדור הארץ! הוא יכול להביא פנס שיאיר בו זמנית את השטח הענק הזה של חמישים אחוז מכל כדור הארץ. כששמע כן החליט סופית שאני

מעשה מופלא מהג"ר בנימין דיסקין זצ"ל

אסון לאותו אדם שנגזר עליו כך. ורק אחרי שעבר את זה בעצמו היה יכול להיכנס לתוך עולמו של נאשם שחורצים עליו גזר דין. המשיך ואמר: אנחנו חוגגים עכשיו את עצמאותה של ליטא, אבל נחשוב לרגע, מדוע סיבב האלוקים שליטא תהיה כבושה בידי הרוסים כל כך הרבה שנים? מה הוא רצה שנלמד מזה? התשובה היא, הוא רצה שנדע להרגיש מה זה להיות כבוש תחת אחרים, הוא ידע שליטא עשויה לקבל עצמאות ולהפוך להיות מדינה חזקה ועוצמתית, הוא לא רצה שהליטאים ישתמשו עם הכוח הזה לשלוט על אחרים ולהרע להם, לכן הוא העביר אותם קודם לכן שנים קשות תחת ידם האכזרית של הרוסים, ומזה יבינו כמה זה מר לנהוג כן כלפי אחרים.

בשלב זה סיפר ר' בנימין סיפור למשתתפים, פריץ אחד בליטא שהיו בבעלותו קרקעות ונכסים לרוב, הודיע ליהודי אחד שהוא מתעתד לבוא אליו לביקור ועליו להכין לו ארוחה דשנה כיד המלך. כמובן מיד טרח אותו יהודי והכין סעודה מלאה בכל טוב, מעדנים ומטעמים לרוב, וכאשר הגיע הפריץ לביתו מצא שולחן ערוך פרוק לאכול, והוא הסב למלאות כרסו בכל המטעמים שהוגשו לפניו.

לקראת סיום הסעודה, פנה הפריץ למארחו ושאל: מדוע לא הבאת לי יין מסוג פלוני שאני כה אוהב? ענה לו היהודי, לא ידעתי כי הינך חפץ בכך, והנה עיניך רואות את טרחתי הגדולה להשביע רצונך

הנה אנו רואים שלפני שעלה יוסף לגדולה למלך על ארץ מצרים, עבר שנים קשות מאוד בבית האסורים שם. ובענין זה יש מעשה מופלא עם הגאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל, הוא היה מגדולי הרבנים בליטא, ובאותן השנים היתה ליטא כבושה תחת הרוסים עד שקבלה עצמאות להיות מדינה בפני עצמה, ומאז בכל שנה היו חוגגים את יום העצמאות שלהם. פעם אחת הזמינו את ר' בנימין דיסקין לנאום כנציג היהודים באותה חגיגה שעשו, והוא כאשר קיבל את ההזמנה לא היתה לו אפשרות לסרב, אך מצד שני מה הוא יכול לומר להם, הרי הליטאים היו ידועים גם הם באכזריותם הקשה כלפי יהודים, והיו ממררים את חייהם, וכיצד יוכל לנאום בשבחם בשעה שהם מתעללים ביהודים.

בחכמתו הגדולה נשא נאום חכם במיוחד, וכה היו דבריו: יודעים אתם כל המעשה של יוסף שנהיה מלך במצרים, אך לפני שהוא נהיה מלך הביא אותו האלוקים להיות אסור בבית האסורים במשך עשר שנים תמימות! מדוע עשה לו ככה? איך אפשר להבין את כל העלילה הזו שהביקו על יוסף וגרמה לו לסבל נוראי.

אמר ר' בנימין, הקב"ה רצה שלפני שיוסף הופך להיות מלך ושליט הוא ירגיש על בשרו מה זה להיות אסיר בבית הסוהר, לפני שיהיה לו את הכוח בידיים והוא יחליט במוצא פיו ויגזור גורלות של אנשים, שידע מה זה כולל להשליך אדם לכלא, שיבין עד כמה זה

ותבין כי לא בזדון החסרתי היין כי שגגה היא. ה'תירוץ' הזה לא הספיק לפרץ, והורה למשרתיו להכות בו ללא רחם.

כאשר יצא מביתו של היהודי הראשון, פנה לכיוון ביתו של יהודי אחר, מיד שלח הראשון שליח להודיע לשכנו שירכוש במהרה יין מסוג פלוני, ואם לא יעשה כן יכה בו הפריץ מכות אכזריות. כמובן שהוא מיד שלח לרכוש את היין המדובר, וכאשר הגיע הפריץ הגיש לפניו ארוחה דשנה, ובה הופיע אף היין האהוב על הפריץ. בסיום הארוחה שאל הפריץ את היהודי, מדוע לא הבאת לי גבינה שוויצרית מסוג פלוני? ענה לו היהודי: לא ידעתי כי תחפץ בגבינה שוויצרית. אך גם במקרה זה לא נחה דעתו של הפריץ עד שהורה להכותו מכות נמרצות.

בבואו לבית היהודי השלישי, הספיק כבר האחרון לשמוע על מעלליו של הפריץ, על כן קיבל אותו לביתו ולא הגיש לפניו מאומה,

לא אוכל ולא שתייה, לא יין ולא גבינה, ואמר לו: הלא אינך חפץ באוכל, אינך חפץ ביין ואינך חפץ בגבינה, דבר אחד בלבד אתה רוצה – להכות אותי! ובכן הינך מוזמן בזאת להכות אותי כרצונך, ואין לי צורך להקדים ולהגיש לפניך ארוחה דשנה טרם תכלה זעמך בגופי...

סיים ר' בנימין את הסיפור הנורא הזה ואמר: בדיוק בשביל שמקרים כאלו לא יקרו סיבב הקב"ה שהליטאים יעברו שנים קשות תחת ידם הקשה של הרוסים, בכדי שנבין מה לא לעשות לאחרים. כמו שיוסף הצדיק עבר שנים קשות בבית האסורים, בכדי שידע כיצד לנהוג בעלותו אל כס השלטון.

זכורני שכאשר שמעתי את הדרשה הזו נהנתי מאוד מפקחותו וחכמתו של ר' בנימין, וספרתי המעשה הזה למו"ר מרן הגרא"מ שך זצ"ל, ואף הוא נהנה מאוד מכך.

גדול העצה ורב העלילה

סיבות אחרות שגרמו לישמעאלים להעדיף בשמים על נפט למרות מנהגם הקבוע להביא נפט.

זהו 'גדול העצה ורב העלילה', סיבב הקב"ה שבכל ארץ מצרים ירד מחירו של הנפט, הכל בשביל שהסוחרים הישמעאלים לא יורידו עמם נפט, ואז כשיבוא יוסף אליהם לא יצטרך לסבול במהלך הנסיעה מהריח של הנפט שלהם. וזה נורא למתבונן, כי מבואר שהם נתנו ליוסף מכות נמרצות, וכתוב שתוך כדי נסיעתו שסבל את נחת זרועם הקשה של הישמעאלים הוא ירד להשתטח עם קברה של אמו רחל. אבל עונשי שמים הם בדקדוק רב, מה שנגזר עליו לקבל – הוא קיבל, אבל הסבל הזה של ריח רע לא נגזר עליו, לפיכך סיבב הקב"ה כמה סיבובים בכל העולם בכדי שלא יסבול את הריח הזה!

לעסוק בדברי תורה

מתוך שיחה שנאמרה לילדי ישראל

מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ, להגיע ליראת שמים זו עבודה קשה, לשון שוב ושוב שעל כל עבירה שאדם עובר הוא עתיד ליתן את הדין, הקב"ה יושב למעלה ומסתכל על כל אחד ואחד ורואה את מעשיו, והוא לא מוותר על שום מעשה שהאדם עושה, אלו דברים שצריכים חיזוק תמידי, ומה חושבים האנשים שמגיעים לקבל ברכות על זה? ברכה רק עוזרת שלא יהיו הפרעות כגון שלא יחלה וכיוצא"ב, אבל עצם הדבר להיות תלמיד חכם וירא שמים זה לא תלוי בברכות, זה אך ורק עבודה קשה של האדם, אם הוא משקיע הוא יגיע, ואם הוא לא משקיע הוא לא יגיע לזה.

כמו כן ילדים צריכים לדעת שלא נהיים תלמידי חכמים מפירגונים, גם אם משבחים אותם מאוד זה לא יהפוך אותם באמת להיות תלמידי חכמים. בשביל לגדול בתורה צריך הרבה עבודה! זה לא דבר שנעשה ממילא.

ובשביל להצליח במשימה הזו, כדאי מאוד כבר בערב לפני שהולכים לישון להחליט על מה אני יחשוב מחר אחרי ברכות התורה, אפשר לקחת איזו משנה שלמדתי היום ולהחליט: מחר אחרי ברכות התורה אני אשנן ואתבונן במשנה הזו. וכן כיוצא בזה, להחליט כבר בלילה על איזה ענין אחשוב מחר, באיזו סוגיא אתפוס את ראשו למחרת היום. והדקות הספורות הללו שיתאמץ הילד בכל יום להיות שקוע בלימוד, ירגילו אותו להתמיד ולהרבות בזה עוד ועוד.

אני זוכר שהייתי בהספד על מרן הגרי"ו זצ"ל שהתקיים בהיכל כולל חזון איש, שם הספידוהו הרבה רבנים וגדולי ישראל. כאשר הסתיים המעמד קם הגאון רבי זאב איידלמן זצ"ל ואמר מילים ספורות, ובה היו דבריו: הרב מבריסק חינוך אותי שהדבר הראשון שעושים כל בוקר זה לחשוב בלימוד. במילים אלו סיכם ר' זאב את הספדו, הלימוד החשוב הזה שצריך לדעת לפתוח את היום עם שקיעות בלימוד התורה.

וכמובן בשביל לגדול מוכרחים להקפיד על עוד דבר, והוא: להתרחק מחברים רעים. השם ישמור כמה הם יכולים להזיק, ובפרט אם יש כאלו שיש להם איפון ודומיו חס וחלילה, חייבים להתרחק מהם כרחוק מזרח ממערב, הנזקים שהם יכולים לעשות הם נוראים.

הערה נפלאה בסדר ירידתו של יוסף למצרים שמעתי מהגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, שהנה נאמר בתורה שהישמעאלים נשאו עמם נכאות צרי ולוט, שהם מיני בשמים [צרי] הוא אחד מסמני הקטורת, ואמרו חז"ל וכי דרכם של ישמעאלים להוריד בשמים? והלא אין דרכם אלא בנפט. אלא שלא רצה הקב"ה שיצטער אותו צדיק מהריח הרע של הנפט על כן סיבב שהם ישאו עמם בשמים.

שאל ר' יעקב, כיצד באמת קרה הדבר שהם לא הורידו עמם נפט, הרי תמיד הם היו סוחרים בזה, ומדוע פתאום החליטו לרדת עם בשמים? אין זה אלא משום שמן הסתם ירד מחירו של הנפט מאוד עד שלא היה משתלם להם להביא אותו למצרים, אולי לפתע מצאו במצרים באר גדולה של נפט עד שהפך להיות זול מאוד, או שארעו

הרמב"ם (פ"ו מהלכות יסודי התורה ה"א) כותב כמה תנאים בכדי לזכות לנבואה, ראשית צריך להיות חכם גדול, שנית צריך הנביא להיות שולט ביצרו תמיד, ושהיצר הרע לא יתגבר עליו אפילו פעם אחת! ועוד אומר הרמב"ם: "והולך ומזו עצמו, ומלמד נפשו, שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה תמיד למעלה", כלומר שלא יהיה ראשו פנוי להתעסק בהבלי הזמן וטרדותיו, וכל הדברים בטלים שיש בעולם הזה לא ייכנסו אל ראשו כלל, אלא תמיד יהיה עסוק בחיי עולם. ומבואר ברמב"ם שצריך הנביא להיות כזה שתמיד מחשבתו רק בעסק התורה, ואם אפילו רק לפעמים הוא חושב בהבלי הזמן כבר אי אפשר שתשרה עליו נבואה, מוח כזה שחושב על הבלי הזמן וטרדותיו אפילו רק מידי פעם – לא יכול לזכות לנבואה, כי נבואה הרי זה השראת השכינה, ומוח כזה ששייך ולו במעט להבלי הזמן לא יכול שתשרה עליו שכינה.

רגיל אני לומר עצה טובה לילדים, הרגילו עצמכם לחשוב בלימוד! מיד אחרי ברכות התורה בבוקר תחשבו משהו בלימוד, אפילו על איזו דרשה ששמעתם או קטע בגמרא שלמדתם. כאשר תרגילו את עצמכם להתנתק למספר דקות ולחשוב בלימוד, זה מחזק את כוח הריכוז, שהוא כוח עצום שברא הקב"ה באדם, שעל ידו אפשר לחשוב בלימוד ללא הגבלה, גם באוטובוס גם בחתונה וכיוצא"ב, זהו כוח אדיר שיש באדם, אבל צריך להתרגל להשתמש בו, ואם תרגילו את עצמכם בכל יום אחרי ברכות התורה לחשוב בלימוד, זה יקדם אתכם למטרה הזו להיות 'שקועים בלימוד'.

ומי שהוא שקוע בלימוד הוא גדל תלמיד חכם, זו הדרך לצמח. יש הרבה שמגיעים לבקש ברכות, אני שואל אותם מה אתם רוצים שאברך אתכם? עונים לי 'שאהיה תלמיד חכם' או 'שהבן שלי יהיה תלמיד חכם'. אני אומר להם, אתם חושבים שעם ברכות נהיים תלמידי חכמים!! אם ככה הייתי מבקש ממו"ר הגרא"מ שך שיברך אותי, והייתי נפטר מלימוד תורה, כי הרי יש לי כבר ברכה אז מה צריך להשקיע... כמו כן מבקשים ברכות ליראת שמים, גם זה צריך הרבה עבודה, אתם יודעים: יראת שמים זה לא דבר שבא ממילא, חייבים לעבוד על זה, להתבונן בפסוקי היראה ולשנן אותם שוב ושוב, לחשוב על המילים שאנחנו אומרים בתפילה 'ברוך עולם

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר

טל' 054-8520936

או דרך נדרים פלום בהיפוש 'עושה אור', או באמצעות

הטל' 03-7630585 ש"לוחה 6465

ניתן להזמין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכת

"קול יהודי מרוקן" 0747962335 ש"לוחה 2-2 שמעו ותחי נפשכם

הדברים נכתבו עפ"י הכנת הכותב, מתוך שיחה הנמסרת בבית הרב מידי מוצ"ש בשעה 19.50 לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והערות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

במיל:

8542164@gmail.com

פרשת ויגש

אוי להן לבריות מעלבונה של תורה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשה, פרשת ויגש.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמון כפרעה.

בסוף הפרשה הקודמת ובפרשה שלנו, כשבאים על האחים כל הקורות אתם עם יוסף, אנחנו רואים כאן ענין מיוחד שחשוב לתת עליו את הדעת, כיצד האחים הקדושים שבטי י-ה, השכילו להבין נכון את המצב. הרבה פעמים אדם רואה מה שמתרחש במציאות, רואה לגד עניני דברים שקורים, מרגיש בהם, אבל אינו יודע לקרוא נכון את המציאות.

ידוע מה שכתוב בספרים (ספר הבהיר המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה ס"י) שהעולם הזה נקרא "עולם", מלשון העלם. כולו מעורפל, סתום ונעלם. אלא שתפקידו של כל מאמין הוא להאיר את החשכה ולקרוא נכון את המציאות, להבין מה הקב"ה מרמז לו.

במשנה במסכת אבות כתוב (פ"א מ"ב): "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להן לבריות מעלבונה של תורה". והמפרשים התחבטו להבין את המשנה הזו, אם באמת בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת בקול 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', הווי אומר שאת הבת קול כל אחד ואחד צריך לשמוע, שכן אם לא שומעים אותה לשם מה יוצאת הבת קול הזו, והרי ברכה לבטלה היא? ואם כן, מדוע אנחנו לא שומעים אותה?

והביאור האמיתי הוא, שבאמת כל אחד ואחד מאתנו אכן שומע את הבת קול הזו שיוצאת ומכרזת ואומרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. אלא מאי? – לא מטים אוזן לבת קול, דוחקים אותה ומתעלמים ממנה.

ועל זו עיקר הבכיה. בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת ואומרת לכל אחד ואחד, תראה מה אתך, כבר הלבנו שערויך, והאדם במקום להתעורר הולך וצובע אותו.. אומרת לו הבת קול, תראה את זקנך לבן, והוא הולך ומגלח אותו.. וכך יש אנשים רבים ששומעים את הבת קול ומתעוררים לשוב ולהתחזק, אבל דוחקים אותה מלבם. משכיחים את זה מהם. מפחדים לקבל על עצמם עול מצוות ולשנות את החיים.

הבת קול יוצאת יום יום. נכון, אדם לא שומע דוקא את המילים "אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", באזניו, אבל הלב שלו שומע את הבת קול היטב היטב. אין אחד שלא מרגיש את הבת קול הזו מידי יום ביומו. והלב שלו באמת מעורר אותו, מראה לו שהוא לא בסדר, שהוא טעון שיפור וצריך יותר להתקרב לבורא, לשקוד על התורה ולקיים את המצוות, ולהתאמץ בקנין המידות הטובות. אבל האדם לא אוהב לשמוע את זה, ומשכיח את זה מלבו. אומר, לא עכשיו, כשאיה זקן כבן שמונים, אז אעשה תשובה ואז אקבע את שבתי בבית ה'. זהו היא העלבונה של תורה היותר גדול, שיוצאים ומכרזים בכל יום ויום בקולי קולות את האמת, והאדם קולט את האמת, יודע ומבין אותה, ואף על פי כן מתעלם ממנה.

כך זה אצל רוב בני אדם, שלא יודעים לקרוא את המציאות נכון, ולפעול על פיה. הגם שהם מתעוררים, מבינים שמדברים אתם מן השמים, ממשיכים בדרכם שלהם, ללא ההבנה וההפנמה של הדברים.

האחים קראו היטב את המציאות

אבל אצל האחים זה לא היה כך. מיד כשבא להם משהו שהגיע לעורר אותם, הם הבינו אותו נכונה. בפרשה שעברה, אחרי שיוסף אסף אותם אל משמר שלושת ימים, הוא משחרר אותם ואומר (פס"ב כא): 'אם כנים אתם, אחיכם

אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ולא תמותו. האחים רואים את הפליאות שסובבות אותם מאז ירדתם למצרים, וכיצד הקב"ה שולח להם מאורעות וצרות. בתחילה שמים אותם בבית הסהר, ועכשיו משלחים את רובם אבל אחד נשאר במצרים כמשכון וכעירבון ומי יודע מה יהיה אתו בשעה שיעזבו אותו שמה, אולי יהרגו.. או אז האחים ידעו והבינו מה קרה. הפסוק אומר: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת.

מיד כשתפסו מה שקורה, תלו את כל זה בחטא של מכירת יוסף. כמה זמן עבר ממכירת יוסף ועד לאותו הזמן? כעשרים שנה. הרי יוסף נמכר כשהיה בן שבע עשרה. שנים עשרה שנה ישב בבית הסהר (שמות רבה פ"ז, א) ולאחר מכן העלו אותו לגדולה, ואז באו שבע שנות השובע, ולאחר מכן כשהתחילו שנות הרעב באו האחים למצרים לשבר אוכל. אם כן בערך עשרים שנה עברו מאז. ולמרות הזמן הרב שעבר, מיד כשהתרגשו אליהם הצרה הגדולה הזו, מיד תפסו עצמם ואמרו, אכן, זה בגלל העוון שעשינו לפני עשרים שנה.

מישהו מאתנו אם היו תופסים אותו ומכניסים אותו בבית הסהר, היה אומר אכן, זה בגלל חטא שעשיתי לפני עשרים שנה? – בחלום. אפילו בעוון שעשה באותו היום לא יתלה בזה. יאמר, אתה יודע למה תפסו אותי? – כי הלשינו עלי.. אבל האחים הקדושים כשתפסו אותם לא התחילו לחפש סיבות, אולי זה כי לא עשו מספיק תחבולות שלא יחשבו שהם מרגלים, אולי הלשינו עליהם, לא. מיד כשתפסו אותם הם קראו היטב את המציאות ואמרו, 'אבל אשמים אנחנו'. לפני עשרים שנה חטאנו בחטא זה של מכירת האח שלנו, ומחמת זה בא לנו כל הסער הזה.

'אבל אשמים אנחנו'. מכאן העתיקו רבותינו את הנוסח שאנחנו אומרים בתפילה בידוי, 'אבל אשמים אנחנו'. 'אבל מפרש התרגום: 'קושטא'. אמת. אמת שחטאנו. לא התחילו האחים בפלפול אולי אנחנו כן אשמים ואולי לא, ונצרך לזה עוד ספק ויהיה ספק ספיקא... לא, אין תירוצים. אבל – באמת, אשמים אנחנו.

ומי שיתבונן בפסוק יראה דבר פלא. למרות כל ההכרה בחטא, ולמרות כל ההודאה ואמירתם 'אבל אשמים אנחנו', על מה הם מתחרטים ומתוודים? – 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת'. ולכאורה האחים הקדושים עושים את הטפל עיקר ואת העיקר השמיטו. שכן, אין כאן שום הבעת חרטה על עצם המכירה. הם לא אומרים 'אבל אשמים אנחנו על שמכרנו את אחינו', אלא 'אשמים אנחנו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו'.

רבינו הספורנו הקדוש הרגיש בזה וזה לשונו: "בהתחננו אלינו ולא שמענו, והיינו אכזרים נגד אחינו. אף על פי שחשבנוהו לרודף, היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מידת אכזריותנו, זה האיש מתאכזר נגדנו".

כל מעשיהם של האחים הקדושים היו לפי דעת תורה, ולפי גודל השולחן ערוך. המכירה של יוסף היתה לפי דעתם מוצדקת על פי ההלכה ועל פי הדין, כיון שהחזיקו אותו לרודף שרוצה לאבד אותם משני עולמות. ואמנם הם טעו בזה, אבל על כל פנים לפי דעתם עצם המכירה היתה צודקת. ולכן על זה הם לא התוודו והתחרטו. אבל כן התחרטו על מה שכשיוסף היה יושב בבור ומתחנן 'תצילו אותי ותעלו אותי מכאן', הם לא ריחמו עליו. נכון שיש לו דין רודף והוא חייב מיתה, אבל מכל מקום יש גם בחינה של 'לפנים משורת הדין', וכיון שהתחנן היו צריכים לשמוע ולרחם עליו. ועל זה התחרטו עכשיו האחים

והתודו, הנה, בגלל שאנחנו לא רחמנו אז לפני עשרים שנה על אחינו הקטן כשהתחנן אלינו, לכן גם עתה האיש הזה לא מרחם עלינו ומתאכזר אלינו. שהרי זה כלל גדול בתורה, שמידה כנגד מידה לא בטלה (בראשית רבה ט, יא). אלו היו האחים הקדושים. קראו היטב את המציאות וידעו בבירור את שמתרחש.

ויגש אליו יהודה - למלחמה

אנחנו רואים את הנקודה הזו עוד יותר, בפרשה שלנו. הנה, לאחר כל מה שאירע עם האחים בפרשה הקודמת, עכשיו שרוצה יוסף להשאיר אתו בנימין, נגש יהודה אל יוסף, ומתחיל לדבר עמו: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. הנה לא כתוב כאן "יאמר" נא עבדך דבר באזני אדוני, או "יספר" נא עבדך דבר, אלא כתוב "ידבר" נא עבדך דבר. ויש הבדל גדול ביניהם, כי בלשון התורה כל מילה ומילה מדוקדקת היטב לבטא ולהגדיר בדקדוק את מה שהיא אומרת. אמרו רבותינו (מכות י"א א' ומדרש שמות רבה מב, א), כל לשון "דיבור" שבתורה, לשון קשה היא. וכאן מגיע יהודה אל יוסף ומדבר אתו דברים כדברנות וטוען טענות קשות כנגדו.

ומוסיף יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', למי אומרים אל יחר? - למי שמעוזה ועומד לכעוס. כאשר הולכים לומר לאדם משהו קשה, וחוששים שיכעס, מקדימים ואומרים לו 'דבר יש לי אליך אבל בבקשה אל תכעס'. וזהו שאומר יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', יהודה יודע מה שהוא עתיד לדבר, דברים קשים כגידין העלולים להכעיס את חמיו של יוסף.

ובאמת, מיד בפתח דבריו אומר יהודה, כי כמוך כפרעה. ומפרש רש"י: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך. הוא מתחיל באיומים על יוסף. ובמדרש כתוב ששלח יהודה את נפתלי, אילה שלוחה, ואמר לו לך וראה כמה שווקים יש במצרים, חזר נפתלי ואמר שתיים עשרה יש. אמר יהודה שתיים מהשווקים עלי להחריב ולאבד, והשאר כל אחד יקח אחד ויהרוג את כולם שם. והאריכו בזה רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו) לתאר מה שהיה, כיצד כשיהודה היה כועס עמדו שתי שערותיו כנגד לבו, ועוד ועוד, כמבואר לכל מעיין.

ויש כאן פלא. הרי כשרץ אחריהם שליח יוסף ואמר להם למה גבתם את הגביע, ופתחו כל אחד איש את אמתחתו והחלו מחפשים ובודקים, ובאמת האחים היו בטוחים שהם צודקים, וגם אמרו לו טענה ניצחת, איך ייתכן שאנחנו נגנוב את הגביע? - והלא אפילו את הכסף שמצאנו החזרנו לך. לכן הסכימו שיבדוק ופתחו כל אחד את שקו.

והשליח ידע איך לעשות את זה, ויחפש בגדול החל ובקטון כילה וימצא הגביע באמתחת בנימין (פס"ד, יב). הוא לא נגש ישר לאמתחת בנימין למרות שידע שהגביע שם. הוא התחיל בגדול, והאחים רואים כיצד הוא פותח עוד שק ועוד שק ולא מוצא דבר, כבר עשר נבדקו והכל בסדר, ובודאי כל אחד מהאחים אמר לאחיו 'תראה איזה רשעים אלו המצריים שלחנים באים עלינו בעלילות'. אך לבסוף - 'וימצא הגביע באמתחת בנימין'.

ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם. יוסף עומד ומצפה, מחכה. ויפלו לפניו ארצה. ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם. איך אתם עושים כדבר הזה, לגנוב לי את הגביע. והנה לפנינו, תשובתו של יהודה. הבה ונשמע מה הוא אומר: ויאמר יהודה, מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק אין לנו פתחון פה ואין לנו איך להרץ את עצמנו, האלהים מצא את עוון עבדך. באמת זה לא מתאים לנו ואנחנו איננו גנבים, אבל גזירה זו משמים היא באה עלינו, ולכן - הנה עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו.

יהודה בא בלשון הכנעה שאין כמוה. מדבר אל יוסף בתחנונים, 'מה נדבר ומה נצטדק', אין לי מה לומר. אני מוכן שאני אהיה עבד, ולא רק אני אלא גם כל האחים, וגם בנימין שנמצא באמתחתו הגביע. כולנו נהיה עבדים לאדוני. וכששומע זאת יוסף, משיב ליהודה: חלילה לי מעשות זאת אני לא עושה דברים כאלו, חס ושלום. אלא מה? האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד.

כאן התחולל שינוי עצום. כיוון ששומע כך יהודה מיוסף, מיד מתהפכת הקערה על פיה. מיד 'ויגש אליו יהודה' - למלחמה, כדרשת רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו), ומיד מדבר אליו קשות ואומר לו 'אותך אני הורג וגם את אדונך'. וזה דבר שטעון ביאור. איך ייתכן שברגע שמקדם לכן הוא מדבר בתחנונים ובהכנעה, וברגע שלאחר מכן הוא קם ונגש למלחמה, בשאגות נוראיות

ובמעשי גבורה. והלא כבר הסכים מקודם שכולם יהיו עבדים ליוסף, כולל בנימין עצמו, כמו שאמר 'גם אשר נמצא הגביע בידו', ואם כן מדוע זה כשיוסף פוטר את שאר האחים ומבקש שיהיה רק בנימין לעבד, קם יהודה במלוא עוזו ותוקפו, ונערך למלחמה נגד יוסף? ובמדרש כתוב שיוסף הכניס עצמו באותה שעה בסכנה עצומה, שהרי שנים מאחיו הרגו את כל שכם, וכל אחיו כשהם ביחד על אחת כמה וכמה.

וההסבר בזה הוא במה שפתחנו. האחים הקדושים ידעו היטב היטב לקרוא את המציאות, ולא התעלמו משום דבר. הם ידעו שלא חשד קודש בריך הוא דעבד דינא בלא דינא (ברכות ה:). הם ידעו שהקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, וכל מה שמתרחש וכל מה שרואים הכל הוא משמים בהשגחה פרטית ובדקדוק עצום, וכמו שאומר יהודה "האלהים מצא את עוון עבדך". ולכן כשתפסו אותם אומר יהודה, מה נוכל לעשות, לצאת למלחמה? - הרי זו גזירת שמים בגלל העוון של יוסף. ולכן כולנו נהיה לך לעבדים.

אבל אחר כך כשאומר לו יוסף 'לא לא, אתם עלו לשלום אל אביכם. רק את בנימין אני לוקח'. בנימין? - זה לא יתכן. הרי הוא לא היה ולא השתתף בכלל במכירה של יוסף. הוא היה עם יעקב באותו הזמן. ואם כן מוכרח להיות שלא בעוון המכירה התגלגל עליהם כל זה, ולכן מיד ויגש אליו יהודה.

ידוע יהודה, 'לא הנחש ממית אלא החטא ממית' (ברכות ל"ג א' ומדרש שמות רבה פ"ג, טז). כל זמן שחשב יהודה שהצרה הזו באה עליהם בגלל חטאם שלא שמעו אל יוסף בהתחננו אלינו, סבר וקיבל. אמר, זה מה שמגיע לנו, מזה כנגד מידה. אבל עכשיו שהתברר שזה לא מחמת החטא, אין לי מה לפחד לא מיוסף ולא מאדוני, ויצא לערוך מלחמה כנגד יוסף.

כך הבין יהודה וכך הבינו האחים את מה שקורה. הם שמעו טוב טוב את המציאות. בתחילה עמדו והכו על חטא, אמרו וודאי שמכירת יוסף מקטרגת עלינו ולכן אנחנו אבודים, אבל ברגע שיוסף אומר להם עלו בשלום אל אביכם ורק את בנימין אני לוקח, והרי בנימין לא היה במכירה, מיד ידעו שאין כאן חטא ולא החטא מה שעומד ומקטרג עליהם - ויגש אליו יהודה.

חובתנו להתבונן ולקרוא את המציאות

אמר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, עם כל אחד ואחד מדברים מן השמים, ולכולנו משמיעים מן השמים. אלא שאנחנו או טרודים בשלנו, או לא רוצים לשמוע ולהטות אזן. אבל כאן מהאחים הקדושים אנו לומדים, שכשבא משהו לאדם, אל לו להתחיל לחשוב בטח זה קרה בגלל פלוני או בגלל אלמוני, ולתלות בסיבה זו או אחרת. הכל כך וממך מתחיל. ובגלל מעשים שעשית, בגללם באים עליך מאורעות, כדי לעורר אותך ולהזהיר אותך למוטב.

ולכן אם יש לאדם אזנים כרויות ועינים פקוחות, הוא יוכל לראות שמאותתים לו מן השמים. מרמזים לו ורוצים שירגיש ויתעורר, אם ברמז עבה ואם ברמז דק. "בכל יום ויום יוצאת בת קול ואמרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", תמיד יש רמזים. תמיד הקב"ה שולח לאדם דברים שיכולים לעורר אותו ולהשיב אותו למוטב.

ויש הרבה אנשים שיודעים את האמת, ואומרים: 'נכון, הכל אמת ויציב, ברור שצריך לפתוח דף חדש וללמוד תורה בשקידה, בודאי, אבל עכשיו אני לא יכול. אני עוד צעיר, רק בן ארבעים וחמש, בתחילת חיי'. וצריך אני להיות קצת מהעולם הזה, אחרי זה כשהיה בן שבעים וחמש בעל קביים וממילא לא אוכל לעשות את כל התאוות שלי, אז אקבע שבתי בבית ה'.

וכל אלו דיבורים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. ראשית, הרי לא חתמת חוזה עם מלאך המוות שתחיה עד גיל שבעים וחמש. אף אחד בבריאה לא יודע את יומו (פסחים נ"ד ב). שנית, מי אמר שכשיגיע גיל שבעים וחמש לא תדחה הלאה? תבקש דחיה עוד עשר שנים? ושלישית, אפילו נניח שתחיה עד גיל שבעים וחמש וגם תרצה לעשות את זה, אבל מי אמר שיהיה לך כח? אדם בסוף ימיו כשכבר כל גופו בלה, יש לו כח? - אתה שומע ממנו כל הזמן אנותות וחריקות... פה זהו לו עצם ושם כואב לו, ועכשיו יש לו תור לרופא ומחר טיפול אחר... לכן אמרו רבותינו (עבודה זרה יט.) 'אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש', בהיותו במלוא כחו ובמלוא אונן אז יעשה את הכל.

זה מה שלמדנו מיהודה, שצריך לקרוא נכון את המציאות. לא לזלזל במה שקורה אלא להתעורר ולהבין בזמן מה פשר דבר. וה' יהיה בעזרנו.

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

דגים טורפים שניתנו במתנה

שאלה

עורך דין מפורסם קנה לעצמו משרד מפואר במיוחד, ובחדר הקבלה שלפני משרדו, הניח אקווריום גדול באורך שני מטר עם עשרות דגי נוי מסוגים שונים. בתוך כך פירסם שמחפש מזכירה בעלת נסיון, ואכן מצא מזכירה בעלת נסיון רב בתחום המזכירות. אולם להפתעתה ביום הראשון לעבודתה אמר לה העו"ד, שהתפקיד המרכזי שלה הוא הטיפול בדגי הנוי, וזה חשוב לו יותר מעבודת המזכירות. וזאת למרות שפירסם שמחפש מזכירה עם נסיון במזכירות ולא בהאכלת דגים, ורק על דעת כן באה לעבוד אצלו.

בעקבות השפלת כבודה, החליטה המזכירה לאחר חודשיים לעזוב את העבודה במקום, וכנקמה - קנתה חמשה דגים טורפים גדולים ויפיים במיוחד, והניחה אותם בצנצנת עם מים, עטופה בנייר צבעוני, וצרפה למתנתה מכתב לעו"ד, שמסיבות אישיות היא עוזבת את העבודה, וכהוקרה היא מעניקה לו כמתנת פרידה דגים אלו. ומטרתה הייתה שהעו"ד שאינו מבין בדגים, יכניס אותם לאקווריום הגדול, והם יטרפו את דגי הנוי.

ואכן כמו שחשבה - כך קרה בפועל. בסוף היום הכניס העו"ד את הדגים הטורפים לאקווריום והלך לביתו. והנה למחרת כשהגיע העו"ד למשרדו נוכח לדעת - "שנעלמו" כל דגי הנוי. והנזק הממוני שנגרם לו מסתכם בארבעת אלפים ₪, וזאת מלבד השפלת גאוותו. כעת שואלת המזכירה שחזרה בנתיים בתשובה, האם היא חייבת לשלם לעו"ד עבור הנזק הממוני שגרמה לו?

תשובה

א. המזכירה עברה על איסור תורה של "לא תיקום", וצריכה לעשות על כך תשובה ראויה. אולם היא פטורה בדיני אדם על הנזק הממוני שגרמה. ולעניות דעתי מסתבר שגם בדיני שמים היא פטורה מלשלם לעו"ד.

מקורות

כתב בספר החינוך (מצוה רמא) על האיסור של "לא לנקום" וזת"ד: שנמנענו מלקחת נקמה מישראל כגון: אם ישראל הרע או ציער לחבירו באחד מכל הדברים. ואע"פ שנוהגים רוב בני אדם שבעולם שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להם עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיבם. ומזה המעשה מנענו השם ברוך הוא. ומשרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל ליבו, כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת ה' ית"ש. על כן כשיצער או יכאיבוהו אדם - ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו, והשם ית"ש גזר עליו כך, וע"ש מה שהאריך עוד.

לאור האמור בספר החינוך, ודאי שהמזכירה עברה על איסור תורה של "לא תקום" עם כל ההידורים, ועליה לעשות על כך תשובה ראויה, ולא נאריך כעת כיצד עושים תשובה על כך.

הסיבה שהמזכירה פטורה בדיני אדם

אמנם נתייחס לחיוב התשלומים על הנזק הממוני בסך ארבעת אלפים ₪, שגרמו הדגים הטורפים. כתבו התוס' בב"ק (מז: בד"ה הוי ליה וכו') כלל יסודי, שתמיד כאשר אדם מזיק לעצמו ע"י פעולה שהוא עשה מרצונו לממונו או שבהמתו עשתה לעצמה מרצונה, לא ניתן לחייב בדיני אדם מישהו אחר. ולכן המניח סם המות לפני בהמת חבירו, למרות שהיא לא ידעה שבתוך המאכל מוחבא רעל, אבל מכיון שמדעתה אכלה את האוכל הרעיל, לכן אע"פ שמניח הסם עבר על איסור בכך שגרם למותה, וחייב לשלם על כך בדיני שמים מדין גרמא בנוזיקין כמבואר שם בגמ', אולם בדיני אדם הוא פטור, כי את מעשה הנזק עשה הניזק לעצמו, וכך גם פסק הש"ך בחו"מ (סי' שפו, ס"ק כג) וע"ש.

אולם אם מניח הסם אמר לניזק שהמאכל הוא טעים וכדאי לו להאכיל את בהמתו, והניזק סמך על דיבורו של המיעץ, ולכן נתן לבהמתו את המאכל והיא ניזוקה או מתה מחמת אכילת הסם, במקרה זה חייב היועץ לשלם גם בדיני אדם מדינא דגרמי, על הנזק שנגרם בגלל שסמכו על דיבורו, כמו מראה דינר לשולחני שמבואר בגמ' ב"ק (טז:), ושנפסק בשו"ע חו"מ (סי' שו, ו) וע"ש.

לפיכך בנידון דנן, מכיון שהמזכירה לא אמרה מאומה לעו"ד בנידון הדגים, אלא הביאה לו אותם כמתנה בתוך צנצנת עם מים, נמצא שהעו"ד עשה לעצמו ועל דעתו בלבד את המעשה שהזיק לו, ולכן בדיני אדם ודאי שלא ניתן לחייב את המזכירה לשלם.

הסיבה שהמזכירה פטורה גם בדיני שמים

והנה ביחס לדיני שמים, ראשית ניתן לומר, מכיון שהעו"ד הגביה את הצנצנת שקיבל והיה מעוניין בהם, א"כ הוא קנה אותם בקנין הגבהה, וכן בקנין חצר. לפיכך כשהניחם אח"כ באקווריום יוצא, שהממון שלו - שהם הדגים הטורפים, הזיק לממון אחר שלו - שהם דגי הנוי. וזה דומה לשורו שנגח כבש ששייך לו, ופשיטא שמי שמכר לו את השור או נתן לו אותו במתנה, פטור גם בדיני שמים מלשלם לו את שוויית הכבש.

אבל אפילו אם נאמר שאם העו"ד היה יודע שהם דגים טורפים, הוא לא היה מעוניין לקנותם בהגבהתו, וא"כ הוי קנין בטעות, ולכן הם נשארו עדיין בבעלות המזכירה. אולם מאחר והדגים היו סגורים בתוך צנצנת עם מים, נמצא שבאופן הזה - אין כאן ממון שיכול להזיק בשום אופן, מאחר והוא שמור באופן הטוב ביותר. ולכן אם העו"ד היה מניח את הצנצנת שקיבל במקום נפרד או שהיה מניחם כמו שקיבלם עם הצנצנת בתוך האקווריום - לעולם לא היה קורה לו נזק. נמצא שאין על ממון המזכירה "שם של מזיק" כלל. ורק העו"ד

בזה שהוציאים מהמקום השמור שלהם, והכניסם מדעתו לאקווריום עם דגי הנוי, בכך הוא עשה אותם שור המזיק.

ולכן אין זה דומה למניח סם המות לפני בהמת חבירו, מאחר ושם הסם מצד עצמו הוא חפצא של מזיק גם ללא פעולת הניזק, ורק מכיון שהחדרת הרעל לגוף הניזק עשתה הבהמה שהזיקה לעצמה, נחשב מעשהו של מניח הסם כגרמא, והיות והוא שותף עקיף במעשה הנזק, מתחייב לשלם בדיני שמים. משא"כ בנידון דנן מכיון שהדגים הטורפים היו סגורים בתוך צנצנת עם מים, נמצא שהמזכירה לא נתנה לו ממון המזיק, אלא ממון ששמור מלהזיק, ורק מעשה העו"ד שהכניסם לאקווריום הפך אותם משור שמור, לשור המזיק, לפיכך אין למזכירה במעשיה שום שותפות וגם לא באופן עקיף עם מעשהו של העו"ד. ולכן נראה שגם בדיני שמים היא פטורה מלשלם, וזאת למרות רשעותה וכוונתה שכך יקרה לבסוף, אבל עבור כוונת הלב בלבד מבלי להיות שותף למעשה המזיק, אין חיוב תשלומי ממון וגם לא בדיני שמים.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

יסוד היסודות ושרש האמונה בקב"ה

"ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה - כי האלוקים" (מה, ח)

במילים אלו שאמר יוסף לאחיו יש את השורש והעיקר באמונה בקב"ה ובהנהגתו את העולם באופן כללי, וביחס לכל אדם ואדם באופן מדויק. ודבר זה כלול בעיקר הראשון שכתב הרמב"ם ב-יג עיקרים שלו. בו נאמר: אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים. והוא לבדו עשה, ועושה, ויעשה לכל המעשים, ע"כ. ולא לחינם קבע זאת הרמב"ם כעיקר הראשון, אלא מכיון שבדברים אלו נמצא שורש האמונה, שכל מה שקורה, קרה, ויקרה בעתיד בעולם הינו, כי כך הוא רצון הקב"ה, ומעשי בני אדם הינם הכלי בו מיישם הקב"ה את רצונו, אבל אין ביכולתם לשנות מאומה מרצון הקב"ה, אלא רק באותם המקרים שמראש קבע הקב"ה, שניתן לשנות את הגזירות ע"י תפילה או זכויות אחרות. ונרחיב להלן בס"ד את הבנת הדברים.

גזירת השעבוד במצרים - לא ניתן לבטלה

הקב"ה ברא את העולם וכל מה שיש בו לצורך מטרות מסוימות שידועות רק לו. וגם לאחר חטא אדם הראשון המטרות שלשמן נברא העולם קיימות, אלא שהדרך להגשימן קשה וארוכה יותר. והנה ממה שכתוב בתנ"ך ובגמרות מוכח, שביצוע תוכניותיו של הקב"ה מתחלק לסוגים שונים, ונתייחס במאמרינו לסוג אחד של הגזירות.

ישנם דברים שגזר הקב"ה שודאי יתקיימו, וביחס לכך - אין אפשרות לאף אדם לבטלם, אולם ניתנה בחירה לאדם להחליט - באיזה אופן תתבצע הגזירה כלפיו. ודוגמא לדבר, דברי חז"ל בגמ' בנדרים (ל"ב) שאמרו: שבגלל שאברהם אבינו אמר בברית בין הבתרים בפ' לך (ט"ו, ח) "במה אדע כי אירשנה" וזאת לאחר שהקב"ה הבטיח לו לפני כן שזרעו ירש את ארץ כנען, לפיכך נענש כמבואר שם (פסוק יג) שזרעו יהיה בגלות בארץ אחרת, ויעבדו שם כעבדים במשך ארבע מאות שנה. כלומר, גזירת הגלות של ארבע מאות שנה - לא ניתנה

לביטול, ואפילו זכותם של שלושת האבות לא יכלה לבטלה, אולם עדיין ניתנה בחירה לזרעו של אברהם באיזה אופן היא תתבצע.

האופן שבו תתבצע גזירת השעבוד - תלויה בבחירתו של האדם

ולדוגמא, שבט לוי שג"כ הינו זרע אברהם, וממילא גם ביחס אליהם נגזר - שהם חייבים להיות בגלות מצרים עד הגאולה, ואין באפשרותם לצאת לפני כן. אולם בגלל שבחרו לקבל את הגלות באופן החיובי כלומר, להמשיך ללמוד תורה, ולקיים את מצוות התורה כולל מצוות מילה, ולהבדל לחלוטין מהמצריים ומאורחות חייהם, לפיכך גזירת הגלות התבטאה אצלם בכך שלא יוכלו לצאת ממצרים בלבד, אולם הם לא השתעבדו לעבוד עבור המצרים. לעומת זאת שאר השבטים בגלל שבחרו מרצונם להתבטל מלימוד התורה ומקיום המצוות, ולכן גם לא מלו את ילדיהם, וגם חטאו בכך שעבדו את אלוהי מצרים וסגדו לו, וכדברי המקטרגים עליהם בים סוף: הללו [המצרים] עובדי עבודה זרה, והללו [היהודים] עובדי עבודה זרה, לפיכך גזירת הגלות התקיימה אצלם עם עבודת פוך, וכל מה שהסתעף מכך כמבואר בספר שמות. כלומר, ביחס לגזירות שמים מהסוג הזה הכלל הוא - שאת עצם הגזירה - לא ניתן לבטל, והבחירה שניתנה לאדם היא להחליט, באיזה אופן הוא יקבל את ביצוע הגזירה.

אופן נוסף שבו יכלו יוסף, אביו, וכל אחיו להגיע למצרים

ואותו הדבר קרה ביחס לאופן שבו ירדו: יוסף, אביו, וכל אחיו למצרים. כתוב בפ' וישב (ל"ד) "ויאמר לו [יעקב ליוסף] לך נא ראה את שלום אחיך... והשיבני דבר, וישלחהו מעמק חברון" וכו'. ופי' רש"י - "הלא חברון בהר ולא בעמק, אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק [פ' אברהם] הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: כי גר יהיה זרעך", עכ"ל. כלומר, ברגע זה החליט הקב"ה לבצע בפועל את מימוש גזירת הגלות על זרעו של אברהם. ולכן יוסף שנשלח לאחיו טעה בדרכו וכלשון הפסוק (טו) "והוא תועה בשדה". וכעת קיימות שתי אפשרויות להוריד את יוסף למצרים בעל כורחו. או שמדיינים היו עוברים במקום וחומדים את יוסף, וחוטפים אותו בכח ומביאים אותו למצרים, ומוכרים אותו לפוטיפר, ונעשה עמו אח"כ כל ההמשך שכתוב בתורה עד שמלך. או שהקב"ה ישלח את המלאך גבריאל מהשמים וכפי' רש"י שם, שיאמר ליוסף ללכת לדותן אל אחיו כדי שימכרוהו בכל כורחו למדיינים, וכל ההמשך שקרה עמו ככתוב בתורה.

והנה אם יוסף לא היה חוטא בלשון הרע כלפי אחיו, ולא היתה שנאה תהומית בינו לאחיו, עד שלא יכלו לדבר עמו, אם כן כשיוסף היה מגיע להם, הם היו נפרדים ממנו באהבה ואחוה כדרך אחים אוהבים, וגזרת השעבוד היתה מתבצעת באופן שיוסף היה נחטף ע"י המדיינים בדרכו מאחיו בחזרה לאביו, וההמשך שהיה קורה עם יוסף וירידת יעקב ובניו למצרים - היה מתבצע בדיוק כמו שכתוב בתורה. אלא שאז, לא היתה ליוסף ולאחיו רגשי אשמה, ולא היו נהרגים עשרת הרוגי מלכות לכפר על חטא מכירת יוסף. אולם מכיון שיוסף ואחיו חטאו [כמובן, לפי דרגתם הגבוהה], לפיכך ביצוע גזירת השעבוד התקיימה באופן החמור כפי שכתוב בתורה. ואדרבה בגלל שצדיקים כמותם התנהגו שלא כראוי, הקב"ה כעס על כך ולכן הוא שלח מלאך מהשמים שקירב להם את האופן שיחטאו במכירת יוסף, כדי שעשרים ושנים שנה כולם יסבלו צער רב מהתנהגותם שלא היתה ראויה.

מגילה ג:

גדר החיוב לבטל תורה לצורך שמחת חתן וכלה וללוויית המת

שאלה א

האם ישנו חיוב בזמן הזה לבטל תורה כדי לשמח חתן וכלה או שיש בכך מעלה ומצוה קיומית בלבד למי שמשמחם, אבל איננו חייב לבטל תורה לשם כך?

האם החיוב לבטל תורה נאמר ביחס לכל השעות שבהן מתקיימת החתונה, ולכל ימי השבע ברכות או שהחיוב מתייחס לזמן מסוים בלבד?

שאלה ב

האם ישנו חיוב בזמן הזה לבטל תורה ללוות את הנפטר או שיש בכך מעלה והנהגה טובה בלבד למי שעושה זאת, אולם אין בכך חיוב?

האם חיוב ביטול תורה להלוות המת נאמר ביחס לטיפול בכל צורכי הנפטר וכבודו או שמתייחס לדבר מסוים בלבד?

האם ישנו הבדל בנידון זה בין מת מצווה שאין לו קרובים, לנפטר אחר שיש לו קרובים?

תשובה

א. מצוה גדולה לשמח חתן וכלה בכל שעות החתונה ובכל שבעת ימי השבע ברכות. אמנם מצוה זו הינה קיומית כלומר, מי שמשמחם בפועל - מקיים מצוה, אולם אין חיוב לבטל תורה לצורך כך. לפיכך גם כלפי מצוה זו קיים הכלל - תלמוד תורה כנגד כולם, ולכן עדיף ללמוד תורה ולא לבטלו.

ב. אם אין אנשים ובפרט חברים שישמחו את החתן, במקרה זה יש לחתן גדר שדומה ל - "מת מצווה". ולכן צריכים מספר חברים קרובים, שהחתן ישמח מאד כשיבואו לשמחו, לבטל את תורתם כדי ללכת לחתונתו.

ג. החיוב לבטל תורה לצורך שמחת חתן וכלה קיים ביחס לכל חתן וכלה שומרי תורה ומצוות, ואינו רק בגדר מעלה או הנהגה טובה.

אמנם הזמן שכלפיו קיים חיוב זה הינו - כשהחתן והכלה הולכים לחופתם בלבד. דהיינו: הליכת החתן להורדת הטל מראש הכלה, ההליכה משם למקום שבו יתקיימו הקידושין והנשואין כלומר, מתחת לחופה, וכן כשהזוג הולך משם לחדר היחוד. לפיכך ביחס לזמנים האחרים מכאן ואילך עד תום ימי שבע הברכות - אין חיוב לבטל תורה כדי לשמחם. ואע"פ שמי שישמחם בזמנים אלו יקיים מצוה.

ד. מאחר ובזמן הזה לא יודעים את הזמן המדויק שבו תיערך החופה בפועל, וברוב המוחלט של המקרים - החופה לא נערכת בזמן שכתוב בהזמנות לחתונה, ובמקרים רבים גם לא בזמן המאוחר שהמשפחה אומרת בעל פה, לפיכך לא קיים החיוב לבטל תורה כדי לשמחם.

ה. מצוה גדולה ללוות כל נפטר ששומר תורה ומצוות לקבורו.

נפטר שהינו בגדר "מת מצווה" כלומר, שאין מי שיתעסק בצרכיו, חייב היודע מכך לבטל תורה כדי להתעסק בכל צרכי הלוויתו עד שיביאנו לקבר ישראל.

וזהו עומק דברי יוסף לאחיו: "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה - כי האלקים". כלומר, הקב"ה החליט שבאותו היום ובאותה השעה אני אלקח בעל כורחי למצרים, ויקרה עמי כל מה שכתוב בתורה, אלא שמגלגלים זכות ע"י זכאי, וחובה ע"י חייב, ובגלל שהייתם חייבים - לכן גלגלו מהשמים את ביצוע גזרת הקב"ה כפי שעשיתם, אבל גלותי למצרים וכל מה שנעשה עמי שם - אינו קשור כלל אליכם, אלא הוא היה מתבצע במלואו מבלי שתהיה לאף אחד מאיתנו אפשרות למנוע זאת.

דוגמאות מהחיים ליסוד שהתבאר לעיל

ונביא לכך דוגמאות ממקרים שכיחים בימינו, כגון: אם נגזר על אדם כשנולד או בראש השנה שיהיה עשיר, הגזרה הזאת - ודאי שתתקיים, אלא כיצד זה יתבצע בפועל, זה תלוי בבחירה שניתנה לאדם. לפיכך אם אותו אדם יחליט באותה שנה לקחת בגניבה או בערמה כשמוכר סחורה וכדומה, כספים שלא מגיעים לו מאנשים אחרים - הוא יצליח במעשיו, ועוד יזכה לסייעתא דשמיא כדי לממש את גזירת שמים שהשנה הוא יתעשר, ולכן לא יצליחו לתפוסו, וכל מה שיעשה עם הכסף הגנוב - יצליח עמו ויתעשר מאד, ועליו נאמר - רשע שהשעה משחקת לו.

אמנם אם הוא יבחר בדרך הטובה, ולא יגע בשום אופן וצורה בכסף שאינו כשר, יסובבו מהשמים שבאותה שנה יזכה בירושה גדולה או "שפתאום" יציעו לו להשקיע בעסקה טובה, אע"פ שאיננו רגיל להתעסק במסחר, ולבסוף ירוויח כסף רב מההשקעה, או שיקרו לו מקרים כפי שהתפרסמו לאחרונה, שאותו אדם היה בדרך, ונצרך בדחיפות לשתות או שהוצרך למלאות דלק למכוניתו, והיה ברשותו שטר כסף גדול שלא היה למוכר לפורטו, ולכן רכש שם בפעם הראשונה בחייו כרטיס הגרלה כדי שיוכל עם יתרת הכסף שקיבל כעודף, לקנות את הדלק או את השתייה, ולבסוף כרטיס הפיס ההוא זכה בפרס הגדול. נמצינו למדים מדוגמאות אלו ומאופנים נוספים, שגזירת שמים תמיד תתקיים, אלא שניתנה לאדם בחירה לפעול במעשיו באיזה אופן תצא גזירה זו לפועל.

לאור האמור נחזור לראשית המאמר, שיסוד האמונה בקב"ה הוא שנדע, שרק הוא מנהל את העולם ומה שקורה עם כל יחיד, ואם הוא גור שיקרה דבר מסוים - הוא ודאי יקרה ואין אפשרות לבטלו, אלא שבמקרים רבים ניתן לאדם לבחור באיזה אופן הדבר יתבצע.

כמו כן ישנן גזירות שמתחילתן נקבעו שניתן יהיה לבטלן ע"י תפילה או זכויות מיוחדות, ובמקרים אלו ככל שאדם ירבה להתפלל ולהוסיף לעצמו זכויות ע"י לימוד תורה, נתינת צדקה ועשיית חסד, או שיעביר על מידותיו אפילו במקרים שאינו חייב או שיקבל ברכה מהצדיקים שבדור וכדומה, במקרים אלו יוכל לעקור את הגזירה ויתהפך מזלו לטוב, וייושע ברוחו והצלחה. ואין בכך שינוי מגזרות שמים, כי מראש נקבע ביחס למקרה זה, שע"י תפילה או זכויות מיוחדות ניתן יהיה לשנות את הגזירה לטוב. ולא כמו לגבי גזירת ארבע מאות שנה בגלות, שאת עצם הגזירה לא היה ניתן לשנות, ורק ביחס לאופן שבו היא תתבצע, היתה בחירה לאדם כיצד זה יקרה.

ונוסיף עוד, שבמקרים רבים כשהגזירה היא על אדם יחיד, ניתן יותר לשנותה ע"י תפילה וזכויות נוספות, מאשר כשהיא על כלל ישראל, ששם היא נובעת בגלל חשבוניות של הנהגת העולם והתיקונים הנדרשים לכך, כמו גזירת ארבע מאות שנה של גלות, ושתהיה דווקא במצרים ולא בארץ אחרת וכדומה. ולמרות שלציבור יש יותר זכויות מאשר ליחיד, אבל הצורך לתיקונים הנדרשים לעולם, מונע מביטול הגזירה. ואע"פ שבמקרים רבים ניתנת עדיין הבחירה לבני אדם לקבוע, כיצד היא תתקיים אצלם.

אולם אם ישנו באותו מקום ארגון שמתעסק בצרכי הנפטרים כמו "חברא קדישא" או שאר אירגוני החסד שמטפלים בכך, אם הם יודעים מהנפטר ויתעסקו בצרכיו - אין חיוב על הלומד תורה לבטל מלימודו. ואם אינם יודעים מהמקרה - עליו לידע אותם על כך, ולאחר שקיבלו על עצמם לטפל בנושא - יחזור לתלמודו.⁵

ו. החיוב לבטל תורה לצורך לוויית הנפטר קיים, ביחס לכל נפטר שהוא שומר תו"מ, והינו חיוב ולא רק מעלה או הנהגה טובה. אמנם כבוד הנפטר שעבורו קיים חיוב זה הינו - רק בשעה שמולכים את הנפטר ממקום הימצאו לקברו, ואין חיוב לבטל תורה עבור צרכים אחרים שנועדו לכבוד הנפטר, אם יש "חברא קדישא" שמטפלת בכך, למרות שמי שמתעסק בכל צרכי הנפטר מקיים בכך מצוה.⁶

ז. מאחר ובזמן הזה לא יודעים מתי הזמן המדויק שבו מולכים את הנפטר ממקום הימצאו לכיון בית הקברות, ובמקרים רבים למרות שמודיעים ברבים על זמן הלוייה, אבל היא מתאחרת או שאומרים פרקי תהילים או דברים אחרים, לפיכך אע"פ שישנה מצוה וכבוד לנפטר לכל מי שמשתתף בכך, אולם ביחס לזה - לא נאמר החיוב לבטל תורה, ולכן במציאות הקיימת נשאר הכלל - תלמוד תורה כנגד כולם.

מקורות

1. אנו אומרים בכל בוקר את המשנה [והברייתא] ממסכת פאה (א), והגמ' בשבת (קכז). שמודפסת בסידור: אלו דברים שאין להם שיעור וכו', ובין המצוות המפורטות שם כתוב: הכנסת כלה, ולוית המת. ולבסוף מסיימת המשנה: ותלמוד תורה - כנגד כולם. כלומר, אע"פ שמי שמקיים כל אחת מהמצוות שמפורטות לעיל, יקבל על כך שכר רב בעולם הזה, ובעולם הבא, אולם מצוות לימוד תורה - נחשבת למצוה שגדולה יותר משאר המצוות שכתובות שם. לפיכך מלבד שהלומד תורה יקבל על לימודו שכר רב, יותר ממה שיקבל כשיקיים את שאר המצוות, גם אין לו חיוב לבטל את לימוד התורה כדי לקיים מצוות אלו. אמנם אם אין באותה שעה אדם אחר שיתעסק עמו, וחייבים לעשותן, במקרה זה הדין הוא, שהן נחשבות כ - "מת מצווה", ולכן מבטלים את לימוד התורה כדי לעשותן, ולאחר עשייתן יחזור הלומד לתלמודו.

2. מבואר בחידושי הרמב"ן, והריטב"א בכתובות (יז) וברוב המוחלט של הראשונים שמובאים שם בשיטה מקובצת, שישנו חיוב לבטל תורה כדי לשמח חתן וכלה, ואין זה רק בגדר הנהגה טובה. וכך גם פסקו: הרמ"א אעה"ז (סי' סה), חלקת מחוקק שם (סי' ב), ובבית שמואל שם (סי' ג) וע"ש.

אמנם כתב הב"ח אעה"ז (סב, סי' יב) שבחתונות שלא נוהגים שם גדיי הצניעות ההלכתיים - אסור לברך "שהשמחה במעונו", כי הקב"ה לא נמצא שם. וממילא פשוט שאין היתר לשומר תו"מ להיות בחתונות אלו. שאם הקב"ה לא נמצא שם בגלל התנהגותם שאינה בצניעות, כ"ש שאסור לבטל תורה וללכת למקומות אלו.

3. כתב רש"י במגילה (כט). על הדין שמבטלין ת"ת להכנסת כלה וז"ל: ללוותה מבית אביה - לבית חופתה עכ"ל. וכך גם נקט הדרישה

אהע"ז (סי' סה), וכן לשון הרמ"א שם: מבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה - לחופה עכ"ל. כלומר, רק עבור הזמן שבו החתן או הכלה הולכים לחופתם, ישנו את החיוב לבטל תורה כדי לשמחם, משא"כ לגבי שאר הזמנים בחתונה, ובכל שבעת ימי השבע ברכות, למרות שהשמחם מקיים בכך מצוה, וכלשון הברייתא שאומרים בבוקר, אולם לא התחדש ביחס לזמן זה החיוב של ביטול תורה, ואדרבה על זמנים אלו נאמר שם: ותלמוד תורה - כנגד כולם.

והנה הרמ"א באעה"ז (סי' נה), הביא לחומרה את כל שיטות הראשונים מה נחשב חופה, והם: הולכת החתן להוריד את הטול מעל ראש הכלה, הולכת שניהם למקום שבו נעשים הקידושים, והנשואין מתחת לחופה כמקובל, והליכתם משם לחדר היחוד וע"ש.

4. אין חיוב לבטל תורה כדי לשהות באולם שבו מתקיימת החתונה וכמו שהתבאר לעיל, שאפילו לרקוד עם החתן ביום חופתו, אין חיוב לבטל תורה לצורך זה. ואע"פ שמי שרוקד עמו, מקיים בכך מצוות שמחת חתן וכלה. לפיכך מכיון שלא ידוע בזמן הזה מהסיבות שפורטו בתשובה, מתי הוא הזמן המדויק שבו ילך החתן לחופתו, לכן אין את החיוב לבטל תורה כדי להתבטל במשך זמן בלתי ידוע באולם עד שהחתן ילך לחופתו.

עיין בחלקת מחוקק (סי' סה, סי' ב) שכתב, שאפילו אם לומד התורה יודע שמתקיימת חתונה בעיר, אבל הוא נמצא במקום שאינו רואה את החתן והכלה - פטור מלבטל תורה. ואפילו הבית שמואל שם (סי' ג) שחלק עליו וסובר, שגם באופן זה מבטלין תורה, זה רק כאשר יודע עכ"פ את השעה המדויקת שבה תתקיים החופה, משא"כ במציאות הקיימת בזמן הזה, שהדבר אינו ידוע מראש, נראה שגם לבית שמואל - אין חיוב לבטל תורה. אע"פ שמי שביטל תורה והגיע לאולם ושימח את החתן קיים מצוה. אולם גם בנידון זה נאמר: ותלמוד תורה - כנגד כולם.

5. מבואר בגמ' בכתובות (יז) ובחידושי הרמב"ן, והריטב"א שם. וכן נפסק להלכה בשו"ע יו"ד (סי' שסא, א-ב).

6. שו"ע יו"ד (סי' שסא, א-ב), וע"ש בט"ז (סי' א), ובש"ך (סי' א). והנה כתב שם השו"ע בסעיף ב וז"ל: כמה דברים אמורים שמבטלין תלמוד תורה ללוותו - בשעת הוצאתו. אבל כל זמן שמוטל לקוברו - אין מבטלין בשבילו תלמוד תורה עכ"ל, וכך גם משמע משאר המפרשים בגמ' שם, וכן מהפוסקים, שחיוב ביטול תורה קיים - רק בשעה שמולכים את הנפטר ממקום המצאו עד הקבר. למרות שכל הנמצא שם לכבוד הנפטר מקיים מצוה. לפיכך גם ביחס למצוה זו כתוב במשנה שאומרים בבוקר: ותלמוד תורה - כנגד כולם.

והנה בגמ' בכתובות, בראשונים שם, ובשו"ע והרמ"א שם בסעיף א דנו - כמה אנשים צריכים להשתתף בהלווית מי שלמד לפחות חומש. אבל מי שלא למד כלל תורה, וכ"ש אם עבר על מצוות התורה ואפילו שנחשב כתינוק שנשבה - מספיק שיש חברה קדישא שמתעסקת עמו, ואין חיוב לאדם אחר ללוותו, ובודאי שאין חיוב לבטל תורה עבורו וע"ש.

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרכה בענין בהלכה באגדה ובמוסר

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

פרשת ויגש

נושא השבוע:

דיני המהלך בדרך

המקור בפרשה:

אל תרגזו בדרך

(מה כד), תענית י"ב

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

מין שר התורה

הגר"ח קנייבסקי שליט"א

תפילת הדרך כשנוסע משום פיקו"נ

שאלה: נוסע עם אשתו העומדת לילד בשבת מעיר לעיר, אם לומר תפילת הדרך בשבת?

תשובה: יתכן שלא יגיד, הרי נוסע הוא באיסור ורק שמוכר לנסוע, לא שייך ע"ז ברכה. וכחאי גוונא פסק המ"ב (סי' תקנ"א סקצ"ט) שבבין המצרים אם לא יהיה לו אח"כ פרי חדש יברך עליו עתה שהחיינו, ואילו מעוברת שמתאוה לפרי חדש אף שאכלתו לא תברך עליו שהחיינו, ושאלוני מה החילוק ביניהם, והתירוץ פשוט כי לא שייך לברך שהחיינו על אכילה כזו שכולה משום הכשר דפיקוח נפש, וגם כאן לא שייך ברכה על מה שמוכר לנסוע. ואמנם יש לדון בזה [דלכאוי ל"ד כלל, דהכא זהו תפלה שינצל מכל מרעין בישין] וצ"ע.

(דרך שיחה)

להוציא חברו בתפילת הדרך

שאלה: האם מי שיצא ידי חובת תפילת הדרך, יכול להוציא את חברו כמו בברכת המצוות.

תשובה: צ"ע.

(שאלת רב)

אם צריך לצאת מתחומי העיר

שאלה: שמעתי מרב אחד שפסק שא"א לומר תפילת הדרך רק משיצא מתחומי העיר כמו לענין עירובין, היינו שמרבעין את העיר. האם זה נכון?

תשובה: יתכן.

(שאלת רב)

תפילה הדרך כללית אם מהני

שאלה: אם החזיק בדרך, ואמר בשומע תפלה, "יהי"ר וכו' שכל הנוסעים בכבישים יגיעו לחפצם בשלום", האם יגיד אח"כ תפילת הדרך בשם ומלכות?

תשובה: לכאוי יכול לומר כי לא התפלל עבור עצמו.

(שאלת רב)

שיעור דרך במקום כפר ערבי

שאלה: האם כשיש כפר ערבי בתוך הפרסה יש לומר תפילת הדרך אף בדרך פחותה משיעור פרסה, די"ל דאף שהדרך יותר קצרה, מאידך מרובה סכנתה (ולא מדובר בישובים ערביים כמו חברון ושכם המוחזקים לסכנה, אלא כפר רגיל)?

תשובה: אין לברך.

שאלה: האם יש לברך תפילת הדרך בשם ומלכות אם נוסע כשיעור פרסה אבל בתוך השיעור מובלעים כפרים כמו חברון וכדומה שהם עצמם מסוכנים?

תשובה: כן.

(שאלת רב)

למשנ"ת לעיל דרך העסק בעיון בד"ת אסור בדרך, וא"כ כ"ז רק דברים קלים יהא מותר לשמוע, ולא דברים שצריכים עיון שאז יכול לטעות. עוד נראה שלדבר עם אנשים בלימוד יש אופנים שזה טורדו מהדרך ויהיה אסור, ולדבר בפלאפון בלימוד, כיון שזה אסור ע"פ החוק, וידוע שע"פ הלכה אסור לעבור על החוק שהוא תקנות משום ושמרתם את נפשותם, לכן יש להזהר בדבר, [למעט אם מדבר אם דיבורית וכדו'].

ג. עוד מדיני ההולך בדרך-האיסור לפסוע פסיעה גסה, ולהיכנס לעיר ביום. שם בגמ' תענית דף י' עמוד ב' אל תרגזו בדרך, במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. עוד שם בגמ' והכניסו חמה לעיר כדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר הבקר אור והאנשים שלחו. והיינו דנשנו כאן ב' הלכות שאסור ללכת מהר, וגם שצריך להיכנס לעיר כשעדיין יש אור יום. - צ"ע אם בזמנו חייבים להקפיד על הלכות אלו, ומסתמא בודאי היכא שאפשר ראוי להקפיד.

ד. עניני האכילה בדרך. כמות האכילה - שם בגמ' תענית דף י' עמוד ב' אמר רב יהודה אמר רבי חייא: המהלך בדרך, אל יאכל יותר ממה שרגילים לאכול בשני רעבון נשנות רעב. כפי שמצינו להלן, שאדם צריך להרעב עצמו בשני רעבון. כלומר, ימעט באכילתו. מאי טעמא [מה טעם הדבר]? הכא נכאן, בבבל, תרגמו [ביאור] - שהטעם הוא משום מעיינא. "מעיינא" - לשון מעיים. והיינו, שלא יתחלחלו מעיו של האדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך. במערבא אמרי [בארץ ישראל אמרו], שהטעם הוא משום מזוני. שאם יאכל הרבה, שמא לא יספיקו לו מזונותיו לכל הדרך. מאי בינייהו [מה הנפקא מינה בין שני הטעמים]? דיתניב בארבא [כאשר מסעו הוא בישיבה איכא בינייהו] נפקא מינה [ביניהם] בספינה. שאם הטעם הוא משום מעיינא, באופן זה אין חשש, שהרי אינו הולך ברגליו. אבל אם הטעם הוא משום מזוני, גם בנוסע בספינה שייך אותו חשש, שיתארך המסע, ויכלו מזונותיו באמצע הדרך. אל נמי, עוד נפקא מינה יש ביניהם: דקאזיל מאוונא לאוונא. כאשר הוא הולך מכפר לכפר במקום שפצוים תגרים מוכרי מזון. שאם החשש הוא משום מזוני, הרי באופן כזה אין חשש, שהרי תגרים מוכרי מזון פצוים לו לכל אורך הדרך. אבל אם הטעם הוא משום מעיינא, גם באופן כזה יש חשש - ופסק המשנה ברורה סימן קי עוד משמע בגמרא דהמהלך בדרך צריך להרעב עצמו מעט כי השביעה קשה אז למעיים מפני טורח הדרך. ויזהר כל אדם בשיחה לו פת אפילו הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת כי כמה פעמים שיקרה מקרות ר"ל בדרך. כשרות המאכלים בדרך. כתב במושב זקנים מבעלי התוס' עה"פ אל תרגזו בדרך פריש אל תתעסקו בדבר הלכה וכו' ותימה וכי אסור לעסוק בתורה בדרך והא כתוב [דברים י' ז'] [ובלכתך בדרך, ועוד ארז"ל תענית י' ב' שני ת"ח שחולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישוף שני גבי אליהו ואלוהי בעברם בירדן מ"ב י"א, והמה חולכים הלך דבר והנה רכב אש וסוסי אש ודרשו רז"ל שם אם לא שדברו תורה היו ראויים לישוף ולכן רכבי אש ולא שלג סוסי אש ולא שלג, ושמא ר"ל אל תתעסקו בדבר הלכה להחמיר בעצמם דבר מאכל שמא ירגזו עליהן אושפיון הדרך דהא מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנייא

א. מקור העניין. בפרשתנו ניאמר אֱלֹהִים אֶל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ: וּבְגַמְ' תַּעֲנִית דָּף י' עמוד ב', אל תרגזו בדרך אמר רבי אלעזר אבר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך איני והאמר רבי אלעאי בר ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויין לישוף שנאמר ויהי המה הלכים הלך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישוף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני. והיינו שלשון "עסק" היינו בעיון, וכ"כ הט"ז א"ח (סי' מז) לגבי ברכת "לעסוק" בדברי תורה, דהיינו בפלפול ובמשא ומתן של הלכה. ע"ש.

ב. האיסור לעסוק בדברי תורה בדרך. ניאמר אֱלֹהִים אֶל תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ: וּבְרַש"י א"ל אל תתעסקו בדבר הלכה, ונראה שרק לימוד בעיון אסור בדרך, אבל גירסא מותר בדרך. ויש להוכיח דבר זה דלכאורה צ"ע איך אמר להם דבר זה, הרי תורה מגנא ומצלא, ובפרט ששינוי המהלך בדרך ושונה בדברי תורה ואומר מה נאה אילן זה הרי"ו מתחייב בנפשו. ועוד יש לשאול כיצד הלכה זו עולה בקנה אחד עם דברי הגמרא במסכת תענית (י' ב') "שני תלמידי חכמים שהולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה - ראויים להשרף"? ואף מקרא מלא אמר: "ובלכתך בדרך" ויש לתרץ, דהגמרא במסכת תענית (שם) מחלקת בין מיגרס לעיוני. וכוונתה שההלכה של "ובלכתך בדרך" ששני תלמידי חכמים שהולכים בדרך חייבים לעסוק בתורה, היא לחזור על דברים ברורים ומוסכמים. אך אין ללמוד בעיון בדרך, שמתוך העיון יכולים לבוא לריתחא דאורייתא, ועי"ז יבאו לטעות בדרך. וזה מה שיוסף בישק מארח: לא ללמוד הלכה בעיון בדרך. יש מי שרצה לומר שמה שאמר להם לא לעסוק בד"ת היינו משום שהליכתך היה לדבר מצוה, אבל בהליכה לדבר הרשות מותר לעסוק בד"ת. ובה יש ליישב מה שהק' לעיל שיתכן שדוקא כשתלמידי חכמים הולכים בדרך רשות, אם אין הם עוסקים בדברי תורה ראויים הם להשרף. אבל בדרך מצוה - אין לעסוק בדברי תורה, כיון שזה מעכב את הדרך, ומתעכבים מעשיית המצוה. ולכן אחי יוסף, שהיו בשליחות מצוה לבשר לאביהם שעוד יוסף חי ולשמחו בזה, אמר להם יוסף שלא יתעכבו על ידי התעסקות בהלכה, "ושלוחי מצוה אינם נזוקים". שוב בספר דברי שלם (אה"ע סי' קנ) תירץ דהתורה בודאי שומר ומציל מ"מ כיון שהם הלכו לבשר ליעקב בשורה טובה ועוד כי הלכה זו היתה ענין גדול להביא את יעקב למצרים חשש יוסף שהשטן יעכב בדרך כמ"ש חז"ל ראו היה יעקב שירד למצרים בשלשלאות של ברזל לכן היה מתיירא שמא יקטאו בהם המזיקים אבל בסתם גבי"א טוב לעסוק וללמוד תורה בדרכים. ועי"ז בספר משנה הלכות (קידושין לג) שמי"ש דלצורך עיון גדול דבר הלכה זה אסור בדרך אבל ללמוד תורה שלא להלכה חייב ג"כ בדרך. לכאורה נראה דבזמננו כל האיסור הוא רק לגבי הנהגה ולא לגבי הנוסעים. ראה בגמ' אברהם (סי' קי סק"י) חידש דאם האדם יושב בעגלה ואינו מחלך ברגליו או אינו מנהיג את הסוסים ורק אם אחר מנהיג, הרי שמוות ללמוד ולהעמיק תורה וכן נקט להלכה בשו"ע הרב. ונהג האם מותר לו ללמוד בדרך ג"כ אלא הלימוד מפריע לריכוז בנהיגה בודאי שזוהי איסור וחמירה סכנתא ובלא"ה שרי. עכ"פ להלכה ולמעשה נראה שמותר לנהג לשמוע קסטה של שיעורי תורה או לדבר בלימוד עם הנוסעים. והיינו

הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א ראש ישיבות גאון יעקב, חכמה ודעת

הזכרת השם בתפלת הדרך

השו"ע סי' ק"י ס"ז, כתב לגבי תפלת הדרך, דאין לאומרה א"כ יש לו לילך פרסה, אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך, וכן אם שכח מלאומרה עד שהגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה, אומר אותה בלא ברכה. וצ"ע בזה, דמה מהני אמירה בלא ברכה, והלא כל ברכה שלא חתם בה בשם אינה ברכה וכמש"כ השו"ע בסי' רי"ד, וא"כ מה מהני שאומר אותה בלא ברכה.

וביותר יל"ע, דהרי בכל הברכות קי"ל בשו"ע סי' ר"ט ס"ג, שאם נסתפק אם בירך או לא, אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף נחוץ מברכה"ז שהיא ברכה של תורה, וכן בשו"ע סי' קס"ז ס"ט דבספק אם בירך המוציא אינו חוזר ומברך, וביאר במשנ"ב דגם אם רצה לברך אינו רשאי משום דהוי ברכה שאינה צריכה. ותמוה למה לא הוזכר שיברך בלא הזכרת השם דאז ליכא חשש ברכה שאינה צריכה, ופשוט דהיינו משום דברכה בלא שם אינה ברכה כלל, וא"כ תמוה למה בתפילת הדרך מצינו דבספק אומר התפלה ואינו חותם בברוך.

והנראה בזה, דהנה קי"ל כר' יוחנן (ברכות מ' ע"ב) דכל ברכה שאין בה "מלכות" אינה ברכה, וא"כ קשה למה בתפילת הדרך לא נזכר מלכות. ונראה לבאר בזה עפ"ד המאירי בברכות שם דכל שהוא תפלה ובקשת רחמים א"צ למלכות, וכ"כ ברוקח שהובא בב"י סי' רי"ד. ובס' דביר הקודש תפילה סי' י"א הארכנו לבאר בדבריהם, דברכות התפילה אינם כשאר ברכות, אלא הוי דין בפנ"ע של בקשת רחמים, אלא שנאמר בהם דין בפנ"ע לחתום בהזכרת השם, ולכן א"צ בה מלכות.

ולפ"ז גם הזכרת השם בברכת שמונה עשרה, אינו משום הדין הכללי שברכה בלא שם אינה חשובה ברכה, שהרי חלוק הוא ברכות התפילה משאר ברכות, אלא הוא דין בפנ"ע לחתום בהזכרת השם, וא"כ י"ל דגם אם יאמר בלא הזכרת ה' הוי ברכה, רק חסר לו ההזכרה. ומעתה י"ל גם בתפילת הדרך, דהרי מהותה היא בקשה והוי כתפילת י"ח, ולכן גם אם אומרה בלא הזכרת השם יוצא יד"ח, דאף שבכל יוצא לדרך נתקן מטבע עם חתימה והזכרת השם, אבל גם אם יאמר בלא הזכרה, הוי תפילה ויוצא יד"ח תפילת הדרך, ולכן בספק אומר תפלת הדרך בלא חתימה.

ודבר זה יש ללמוד, מד' התוס' בפסחים (ק"ד ע"ב) דהקשו שם, למה ברכת אלקי נשמה אינה פותחת בברוך וכו', והוסיפו התוס' דבתפילת הדרך שחותם ואינו פותח בברוך לא קשה, לפי שאינו ברכות אלא שבח ותפילה בעלמא. ומבואר בתוס' דתפלת הדרך לא הוי דין בה' ברכות, אלא הוי שבח ותפילה בעלמא, ולכן אין בה דין לפתוח בברוך. וי"ל דמטעם זה, גם אם אומרה בלא הזכרת השם, יוצא יד"ח.

והיה אפ"ל דמטעם זה גם אין בה דין הזכרת מלכות, ומשום שתפלת הדרך אינה ברכה כשאר ברכות, אלא היא תפילה ובקשה, ובוה לא נאמר הדין דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. אולם לכא' מתוס' בברכות (מ' ע"ב) מוכח דלא כסברא זו, דהתוס' שם כתבו דגם בברכת שמו"ע בעי מלכות, אלא שהזכרת אלקי אברהם מהני במקום מלכות, ומבואר דגם בבקשה ותפלה איכא להך דינא דצריך מלכות. אכן יש לחלק דהתוס' ס"ל דתפילת שמו"ע הוי חפצא של י"ח ברכות, אבל בתפלת הדרך י"ל דגם להתוס' לא הוי ברכה אלא רק שבח ותפלה, ולכן אין בה דין הזכרת מלכות.

והנה המאירי בברכות (מ"ז ע"א) כתב, שיש ברכות שאין סמוכות והן מטבע ארוך ואינן פותחות בברוך, וכגון תפילה קצרה ותפלת הדרך וכו', שאותן הברכות אינן קבועות אלא שנתקנו להרגיל האדם לשבח הבורא ולא דקדקו בהם וכו'. ונראה ביאור דבריו כמש"נ דס"ל דגם האי כלל דכל הברכות כולן פותחות בברוך, לא נאמר אלא בהלכות ברכות, ולא קאי על תפלת הדרך שאינה ברכה אלא בקשה, והיא תקנה בפנ"ע להרגיל את האדם בשבח הבורא, ולכן אינה פותחת בברוך.

ובאמת הדבר מפורש בשעה"צ (סי' ר"ל סק"ט) וז"ל, ודומיא דתפלת הדרך, שלא נמצא לאחד מן הפוסקים שיסברו שצריך שיחתום בא"י "מלך העולם" שומע תפלה, אלא בא"י שומע תפלה, והתינוח לר"מ מרוטנבורג שהיה מסמיכה לאיזה ברכה, אבל לשאר פוסקים מאי איכא למימר, אלא ע"כ משום דהיא כתפלה בעלמא, כמו שכתבו התוספות בפרק ערבי פסחים דף ק"ד והובא בטור סימן ק"י, וה"נ דכוותיה, עכ"ל. והיינו כמש"נ דהא דאין הזכרת מלכות בתפילת הדרך משום שאינה ברכה אלא בקשה. (דביר הקודש תפלה סי' יב, ע"ש הרחבה)

דמאי. ע"כ. וא"כ חזינו שבדרכין יש לו לאדם להקל בעניני כשרות וצ"ע להלכה. אמנם למעשה כיון שלהלכה לא נזכר כזה דבר, רק לגבי דמאי ולא לגבי דברים אחרים, א"כ אין לעשות מזה כלל של קולא בענינים אחרים הנוגעים לדאורייתא או אפילו בדברים אחרים מדרבנן שאינם נוגעים לדאורייתא.

ה. עוד מדיני ההולך לדרך. כתב המשנ"ב שם ונכון לכל י"ש בעת יציאתו לדרך שיקח עמו הטלית ותפילין שלו אפילו הוא נוסע למקום קרוב ודעתו לחזור היום פן יקרה איזה מקרה ויתבטל ממנו ובעו"ה יש עוברי דרכים שאין לוקחין עמן אפילו תפילין וסומכין עצמן שבדרך ישאלו מאחרים ועונם גדול כי הרבה פעמים מצוי שעי"ז עוברים זמן ק"ש ותפלה כשממתנים עד שיוזמן להם. ועוד שלוקחין תפילין ממה שבא בידם ואין מקפידים אם הקשר של ראש הוא לפי מידתו או לא:

ו. האיסור ללכת יחידי בדרך. ראה במהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף מו עמוד ב שכתב המהלך בדרך כו' יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן הם גו'. כי ההולך בדרך יחידי בלא לוויה דמו בראשו וצריך חן ורחמים כמו שתקנו בתפלת הדרך ותננו לחן ולחסד (כו') בעיניך ובעיני כל רואינו וע"כ אמר שהתורה שעוסק בה תהיה במקום לוויה ליתן לו חן לראשו בעיני כל רואיו ושלא יהיה דמו בראשו וכן שנינו פ"ג דאבות המהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו ומסיים הכא בהאי קרא וענקים גו' כי תהיה התורה לך לעזר במקום בני ענק וגבורים שלא תצטרך לגבורים שישמרוך וק"ל:

ז. צדקה בדרך. כ' ספר חסידים (סימן אלף נו) מי שהולך בדרך או במקום סכנה או למקום הועד יתן קודם לעני לחם או שום דבר שהנאתו קרובה כזקן שאכל את העיגול (פ"י תאנים יבשים). ועיין בכף החיים ס"ק כז שטוב לעשות את ההולך בדרך כשליח לדבר מצוה או שיאמר בעצמו שיבוא למקום פלוני יתן שם מטבע שיחיד אצלו לצדקה ויעקב לפני יציאתו לדרך אמר אם יהיה וגו' ושמרני בדרך הזה וגו' והיה ה' לי לאלוקים והאבן הזה אשר שמתי מצבה וגו' עשר אעשרנו לך ובא"ר כתב שטוב שילמד קודם יציאתו.

צריך עיון

הרב מרדכי קרליבך

בטעם שאמר להם לרדוף טרם הרחיקו מן העיר

א. טרם יתפללו תפילת הדרך ב. פיקו"נ

הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף אחרי האנשים והשגתם וגו' [פמ"ד פ"ד].

בליקוטי יהודה כ' ח"ל, אא"ז האמרי אמת ז"ל אמר שראה בכת"י מרבינו חיים ווטאל ז"ל [שהיה ברשותו], דהנה תפילת הדרך מועילה שלא יחך [על א"ח ס' ק"ן], ותפילה זו מחייבין רק כשמרחיקין כשיעור פרסה מהעיר, על ברכות [דף ל.], ויוסף ידע שבאשר יתפללו השבטים תפילת הדרך לא יוכל עוד לתפוס, לפיכך הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר וגו' קום רדוף, שבעוד שלא הרחיקו תוכל להשיגם.

והאמרי אמת אמר דבזה ניחא מה שצוה יוסף למלא את אמתחות האנשים אוכל כאשר יוכלון שאת, שכוונתו היתה שעל ידי זה לא יוכלו למחר וילכו לאט ויוכל להדביקם קודם שילכו כשיעור חיוב תפילת הדרך.

והדברים תמוהים לכאורה, דהנה בברכות [דף ל.] איתא, אמר ליה אליהו כשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא, מאי המלך בקונך וצא, והיינו תפילת הדרך, עוד שם אמרו כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך וכו', אימת מצלי, משעה שמהלך בדרך, עד כמה, עד פרסה וכו', וכתב בשו"ע סי' ק"י ס"ז ח"ל, אומר אותה אחר שהחזיק בדרך, ואין לאומרה א"כ יש לו לילך פרסה, אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך.

הרי להדיא דאין דין להמתין אחר שכבר הלך פרסה בדרך, וביותר מזה כתב הרמ"א שם בשם רש"י ורבינו יונה ח"ל, לכתחלה יאמר אותה בפרסה ראשונה, וא"כ מסתמא יאמר השבטים תפילת הדברך מיד.

ובט"ז כתב ח"ל, יכול לומר אותה אפילו בעיר קודם שיוצא לדרך, ומ"ש שיחזיק בדרך פירוש שיה' מוחזק בודאי לילך, וראיתי לקצת מקפידים שלא יאמר אותה עד שהוא דוקא חוץ לעיר על השדה ואין לזה שורש ועיקר מכל הפרושים, והרי מהר"מ היה מתפלל אותה בבקר ביום

מקום סכנה

זה פשוט, כי המהלך במקום סכנה כגון ההולך לראות את מערכות המלחמה, אף כי עובר איסור הוא מ"מ חייב לו תפילת הדרך, ולא שייך לדון בזה משום מצוה הבאה בעבירה.

כמו"כ הנוסע בשבת לצורך פיקו"נ חייב לומר תפילת הדרך, ואין זה ענין להל' בסי' רפ"ח שאין לומר בקשות בשבת, משום דאם לא עכשיו אמתי, וכן שמעתי ממר"ר הגרח"פ שנייברג זצ"ל כי הסיבה שנשים מבקשות על צאצאיהם אחרי הדל"נ אין בזה חסרון של בקשות בשבת משום דאם לא עכשיו אמתי.

חול

אף כי אסור ע"פ דין ליסוע לחול' וראה משנ"ב סי' תק"ל, זולת צורך מצוה כגון לראות פני חבריו וכה"ג, מ"מ פשוט הוא שצריך לומר כדלעיל תפילת הדרך.

ומפורסמת דעת החזו"א כי על נסיעה במטוס אומרים תפילת הדרך חוץ מטיסה בתוך הארץ, ואמר לי מורי אבי הגאון שליט"א שהרב כהנמן ר"י פוניבז', לא היה מברך הגומל על נסיעת מטוס.

הגדרת מקום סכנה

כתב רלב"ג אדם חכם צריך ליזה מסכנה רחוקה, אכן כאשר יש צורך גדול מסתבר מאוד שמותר להכניס עצמו לסכנה רחוקה. וראה לזה שהרי הספנים רובן חסידים והרי מכניס עצמו לסכנה. אשר מוכח מזה, שלצורך גדול מותר להכנס לסכנה רחוקה.

וכפי ששמעתי מרבינו הגדול מו"ר הגרח"פ זצ"ל כל מקום שפלא הוא לשמוע שקרה משהו ח"ו נחשב מיעוט שאינו מצוי, ועז' אומר המס"י כל היכא דשכיח היקא יש לירא. אבל כאשר לא, לא צריך להמנע.

שומר פתאים

נראה מה שנהגו ליסוע ברכב, אף כי יש בזה קצת סכנה ר"ל, משום שזה מנהגו של עולם, והלכה היא שומר פתאים ד', בדבר שהוא מנהגו של עולם, אכן אם הולך לענין שתוצאותיו שיצליחו רחוקות יותר, והסיכוי להימנך בו יותר קרוב, פשוט שעליו להימנע.

יחוד

מי שמסיע נשים לעבודה בשעות בוקר מוקדמת לאזור תעשייה ויש לדון שנחשב דבר זה לחוץ לעיר [רק שאין היתר של בעלה בעיר] וידוע כי אסור יחוד איש אחד עם נשים הרבה וגם בדעת הרמ"א יש דנים בזה והגר"נ קרליץ זצ"ל אסור בזה, איך יעשו כדי להינצל מאיסור יחוד. ושמא, כיון שיחוד עם שניים אינו אסור מה"ת כמ"ש הפת"ש אה"ע סימן כב, שמא לעניין דרבנן, יש לסמוך שהנהג יקנה מצלמה, ואחד הבעלים הערים יחזיק ויחשב הדבר כפתח פתוח לרשות הרבים שהרי יכול לראות בכל רגע מה עושה הנהג וכו'.

עומס

למי שאומר תפילת הדרך בשם ומלכות על כל נסיעה של כברת דרך ד' מילין [כידוע הגרש"א וכן הגרב"צ אבא שאול סברו שאין לומר], איך הדין כאשר יש עומס של מכוניות והנסיעה היא שיירה ארוכה מאוד של מכוניות, האם נחשב זאת לדרך, או שמא כאן שיש שיירה כנ"ל, נחשבת העיר כעיר אחת עם העיר השניה, שהרי יש קשר עין בין כל המכוניות מעיר זאת לעיר האחרת, ושמא קשר זה "מבטל" דין דרך, ויש נ"מ בזה בהרבה נסיעות בינעירוניות כאשר התנועה ערה.

לימוד המוסר

'דיני המהלך בדרך'

אחרי שיוסף הצדיק מתגלה אל אחיו, הוא מצווה אותם: 'מהרו ועלו אל אבי' חבל על כל רגע. אבא יושב ודואג. כשתגיעו 'והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומיהרתם והורדתם את אבי'. מהרו עכשיו וצאו לדרך, וכשתגיעו ותודיעו לאבא, שוב, את תתעכבו 'מהרו והורדתם את אבי הנה'.

וישלח את אחיו וילכו' הם כבר יצאו לדרך 'ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך'. גם זה מדאגת יוסף שלא יתעכבו בדרך שימהרו להגיע. כמו שמבארת הגמ' בתענית אמר להם כשתדברו בדברי תורה בדרך דברו רק 'למיגרסי' לשנן דברי תורה ולא 'לעיוני' אל תדברו 'לומדעס' כדי שלא תסיחו דעתכם ותתעו בדרך ותתעכבו.

פירושים רבים נאמרו בהבנת הבקשה 'אל תרגזו בדרך'. מה שכתבנו הוא על פי רש"י בפירוש הראשון, כדי שלא יתעכבו. בהמשך מביא רש"י 'ולפי פשוטו של מקרא יש לומר היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשאתה'.

הלכות רבות נאמרו על המהלך בדרך. על מי שיוצא לדרך ממקומו. מביתו, מבית מדרשו מהקהילה בה הוא חי. יציאה שיש בה מן הסכנה הן הגשמית והן הרוחנית.

הגמ' בסנהדרין מביאה על המצווה שיש למלך לכתוב לו שני ספרי תורה. 'וכתב לו את משנה התורה הזאת כותב לשמו שתי תורות, אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנוז'. אחת בביתו ואחת לזמן שיוצא לדרך.

בהסבר העניין אמרו כי מלך צריך ספר תורה אחד שיהיה מונח בבית גנוז. כדי שבכל פעם כשישוב ממסעותיו עם הספר תורה שהיה עימו בדרך, יוכל לבדוק האם התורה שהייתה עימו בדרך היא עדיין אותה התורה שנשארה בבית גנוז. שלא השתנתה ח"ו מדעת ההמון שפגש במסעותיו.

בשם הרה"צ רבי נחום זאב זצ"ל בנו של הסבא זצ"ל מקלם מביאים שאמר על הכתוב: 'אם בחוקותי תלכו' על פי משל לקבוצת אנשים שישבה ליד שולחן ואכלו ושתו ולא היה ניכר הבדל בין איש לרעהו. אחר הסעודה קמו כולם והלכו ורק אחד נשאר על מקומו ולא ידעו מדוע אינו קם. הביטו למטה וראו שאין לו רגלים רח"ל.

רק כאשר קמו ללכת נודע הדבר. כך: 'יש אנשים היושבים בישיבה ביחד עם החברים ולומדים ולא מכירים הבדל בין זה לזה. אבל אח"כ כשצריכים ללכת בעולם הגדול אז מכירים הבדל בין זה לזה. יש אנשים שכל רוח קלה מפילה אותם ויש אנשים שכל רוחות שבעולם אינם יכולים להזיזם ממקומם'.

ב'תפלת הדרך' אנו מבקשים: 'ותתננו לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואיני'. לא מספיקה בקשה 'למצוא חן וחסד' בעיני כל רואיני' בעיני האנשים החדשים הזרים שפגוש בדרךנו. אנחנו צריכים בקשה מיוחדת שנמצא חן וחסד בעיניך.

היציאה לדרך מזמנת מפגש עם מצבים חדשים, ניסיונות שלא הורגלנו להם. יהיה עלינו לעמוד 'במבחן המעשה' על דברים רבים להם הורגלנו בבתינו. צריכים לזה תפילה מיוחדת שגם בהיותנו בדרך נמצא חן וחסד בעיני הקב"ה שכל מעשינו והתנהגותינו יישאו חן וחסד בעיני בורא עולם.

חז"ל דורשים את הפסוק: 'הליכות עולם לו' – 'אל תיקרי הליכות אלא הלכות'. ומכאן למדו שכל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא. ולכאורה צריך להבין מדוע, אם כך, לא נכתב בפסוק מפורשות: 'הלכות עולם לו'?

ואולי רצו חז"ל לרמוז לנו כי 'הליכות עולם לו' מבחן המעשה הוא בהליכה. במצב שאתה מחוץ לביתך מבית מדרשך. המבחן הוא 'אם בחוקותי תלכו' כאשר נצא לחיי המעשה. כאשר יהיה עלינו להתמודד עם ניסיונות שמפגשים לנו החיים על כל צעד ושעל.

כאשר אדם פותח ב'אשרי יושבי ביתך' כאשר הוא יושב בבית המדרש, הרי וודאי שהוא יסיים ב'תהילת ד' ידבר פי'. אבל אם הוא פותח ב'אשרי תמימי דרך' כאשר הוא יוצא לדרכו פונה לעסקיו שבבית ושבשדה, כאשר הוא יוצא למבחן המעשה הוא זקוק לרחמי שמים מרובים. שלא יסיים את יומו ח"ו ביטעיתי כשה אובד'.

הרא"ש והתוספות שואלים מה ההבדל בין ברכת התורה הפטרת את הלימוד שילמד המברך במשך כל אותו היום גם אם יסגור הגמרא ויצא לענייניו. לבין מי שברך לישב בסוכה ויצא ממנה שמתחייב לברך שוב, כשיחזור לסוכה.

עונים התוספות: 'שאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד והווי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל לאכילה בסוכה יש שעה קבועה'. בן תורה אינו מסיח דעתו מהתורה בכל מצב. גם אם סגר את הגמרא לפי שעה, גם בלכתו בדרך, תמיד הוא נתון למרותה של תורה.

'יישכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים' יישכר העוסק בתורה, גם כאשר הוא רובץ לנוח קמעה בדרך. הוא עושה זאת 'בין המשפטיים' כשהוא מחובר למשא התורה. הוא אף פעם לא 'מתפרק' לא 'משתחרר'. לעולם, בכל מצב, אינו פורק ח"ו שום עול.

'המהלך בדרך' צריך לתת ליבו בכל פסיעה ופסיעה, גם בהיותו מחוץ לבית המדרש, שהוא אינו עוזב את תלמודו לרגע. אינו מסיח דעתו מהתורה. הוא מקיים את 'אם בחוקותי תלכו' בדיוק כמו שכתב בעל האור החיים הקד' 'עוד ירצה באומרו 'תלכו' על דרך אומרו 'בכל דרכיך דעהו'.

צריך עיון

המשך

שרצה ללכת בדרך, ומ"מ נראה טעם למה שמתפללין אותה חוץ לעיר הוא משום שאז יאמר אותה עם אחרים חכות דרבים עדיף וכו', עכ"ד.

ולדינא כ' במ"ב סקכ"ט שבא"ר והפמ"ג והאחרונים חולקים ע"ז והסכימו שלא יאמרנה כשעדיין הוא בתוך העיר שדר בה, ואף כשהוא עדיין בתוך עיבורה של עיר [שבעים אמה ושיריים], עד שכלו הבתים שבעיר, אך במ"ב הוסיף ח"ל, וכו"ז בתחלת יציאתו מביתו, אבל כשהוא לן בדרך יוכל לומר תה"ד בבוקר כשמכין עצמו לצאת, אפילו כשהוא עדיין בעיר, דכבר החזיק בדרך, וא"כ מעתה קשה לכו"ע על דברי מוהררח"ו.

אלא שבאמת הראשונים נחלקו בפירוש מה שאמרו 'עד פרסה', דעת הבה"ג דקאי על אורך הדרך, שאין לברך על דרך שהוא פחות מפרסה לפי שאינו בחזקת סכנה, ואילו רש"י פירש על זמן אמירת ברכת הדרך, דעד

חיוב תפילת הדרך

מקור הדיו

דנו הפוסקים מי שנוסע במטוס האם יש לו לברך תפילת הדרך או לא. והספק האם באוויר זה נקרא דרך? הגאון מרונאצ'וב זצ"ל נשאל על כך כפי שמובא בס' אישים ושיטות להגר"י זין זצ"ל עמ' פ', וענה עפ"י דברי הגמ' בחולין קל"ט ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב מצא קן בים חייב בשילוח הקן שנאמר "כה אמר ה' הנותן בים דרך", אלא מעתה מצא קן בשמים ה"נ דמיחייב בשילוח הקן דכתיב "דרך נשר בשמים", וממשיכה הגמ' "דרך נשר איקרי דרך סתם לא איקרי". לאור דברי הגמ' שבשמים לא נקרא דרך ובברכות שנינו בדף כ"ט ע"ב "אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפילת הדרך, ומכיון שבשמים לא נקרא דרך לא מתפללים תפילת הדרך במטוס. אולם בס' שלחן הלווי ח"ב סימן י' כתב שיש לחלק בין דרך האמורה בתורה לדרך שהוזכרה בחז"ל, כי לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, ודווקא במצות שילוח הקן שהתורה נקטה בלשון דרך צריך דווקא דרך, משא"כ תפילת הדרך אין מעכב בה שיתקיימו כל דיני דרך כי תקנו לאמרה בכל מצב שהאדם בסכנה, ולכן יש לאמרה גם במטוס. (ע"י שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן נ"ט). אולם בשו"ת יבי"א ח"ב או"ח סימן י"ד ובשו"ת דברי ישראל (ועל"ץ) או"ח סימן מ"ד פסקו שיש לברך תה"ד במטוס (ע"י שו"ת וכדעת רבבות אפרים ח"ג סימן קל"ד אות ב').

תפילת הדרך במיקרופון

האם אפשר לומר תפילת הדרך במיקרופון באוטובוס? פסק מרן הגרש"י אורעבאך זצ"ל כפי שמובא בשו"ת מנחת שלמה כרך א' סימן ט' שיש לשמוע ישירות מאדם ולכן כל אחד גיד לעצמו באותו זמן.

תפילת הדרך בישיבה או בעמידה

לכתחילה יש להתפלל בעמידה ולא כשהוא מהלך בדרך אבל יושב דינו כעומד. וכך משמע בתלמודי רבינו יונה ובשיטתם ברכות כ"ט דאז יכוון בתפילה, משא"כ כשהוא מהלך אין יכול לכוון כראוי. וכ"כ בשו"ע הרב (סימן ק"י) וכך משמע במשנ"ב (שם) ס"ק כ"ג. אולם דעת האליה רבה (שם) שמביא בשם הרוקח דעדיף להתפלל בעמידה ולא בישיבה. וכך מובא בס' מעשה איש ח"ד שמרן החזו"א הקפיד לעמוד, וכך מובא בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' רצ"ד. והטעם כפי שכתב הפרי מגדים (שם) בא"א ס"ק י"א ז"ל "דלעבודה מהלך כשר ויושב פסול כדמוכח בזבחים י"ט ע"א" מה ליושב שכן פסול לעדות".

צריך עיון

המשך

פרסה צריך לאמרה, ואחר שכבר הלך פרסה שוב אינו אומרה, והרא"ש (סי' י"ח) פסק כהנה"ג, אכן בספר הבתים שערי תפילה ש"ב ובמאירי פירש שאין לברך אלא אחר שהלך פרסה, והוא כדברי מוה"ר ח' ויטל.

ובאופן אחר יש לפרש, דהנה איתא בילקוט רמז ק"נ ח"ל, הם יצאו את העיר לא הרחיקו, ככתוב 'רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה', אמר [יוסף] אם יתרחקו מן העיר אפילו מיל אחד אין כל בריה יכולה להחזיר, קום רדוף אחרי האנשים, בעוד שאימת כרך עליהם, ע"כ, וכפי הנראה שיוסף אמר להם שיתפוס אותם בעודם בתוך תחום אלפיים אמה, כי אז אימת הכרך עליהם, ואח"כ שוב לא יהיה אפשר להחזיר.

ובספר חנוכת התורה כתב לפרש דברי הילקוט, דהנה יוסף לא רצה לעכב את השבטים באם באמת בני ביתם בארץ ישראל עטופים ברעב ויש לחוש לפיקוח נפש, והנה לפי החשבון נמצא שהשבטים יצאו ממצרים ביום השבת יעו"ש, וא"כ י"ל שסימן זה מסר יוסף למנשה לידע האם הם במצב של פיקוח, שאם ילכו בשבת חוץ לתחום ע"כ הוא פיקוח, ואמר להם לבדוק אם הרחיקו לא ירדוף אחריהם, עכ"ד.

אשר לדברי מוה"ר ח' ויטל י"ל בפשוטו בביאור דברי יוסף, עפ"י שיטת העמק הברכה [הובא במג"א סי' ק"י סקי"ד] דדין אמירת תפילת הדרך הוא משעה שיצא מן העיר אלפיים אמה, [והמג"א נחלק עליו], מעתה יש לפרש שיוסף אמר למנשה שירדוף אחרי האנשים לפני שירחקו, כי אם ירחיקו שיעור של 'רחוק' [אלפיים אמה] שוב לא יוכל להשיגם, מאחר שכבר אמרו שם תפילת הדרך ולא יקרה להם שום נזק וכנ"ל.

הנשאים הבאים:

ויחי- מצות אבלות, ויעש לאביו אבל שבעת ימים (ג, י).
שמות- דיני הריגת עובר, וראיתן על האבנים (א טו),
מהרש"א סנהדרין נ"ז ב.

מובא בגמ' ברכות כ"ט ע"ב "אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, כשאתה יוצא לדרך הימלך בקונך וצא. מאי המלך בקונך וצא, אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפילת הדרך". מוצאים אנו שיעקב אבינו ע"ה התפלל תפילת הדרך כנאמר "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבושי", כמ"כ מוצאים אנו שבני ישראל במדבר אמרו תפילת הדרך כפי שנאמר "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משטנך מפניך", ופירש בדעת זקנים מבעלי התוס' (שם) "זו היא תפילת הדרך שלהם". וכך מובא בחזקוני שם.

גדר התפילה

מה פירוש דברי הגמ' "המלך בקונך" מפרש רש"י (שם) "טול רשות" דהיינו תפילת הדרך היא נטילת רשות מאת ה' שיוליכנו לשלום. כעין זה מובא בגמ' ברכות דף ג' ע"ב שדוד המלך אמר לחכמי ישראל שבקשו מדוד עמך ישראל צריכין פרסה, ואז אמר להם "פישטו ידיכם בגדוד, מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין". וכתב רש"י (שם) "נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם. אולם בדברי הגמ' ברכות נוטלין רשות מסנהדרין ומקבלים תשובה שלילית או חיובית. אולם לגבי תפילת הדרך שמבקשים רשות מהקב"ה אולי התשובה היא שלילית, וא"כ איך אפשר להתפלל תפילת הדרך בלי לקבל רשות בפועל? השלח"ק במסכת חולין (פרק נר מצוה) כתב ע"ז וז"ל "יש להתבונן על זה הלשון **צא הימלך**, וכי יענו הקב"ה ויתן לו עצה? ושמעתי פירושו שהוא על דרך מה שכתוב בברכות ל"ד ע"ב "אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע? אמר להם אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו יודע אני שהוא מטורף". וזה המלכה שיתפלל תפילת הדרך ואם תהיה שגורה בפיו אז ילך לבטח דרכו שאז יודע שהקב"ה עונה לו מה שקורא, ואם לאו אז ישמור את עצמו מפני הסכנה חס ושלום וע"ז ישיב לב כל בר דעת". (דברי השל"ה מובאים אלה רבה או"ח סימן ק"י ס"ק ח') עכ"פ משמע שתפילת הדרך אינה סתם ברכה אלא היא כתפילה, ורא"י לזה מובא באחרונים שדיני תפילת הדרך מופיע בשו"ע בהלכות תפילה ולא בהלכות ברכות. וכן מסיום הברכה ברוך אתה ה' **שומע תפילה** משמע שהיא תפילה. סמך לזה דהנה הראשונים הקשו מדוע תפילת הדרך אינה פותחת בברוך? הטור הביא בשם ר"י (הובא בתוס' בפסוקים ק"ד ע"ב וז"ל "לפי שאינה אלא תפילה בעלמא שמתפלל להקב"ה שיוליכנו לשלום, ואינה לא כברכת הנהיגין ולא כברכה שתקנו ע"ש המאורע אלא על בקשת רחמים".

שומע כעונה בתפילת הדרך

האם כל אחד צריך לברך תפילת הדרך או אחד יכול להוציא את כולם? ולכאורה אם נאמר שזה בגדר תפילה לכתחילה צריך לברך בפני עצמו ולא לצאת ע"י אחר מטעם דתפילה בקשת רחמים היא. וכך מובא בס' אשי ישראל פי"ג הערה א' בשם הגר"ש ואזנאר זצ"ל ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א ובשו"ת קנין הלכה ח"ב סימן ק"יט, אולם מנהג העולם שאחד מוציא את אחרים בתפילת הדרך אפילו השומעים הם בקיאים בתפילה. וכתבו האחרונים להסביר הטעם דרק תפילה שכל העולם רגילין בתפילה קבעו שאין אחד מוציא את חברו אפילו שהוא בקי כדי שכל אחד יבקש רחמים על עצמו משא"כ תפילת הדרך רבים לא יודעים את הנוסח מחמת שהנוסח ארוך ולא רגילין לאמרה, לכן מסתבר שמעולם לא תקנו שאסור להוציא בקי שמעט הם הבקיאים ולא יעשו תקנה לצורך מיעוט אנשים.

תפילת הדרך בנוסע בשבת לצורך פיקוח נפש

האם מתפללים תפילת הדרך שחייבים לנסוע בשבת עבור חולה שיש בו סכנה או יולדת, או שמא שונה שבת שאסור לשאול בשבת צרכיו ותפילת הדרך ח"ה שאלת צרכיו וע"כ אין לאמרה בשבת ויו"ט? בשו"ת בצל הכחמה ח"ה סימן מ"א פסק כיון שמדובר בחולה שיש בו סכנה שמותר להתעסק ברפואתו בשבת מותר גם לעזוק ולהתחנן עבור רפואתו כמובא בשו"ע או"ח סימן רפ"ח ס"י, וכיון שכל הדרכים הם בחזקת סכנה מותר להם להתפלל תפילת הדרך להצלת דרכם כתקנת חז"ל. ויותר מזה כיון שתקנו תפילת הדרך משום סכנת דרכים, א"כ בודאי שתקנו לאמרה גם בשבת ויו"ט כל שהולך בדרך המותר דהיינו משום פיקוח נפש שאז הוא נחשב כיום חול וממילא חייב בתפילת הדרך כבימי חול. וכ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל בקונטרס תפילת הדרך סעיף י"ב, וכן דעת מרן הגר"ש אלישיב והגר"י קרליץ זצ"ל כמובא במשנ"ב (דרשו) סימן ק"י הערה 10, ודלא כמו דעת מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שיתכן שלא יאמר כיון שנוסע באיסור רק שמוכרח לנסוע, ולא שייך לברך ע"ז ונשאר בצ"ע. (ע"י אהלך באמתך פרק ט' הערה ט'), וכך כתב בס' שלחן הלווי (בעלסקי) בפ"ב מהלכות תפילה שאלה יא דאף שמובא בגמ' ב"ק צ"ב ע"א שמי שגזל סאה של חיטין והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ". ומכאן משמע שאין לברך על דבר איסור. וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן קצ"ו ס"א אולם כיון שהוא נוסע לצורך פיקוח נפש **הרי זה בהיתר גמור** ואף יש חיוב לעשות כן ואין זה כלל נחשב שמברכין על איסור.

תפילת הדרך בנסיעה במטוס

הפרשה המחנה

פניני חינוך בפרשיות התורה

הרב שלמה רזנשטיין

ויגש גליון 85

וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו כִּי אֵין הַנֶּעַר וּמֵת

רחמי ההורים על ילדיהם

קשה להסביר לילדים את מידת הכרת הטוב שהם אמורים להכיר להוריהם, רק כאשר הילדים עצמם מקימים את ביתם ומגדלים את ילדיהם הם נחשפים אט אט למידת ההשקעה של הורים בילדיהם ומתחילים להבין את אשר הושקע בהם בהיותם ילדים – על ידי הוריהם.

אין גבול ומידה לרחמי ההורים על ילדיהם, הדאגה והמסירות, הלילות ללא שינה ליד מיטתו של התינוק הבוכה שאינו חש בטוב ההתרוצצות לרופאים בילדות, החרדה לשלומם של הילדים, ההתמסרות לחינוכם והדאגה הפנימית אשר אינה משה מליבם לעולם לראות את הילדים גדלים ופורחים בדרך הישר והטוב בשלומם הגשמי הנפשי והרוחני, לראותם מאושרים.

דווקא משום שקשה להסביר לילדים צעירים את גודל הכרת הטוב שיש עליהם לחוש כלפי הוריהם, הדבר מחייב את המחנכים לדבר שוב ושוב על נושא זה ולנסות להעמיק בתודעתם של הילדים את חובתם להכיר טובה, למנוע צער ועגמת נפש מהוריהם, לדאוג לרווחתם ולנסות להיטיב ולו במעט בהכרת הטוב להוריהם. לעולם לא יצליח הילד להשיב להוריו במידה הראויה את אשר הם העניקו לו וכאימרה המפורסמת שאב אחד יכול לכלכל עשרה ילדים ואילו עשרה ילדים לא יוכלו לכלכל כראוי אב אחד.

"דוד המלך בתהלים ברצותו לומר עד כמה אוהב ד' את יראיו, משווה אהבה זו לרחמי אב על בנו כרחם אב על בנים רחם ד' על יראיו, ובתפילת ראש השנה אנו מבקשים "רחמינו כרחם אב על בנים".

האור החיים הקדוש מבאר את הפסוק "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת" בדרך זו של גדולת רחמי האב על הבנים. "את בנך וגו'. כאן רמז לג' אהבות שחייבה תורה לכל איש ישראל לאהוב הבורא ברוך הוא בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד, בכל לב - אין לך דבר שחביב בלב אדם כאהבת הבנים, והוא אומרו 'את בנך'. וכנגד 'בכל נפשך' אמר 'את יחידך', וכיון שאין לו אלא הוא, הוא הנפש, כי מי שאין לו בנים חשוב כמת. וכנגד 'ובכל מאודך' אמר 'אשר אהבת', פירוש אותו אהבת יותר מכל קנייניך וכל קנייניו כנגדו אין, ואף על פי כן העלהו לי וגו'. ונתכוון ה' לפרט כל זה להודיעו, שהגם שישנו אצלו בכל ההדרגות, אף על פי כן חפץ ה' שיקריבהו לו לעולה."

דהיינו הציווי של הקב"ה לאברהם אבינו היה לגייס את כל אהבותיו המולדות כלפי בנו - לאהבת ד'.

וכך מסופר על הרבי מקאצק זי"ע שנכנס לחדרו יהודי להתלונן על כך שלעת זקנתו אין בניו תומכים בו ומכירים לו טובה על אשר גידלם באהבה ובמסירות, והשיב לו הרבי, הרי בפרשת ויגש אומר יהודה ליוסף "והיה כראותו כי אין הנער ומת" דהיינו יעקב לא יוכל לעמוד בכך שלא ישוב אליו בנימין ועליו חוס על חייו של אביו הזקן של בנימין שלא יוכל לשאת בצער של הפרידה מבנו.

ולכאורה יש לתמוה, מדוע לא הזכיר יהודה ליוסף את עשרת בניו של בנימין היושבים בבית וממתינים לשוב אביהם אליהם, והוא אינו מזכיר את צערם ואת החשש לכך שלא יוכלו לעמוד בצער הגדול של היעדר אביהם.

מכאן אנו למדים - אמר הרבי מקאצק - שכאב של הורים על צער ומצוקה של ילדיהם - גדול יותר מהכאב שחשים הבנים על צער וכאב שיש להוריהם.

^ ^ ^

וַיִּפֹּל עַל צִוְּאָרֵי בְנֵימִן אֲזִיזִי וַיִּבְךְּ וּבְנֵימִן בָּכָה..

ההרגשים המביאים לבכי

הבכי הוא רגש יהודי מובהק להתעוררות והתרגשות, בפרשתינו אנו מוצאים אזכורים שונים לבכי כאשר יוסף פגש את אחיו, כאשר בכה על צווארו של בנימין, וכאשר פגש את אביו.

מה גורם לנו היום לבכות, והאם הדברים שעליהם בכו אבותינו בשנים עברו גורמים לנו כיום לבכי, לאו דווקא. אחת מהרעות של דורינו היא קהות החושים, אנו נחשפים לטרגדיות תמדין כסידרן, קשה לגרום לנו להתעוררות או רגש מנושא רוחני או מצוקה של הזולת - כדוגמת רבי ישראל סלנטר שהיה בוכה בדרשותיו על מצוות שבין אדם לחבירו ומצוקותיהם של העניים הסובלים, האלמנות והיתומים. וכדוגמת החתם סופר זי"ע"א שמסופר שלאחר כל תפילה הייתה שלולית מים נקויות מתחתיו מדמעותיו.

מסופר שהגיע יהודי לבקש ברכה מהסטייפלר זי"ע"א להצלחת ילדיו בתורה וביראת שמים, 'הבה לי סגולה בדוקה להצלחת הילדים בתו"ש' - אמר לסטייפלער. וכוונתו מסתבר הייתה לסוג הסגולות של קמיעות או תמהיל של צמחים וכדו' שיבטיחו לו את הצלחת ילדיו.

יש בידי סגולה בדוקה להצלחת הילדים בתורה וביראת שמים - השיב לו הסטייפלער - 'דמעות', זו הסגולה, עד היום אני מוריד דמעות בכל תפילה על חיימק'ה שלי שיגדל בתורה וביראת שמים, כך השיב הסטייפלער כשכוונתו למן שר התורה רבי חיים קנייבסקי שליט"א שבאותם ימים כבר היה ענק בתורה ויראה

וחיבר ספרים רבים. "עד היום אני מוריד דמעות על חיימק'ה שלי..."

מה היא היכולת שלנו להוריד דמעות על צערו של הזולת, על כאבו של הזולת, האם אנו מרגישים את השני, מצליחים לחוש את מצוקותיו של האחר. האם לא קהו חושינו עד כדי כך שלא רק שאיננו מסוגלים להוריד דמעות על כך אלא שאנו כבר לא מרגישים כלל את כאבו של הזולת.

מובא בחז"ל שלאחר שיוסף התודע אל אחיו, בכו יוסף ובנימין איש על צוארי אחיו, יוסף בכה את חרבן שני בתי מקדש שבנחלת בנימין, ובנימין בכה על אבדן משכן שילה שבנחלת יוסף. ולכאורה תמוה, מדוע לא בכו איש על החורבן של הבית שבנחלתו שלו.

וביארנו קדמונים, שמכאן אנו לומדים שראוי יותר שכל אחד יבכה על צרותיו של האחר יותר משיבכה על צרותיו שלו.

ומסר חינוכי נוסף על שאלה זו אמר האמרי אמת, שמכאן יש ללמוד כי כל אחד צריך להקים מחדש את חורבותיו, לא לבכות, רק לבנות! אם לבכות, זה רק על החורבן של השני.

^ ^ ^

יְבִי שֵׁנִי בְּמִדְרֵי יִשְׁלָשִׁים וּבִמְאֵת יִשְׁנָה

לא לאפשר לקושי להשפיע על החיצוניות

לא כל מי שצהלתו על פניו – חייו נעימים וטובים, וגם לא כל מי שאין צהלתו על פניו – בהכרח שהוא סובל.

מראה האדם ומאור פניו – היא בחירה של האדם, כיצד ירצה לחיות את חייו, כיצד ירצה שילדיו יראו אותו ובאיזו אוירה הם יגדלו. מה תהיה איכות חייו כלפי עצמו ומה יהיו תחושותיו והרגשותיו במשך חייו. יש מי שהוא אינו באמת סובל, הוא אפילו אינו יודע מה הוא סבל אמיתי שסובלים אחרים, אך כל העת פניו נפולות וכועסות, איכות חייו נפגעת, ילדיו חיים שלא באושר וכל סביבתו משרה אווירת דיכאון ועצבות. ומנגד יש שסובלים באמת, אך לא נותנים לסבל להיראות על פניהם, הם מחזקים את עצמם, מתגברים ועושים הכל על מנת לחיות באוירה טובה ולהשרות אוירה טובה סביבם, כך הם מצליחים להרים את הראש מעל למים, ולצלוח מכשולים רבים.

מובא בחז"ל שלכן הורידו מחיי יעקב שלושים ושלוש שנה, ונפטר שלושים ושלוש שנה פחות מחיי אביו יצחק, מכיון שאמר 'ימי היו מעטים ורעים', ומכיון שיש בפסוק הזה שלושים ושלוש תיבות, הורידו ממנו שלושים ושלוש שנה.

ושאל הגר"ח שמואלביץ, המעיין בפסוק יראה, שיש רק עשרים וחמש תיבות, – אלא צ"ל שגם שאלת פרעה 'ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך' נכלל וממילא יש כאן שמונה תיבות ושאל הגר"ח, וכי מה אשם יעקב על שאלת פרעה שנענש על זה ג"כ והצטרף למנין דבריו.

וביאר, שאמנם אין לנו השגה כלל בדרגת אבותינו הקדושים אך נראה שאנו לומדים מכך שעצם הדבר שיעקב נראה מעט זקן מתוך הצרות, זהו עצמו היה סיבה לשאלת פרעה 'בן כמה אתה', כי גם אדם הסובל אינו צריך שהדבר יושפע כל כך על חיצוניותו, וצריך שיהא פניו שמחות ולא תקפוץ הזקנה עליו, ממילא יעקב נתבע גם על זה שקפצו עליו הזקנה.

כאשר נפטרה זוגתו של הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, שברו של רבי אריה היה נורא, עד כי לא נמצא מי שהיה יכול לנחמו, בנו רבי רפאל בנימין לוי נכנס אל הרבי הבית ישראל מגור, שהיה בקשרי ידידות עמוקים עם רבי אריה, ושח לו על השבר האישי הגדול אשר פקד את בית אביו, וביקש ממנו כי יואיל לבוא לאביו לחזקו ולעודדו.

הבית ישראל השיב בחיוב ואמר: בסדר אבוא בלי נדר. רבי רפאל שיער כי אם הרבי אמר שהוא יבוא, מן הסתם יצא תיכף ומיד אל הדרך, ולכן נחפז רבי רפאל בדרכו ורץ רגלית לבית אביו בשכונה 'משכנות'. שם נוכח כי אכן לא טעה, מיד עם בואו הבחין כי רכבו של הרבי מגור כבר עומד סמוך לפתח הבית.

הרבי נכנס פנימה, ניסה לדבר על לבו של רבי אריה, לחזקו ולאמצו, אך ללא הצלחה. נראה היה כי הדברים טרם פעלו את פעולתם ורבי אריה נותר שבור ורצוף.

הרבי שראה זאת פתח ואמר: "רבי אריה, אתם רואים את הכובע שלי, הלוא הוא כובע רבני יפה, אה?, רבי אריה הנהן בראשו כאות הן, והרבי המשיך: אותם רואים את הבגד העליון שלי 'זידענע איזביצ'ע' (כתונת משי), בגד רבני מכובד, אה?... אתם רואים את המקל שלי, מקל מוכסף רבני ומכובד? אתם רואים את שני המשמשים העומדים מאחורי, גבאים מסורים?... כשתסתכלו מהחלון תראו את הרכב המפואר שלי עמו הגעתי הנה, רכב של רעבי'ס..."

"אך כל זה", סיים הרבי את דברו בדברים מרטיטים, "כל זה כלפי חוץ! כאן בלב פנימה הנני כחרס הנשבר!" אמר, בעודו פותח את בגדו ומחווה באצבעו כנגד ליבו, "אך מה לא עושים כדי לחזק יהודים שבורים?...!" הרבי אמר את דברו ויצא מהבית.

הדברים הללו פעלו את פעולתם אצל רבי אריה, כפי שהתבטא לימים שדברי הרבי מגור הם שחזקו וחישלו את רוחו.

הוא אמר: אם הרבי מגור שאיבד את כל משפחתו בשואה האיומה ושיכל את בנו ובתו, מתגבר בגבורה על אנושית כדי לנסוק טללי נוחם ועידוד על אנשים שונים ומקבל את הדין בענווה ובהכנעה, אני שהקמתי ב"ה בית חשוב ומשפחה מפוארת, בוודאי שעלי להתחזק, להתעודד ולהמשיך בשגרת החיים כדי לתמוך ולחזק שבורי לב.

סיפר הרה"ג רבי שלמה זלמן פרידמן שליט"א אב"ד סאנטוב: סיפר לי אחד מחשובי חסידי וויז'ניץ מקרית וויז'ניץ בני ברק, שלאחרונה עברה עליו תקופה קשה ביותר רח"ל, והרבי קרא לו ולב"ב שיכנסו אליו. הרבי ביקשם לשבת ואמר להם שברצונו לדבר עמם. כשהחסיד שאל אם הוא יכול להקליט את דברי הרבי בטייפ, אמר לו הרבי: "בתשואות חן, למה לא?", והחסיד הניח את הטייפ ליד הרבי.

והנה תמצית השיחה היתה, שהרבי אמר להם שלמעשה אין לו את הדברים הנכונים איך לנחם אותם, אבל דבר אחד הוא יכול לומר להם – שהסבא הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע ואביו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע, גם עליהם עברו צרות שונות רח"ל וקשיים שונים, אבל הצד השווה אצלם היה, ששניהם לא היו מעולם "פארקוועטשט" ["מכוץ", מדוכא].

"הרי יש לך עוד ילדים בבית", אמר הרבי שליט"א לחסיד, "אני רוצה אפוא לבקש ממך דבר אחד: 'דו זאלסט נישט זיין א פארקוועטשטער איד...'!"

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

ויגש תשפ"ב ❖ גלין תנ"ז

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

כיבוד אבי האב

וַיִּזְבַּח זָבָחִים לְאֱלֹקֵי אָבִיו יִצְחָק (מ"א א')

איתא בקרא דיעקב אביו ירד למצרים והגיע לבאר שבע, והבח זבחים לאלוקי אביו יצחק. והקשה ברש"י אמאי אמר רק לאלוקי יצחק ולא לאלוקי אברהם.

ומיישב רש"י, דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. ומשמע מדבריו תרתי, חדא, דחייב בכבוד אבי אביו. ותו, דאביו קודם לאבי אביו. [ועיין ברמב"ן שהקשה על רש"י דזבחה לשם כולם. ויש לתרץ דהכי כתב קרא לאורוויי לן דאביו קודם].

וכן קיימא לן (רמ"א יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד) דחייב אדם בכבוד אבי אביו, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

ולפי זה באביו אומר השקיני מים ואבי אביו אומר השקיני מים, אביו קודם.

ותיקשי היאך נותן קודם לאביו, הרי אסור להאב שיקח לפני אביו, והבן שנותן לו מכשיל האב בזה שאינו מכבד את אביו, ואיכא לפני עוור, נמצא דאין זה כיבוד והרי זה כמו שאביו אומר לו שיאכילנו ערלה, דפקע הצווי דהוה כמצוהו לעבור על דברי תורה. ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - לאחר מיתה

הנה כתב בלית חן, דדוקא לאחר מיתת אבי האב, אע"פ דעדיין חייב לכבדו לאחר מיתה, מכל מקום רק בזה חייב בכבוד האב יותר מכבוד אבי האב.

ואם כן מיושבת קושיין, דאין כאן לפני עוור באופן שהאב מת והנידון הוא דוקא לענין כבוד דלאחר מיתה.

אבל דוחק גדול להעמיד דברי הרמ"א דאביו קודם לזקינו דוקא לאחר מיתה.

א. קושיית רמב"ן

הנה דברי הלית חן, דהקשה ברמב"ן (שם) דהא לאידך גיסא אשכחן קראי דאביו אביו קודם, דהרי בפרשת וישלח (ל"ב י) כשהתפלל יעקב לינצל מעשו, הקדים אברהם ליצחק, ואמר 'אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק', וכמו כן אשכחן בפרשת ויצא (ל"א מ"ב) כשברח יעקב מלבן, אמר 'ולולי אלוקי אבי אברהם ופחד יצחק'. [תו הביא רמב"ן מקרא דלקמן בפרשת ויחי (מ"ח ט"ו) 'האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק'].

ב. תירוץ לית חן

בלית חן (נכד הבי"ח, פרשת ויגש, מובא בתשובות הגרע"א קמא סי' ס"ח) מתרץ הפסוקים, דהנה איתא בגמרא קידושין (ל"א א') שאלו את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, וענה ר' אליעזר, דהאב קודם, וטעמא, דאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.

ומחדש בלית חן, דלפי זה הוא הדין בכהאי גוונא באביו ואבי אביו, נימא דיקדים אבי האב, דאתה ואביך חייבין בכבודו. ומשום הכי בקרא בפרשת ויצא ובפרשת וישלח, מכיון דיצחק היה עדיין חי,

הקדים אברהם, דיעקב ויצחק היו חייבים בכבוד אברהם. משא"כ בפרשת ויגש, הרי יצחק כבר מת, ואם כן אין על יצחק חיוב לכבד לאברהם, ואם כן דמי להא דאמרין בקידושין (שם) דאם נתגרשו אביו ואמו, איזה שירצה יעשה, אלא דבנידון דידן איכא טעמא להקדים יצחק, וכדברי רש"י, דחייב יעקב בכבוד יצחק יותר, מכיון דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. [אמנם הקרא דפרשת ויחי לא יתיישב, דהרי שם יצחק כבר מת, ואפילו הכי הקדים אברהם].

ג. אתה ואביך חייבין בכבוד אבי האב

בהא דכתב בלית חן להקשות דאתה ואביך חייבין בכבוד אבי האב, יש לחלק דדוקא באב ואם ששניהם שוין בזה מהני הסברא דאתה ואמך חייבים בכבודו משא"כ באביו ובזקינו שחייב יותר בכבוד האב.

תירוץ ב' - לפני עור בביטול עשה

הנה יש לעיין אם איכא לפני עוור בגורם לחבירו לבטל מצות עשה, או דילמא לפני עוור היינו רק באיסורים כגון במשקה יין לנזיר. ואם נימא דבביטול עשה ליכא לפני עוור ניחא קושיין על הרמ"א.

אך ישב על מדוכה זו בלימודי השם (לימוד נ"ז) והביא ראיה דאיכא לפני עוור, ממה שכתבו תוספות בגיטין (י"א א' ד"ה מצת) אמאי לתנא קמא יוצאין במצת כותי, נהי דהכותי לעצמו מדקדק בזה, אבל מנא לן דאפאה לשמה הא לא קפיד על לפני עוור, ותירצו תוספות דגם הכותי בעצמו אוכל, חזינן מהא דגם לענין עשה יש לפני עוור. וכך כתב נמי בספר שערי חיים (מהאגון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, גיטין סי' ל'). ואם כן הדרא קושיין על הרמ"א.

ויש לדחות דשאני התם בתוספות דחיינו מפאת דמכשילו באיסור ברכה לבטלה על המצה הפסולה, ואע"ג דהוה רק איסור דרבנן מכל מקום איכא לפני עוור. אך גם מסברא פשוט דאיכא לפני עוור בעשה.

[והעירוני לדברי המשנה ברורה בהלכות סוכה (סי' תרי"מ סי"ק ה') דאסור להאכיל קטן בידים חוץ לסוכה].

תירוץ ג' - ציוה רק לנכד

תו יש לתרץ, דאיידי שאבי האב לא ציוה לבנו שלא יקבל מהנכד אלא ציוה רק לנכד, באופן דבכהאי גוונא לאב אין מצות כיבוד.

א. נודע ביהודה גבעת פנחס

הנה אשכחן סברא זו בתשובות נודע ביהודה (תנינא אה"ע סי' מ"ה) דהיכא דציוה האב לאשתו שלא תשדך הבת עם פלוני ומת האב, אין לבת מצות כיבוד ומותרת לינשא לפלוני, כיון דהאב ציוה את האם ולא את הבת. וכך כתב נמי על האי עובדא גופא בתשובות גבעת פנחס (לבעל החפלאה סי' ג'). ויש לבאר דטעמא דאמרין דהאב מקפיד רק על האם ולא על הבת.

ב. צריך עיון בסברא

אך לעני"ד הדבר צריך עיון מסברא, דכיון דקים לן רצונו, אמאי בכהאי גוונא לא הוה כיבוד כיון דידעינן דזהו רצונו.

ואע"פ דיש לדון דליכא מצות כיבוד כל שאין צווי, היינו

דוקא היכא דאינו בתורת צווי, כגון בצווה האם באופן שאין לה רשות לצוות, אבל הכא כיון דאם היה מצווה היה חייל דין כיבוד, מאי גרע בהא דציווה לאדם אחר, כל שידענו שדעתו כן. וצריך עיון אם דבריהם מוסכמים.

ג. כבוד אשה לבעלה

הנה חזינן (קידושין ל"א א') דאב אומר השקיני מים ואם אומרת השקיני מים, אמו חייבת בכבוד הבעל אע"פ שלא ביקש ממנה, חזינן דאיכא דין כיבוד גם בלא צווי.

אבל יש לחלק, דהתם סברא היא דכיון ששניהם שוים, ממילא יעשה לאב כיון שהוא חייבת בכבודו, ולא מפאת דמשום כבוד הבעל אסור לה לבקש. אך הרי כתב בפתחי תשובה (יו"ד סי' ר"מ סק"ט) דבמלאכות שאינה חייבת לאביו לא נימא דאביו קודם לאמו, חזינן דטעמא משום חיוב כבוד, וזה דלא כדברינו. אך בפתחי תשובה כתב דאינו ברור. תו יש לחלק, דכבוד בעל שאני מכבוד אב ואם, ודוקא כבוד בעל איירי אפילו באינו מצווה.

תירוץ ד' - האב יכול לקחת בעצמו

תו יש ליישב, דאיירי בגוונא שאף אם הנכד לא יתן המים לאביו, מכל מקום יכול האב לקחת המים בעצמו, נמצא דאינו מכשיל את האב, ובזה אמרינן שהאב קודם.

א. אחר יתן לו המים

הנה כעין זה באופן שבלאו הכי יבוא אחר ויתן לו המים, כגון שיבוא נכרי, שאז אין לפני עוור, ואז אבי האב בלאו הכי לא יקבל המים, נמצא דהבן אינו מכשיל את האב, ובזה אמרינן שהאב קודם. [וגם להמשנה למלך (פ"ד הל' מלוה ולוה ה"ב) שסובר דגם אם בין כך ישראל אחר יכשילו עדיין חשיבא לפני עוור דמכיון דאינו יכול לעשותו לבדו הוה כתרי עברי דנהרא, מכל מקום בנכרי מודה].

ב. עכשיו מחזיק המים

וכי תימא דהרי עכשיו מחזיק הנכד המים בידו ונמצא שהוא מכשילו.

אך יש לדחות בתרי אנפי, חדא, דאיירי שיוכל האב ליקח המים גם מיד אחרים. שנית, יש לומר דלא חשיב מכשיל כיון שגם לולי שלקח המים ליתן לאביו, האב היה יכול לקחת בעצמו. וכן יש לדקדק ממה שכתבו תוספות בשבת (ג' א' ד"ה בבא) בעני שלקח חפץ מיד בעל הבית והוציאו לרשות הרבים, דלא עבר בעל הבית על לפני עוור, מכיון שהעני היה יכול לקחת מהקרקע, ואע"פ דהחפץ היה ביד בעל הבית מכל מקום לא חשיבא מכשיל.

ג. לדחות התירוץ

אך אין התירוץ נכון, דהרי בכחאי גוונא אף אם אבי האב קודם, יתן לאב, ואמאי איתא ברמ"א דהטעם רק משום דהאב קודם לאביו האב. תו, אין התירוץ מספיק דהרי כתבו תוספות בשבת (ג' א' ד"ה בבא) דעכ"פ מדרבנן אסור משום מסייע בידי עוברי עברה. [וצריך עיון לומר דדוקא באיסורי יש דין מסייע ולא במניעה ממצוה].

וכי תימא דנימא שהאב פרוץ בזה ואם כן אין איסור מסייע בזה, כמו שכתב בש"ך (יו"ד סי' קנ"א ס"ק ו'), אך אם כן פטור מלכבדו מפאת דאינו עושה מעשה עמך. [ותליא בפלוגתא קמאי].

תירוץ ה' - האב אינו יודע

הנה יש לומר דאיירי שהבן אינו יודע שאביו צוה להנכד, ונימא דאע"פ שאם האב היה יודע, היה חייב למנוע מבנו שיכבד אותו כיון שאביו רוצה כך, אך כיון שהאב אינו יודע מצווי אבי האב, אין כאן כיבוד כלל, ולא דמי לאיסור להשקות לנזיר יין אף שאין הנזיר יודע שהוא נזיר, דכל דין כיבוד חייל רק כשהבן יודע ברצון האב, ואין הנכד חייב לגלות לאב בשביל לחדש חיוב כיבוד מהאב לאבי האב.

א. אונס או אין כיבוד כלל

אך זה תליא בהא דיש להסתפק באופן שקיים הרצון של האב, והבן אינו יודע ממנו, כגון דלא הגיעה לו עדיין הידיעה, מי אמרינן דיש

להבן חיוב כיבוד אב רק הוה אונס, או דילמא אין כאן מצות כיבוד כלל. ואם נימא כהצד השני אם כן יתיישב.

ב. נראה דאיכא כיבוד

הנה נלענ"ד כהצד הראשון. ואטו אם האב סבר שבנו עומד לפניו וצוהו ונתברר שאין זה בנו והבן האמיתי יודע מהצווי, ודאי יהא כיבוד אב ואם כן חזינן דלא בעינן צווי אלא מספיק ידיעת רצונו. [וכן תליא בכגון אם האב צוה לבן והבן לא שמע, ואדם שלישי יודע מהצווי, אם מחויב השלישי לספר שיש צווי, וכן היה נלענ"ד].

ג. ציווי בטעות

אף אם אין האב יודע, מכל מקום אם היה יודע לא היה מבקש, אם כן הוה בקשה בטעות, דהאיסור משוי טעות.

והנה חזינן במבבבש ללחל שבת, הקשו קמאי למה לן קרא הא אינו עושה מעשה עמך, ולא תירצו שאינו יודע שיהא חילול שבת, דהרי ממה נפשך אם היה יודע לא היה מבקש, היא בקשה בטעות, ואם היה מבקש, שוב אינו עושה מעשה עמך, ואם כן לכאורה הכא נמי בדידן. [ובזה דדמה בן נתינה של העיר אביו והרי אם אביו היה יודע, הא היה מבקשו שיערינו, ומכל מקום אזלינן בתר השתא, ולא אמרינן דהוה בטעות. ויש לחלק].

תירוץ ו' - עבודת בנו חשיב משל בן

יש לבאר דחשיב משל בן, דכיון דמצד כיבוד אב חייב הבן ליתן לאביו, אין אבי האב יכול לצוות לאב שלא יקח ממנו, מפאת דדמי לשל בן.

א. שירות בנו חשיב משל בן

הנה ראיתי דכתב בתשובת מהרש"ג (יו"ב סי' ר') כהנ"ל דבאמת אין אדם חייב לוותר על שירות בנו לטובת אביו דחשיבא משל בן. ולפי זה ניתא קושיין, דבכחאי גוונא אין האב חייב שבנו יכבד את אבי האב.

ב. לא להרויח

אך הדבר צריך ביאור מהך דמבואר בגמרא (קידושין ל"ב א') דחייב להפסיק לעסוק בעסקיו ולא להרויח כדי לכבד האב וזה לא חשיב משל בן.

והיה אפשר לבאר בדעת מהרש"ג, דהא במצווה האב לבן שימחול חוב, ודאי חשיבא משל בן ואינו חייב לשמוע, ולא דמי למניעת ריווח שלא יעשה עסקיו, ואם כן נימא דאי שימוש במי שחייב לכבדו חשיבא כמחילת חוב והוה משל בן.

אך יש לחלק בין זכות ממון לזכות מצוה, דדוקא בזכות ממון חשיבא משל בן, [כגון לוותר על עבדו הכנעני בשביל אביו], משא"כ בזכות מצוה, כמו בזכות כיבוד שיש לאב בבנו, לא חשיב משל בן.

והרי לכאורה מי שנשבע לחבירו לעשות לו מלאכה, יכול האב לצוותו שישכים להתיר השבועה היכא דיש לאב רווח ולא חשיבא משל בן, דאינו זכות ממון. וצריך תלמוד.

ג. אשה פטורה מכיבוד אב

הנה חזינן דאשה פטורה מכיבוד אב כיון דחייבת בכבוד בעלה, ואם כן לכאורה ראיה כהמהרש"ג. אך יש לדחות דהתם יש לבעל זכות ממון.

ד. גם לאבי האב זכות בנכדו

הנה לדעת מהרש"ג דחשיבא זכויות האב בבנו משל בן, ואם כן הוא הדין זכויות אבי האב בשל נכדו, ואם כן יש לעיין כשיש סב ונכד, דהנכד חייב בכבוד הסב, ואבי הסב מבקש מהסב שישלח את הנכד של בנו אליו, לכאורה גם בזה הסב פטור דהוה משל בן, ואם כן אמאי אמרינן דהאב פטור מליתן עבודת בנו להסב הא גם לסב יש זכות בנכדו, ותיקשי פסקא דמהרש"ג.

אך יש לדחות דבזה נמי אהני הא דכבוד האב קודם לכבוד סב, והוי טפי של האב משל הסב.

ה. בקדימה אבי האב קודם

הנה להאמור כאשר נכד עושה הבדלה, ויש שם אב ואבי האב, והנידון למי יתן קודם הבשמים להרית, דלכאורה להרמ"א האב קודם לאבי האב, אך למאי שכתבנו אבי האב קודם, דהא האב חייב בכבוד אביו, והכא אינו אלא קדימה, ושאיני בדברי הרמ"א

דאיירי שהבן משרת אותו דהוה משל בן.

תירוץ ז' – משל בן

תו יש לבאר באופן אחר דחשיב משל בן, דבשעה שהאב מקבל המים הויין כבר שלו ואינו מחוייב ליתן לאביו דהוה משל בן, נמצא דאין הנכד מכשיל את אביו.

אך לא נראה כן, דבפשוטו אם האב אומר לבן שלא ירים מציאה מפאת שאם ירימנה לא יוכל לקיים כיבוד אב מחמת שיצטרך לטפל בה, אסור לבן להרים האבידה, וגם לאחר שהרים באיסור יש לומר דאסור לו לטפל בה כדי למנוע למפרע איסורא דמניעת כיבוד אב בשעה שהרים המציאה.

תירוץ ח' – אבי אמו

יש לדון ליישב, דהא דאביו קודם לזקינו, איירי באביו ואבי אמו, דהאב אינו חייב בכבודו, ובגוונא דליכא כבוד חמיו כגון בגרושים.

א. ברש"י לא נראה כך

אך דוחק טובא. והרי ברש"י הנ"ל דהוא מקור דברי הרמ"א משמע דאיירי באבי האב.

ב. גם באבי האב ואבי האם

תו יש לעיין, דהרי בכחאי גוונא לא רק האב קודם לאבי האב, אלא גם בשני סבות יקדים אבי האב לאבי האם. וזה צריך תלמוד.

ג. חיוב כיבוד באבי האם

תו דאיכא דסברי דאין חיוב כבוד כלל באבי האם, דהנה ברמ"א וי"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד מבאי דיש אומרים [דהיינו מהר"ק] דאין חייב כלל בכבוד אבי אביו, וברמ"א פלג דחייב בכבוד אבי אביו, ובהגר"א (שם) אייתי ראיה דליכא חיוב כיבוד מגמרא סוטה (מ"ט א'), וכתב הגר"א ליישב דעת הרמ"א דדוקא אבי אביו מחייב הרמ"א ולא אבי אמו, וכמו דאמרינן בבראשית רבה (פ' צ"ד) דבני בנים הרי הן כבנים ובני בנות אינן כבנים. וכך כתב בגליון יד אברהם (שם).

ועיין בשו"ך (יו"ד סי' רמ"ה סק"א) דאייתי דבכסף משנה נסתפק בבן בתו אם חייב להשכיר לו מלמד. ובגליון מהרש"א (שם) אייתי להך מדרש דבני בנות אינם כבנים. וכך כתב ברבינו בחיי על הפסוק הבנים בנותי (בראשית ל"א מ"ג).

וצריך עיון דהא בגמרא יבמות (ס"ב ב') ילפינן בני בנים הרי הם כבנים מקרא דשבת והתם איירי גם בבן הבת.

תירוץ ט' – הבן מחוייב במצוותו

הנה לכאורה אפשר ליישב קושיין, דהבן מחוייב במצוותו ולא שייך לפוטרו מפאת לפני עוור, וכמו דאשכחן במי שהולך לקיים מצוה וידוע שיזרקו עליו אבנים דלית לן בה משום לפני עוור דאיהו בדידיה קא עבידא.

א. מכשיל לנכרי שיהרגנו

הנה בזה יש ליישב קושיית מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' קמ"ד) בהא דאמרינן שמי שמוחזק בחסידות רשאי ליהרג ולא לעבור אף בשאר עבירות חוץ מג' עבירות חמורות, ותיקשי הא מכשיל לגוי שיהרגנו, ולהאמור מיושב, דהוא מקיים מצוותו.

ב. מכשילו בידים

אבל לא נהירא, דאטו אם אביו נזיר ואומר השקיני יין יהא חיוב כיבוד אב, והכי נמי דכוותה דבזה שנותן לו המים מכשילנו.

וטעמא דמילתא צריך לבאר דנהי דאם ילך לכבד את אביו, אדם אחר כשיראה זאת לא יכבד את אביו ידידה, בזה לית לן בה, וכמו שכתבנו לענין זריקת אבנים, משא"כ הכא שאני שמכשיל את אביו על ידי נתינתו, דעושה בשל חבירו בהא שנותן לו, ובכחאי גוונא הוה לפני עוור.

ג. האב הוה רשע

תו יש לדון בהאי תירוצא, דהנה כתב בתשובות הרא"ש (כלל ט"ו

סי' ה') דהיכא דאביו ציווהו שלא יפייס את חבירו אין צריך לשמוע לו, חדא, דהוה לעבור על דברי תורה, ותו, דהאב מיקרי רשע לענין זה ואינו עושה מעשה עמד.

מעתה אף אם נימא דליכא לפני עוור, נמי לא ישמע לאב דהוה רשע. [וכי תימא אולי יתן לאבי אביו, וזה שאינו נותן אחר כך הוי רק רשע מכאן ולהבא, לא אדע אם זה סברא נכונה].

תירוץ י' – באופן דליכא חיוב

הנה לכאורה יש לומר דאיירי שהמים של הנכד ומן הדין פטור מליתנם, והרי כתב הגרע"א (קמא סי' ס"ח) דאם נותנם מקיים מצות כיבוד, ואם כן רשאי הבן לעשות כרצונו, ואמרינן ליה דאם רוצה ליתן המים יתן לאב.

[וכתב הגרע"א דמשום הכי באיכא אב ואם שנתגרשו, ואצל האב הוה משל אב ואצל האם הוה משל בן, מכל מקום איזה שירצה יעשה, ופליג על מראות הצובאות].

א. במעגנו וכדומה

הנה כעין זה קאמרי לתרץ דיש לומר דדינא דרמ"א דאביו קודם לאבי האב, איירי בגוונא שיש מצות כיבוד, אבל ליכא חיובא, כגון דמעגנו וכיוצא בו, דאם קא עביד יש לו מצוה ואם לא עביד לית ליה עבירה, ודומיא דקרא דויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, ובה קאמר הרמ"א דאם בא למידן למי לעשות יקדים אביו, כיון דבלאו הכי לא הוה חיובא.

ב. אבי האב רוצה שלא יבקש

אך אין זה כלום, דהא מכל מקום האב עובר בלפני עוור שהרי אבי האב רוצה מבנו שלא יבקש מהנכד, דהרי על ידי שלא יבקש, אם ירצה הנכד ליתן לאבי האב יתן.

ג. או נותן לאב או אינו נותן כלל

אך העירוני דהתירוץ אתי שפיר, דכיון דהמים של הנכד אין הבן יכול לצוות על הנכד שיתן לסבא מדין כיבוד אב, ואם כן אם הנכד יאמר שאו שנותן לאביו או שלא יתן כלל, הא שפיר מצי למימר, ואם כן יוכל לתת לאב ואין כאן לפני עוור, וזה שכתב הרמ"א דכיבוד אב קודם לכיבוד אבי האב, והלכך יתן הבן לאב ויחליט שאם האב לא יקח לא יתן כלל וממילא יקיים מצות כיבוד אב הקודם לאבי האב. ודפח"ח. [והאי תירוצא יהא בין להגרע"א ובין למראות הצובאות דפליג וסבירא ליה דבאיכא לגבי האב משל בן ולגבי האם משל אב יתן לאם בנתגרשו].

תירוץ י"א – עבירה בציווי

יש לתרץ דאין הבן מכשיל את אביו כשנותן לו, אע"ג דאביו חייב ליתן לאביו ידידה, דהעבירה דאביו איננה בלקיחת המים אלא באמירת הצווי לבן ליתן לו ולא לאביו ואמירה זו כבר נעשתה.

אך אינו נראה כן, דהעבירה דהאב דמצוה את בנו שיתן לו מים אינה בעצם הצווי, דכל שלא יקח את המים לעצמו אין כאן כנגד חיוב דכיבוד אב דיליה, אלא העבירה היא בלקיחת המים בפועל לעצמו, והרי בזה מכשיל הבן את האב.

תירוץ י"ב – פעולה שאינה בלקיחה

יש לדון לתרץ דאיירי דהאב מצווה לבנו לעשות איזה פעולה שאינה בלקיחה, כגון לנקות ביתו, וגם אבי האב מצווה שינקה את הבית שלו. ונימא דבכחאי גוונא אינו מכשיל האב, דהרי האב אינו לוקח מים שהיה צריך לתת לאביו, אלא רק מונע ממנו הכבוד על ידי שמבקש מבנו לעשות פעולה אחרת.

אך בהא נמי לא נתיישב, דבזה שהבן לא יעשה בקשת אבי האב, מכשיל האב שגרם לעצמו מניעת כיבוד אב.

ולהאמור דגם בלא לקיחה חשיב לפני עוור, תיקשי דהרי כתבו תוספות בשבת (ג' א' ד"ה בבא) דהיכא דהעני לוקח מידו של בעל הבית ומוציאו החוצה, ליכא לפני עוור על בעל הבית, אם העני היה

נפשך אם חשבינך לדרבנך כמצוה מנקודת הדרבנך, אם כן דמי לדאורייתא, ואם לא הוה מצוה, הוה רשות ורשאי להקדים לדאורייתא.

מעתה אם חיוב כיבוד אבי אביו רק מדרבנך, אם כן לדעת שאגת אריה לא אתי שפיר הנ"ל, דלמה יקדים להאב, אמנם אם הוה חיוב דאורייתא אך לא חמירא כולי האי, שפיר יש להקדים האב ואתי שפיר דברי רמ"א.

[אך העירוני דאף אם הוה דרבנך, מכל מקום קיל אבי האב מהאב אף מנקודת דרבנך ויש להקדים האב, והמה דברים של סברא אך אינו מוכרע דיש לומר דחכמים תיקנו דאבי האב כהאב. וצריך תלמוד].

אין צווי כשאין רשות לצוות

הנה חזינן מדברי החזון איש (שהבאנו לקמן) לענין הלכות כיבוד אב, דכל שאין רשות לאב לצוות, אף אם לבן אין איסור לעשותו, מכל מקום ליכא מצוות כיבוד אב.

כגון אב נזיר האומר לבנו השקיני יין, אף היכא דאין לבן איסור מן התורה, כגון בחד עברא דנהרא דאינו מכשילו, מכל מקום אינו מצווה לכבדו בזה. [אף בלא טעמא דאין לכבד אב רשע, דבזה יש אומרים דבעינן הוחזק, עיין בהגהות מיימוני (פ"ה מהל' ממרים אות ח)].

מעתה יש לעיין דהא חזינן ברמ"א הנ"ל דנהי דחייב בכבוד אבי אביו, מכל מקום באביו אומר השקיני מים ואבי אביו אומר השקיני מים, חייב בכבוד אביו, ואמאי לא נימא דנהי דכבוד אביו חשיבא, מכל מקום צווי האב הוה כמאן דליתא כיון דחייב בכבוד אביו.

א. דברי החזון איש

הנה דברי החזון איש (אה"ע נשים סי' קמ"ח בסוגיין) הם לענין אופן שיש לפנינו מצוה המחוייבת ומצוה שאינה מחוייבת מפאת חסרון כס, ואינו יכול לעשות אלא אחד מהם, סובר החזון איש דיש לומר דיעשה המחוייבת.

אלא דמכל מקום היכא דאינו מחוייב בכיבוד האב, מכיון דיגרום לבן חסרון כס, אבל מחוייב בכיבוד האם, דאינו גורם לבן חסרון כס, בכחאי גוונא נותן להאב אע"פ דאינו מחוייב, מפאת שצוואת האם שלא ישמע בקול האב לא חיילא כיון דהאם מחוייבת בכבוד האב. [אבל אם ירצה ישמע בקול האם, דהא אינו מחוייב לשמוע בקול האב כשיש חסרון כס].

ונראה ביאור דברי החזון איש, דאינה יכולה לצוותו שלא יוציא כספים משלו לטובת אביו, דזה בניגוד לחיובה לכבד את בעלה.

ב. לענין בעל אמו

כתב במנחת חינוך (מצוה ל"ג) דבאמו אומרת השקיני מים ובעל אמו דאינו אביו נמי אומר כן, חייב בכבוד אמו, אע"פ דאמו מחוייבת בכבוד בעלה. חזינן דלא כדברי החזון איש.

ג. לחלק

וכי תימא דלא קאמר החזון איש אלא באשה לבעלה דיש כאן חיוב אישות, ועדיף מחיוב כבוד גרידא, בזה יתיישב רק הך דרמ"א באבי אביו ולא הא דמנחת חינוך בבעל אמו.

וכי תימא דלא קאמר החזון איש אלא היכא דשניהם שוים, דבזה אהני סברא דבטל צוויה מפאת דחייבת לכבדו, משא"כ באופן שהבן חייב יותר בכבוד של אחד מהם, לא אמרינן הכי, ולפי זה בנזיר האומר לבנו שישקנו יין וליכא לפני עור, כגון בחד עברא דנהרא ובגוונא דליכא איסור דרבנך דמשייע, ובאופן דליכא לפטור מפאת דהאב רשע, יהא חיוב כיבוד.

אך הדבר צריך ביאור מסברא דאם אמרינן דצוויה כמאן דליתא אם כן אף באינם שוים.

יכול לקחת בעצמו מן הקרקע. ולהאמור הרי אע"פ שהבעל בית אינו נותן לו החפץ, מכל מקום הרי בלא הרשאת בעל הבית לא יקח החפץ ואם כן מכשילו, והרשאה משוי לפני עור אף בלא נתינה. [ויש ראה לזה מביאור הגר"א יו"ד סי' רצ"ה ס"ק ד'].
ויש לומר דאיידי דכבר הרשה מקודם ובמעשה הנתינה דהשתא אינו עובר. אך בפשוטו חייב לבטל הרשאתו כי הרשאתו הקודמת היא הכשלה, ובזה שמבטל הרשאתו מתקן הכשלתו, ואם כן אכתי קשיא דברי התוספות.

אלא יש לומר דאיידי דגם בלא הרשאת הבעל הבית יקח העני. אך הא דבעל הבית היה יכול להכניס החפץ לתוך ביתו, אינו מכשילו ולא אמרינן דנתינתו הראשונה חשיבא מכשיל. וצריך תלמוד.

תירוצ' י"ג – אינו מקפיד על האב

תו יש ליישב, דאיידי בגוונא דאבי האב מקפיד על הנכד שיתן לו מים, אבל אינו מקפיד על האב אם הוא ישתה את המים, באופן דאין כאן לפני עור מפתא נתינת הנכד לאביו.

תירוצ' י"ד – מחל להאב

יש לומר דאיידי באופן כאשר אבי האב פטר את האב מכל חיובי כיבוד. ורק מקפיד על הנכד.

וזה גוונא דחיקא, דאם אבי האב מסכים שהנכד יתן לאביו, מהו חידושא דהרמ"א, הרי ודאי שהנכד יתן לאביו ולא לאבי אביו, דאפשר לקיים שניהם, אלא משמע דאיידי שרצונו שהנכד יתן לו, אבל לאחר שהגיע לבן, כבר אינו רוצה לקחת.

ויש לעיין מדברי הפוסקים דבאופן שהאב מוחל עכ"פ הידור בעי למיעבד. [נ"ה. עיין בגמרא קידושין (ל"ב ב') לענין רבו דבעינן הידור, ובריטב"א ומאירי (שם) מבאר דהוא הדין לענין אב]. ואם כן נימא דמשום הכי אסור להאב לבטל לגמרי הכיבוד לאבי האב.

אך לכאורה ההידור זה רשות בעלמא, [נ"ה. כן משמע במאירי שם], ואם כן אתי שפיר.

תירוצ' ט"ו – כבר לא יוכל להגיע אליו

יש לומר דאיידי דהאב בימין הארץ ואבי האב בשמאל והבן באמצע, וכשיגיע הבן לאב כבר אינו יכול להגיע לאבי האב, והאב לא יודע מהצווי, ואם כן ילך הבן להאב, ואז אין לאב חיוב כיבוד לומר שיביא לאבי האב, שהרי לא יגיע לאבי האב.

אך באמת היאך מתחיל ללכת, הרי זה בניגוד לחיוב כיבוד האב לאבי האב, שמפאת כיבוד האב לאבי האב, צריך האב למנוע הליכה זאת.

תירוצ' ט"ז – לענין קדימה

הנה יש לומר דכוונת הרמ"א באופן שיכול לתת מים לשניהם ואף אחד מהם אינו מקפיד מי יהא הראשון, ובזה אמרינן דמפאת דחיוב דאב אלימא יש לו להקדים האב ורק אחר כך יתן לאבי האב, וכדיני הקדימה בתדיר ואינו תדיר או תדיר ומקדוש.

ואין לומר דעל האב לגרום שאבי האב יקבל לפניו, דאצל האב שתיית המים היא פעולת רשות, ואין איסור להקדים רשות למצוה, אבל אצל הבן תרווייהו מצות, ואם כן יקדים המצוה החשובה.

והנה נחלקו שאגת אריה (סי' כ"ב) וצל"ח (ברכות ד' ב' ד"ה רבי"ל, נ"א ב' ד"ה שהיין גורם, וציינו הגר"א שם) אם יש קדימה לדאורייתא על דרבנך, דעת הצ"ח דיש להקדים, משא"כ דעת שאגת אריה דאין קדימה, דממה

לקבל את הגליון מידי שבוע במייל

וכן להערות ותרומות:

L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 303
טבת תשפ"ב

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

לפחות פלס בועה מובנה. אבל זה מכשיר יקר ואינו מצוי. יש סבורים להצמיד פלס לפנס ליזר פשוט, אבל זה אינו נותן מדידה נכונה, כיון שבפנס יתכן הפרש של מילימטר ביחס לפלסטיק שעוטף אותו, וכן בין הפלסטיק לפלס, ואז הקרן אור נשלחת לזווית שונה מהפלס בלי שאפשר להבחין בכך. יש אפשרות אחרת להשתמש בפלס רגיל באופן שמביטים מהצד לכל אורכו ולא רואים את הצד שלו, כמו עינית של רובה, אבל צריך לזה מומחיות, וזה לא מדויק כשמדובר במרחק של חמישים מטרים ויותר, וככל שהמרחק יותר גם הסטייה יותר גדולה. לכן קשה לבצע מדידה זו בצורה נכונה.

בתי חנוכיה שהבחורים חיברו ללחי

בעקבות הדלקת נרות החנוכה התעוררה שאלה מעניינת בעירוב במרכז בני ברק שנמצא בפיקוח של מוקד העירוב. בסמוך לפנימיה של ישיבת פונביץ' היה לחי מעץ מחובר לקיר בצורה יפה, והמשקוף מכונן מעליו, הבחורים שרצו להעמיד את כל החנוכיות בתוך טפח הסמוך לפתח, חיברו שני בתי חנוכיות ללחי עצמו על ידי ברגים, והבודק התקשר לשאול האם זה פוסל את הלחי.

כדי לענות על שאלה בהלכות עירוב, השלב הראשון הוא להבין מהי השאלה, לאיזה דין זה שייך, נכון שזה מקרה משונה, אבל במה יכול להיות בעיה. האפשרות הראשונה לומר שהם מקיפים את הלחי, והרי זה נאמר כשיש מחיצה או רשות לפני הלחי, אין ספק שהם בתי חנוכיה קטנים, ואינם מחיצה ואינם רשות בפני עצמה. גם מצד ההלכה של גג המפסיק בין הלחי לחוט אין כאן, כי הם לפני הלחי, ובין הלחי לחוט אין שום הפסקה. אלא השאלה היא מחמת דין פתחי שימאי, לפי הנהוג שמחמירים בכל שינוי בצורה החלקה של הלחי, האם כיון שהם מחוברים עם ברגים ללחי זה מקלקל את צורת הלחי. והנה אחרי שהתמקדנו בהגדרה נכונה של השאלה, יתכן מאוד לומר שבתי החנוכיה אינם משנים את צורת הלחי, ואינם נעשים דבר אחד עם הלחי, ואע"פ שהם מחוברים אליו עם ברגים, כיון שברור שהם חפץ נפרד, שעתידיים לסלקו בעוד שבוע. כמו כן היה מקום לאסור מטעם אחר, כיון שהלחי ובתי החנוכיה צמודים לקיר, שמא החלק של הלחי שנמצא בין בית החנוכיה לקיר, בטל כאילו הוא מובלע בין שני דברים, ויוצא שהלחי מופסק באמצע [בתוך גובה י" טפחים]. אבל גם לגבי סברה זו, יש לומר שדבר זמני אינו מבטל את הדבר הקבוע, כפי ששמענו סברה זו על דברים החוצצים בתוך צורת הפתח או בין הלחי לחוט, וה"ה בזה דבר זמני אינו פוסל.

בדיקה ועריכת תכנית בעירוב ברמה ד' בבית שמש

גליון הקודם הבאנו את המגבית הגדולה שנערכה לעירוב של שכונת רמת בית שמש ד', שכונה גדולה שנמצאת באמצע האיכלוס, והאברכים בשכונה מתמסרים שיהיה עירוב שכונתי מסודר ומהודר ברמה טובה, אך לא היה בידם תקציב, והיו בונים אילתורים מקרשים, שכל שבוע היו צריכים תיקון מחדש. כמו כן יעד המגבית היא גם לחבר את השכונות עם רמה ג', כיון שהרבה משכונות צריכות ללכת משכונה לשכונה לאחר שהמגבית התקדמה מאוד בס"ד החליטו האברכים לגשת לעשייה, למרות שעדיין אין בידם את כל הסכום של היעד, בתקווה שימשיכו לתרום ולהשתתף בזכות הקמת עירוב מהודר. האברכים הזמינו את מוקד העירוב שיראה את מצב השכונה, ואת

חישוב הגובה הרצוי להדלקת נר חנוכה לכל השיטות

בימים אלו אנו נמצאים בימי החנוכה, שבהם נצטוונו בהדלקת נרות החנוכה. אחד מפרטי המצוה גורם לאנשים להתקשר למוקד העירוב לקבל עזרה, למרות שתפקידנו מתמקד בהלכות עירוב. בנר חנוכה אמרו חכמים מצוה להניחה בתוך עשרה טפחים לקרקע, ולמעלה מג' טפחים מהקרקע. דהיינו שלכתחילה צריך שהנר יהיה מונח בגובה שבין ג' טפחים מהקרקע עד י" טפחים. [מי שמדליק בחלון הבית מחשב כמובן מקרקע הדירה, ולא מבחוץ]. שאלו האנשים שרוצים לשאול מהו הגובה במידות של זמנינו שהוא ודאי בין ג' ל" טפחים, באופן שנצא ידי חובת כל השיטות, שהרי בנר חנוכה אנו מהמהדרין מן המהדרין, ודאי שזה כולל גם את כל פרטי המצוה, שנעשה אותם בהידור לכל השיטות בהלכה.

והנה בענין השיעורים נחלקו גדולי האחרונים כידוע, והשיטות העיקריות הם א. שיעור חז"א שהטפח הוא 9.6 / 9.8 ס"מ, ב. שיעור רח"נ שהטפח הוא 8 ס"מ, ובשנים האחרונות חידשו בשיטת רח"נ שיתכן שהחישוב צריך להיות יותר קטן, ואז הטפח הוא רק 7.55 ס"מ. לפ"ז כדי שיהיה למעלה מג' טפחים צריך שיהיה בגובה לפחות 29.4 ס"מ מהקרקע, וכדי שלא יהיה למעלה מ" צריך שיהיה למטה 80 ס"מ, ולשיעור החדש יהיה למטה 75.5 ס"מ.

גובה החלון ביחס לרחוב, מהו עשרים אמה בזמנינו

דבר נוסף שאברכים ביקשו להיעזר במכשירים של מוקד העירוב, על מנת למדוד את גובה העשרים אמה, שמדידה זו מגובה הרחוב שבו אנשים רואים את החנוכה, וצריכים כלי למדוד את הגובה. למדידה זו יש שתי אפשרויות, יש אפשרות להשתמש במד ליזר דיגיטלי, שמודד מרחקים ע"י קרן אור אדום. ויש אפשרות להשתמש בסרט מידה ארוך [שממשמש אותנו למדידת התחומין, ולעריכת תכניות לעירובים גדולים], משלשלים אותו מהחלון אל החצר, ורואים את המידה המסומנת בסרט. פתרון זה ניתן לעשות גם עם חוט פשוט, אלא שהבעיה בחוט רגיל שהוא יכול להימתח והבדל של יותר ממטר, ויתכן שכאשר היה משולשל היה פחות מתוח או יותר, לכן אי אפשר לדעת בו את המידה הנכונה.

לפי האמור לעיל יוצא שהשיעור במידות של זמנינו הוא, לשיעור חז"א שיהיה בתוך 11.52 מטר מהרחוב, ולשיעור רח"נ בערך 9.60, ולשיעור החדש עד כ 9.10 מטר. דרך הבניה הסטנדרטית בזמנינו היא, שכל קומה גבוהה 3 מטר ברוטו, כלומר כולל התקרה והריצפה של הקומה הבאה, [מתוכם כ-35 ס"מ היציקה והריצוף, וכ-2.65 מטר חלל הקומה. בבנינים ישנים נוסף 200 ס"מ בחלל הקומה]. לפ"ז מי שגר בקומה שניה הוא ודאי בתוך עשרים אמה, ומי שגר בקומה שלישית [דהיינו שיש תחתיו קומת כניסה וקומה ראשונה ושניה, שהם כ-9 מטר, ועוד 60 ס"מ עד שפת החלון שלו], יוצא שהוא בגובה יותר מ-9.60 מטר, וא"כ בדרך כלל החלון של קומה שלישית הוא בין שיעור רח"נ לשיעור חז"א. [אבל לפעמים החישוב משתנה, כאשר הרחוב יותר נמוך מהחצר, או יותר גבוה ממנו, וכן כאשר קומת הכניסה נמוכה מעט].

אמנם כידוע שפוסקי זמנינו כתבו לדון האם אפשר להתיר בזמנינו להדליק מעל עשרים אמה, כיון שיש במקביל דירות נוספות שהן בגובה, והם רואים את החלון של השכנים, שכלפיהם זה בתוך עשרים אמה, וא"כ יש פרסומי ניסא גם למי שמדליק בחלון בקומה רביעית, כאשר יש חלונות של בתים אחרים כנגד החלון שלו. או שמא הפרסומי ניסא הוא רק כאשר יש חלון שרואים אותו מרשות הרבים, וחלונות של בתים פרטיים אינו כמו רשות הרבים. ועיין בזה בספרי זמנינו ואכ"מ.

יש עוד אופנים שאברכים התקשרו לשאול איך לבדוק כאשר יש רחוב עולה, ואדם גר בקומה חמישית במורד הרחוב, ואפשר לראות את החלון שלו בהמשך הרחוב שהוא גבוה יותר, איך אפשר למדוד מהו הגובה של החלון ביחס לקרקע הרחוקה. מדידה זו היא מורכבת וצריך מומחיות למדוד אותה. רצוי להשתמש במכשיר ליזר שמונחה בו פלס אוטומטי, או

כיום התקבלה ההוראה שגם לעירובים של הרבנות נכון לעשות עמודי עירוב, ולהימנע ככל האפשר מלהסתמך על תל המתלקט שיש בו מכשולות גדולים, אלא אם הוא צוק ממש, והחיבור אליו עשה ע"י מומחה לעניני עירובין.

בישוב זה הגענו לפני כמה שנים, והראינו להם קטע מסוים בנחל שלא היה בשיפוע המתלקט, אך לא בדקנו את כל אורך התל, מחמת שיש עליו צמחיה עבותה וקשה לראות אותו. באותו זמן הם תיקנו את החלק שהוכח שאינו בשיעור המתלקט, ועשו לפני עמודי עירוב, אבל בשאר אורך התעלה נשארו לסמוך על השיפוע מדין תל המתלקט. בחודש אלול האחרון היתה שוב התעוררות בישוב לבדוק את מצב העירוב, ושוב הגענו והוכחנו על קטע אחר שהשתנה מחמת סחף הגשמים ונפילת האדמה, ואינו משופע כדיו, והם הסכימו שצריך לעשות עמודי עירוב לאורך שאר התעלה. הפעם הם ביקשו שנתקן את העירוב מיד לאותה שבת, כדי שלא יישארו בלי עירוב [כיון שבנוסף היו עוד בעיות בעמודים בכמה מקומות]. אבל באותו יום זה לא היה אפשרי לעשות מיד

מתנסים לתיקון העירוב בלפני שבת

את כל העמודים, כיון שזה היה ביום חמישי, וגם שבוע לפני ראש השנה שאז רבים נזכרים לבקש תיקון דחוף והעובדים עמוסים, אלא אמרו שנעשה כעת פתרון זמני, ואחר כך נערוך תכנית מסודרת ועבודה מסודרת וכן עשינו באותו שבוע בעבודה מאומצת תוקן העירוב, וכן מינו בודק חדש שמבין את חובתו ויפקח עליו כראוי, ולאחר החגים הגושה התכנית, ולאחר אישור מהמועצה החלו בעבודות לחידוש העירוב בס"ד.

הזכות הגדולה של תיקון ישוב אחד, ומי הזוכה במצוות הרבות

המצב הזה מביא שמחה גדולה לעוסקים במלאכת הקודש, כאשר עוד ישוב נכנס למתכונת של עירוב כשר, למרות שאינו מהודר ברמת העירובים השכונתיים, יש בזה זכות גדולה של כמה מאות משפחות ובהם יותר מאלפיים תושבים, שמכאן ולהבא יימנע מהם חילול שבת גדול. ואם נעשה חשבון קצר, כל אחד נושא בממוצע כעשרה פעמים במשך השבת, מוציא או מכניס דבר מהרחוב, ובפרט אלו שהחצר שלהם אינה סגורה שגם הוצאה לחצר אסורה ללא עירוב, הרי זה יותר מעשרים אלף מעשים בשבת אחת, שע"י תיקון העירוב כדיו חובה לציין שגם כל התורמים

התקנת עמודי עירוב לאורך התעלה בנחל הישוב

למוקד העירוב שותפים בתיקון זה, ובשאר התיקונים הרבים, כיון שמסביב לתקציב שהם נותנים עבור התיקון עצמו, היו לנו הרבה הוצאות להגיע למקום כמה פעמים, לפגוש את הרבנים והמסייעים, לערוך בדיקות ותכנוניות מקדימות, עד שהגענו לשלב של אישור התיקון. וכן אחזקת הרכב והוציאו המשוכלל, שבעזרתו זוכים להביא את ההתעוררות, לישוב זה, וכן עוד יושבים שחלקם מתקנים בעצמם או באופנים אחרים. **זכות המצוה תעמוד לכל המסייעים לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, ומהדרין מן המהדרין גם בשמירת השבת כמצוותה.**

קול זעקה על חילול שבת רח"ל!

בתקופה זו נתרבו הנוסעים לשבתות לישושים שונים ברחבי הארץ, ופונים אל מוקד העירוב לברר על כשרות העירוב רק ביום שישי לאחר ששכרו כבר את המקום באופן שאי אפשר לבטל או לשנות, ואף לא להשקיע בתיקון החצר. ונתקעים עם תינוקות במקומו שאסור לצאת מפתח הדירה. וחלק מהנוסעים סומכים בסופו של דבר על איזה שמועה שיש עירוב, ומטלטלים שלא כדיו. הדבר הזה הוא מכשול עצום בשמירת שבת אצל החרדים אל דבר ה, והדבר נובע מחוסר עירנות.

אנו פונים בבקשה למענכם, אל תביאו אותנו למצב שצריכים לומר לכם ביום שישי לא לצאת מהדירה, ואל תביאו אתכם למצב שמטלטלים בשוגג בחילול שבת. לפני ששוכרים לברר על כשרות העירוב, וברור שיש הרבה צימרים נחמדים שאי אפשר לנסוע אליהם, כאשר הכשרות ברמה דתית נמוכה שאינה מספיקה כלל.

חוסר על נפשיתכם!

הדברים שצריכים לשנות, ואין כדאי להגדיל את ההיקף בצורה טובה גם מבחינה הלכתית וגם מבחינה מקצועית.

באחד מהמקומות בשכונה היה פתרון יפה שעשו להכשיר מדרגות, שאינו מתאים לכל מקום. בגבול העירוב בנו מדרגות שנועדו לשמש יציאה לפארק הסמוך לשכונה, אבל בינתיים הפארק באמצע בניה, ולא עוברים במדרגות אלו, אך הסגירה שהקבלן עשה לפני המדרגות אינה מחיצה כשרה, אלא רשת פלסטיק נמוכה שהקבלנים מעמידים בשעת עבודות בכביש. לכן בשלב זה הם לא יכולים לעשות שם עמודי עירוב, וגם לא גדר זמנית שתדלוש הרבה תחזוקה, לכן הם השתמשו במדרגות למחיצה.

מתי מדרגות כשרות למחיצה, ופתרון בעיות אבני מדרגה

והנה במדרגות יש בדרך כלל שיעור של תל המתלקט, דהיינו כל מדרגות עולות לגובה י' טפחים בתוך פחות מד' אמות, אבל הבעיה היא שהן אינן עולות ברצף של שיפוע, אלא יש באמצע הפסקה של קרקע ישרה, כל מדרגה עולה טפח וחצי ומתיישרת שלשה טפחים. בדין זה הסתפק הביאור הלכה (סי' שס"ב) וצייד שבתל משופע אומרים שזה צורת ברייתו, אבל בחלקי מחיצות לא מצרפים כאשר השטח הישר הוא ד' טפחים, ואולי גם בתל טפחים. ובחזו"א פסק שבין בתל ובין במחיצה, לא מצרפים את החלקים הזקופים לשיעור מחיצה, כאשר יש שטח ישר [או כמעט ישר פחות משיפוע המתלקט] במשך ד' טפחים. לכן במדרגות שבזמנינו שברוב המדרגות רוחב המדרגה נמשך כ 30 ס"מ, שזה שיעור יותר מג' טפחים לכל הדעות, ופחות מד' טפחים לכל הדעות, ההוראה היא שמעיקר הדין הן כשרות למחיצה, ומ"מ בעירוב מסודר מקפידים לעשות צורת הפתח. ועפ"ז סמכו גם כאן שהם יהיו המחיצה באופן זמני.

עשיית מדרגה בין המדרגות ע"י שורת אבנים

אבל האחראים שמו לב שכאן יש גם מדרגות רחבות מעט יותר, והרי אם יש במשך המדרגה עוד שני ס"מ, דהיינו 32 ס"מ, יש בה כבר ד' טפחים לשיעור רח"ל, ואינה כשרה למחיצה. כדי להכשיר את המדרגות למחיצה, הם לקחו כמה אבנים משתלבות [אבני מדרגה], וסידרו להן אותה מדרגה שורה של אבנים, ועשו מהם כביכול עוד מדרגה קטנה, במצב כזה הרי זה שתי מדרגות שכל אחת פחות מד' טפחים, ואין הפסק ברציפות ואפשר להכשיר אותם למחיצה.

השלמת גובה גרם המדרגות, וחשש שיסלקו את האבנים

דבר דומה לכך, נפגשנו בחודש הקודם בשעה שבדקנו עירוב באחת השכונות בירושלים, שגם שם יש הרבה בנינים באמצע בניה, ולכן האחראי לא יכול לעשות פתרון קבוע, ונדחק למצוא פתרונות חדשים בכל פעם שמשנים את המדרכות והגדרות וגם שם היה מקום שהיה צריך להשתמש במדרגות שיהיו למחיצה, אלא ששם היתה בעיה אחרת, שהיו רק חמש מדרגות, והם לא הגיעו לגובה י' טפחים. וגם הוא בחר בפתרון דומה, והעמיד אבנים משתלבות בראש גרם המדרגות, שישלימו את גובה המחיצה, [ובמקרה זה לא עשה שורה של אבנים, אלא השאיר רווח פחות מג' טפחים ביניהם, שמדין לבד נחשבים כסמוכים ומשלימים את המחיצה].

השלמת גובה גרם המדרגות ע"י אבנים

יש לציין שפתרונות אלו נאמרו כאן רק לגבי המדרגות שאנשים עדיין לא עוברים בהם, מחמת שמדובר במקומות באמצע בניה, אבל במקומות שאנשים עוברים, אי אפשר לעשות פתרון זה אפילו לשבת אחת, כי יש לחשוש שהעוברים יסלקו את האבנים ברגליהם, או ילדים ישחקו וידחפו אותם, מתוך מעשים שהיו. לכן זה פתרון רק במקומות שברור שאנשים לא עוברים, וגם זה צריך פיקוח וטיפול כל שבוע.

עוד ישוב מתקדם שלא לסמוך על שיפוע התעלה

במסגרת העבודות לישושים לתיקון העירובים, עסקנו בישוב דתי שהיה בו עירוב פעיל, אבל בקטע מסוים סמכו על תעלת מים שעוברת לאורך כל הישוב, שהיא תשמש מחיצה מדין תל המתלקט. והנה חשוב לציין דבר ראשון, שבתל המתלקט יש הרבה בעיות שאנשים לא מודעים לכך, בין בנושא של חישוב השיפוע, שלא מודדים אותו במכשיר אלא במראה עין, והרבה מקומות התברר שבמשך עשרות מטרים הוא לא היה משופע מספיק, ובין בחיבור שבין התל לשאר המחיצות, שגם בזה צריך בדרך כלל להוסיף חתיכת גדר בין עמודי העירוב אל התל, ויש להאריך בזה ואכמ"ל.

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויגש

כוחה של מצוה

אהבה מקלקלת את השורה

בפרשת השבוע אנו לומדים כיצד יוסף התגלה לאחיו, ולאחר מכן שלח אותם חזרה אל ארץ כנען, תוך בקשה מיעקב אביו לרדת למצרים כדי לשרוד את שנות הרעב שפקדו את הארץ. "וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ" (בראשית מה, יח). וכך אכן היה, "ויאמר ישךאל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות" (שם פסוק כח), ולבסוף, לאחר שבועות של נסיעה, "ויבאו ארצה גשן" (מו, כח).

הפסוק מציין שכאשר הודיעו ליוסף כי שיירתו של אביו הגיעה למצרים, "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישךאל אביו גשן" (פסוק כט). יוסף נטש את ארמון המלוכה, הוציא את הסוסים מהאורווה, רתם אותם למרכבה, ויצא לקיים מצות כיבוד אב.

חז"ל מציינים כי אירוע זה שהתרחש באותו יום בארמונו של יוסף, היה בהחלט אירוע יוצא דופן. הלא יוסף היה המשנה למלך מצרים, ולרשותו עמדו הכן שפע של משרתים שיכולים היו לבצע עבורו את המטלה הזו. יוסף יכול היה לקרוא ליד ימינו, ולהעביר לו פקודה, "הכן את מרכבתי". הפקודה היתה עוברת במהירות אל המשרת האחראי על אורוות הסוסים, אשר היה רותם את מרכבת המשנה למלך באופן מיידי. כך נעשו הדברים תמיד, וגם הפעם לא היה אמור להיות שונה.

אם כך, אנו מבינים עד כמה מוזר היה הדבר בעיני המשרתים, כאשר ראו את אדונם רץ אל תוך האורווה לבוש בגדי מלכות וענוך כתר זהב. הם הביטו בהשתאות בעוד הוא פותח את דלת האורווה במו ידיו, ורותם את הסוסים למרכבה. המשרתים לבטח ביקשו למנוע בעד יוסף מלעסוק במלאכה זו, ולאפשר להם לבצע את המוטל עליהם, אולם יוסף דחה אותם. "לא משנה", הוא אמר, "אני אעשה את זה לבד". מן הסתם הם משכו בכתפיים או הרימו גבה, אבל מה הם כבר יכלו לעשות? ה"בוס" מסרב לשותף עמם פעולה.

נשאלת השאלה, מדוע באמת רתם יוסף את כרכרתו במו ידיו? כך שואלים חז"ל במדרש (בראשית רבה נה, ח), ומבארים כי "אהבה מקלקלת את השורה" - אהבתו הגדולה של יוסף למצות כיבוד אב, גרמה לו לשכוח את הפרוצדורה המקובלת. הוא כל כך שמח על ההזדמנות לכבד את אביו - בפרט לאחר כל כך הרבה שנים שמצוה זו נשללה ממנו - שכעת, כשסוף סוף התגלגלה לידו ההזדמנות, הוא לא יכול היה להכיל את התלהבותו. ומתוך התלהבות זו, יצא יוסף בזריזות מן הארמון, פתח בעצמו את דלת האורווה, הוציא את הסוסים, רתם אותם למרכבה, ויצא לקבל את פני אביו.

פרעה מתחרט

כעת נעבור מאתיים ועשר שנים קדימה. בני ישראל עוזבים סוף סוף את ארץ מצרים. לאחר שספג כל כך הרבה מכות, נכנע פרעה, ומסכים לשחרר את בני ישראל, וכעת הם מתרחקים ממצרים, וצועדים לכיוון ארץ כנען.

אולם רגע לאחר מכן, פרעה מתמלא חרטה - "ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישךאל מעבדנו" (שמות יד, ה). לאחר שהתעשת והבין שזה עתה איבד כח עבודה אדיר, שעבד עבורו יומם ולילה ללא תמורה - הוא חוזר בו מהחלטתו. הוא קוצף מזעם: "איך עשיתי דבר כה מגוחך? לאפשר לעבדים הללו לצאת לחפשי, ועוד לקחת איתם את כספנו? כל כך הרבה עבדים! כל כך הרבה עושר! האם יצאתי מדעתי?!"

באותו רגע, התמלא פרעה בכעס כה נורא, עד שהחליט מיד להחזיר את בני ישראל לארצו. הוא היה להוט כל כך להחזיר את הנכס האבוד שלו, ויצא בריצה מארמון מלכותו עם תכנית ברורה: "אמר אויב אַדְדָּף אַשִּׁיג אַחֲלָק שְׁלָל תַּמְלָאמוּ נַפְשִׁי אַרְיָק חֲרָבִי" (שמות טו, ט). בעיני רוחו כבר ראה פרעה את עצמו דוהר במרכבתו במרדף אחרי עבדיו הנמלטים. הוא כבר דמיין כיצד ישפוך את דמם, ואת אלו שיישארו לפליטה, יקח חזרה אל השעבוד. וכך, לקח פרעה את צבאו, ופתח במרדף אחרי בני ישראל.

גם היסוד שעומד מאחורי "גזירה שוה" - כאשר אנו מוצאים ביטוי במקום אחד וביטוי דומה במקום אחר, הדבר מרמז שיש קשר בין הענינים. רבותינו למדו את התורה "עם זכוכית מגדלת", ובדקו כל אות בה. ולכן, כאשר נתקלו בשתי הלשונות המקבילות הללו, "וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ" ו"וַיֹּאסֶר אֶת רֶכֶבוֹ" - הבינו חז"ל שלא יתכן שהתורה כתבה הקבלה זו לשווא.

זוכר הכל

וכך פירשו זאת חז"ל (במדרש שם): "תבוא אֶסְכָּה שְׁאֶסֶר יוֹסֵף לְקִרְיַת אֶבְי, וְתַעֲמֹד עַל אֶסְכָּה שֶׁל פְּרָעָה שֶׁהִיא הוֹלֵךְ לְרֹדֵף אֶת יִשְׂרָאֵל" - התלהבותו של יוסף לקיים מצות כיבוד אב ואם, תגבר על מאמציו של פרעה אשר רתם את מרכבו כדי להשיג את בני ישראל ולנקום בהם. חז"ל מגלים לנו שהביטויים המקבילים מורים על קשר בין מצות כיבוד אב של יוסף לבין מניעת מימוש שאיפותיו של פרעה; למצוה היתה השפעה כה גדולה, שהיא הצילה את עם ישראל!

עלינו לזכור שרתימת סוסיו של פרעה התרחשה **מאתיים ועשר** שנים לאחר זו של יוסף. יוסף כבר נפטר זמן רב קודם לכן, וככל הנראה, איש כבר לא זכר דבר את רתימתו של יוסף. הם אמנם ידעו שיעקב אבינו הגיע למצרים ושיוסף יצא לקראתו, אבל סביר להניח שאף אחד לא זכר את הפרט הזה, כיצד יוסף, המשנה למלך, רתם את הסוסים בעצמו. יתכן שהם מעולם לא ידעו על כך - הרי העובדה שאנחנו כן יודעים אודות זה היא רק משום שזה כתוב בתורה. וגם אם הם ידעו זאת אי פעם, ככל הנראה הדבר נשכח מזמן. אחרי הכל, מאתיים ועשר שנים הם זמן רב! מי זוכר פרט קטן ושולי לכאורה, בסיפור שאירע לסבא-רבא לפני למעלה ממאתיים שנה?

אני אומר לכם מי זוכר פרט את זה. הקדוש ברוך הוא זוכר; הוא זוכר הכל.

חי לעד וקיים לנצח

זהו פירוש המאמר הנ"ל, "תבוא אסרה שאסר יוסף ותעמוד על אסרה של פרעה". כאשר יצא יוסף אל האורווה המלכותית בכדי לרתום את סוסיו, לא היה זה מעשה שנפסק כאשר הוא עלה על המרכבה. המעשה הזה לא נעלם כלא היה, אדרבה, הוא נשאר חי וקיים. מעשה המצוה של יוסף "ריחף", כביכול, באוויר - ריחף והמתין.

שנים עברו. יוסף נפטר, ואז "ויקם מלך חדש על מצרים", ולאחריו באו שנות השעבוד, ולבסוף הגיעו עשרת המכות ועם ישראל יצא ממצרים, ובמשך כל אותן מאתיים ועשר שנים, המצוה המשיכה לרחף באוויר. ואז, סוף סוף הגיע היום שבו פרעה רתם את מרכבתו במטרה

כולנו יודעים מה היה סופו של המרדף הזה. פרעה נחל תבוסה מבזה: "מִרְכָּבָת פְּרָעָה וְחִילוֹ יָכָה בַּיָּם וּמִבְּחַר שְׁלִשִּׁי טָבְעוּ בַּיָּם סוּף". מצרים האדירה הושפלה עד עפר, ושוב לא הרימה את ראשה במשך שנים רבות. עם ישראל ניצל בצורה כל כך מרהיבה, ואנחנו לא שומעים דבר אודות מצרים במשך מאות שנים לאחר מכן.

מחפשים רמזים

והנה, מעיקרי אמונתנו היא הידיעה שלכל דבר שעושה הקב"ה יש סיבה, ולאור זאת, רבותינו ז"ל (שם במדרש) ביקשו למצוא באיזו זכות ניצלו עם ישראל מאותו מרדף אכזרי. הרי הסכנה היתה נוראה! עם ישראל כולו היה לכוד בין הצבא המצרי האדיר לבין הים הגועש, והיה צורך בנס גדול כדי שינצלו. מה הציל את עם ישראל באותו רגע מסוכן?

מתוך מבט זה, חיפשו חז"ל בפסוקי התורה את התשובה לחידה זו. חז"ל ידעו שהקב"ה תמיד נותן רמזים; הוא כותב דברים בתורה בדרכים מסוימות, כדי שמי שראוי לכך, יכול ללמוד אירועים מסוימים ולהבין מדוע הם אירעו. מלאכה זו אינה מיועדת עבורנו, אולם בכוחם של התנאים והאמוראים היה ללמוד את ההתרחשויות בתנ"ך, ולחפש רמזים כדי להבין מדוע הדברים התרחשו כפי שהם התרחשו.

וכך, החלו חכמים לחפש איזה אירוע בהיסטוריה של עם ישראל, שיהווה רמז עבורנו, שנוכל להבין איזו זכות עמדה לעם ישראל באותו יום גורלי. חז"ל בדקו, אולי יש מקום שבו יוכלו למצוא רמז לדבר, ולקשור ענין אחד לחבירו. וכידוע, "יגעת ומצאת - תאמין", כאשר חז"ל חיפשו, הם מצאו.

מילים מוכרות...

כאשר לבו של פרעה הביא אותו להוביל את צבאו למרדף אחרי בני ישראל, ארע דבר מדהים. מלך מצרים רץ אל האורוות, פתח את הדלת, שלף את סוסיו, ורתם אותם למרכבה בכבודו ובעצמו! עבדיו בוודאי ביקשו לעשות זאת עבורו, אך פרעה נופף אותם הצידה! עבדיו הביטו נכוחם בפליאה. זו בוודאי היתה הפעם הראשונה בחייהם שהם ראו דבר כזה! שמלך יצא וימשוך את הסוסים מהאורווה, וירתום אותם בעצמו? איני יודע אם בכל תולדות ה"פרעונים" היתה פעם נוספת שבה "פרעה" רתם סוסים בעצמו. זהו דבר מדהים ביותר! אולם כך מעיד הפסוק במפורש: "וַיֹּאסֶר אֶת רֶכֶבוֹ" (שמות יד, ו).

אוי! אלו מילים מוכרות! אצל יוסף גם כן ראינו מילים כאלו: "וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ", ומכיון שמילות התורה הן תמיד מדודות ומדויקות, הבינו חז"ל שיש דברים בגו. זהו

נשקלת בפלס. והוא כותב שכאשר אתה עושה מצוה, אתה יוצר יצור חי, שאינו שונה מיצירת ילד!

כיצד נוצר תינוק? ישנם מאות אלפי תנאים שצריכים להתמלאות על מנת שתינוק יולד - הן תנאים אצל ההורים והן תנאים באופן הלידה. יצור חי הוא מורכב כל כך, ודרושים לו אינספור גורמים, שכל אחד מהם נחוץ עבור בריאתו. כל אחד ואחד מהם הוא הכרחי! אם אפילו אחד מהם ייעדר, לא תתאפשר מציאות של חיים.

ואומר הכוזרי, שמצוה היא בדיוק אותו הדבר, וכמו שאומר הפסוק, "אֵלֶּה תִּלְדֹּת נָח - נָח", והפירוש הוא כמו שאמרו במדרש, "תולדותיהם של צדיקים - מעשיהם". מי היה ילדו החשוב ביותר של נח? נח בעצמו. המדרגה שהשיג נח בעבודת ה', היא הבריאה החשובה ביותר שלו בעולם הזה.

תנאים ופרטים

הכוזרי ממשיך ומבאר שכשם שלידתו של תינוק חי אפשרית אך ורק אם ימולאו תנאים מסוימים, כן הוא הדבר במצוה! מצוה היא ישות חיה, ולכן ניתן לבראה רק בדרכים מסוימות, בקיום כל התנאים. עוד מבאר הכוזרי, שמטעם זה ישנם פרטי פרטים של הלכות שעליהם חייבים להקפיד אנו בשעת קיום המצוה.

ישנם עמי ארצות, שמתלוננים על כך: "מדוע אתם מודאגים כל כך מפרטים קטנים שכאלו?" התשובה היא, שבמצוותינו אנחנו יוצרים ישויות חיות לא פחות מילדים. אם ביצירת האדם, אפילו פרט קטן משתבש, התוצאות הן קטסטרופליות. רואים לפעמים ל"ע ילד שנוולד ללא אצבעות, או ילד קטן היושב בכסא גלגלים מבלי שיוכל ללכת - אלו הם תוצאות של פרטים קטנים בתאים, שהשתבשו. פרטי ההלכות של המצוה הינם חיוניים ומכריעים לא פחות מאשר פרטיו של התא.

קרקפתא דלא מנח תפילין

אדם שקבע מזוזה בפתחו, ומתוך חוסר זהירות, המסמר פגע באחת האותיות ועשה בה חור - כעת המזוזה היא כבר חסרת-ערך, ומי שישאיר אותה קבועה בפתח הבית - לא עשה ולא כלום. כך גם בתפילין: נניח שהוצאת ממון רב על תפילין מהודרות - הריבוע שלהם מושלם, הרצועות שלהם עשויות מעור כשר והן שחורות לגמרי, הפרשיות כתובות על קלף כשר, והכתב יפה ומהודר, אלא שבאחת מפרשיות התפילין, אות אחת כתובה בצורה לא נכונה, התפילין פסולות בתכלית, והרי הן כלא קיימות. אפילו אם חסר רק קוצו של אחד היודי"ם, התפילין הינן חסרי משמעות, והמניחם כאילו הניח קובית סוכר על זרועו.

לרדוף אחרי עם ישראל. ומה קורה באותו הרגע? מעשה המצוה של יוסף, עמד כנגד מעשה המצוה של פרעה, ומחק אותו בבת אחת. הרתימה של יוסף גברה על זו של פרעה, הרסה את השפעתו, וסיכלה את תכניותיו של פרעה.

מוצאים אנו כאן דוגמא מתוך התורה הקדושה, כיצד מצוה אחת ממשיכה להשפיע לנצח נצחים; המצוה ממשיכה "לעבוד" עבור מי שהשיג אותה. המצוות ממשיכות להשפיע עלינו את האושר הגדול ביותר, שכן ברגע שהמצוה נעשתה - היא נשארת לנצח. עשית מצוה - היא עשויה לסייע לך ביום מן הימים; היא עשויה אף לסייע לאומה כולה בעוד מאתיים שנה. לעולם אי אפשר לדעת למה תגרום המצוה, משום שהיא חיה וקיימת. כל מצוה שאדם עושה, נשארת לנצח נצחים.

בורא מלאך אחד

למדים אנו אם כן, שכאשר יוסף הצדיק רתם את הסוסים כדי לצאת לקראת אביו, היה למעשה שלו כח מיוחד, יכולת מיוחדת להשפיע גם כעבור מאתיים ועשר שנים; כח זה הוא שאנו קוראים "מצוה".

והנה, אנחנו רגילים להתייחס אל קיום מצוה כאל משימה שבוצעה בהצלחה; עשינו את המוטל עלינו, ואנו עתידים לקבל שכר על כך בעולם הבא. כמובן שזה נכון - המצוה שעשינו רשומה בדיו בל יימחק, וכעת יש לנו נכס יקר-ערך, שיעמוד לנו לעולם ועד. אבל כעת אנו לומדים דבר חדש, שמצוה היא הרבה יותר מזכות שרשומה על שמנו - מצוה היא יצור חי!

שימו לב למה שאמרתי כעת. לא אמרתי "יצירה", אלא "יצור". כן כתב רבינו יהודה הלוי בספר הכוזרי, שמצוה היא ישות חיה ממש. כמובן, היא איננה חיה חיים גשמיים כפי שאנחנו חיים, אבל המצוה היא יצור חי, בעלת מציאות חיים משל עצמה. המצוה היא כעין מלאך, כלומר מציאות רוחנית נעלית, בעלת כח אדיר.

המצוה יוצרת ישות הקיימת לנצח. בכל פעם שאדם מניח תפילין, תולה מזוזה בפתחו, מברך ברכת המזון, נותן פרוטה לעני, אומר "שמע ישראל", מזכיר יציאת מצרים, חושב על "ה' אחד", או אחת משאר חובות הלבבות, הוא יוצר יצור נצחי, מציאות שתתקיים לעד. ולא זו בלבד שהיצור הזה קיים, אלא שהוא ממשיך להשפיע.

תולדותיהם של צדיקים

מצוה, מסביר הכוזרי, היא בדיוק כמו יצירת ילד. זאת עליכם לדעת, הכוזרי היה אחד מהראשונים, הוא אינו עוסק בסיפורי מעשיות. הוא מעשי ביותר, וכל מילה שלו

דשמיא מרובה כדי שהמנתח ימלא את תפקידו נאמנה. על המנתח לבצע הליך עדין ביותר; עליו לעקוף עצבים וכלי דם מסוימים. זהו עסק מאוד עדין, ולכן לא נותנים לכל אחד לבצע אותו, אלא משלמים ממון רב עבור מנתח שחושב שהוא מומחה.

כעת, כאשר המנתח מתחיל לחתוך, דברים רבים עלולים להשתבש. היד שלו עלולה להחליק רק קצת. לאחר מכן, בית החולים כמובן לא יגלה זאת למשפחה, אלא יאמרו רק שהמטופל מת על שלחן הניתוחים. זה מה שהם אומרים כאשר ידו של המנתח מחליקה.

או אולי המנתח יתעטש. מה יקרה אם יתקוף אותו עיטוש? הניתוח ייכשל באותו רגע! ובדיוק באותו הרגע, שבו המנתח מרגיש צורך להתעטש, מתכנסת בשמים ישיבה דחופה; בית דין של מעלה מתאסף כדי לדון במה שיקרה ברגע הבא. המנתח עומד להתעטש או שידו עומדת להחליק. מה עלינו לעשות? זאת השאלה. זוהי עת צרה. האם היהודי המסכן הזה ינצל?

עוד מקרה: אדם חוצה במהירות את שדרות "אושן פארקווי". אמנם הוא הסתכל לשני הצדדים לפני שהחל לחצות, ולא ראה כלום, אבל כידוע ישנם "שטחים מתים" שבהם אין אפשרות לראות את הרכבים המתקרבים, ובדיוק מנקודה כזו מגיעה מכונית הדוהרת בפראות, והמצב כעת הוא, שכמה טונות של מתכת נעים לכיוונו במהירות גדולה.

גם כאן, ישיבת חירום מתכנסת בבהילות בבית דין של מעלה. יש לקבל החלטה מהירה. מה יקרה ברגע הבא? האם המכונית תעצור בזמן? האם המנתח יתעטש? האם היד שלו תחליק?

"תבוא אסרה ותעמוד על אסרה"

לפתע, מתרחש משהו בשמים. המצוה שקיימת אי אז בעבר הרחוק, היצור החי הזה שיצרת, קם כדי להגן עליך. הקב"ה אומר, "לאדם הזה עומדת המצוה הזו שקיים בשלמות, על כל פרטיה", והעיטוש אינו מגיע. ידו של המנתח נשארת יציבה ואינה מחליקה. המכונית עוצרת בחריקת בלמים, או שאתה שם לב אליה בשניה האחרונה, וקופץ חזרה אל שפת המדרכה.

כאשר עמדנו על ים סוף, אין ספק שזה היה צריך להיות הסוף שלנו. היינו עם חלש, ללא כלי נשק וללא שום הכשרה צבאית, ומולנו דוהר הצבא החזק בעולם, במלוא המהירות. המצרים השתוללו מרוב התלהבות. פרעה היה כל כך שיכור מתאוות דם, עד שהוא רתם את מרכבתו בעצמו!

אדם שהניח תפילין כאלו כל חייו, ולא החמיץ אפילו יום אחד, עדיין נקרא "קרקפתא דלא מנח תפילין" (ר"ה יז, א) - אדם זה לא הניח תפילין על ראשו כל חייו. זוהי אמירה קיצונית ביותר, שהרי אנחנו יודעים שהוא כן הניח תפילין כל יום! הוא התכוון ורצה להניח תפילין, והתפילין אכן הונחו על זרועו ועל ראשו. הקופסאות השחורות, הרצועות, ואפילו הפרשיות היו שם! אלא שבאות יו"ד אחת, בצד שמאל למטה, הקוץ היה חסר! זה הכל!

ליהודי שלא זכה לחינוך נכון, הקביעה הזו נשמעת מוזרה ביותר. מה זה כבר משנה אם יש קוצו של יו"ד או אין קוצו של יו"ד? הרי רוב האותיות כתובות כדת וכדין! שלכל הפחות ייחשב שקיים את **רוב** המצוה! אחרי הכל, היו"ד הזאת היא רק חלק קטן מהמצוה!

התשובה היא, שכאשר מדובר ביצור חי - זה לא עובד כך. אם אחד ממרכיביו החיוניים של התינוק יחסר - לא יהיה תינוק, אף אם רוב רובם של התנאים קיימים ועומדים על מקומם. ליצירתו של יצור חי נדרשים כל התנאים, לפרטי פרטים, ואם חסר אפילו אחד מהם - לא יעזרו כל השאר. ומכיון שמצוה היא ישות חיה לא פחות מילד, חייבים למלא אחר המרשם המדויק.

פרקליט של הצלה

אמנם, ברגע שהצלחת ליצור את הישות החיה הזו, היא קיימת לנצח; היא ממשיכה להתקיים ולהשפיע, בדיוק כמו המצוה שעשה יוסף. הדברים הללו מפורשים בדברי חז"ל: "העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד" (אבות ד, יא). כלומר, שהמצוה מסנגרת על זה שקיים אותה, ומלמדת עליו זכות. אבל מסיפורו של יוסף הצדיק אנחנו למדים יסוד מופלא, שכחו של היצור הזה ששמו "מצוה" רב כל כך, שיש לו היכולת להציל את האדם לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה! "כִּי מִלְאָכָיו יִצְוֶה לְךָ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ" (תהילים צא, יא).

כתוב בתהילים (כ), "יִעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה". לכל אחד מאתנו ישנו יום, שבו הוא זקוק לעזרה. תמיד אנחנו זקוקים לעזרה, אולם לפעמים אנחנו זקוקים לעזרה נוספת. כעת אנחנו לומדים שהמצוות שעשית יכולות להציל אותך. "יִעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה" - הקב"ה יענה לך ביום צרה, ובאיזו זכות? "יִזְכָּר כָּל מִנְחָתְךָ וְעוֹלָתְךָ יִדְשָׁנָה סֵלָה" - הוא יזכור את המנחות והקרבנות שהקרבתי, והן אלו שיעמדו לימינך בעת צרה.

"ישיבת חירום" שמימית

הבה ננסה לתאר כמה דוגמאות של "עת צרה". אדם שוכב ח"ו על שלחן הניתוחים, והוא זקוק לעזרה. מי אינו עובר ניתוח בשלב כלשהו בחייו? הוא זקוק לסייעתא

מיטתו של האורח. הלה ניסה למחות, "רבי", הוא אמר, "תן לי לעשות את זה בעצמי!" אבל החפץ חיים השיב, "שאני אוותר על מצוה שכזו ואתן למישהו אחר לעשות אותה במקומי?" הוא היה נרגש ונלהב כמו בחור צעיר.

וכך נהג יוסף. הוא יצא במרוצה מן הארמון, בעוד משרתיו רצים אחריו וקוראים, "אדוני, אדוני, המתן בבקשה!" אבל מרוב התלהבות, הוא אפילו לא שמע אותם, וגם אם שמע, בהתלהבותו הרבה הוא התעלם מהם.

יצור שונה בתכלית

תוספת זו שנוספה למצוותו של יוסף, היא זו שנתנה לה כח שונה בתכלית. כאשר אל המצוה מתלווה גם **שמחה** של מצוה, היצור החי הזה הוא כבר משהו אחר לגמרי. ההתלהבות שבה נעשתה המצוה חיזקה אותה עד כדי כך, שבכוחה של מצוה זו היה להביא לנס הגדול של הטבעת צבאו של פרעה במצולות ים סוף.

מה היה קורה אילולא יצא יוסף לרתום את סוסיו בעצמו? לעולם לא נדע. יתכן שעל אף שהקב"ה היה מציל אותם, מ"מ פרעה היה מצליח לתקוף את עם ישראל ולפגוע בהם בצורה כזו או אחרת. אולי הוא היה מצליח לזנוב בנכשלים כפי שעשה עמלק, ואולי אף גרוע מכך.

אולם כל אותם דברים שיכולים היו לקרות - לא קרו לבסוף. בזכות אותה מצוה עוצמתית שיוסף יצר בכח התלהבותו, פרעה לא הצליח לעשות דבר מלבד לגרום לכל צבאו לטבוע בים. בזכותו של אדם אחד, שרתם בהתלהבות את סוסיו למרכבתו כאשר יצא לקראת אביו, עם ישראל זכה לניצחון הגדול.

מכאן אנו למדים את גודל הענין של שמחה של מצוה, של קיום מצוה בהתלהבות. איננו מדברים כעת על אנשים שמתכנסים יחד כדי לשיר ולרקוד ללא כל סיבה, ומריעים בהתלהבות לנוכח שיגיונותיו של "כוכב" כזה או אחר. זו אולי שמחה, אבל לא שמחה של מצוה. זהו בזבוז מוחלט של התרגשות. אולם מי שמקיים מצוה, ומוסיף קצת התלהבות, ידע שזו אינה רק תוספת קטנה, אלא זהו דבר בעל ערך עצום.

אנחנו חושבים שהעיקר הוא עצם עשיית המצוה, וההתלהבות רק מצחצחת את המצוה ומוסיפה לה מעט ברכה. אולם זוהי טעות - ההתלהבות לכשעצמה היא הישג

בשלב זה, קם אחד המלאכים וטען את הטיעון הבא: האם יוסף לא היה אף הוא מנהיג של מצרים? האם הוא לא התלהב כך מקיום רצונך, ה', ועל כן נהג באופן דומה, ורתם את מרכבתו? והקב"ה עונה לעומתו: "אכן כן; כעת הגיע הזמן לבטל את מעשיו של פרעה. מאמציו להשמיד את עמי לא ישפיעו, שכן המעשה של יוסף גובר על הכח הצבאי העצום." "תבוא אֶסְרָה שְׁאֶסֶר יוֹסֵף לְקִרְאָת אָבִיו, וְתַעֲמַד עַל אֶסְרָה שֶׁל פְּרָעָה שֶׁהִיא הוֹלֵךְ לְרֹדֵף אֶת יִשְׂרָאֵל".

מצוה שכזו

הבנו אם כן, שכאשר יצא יוסף הצדיק כדי לקבל את פני אביו, הוא יצר במעשה שלו ישות שבכוחה היה להיות פרקליט, ולהגן על עם ישראל. אולם עדיין ישנה כאן שאלה, שהרי מצוה זו לא רק הגנה והצילה עליו, אלא הושיעה אומה שלמה, והיא המתנה לשעת כושר זו במשך מאתיים ועשר שנים, וזה בוודאי אירוע יוצא דופן. כל מצוה היא פרקליט, אולם עלינו להבין מה היה במצוותו של יוסף, בזה שיצא לקראת אביו, שהפך אותה לכה עוצמתית? זו שאלה שראוי ליתן עליה את הדעת, ובפרט, שלכאורה עצם יציאתו של יוסף לקראת אביו הוא מעשה של כיבוד אב, שהיינו מצפים מכל יהודי שיעשנה. אם הוריו הגרים מחוץ לעיר, מגיעים לביקור, אין זה מספיק שתמתין להם בבית. זהו מנהג אמריקה, אבל על פי התורה - ואגב, גם על פי השכל - ראוי לנסוע לשדה התעופה או לתחנת הרכבת כדי לקבל את פניהם. האמת היא שמיותר לומר זאת, אבל היום כבר צריכים לומר את זה במפורש. נמצא א"כ, שכאשר יוסף הצדיק יצא לקראת אביו, הוא עשה מה שכל יהודי טוב היה עושה.

כדי להבין אל נכון את הענין, עלינו להסתכל קצת יותר מקרוב על המילים שבחרו חז"ל כדי לתאר את האירוע הזה שעמד לימינם של כלל ישראל בעת צרה. הקשיבו לביטוי שלהם: "תבוא **אסרה שאסר יוסף** ותעמוד על **אסרה שאסר פרעה**". הם אינם אומרים "תבוא יציאתו לקראת אביו" אלא "אסרה" דייקא. העובדה שיוסף יצא אל האורווה ורתם במו ידיו את הסוסים, היא זו שסיכלה את רתימתו של פרעה שיצא לרדוף אחרי בני ישראל.

התלהבותו של יוסף מהמצוה שבאה לידי היתה כה גדולה, והוא לא אבה לוותר על רתימת הסוסים. וכך מסופר על החפץ חיים זיע"א, שפעם הגיע אליו אורח, והחפץ חיים בעצמו רץ להביא מצעים והחל לסדר את

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה - ועדי מוסר, ספר לב אביגדור - עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור - פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

סופרים את הדקות עד לרגע שבו יוצאת השבת. האין זה חבל? אומתנו השתבחה בכך שהיא אומה של "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא". זהו שבח חשוב ביותר! בל נחשוב שזהו רק פן אחד של המצוה - זה גדול יותר מהמצוה כולה!

הנה לנו עקרת בית, אשר ביתה כבר מוכן לשבת המלכה. החלות כבר אפיוות, הדגים, העוף והבשר כבר מוכנים. היא כבר סיימה להכין את הצ'ולנט ואת כל מטעמי השבת. כעת היא ניגשת להדליק את נרות השבת. היא מדליקה נרות בכל מקרה, וממש לפני שהיא מדליקה, היא נזכרת בשיחה ששמעה פעם בענין שמחה של מצוה, ועוצרת למספר שניות, ומנסה ליצור בעצמה שמחה של מצוה, שתתרגש מכך שהיא זוכה להכניס את השבת. זהו רעיון נפלא ביותר. כדאי לכם לנסות אותו.

יוצרים שמחה פנימית

השאלה כעת היא, כיצד משיגים את השמחה הזו עליה אנו מדברים. הלא שמחה אינה דבר שניתן לקנותה בחנות. אם כן, היכן נמצאת אותה שמחה? התשובה היא, שהשמחה נמצאת ממש כאן. בתוך לבו של כל אחד ואחד מאתנו קיים מעיין עמוק של שמחה, וכל מה שצריך זה להוריד דלי ולמשוך את השמחה כלפי מעלה. אם נלמד כיצד להגיע לשמחה הזו, יהיה זה הישג נפלא ביותר. כמובן שזה דורש קצת מאמץ, אבל זה לא עולה אפילו פרוטה.

מהי הדרך הפשוטה ביותר ליצור שמחה של מצוה? להשקיע מעט מאמץ, ולחשוב על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לקיים את מצות הבורא, ולהודות לו על שנתן לנו הזדמנות זו. אנחנו מאותם ברי-מזל שנבחרנו להיות מצווים במצותיו!

כבר אמרו חז"ל (ב"ק לח, ב), "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה". הדברים הללו נשמעים כמפתיעים, שהרי מסברא היה נראה שמי שמתנדב לעשות איזה דבר מרצונו הטוב, מדרגתו גבוהה יותר ממי שחייב לעשות את זה. אולם חז"ל מלמדים אותנו שאין הדבר כן, כי כאשר אתה מצווה, פירושו של דבר הוא שנבחרת! נבחרת על ידי הקב"ה לעבוד אותו!

אשר קדשנו במצוותיו

מטעם זה, כאשר אנחנו מקיימים מצוה, אנחנו אומרים "ברוך אתה ה' - תודה לך ה', אשר קדשנו במצוותיו" - הפכת אותנו לקדושים באמצעות מצוותיו. המצוה משנה את האדם לגמרי! היא מקדשת את האדם! מדע זה כך? מה יש במצוה שמקדשת אותך? התשובה היא "וצונו" - הקב"ה צווה עלינו לעשות מצוה זו!

גדול ביותר. למעשה, היא גדולה יותר מאשר כל המצוה; היא מרוממת את המצוה אלף מונים.

עסקה כדאית

כעת, לאחר שהתבררה לנו גדולתה של מצוה הנעשית בהתלהבות בשמחה, עלינו להציע לעצמנו עסקה כדאית ביותר. ישנן מצוות הדורשות ממנו מעט מאמץ, לקום וללכת למקום מסוים, להוציא כסף או לעבוד עבודה פיזית. אולם ברגע שעשינו את המצוה על אף הכל, אנו סבורים שבזה עשינו את המוטל עלינו, והעיקר הוא שקיימנו את המצוה. אולם זו טעות גדולה, שכן ישנו מרכיב, שקל מאד להוסיפו לקיום המצוה, מרכיב שבכחו לשנות את כל אופיה של המצוה. והמרכיב הזה הוא ההתלהבות. מעט התלהבות. הרי אתה מקיים את המצוה בכל מקרה, אז מדוע לא להשקיע בה מעט שמחה?

לדוגמא - מצות צדקה. תאר לעצמך שיהודי תושב שכונת וויליאמסבורג דופק על דלת ביתך כדי לבקש צדקה. בלעה"ר, יש לו משפחה ברוכת ילדים, אותה עליו לפרנס. במשך היום הוא עובד במפעל לייצור עניבות; זו עבודה קשה, והתשלום אינו גבוה, אז בלילה הוא מסתובב ומנסה לאסוף מעט צדקה, כי לשלם שכר לימוד עבור שלושה עשר ילדים, עולה לו ממון רב. הוא אינו אוסף בשביל מותרות או בשביל לחסוך לעתיד, אלא עבור שכר לימוד לילדיו. אז היהודי הזה מגיע אל בית הכנסת או אל ביתך, ואתה מחליט לתת לו שטר של חמישה דולרים.

הנה נתבונן, המצוה הזו תעלה לך חמישה דולרים בכל מקרה. אם תוסיף אליה מעט התלהבות, החמישה דולרים הללו הופכים להיות שווים הרבה יותר. כמובן שאין לחשוב שאפשר לתת לעני פחות, להוסיף עוד שמחה, ובכך לחסוך כסף. עם השמחה שלך הוא לא יוכל לרכוש לחם וחלב במכולת, והעובדה שנתת לו את הצדקה בהתלהבות, לא תסייע לו בתשלום שכר הלימוד הגבוה. הנקודה שאנו מדברים עליה היא שונה: אחרי שכבר החלטת לתת את הכסף - זה יעלה לך 5 דולר בכל מקרה - כעת תשדר קצת שמחה, אם תוסיף מעט התלהבות לכסף הזה, זה יגרום לחמשת הדולרים הללו להתרחב הרבה מעבר לערכם הממוני. ערכו של הממון הזה מזנק כלפי מעלה, והוא משתנה מן הקצה אל הקצה.

ושמחים לשומרו

רעיון נוסף: להתלהב משבת. כן כן, לשמוח מכך ששבת נכנסת! יהודים רבים חיים את כל חייהם בנאמנות; הם מקפידים על כל קוצו של יו"ד משמירת השבת, ואף על פי כן, כאשר השבת יוצאת, הם חשים הקלה מסוימת. הם יושבים לאחר סעודה שלישית ומסתכלים על השעון,

מגדילים את הרווחים

כל מצוה שאנו מקיימים היא הזדמנות נפלאה. כולנו מקיימים מצוות כל הזמן. אלו פעולות שאנחנו עושים בין כה וכה. האם לא חבל להפסיד הזדמנות כל כך קלה, שלא עולה לנו גרוש, ולהוסיף קצת שמחה, קצת התלהבות, למעשי המצוות שלנו? זה לא יעלה לך אגורה אחת נוספת, ואתה תרוויח כל כך הרבה יותר. אין זה משנה כמה כסף או זמן או מאמץ השקעת - אם תכניס למצוה שלך מעט שמחה, ערכה יעלה לאין ערוך!

בעודנו מקיימים מצוה, עלינו לזכור שחלק גדול משלמותה תלוי בהתלהבות בה היא נעשתה. אפשר לקיים מצוות ללא התלהבות, אבל זה פשוט לא משתלם. כשמוסיפים שמחה למצווה זה עושה את כל ההבדל, הקב"ה מחשיב את זה הרבה יותר מהמצוה עצמה!

אם תתן דעתך על כך, אם תזכור תמיד איזו זכות גדולה זו לקיים את מצוות הבורא, יצירת ההתלהבות הזו תהפוך לדבר קל. לפעמים תצליח אפילו לייצר התלהבות רבה. והתלהבות זו עתידה לשנות את המעשה שלך ולהגדיל אותו פי אלף. כפי שמעשה המצוה של יוסף גדלה בעולם הזה פי אלף והצילה את עם ישראל, כך גם מעשי המצוות שלך יוגדלו בזה ובבא, לעד ולנצח נצחים.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

יוצרים מצוה - עשר שניות בכל יום

עם כל יקרותן של המצוות, אם נמשיך בדרכנו הנוכחית, לקיים מצוות ללא כל מחשבה, אנחנו מפסידים הזדמנויות נהדרות יום אחרי יום. אם נלמד להעריך את פרטי המצוה, ונעצים את המצוה בכך שנקיים אותה בהתלהבות, הישות החיה שאנו יוצרים הופכת לעוצמתית הרבה יותר.

בלי נדר, השבוע אבחר מצוה אחת בכל יום - כל יום מצוה שונה - לתרגל את אשר למדתי כעת. לפני שאני מתחיל בעשית המצוה, אקדיש חמש שניות של מחשבה כדי לוודא שאני מקיים אותה עם כל הפרטים הנדרשים כדי ליצור את הישות החיה הזו בצורה הטובה ביותר. לאחר מכן אקדיש חמש שניות נוספות כדי להתבונן בקדושה שבה אני מתקדש על ידי המצוה, על מנת שהתלהבותי תיצור ישות עוצמתית עוד יותר.

"אני מקיים כעת מצוה זו, הקב"ה, מצוה שאתה צווית עלי לקיימה". המצוה מרוממת את האדם, והופכת אותו לאדם חדש. אתה מקיים את המצוה והופך לאדם קדוש. איזה הישג אדיר הוא להיות אדם קדוש! חשוב מחשבה זו לפני שאתה מקיים מצוה: "אֲשָׁרִי שזכיתי לקיים את מצות השי"ת! ברוך אתה ה' - תודה לך ה', אשר קדשנו במצוותיו - שנתת לי זכות זו להתקדש על ידי מצוותיך".

חטוף את ההזדמנויות

כאשר יהודי "גונב" כמה דקות כדי לפתוח גמרא וללמוד כמה שורות, או כשיש לילדה צעירה הזדמנות

לכבד את אמה - במקום לומר, "אמא, תני לי כוס מים", היא קמה ומביאה לאמה כוס מים - זוהי הזדמנות להתקדש, ואין דבר טוב מזה בעולם כולו. גם אם אינך מברך כעת על המצוה, שכן לא לכל מצוה נתקנה ברכה, כדאי לחשוב את המחשבה הזו, שאתה הופך לאדם קדוש על ידי הדקות הספורות הללו של לימוד, ועל ידי הבאת כוס מים לאמך. "הקב"ה, אתה מקדש אותנו, ומודים אנחנו לך על מצוותיך. וצונו! וצונו! וצונו! אנחנו כל כך שמחים שצוית אותנו!"

עלינו להודות לקב"ה על כל הזדמנות לקיים את מצוותיו. לא רק מצוה דאורייתא, אלא גם מצוה דרבנן. כאשר אנו נוטלים ידים לסעודה כתקנת חכמינו ז"ל, אנחנו מתקדשים. איזו זכות! בעודך מתכוון לנגב את ידיך, אתה מברך ואומר, "אֲשָׁרִי שניתנה לי מצוה זו, ליטול ידי לסעודה".

ישנם אנשים שממהרים, ולכן מחליטים לטעום פרוסה קטנה של עוגה כדי שלא יצטרכו ליטול ידים. ובכן, אדם שממהר לאיזה צורך דחוף, כגון ללמוד תורה, אז בסדר, אבל אחרת, עליו לדעת שהוא מפסיד כעת הזדמנות להשיג קדושה גדולה ביותר על ידי נטילת ידים. אדם שנוטל את ידיו, ומדקדק בכל פרטי ההלכות, נעשה אדם קדוש. ובכל פעם שהוא נוטל את ידיו, הוא מתקדש עוד ועוד.

מחשבה זו צריכה לשמש עבורנו כדחף גדול ביותר לקיים כל מצוה בשמחה. התלהבות זו, משנה את הפעולה שאנו עושים מן הקצה אל הקצה. זו אינה רק מצוה מעט יותר גדולה, אלא זו כבר ישות אחרת לגמרי, גדולה ועצומה, בעלת כח השפעה אדיר ממדים!

כאילו נלחמים נגדו. ואויביך הם גם כל המדברים כנגד עם ישראל (עיין לעיל באז ישיר, ד"ה קמיק).

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם עלינו לקרוע שערי שמים בבקשה על ביאת המשיח?

תשובה:

בודאי שעלינו לקרוע שערי שמים בכל יום ויום. את ברכת "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" עלינו לומר בלב סוער! כך גם כשאנחנו מבקשים, "ברך עלינו ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה". כשאר אתה מגיע למילים: "ותן טל ומטר לברכה" - אמור אותם בלב סוער! אל תאמר אותם רק כדי לצאת ידי חובה! איזה נס עצום יש בגשם! האם חושבים שזה קורה לבד, סתם כך? זהו נס, לא פחות מהנס שבירידת המן!

כאשר עם ישראל נכנס לארץ כנען, וראו את המזון יוצא מתוך האדמה, הם לא ידעו את נפשם מרוב התפעלות. מזון שיוצא מהאדמה? איזה נס! עבורם, ירידת המן היתה "טבעית" במשך ארבעים שנה! הם התרגלו לכך שמזון יוצא מן השמים. זו האמת - הנס שבצמיחת הצמחים אינו פחות מירידת המן, אלא שכח ההרגל גורם לנו לא לשים לב לכך. אם כן, בוודאי שצריך לקרוע שערי שמים כאשר מבקשים טל ומטר.

כל ברכה ותפילה צריכה להאמר בלב סוער! כאשר אנו מברכים את ברכת "אשר יצר" - איזה נס מופלא! רק שרשרת של ניסי ניסים איפשרו לגופך לנקות את עצמו מהפסולת, אלא שאנחנו ישנים. הגשמיות מטמטמת את לבנו, ומונעת ממנו מלחשוב. עלינו להתפלל בסערה, כלומר להילחם כנגד הגשמיות ולראות את יד ה', את הניסים המתגלים לנו בכל פרט ופרט של עולמנו. עלינו לקרוע שערי שמים בלב סוער - על הכל!

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו

זצ"ל

ולמלשינים אל תהי תקוה - אף שהתפילה נתקנה כנגד המוסרים, עיקר הכוונה על המינים, שמשתמשים בלשונם לפתות לבות בני אדם מן האמת בדברי מינות, והנה אמרו חז"ל (ע"ז יז, א) על הפסוק (משלי ב, יט) כל באיה לא ישיבון, זו המינות. הרשעים הללו ששללו מבני אדם תקות התשובה על ידי זה שפיתו אותם למינות, הנה גם הם ישולמו מדה כנגד מדה, ולא תהיה להם שום תקוה. וכבר מנו חז"ל (ברייטא הובא ברי"ף פ"ח דמס' יומא) המטה את חברו מדרך טובה לדרך רעה, בין אותם שאין הקדוש ברוך הוא מספיק בידם לעשות תשובה. אמנם כן, עיקר התפילה כאן אינו על עתידם לעולם הבא כי עונשם מובטח להם, אלא שגם בעולם הזה יאבדו, שלא תהיה להם שום הצלחה, שימנעו מדרך ההסתה ושכל עצתם תופר.

וכל הרשעה כרגע תאבד - אף כשהם נראים תקיפים ומצליחים, מכל מקום פתאום יבא אידם כרגע, כאשר יחפץ ה' לעשות, ולכן תקנו לומר עשרת בני המן בנשימה אחת ("כרגע") מפני שכולם יצאה נשמתם כאחת (מגילה טז, ב), להורות שבבת אחת בא שברם, אף שביום האתמול לא ניתן היה להעלות על הדעת סוף כזה. כן עלינו לקוות לאיבוד כל הרשעים, שיאבדו במהרה. ואף שגם כשאנו במהרה יש רנה באבוד רשעים, הרי הנפילה הפתאומית מביאה הכרה יתירה בצדקת ה' ובמשפטי ה'. אמר לשון תאבד כי ענשם של המחטיאים כך הוא, הנקמה הגדולה היא שיאבדו בלי שרש וענף.

וכל אויביך מהרה יכרתו - בברכת המינים כאן נשנו ג' פעמים תיבות מהרה [לבד תיבת כרגע], להורות על נחיצות הבקשה שתעשה בלי איחור. הפצרה כזו לא מצאנו בשום בקשה, ואפילו בבקשת את צמח דוד עבדך נזכרה תיבת מהרה רק פעם אחת. שומעים מזה איך גדלה רעת המינים המדברים נגד האמת, וכל יום נוסף שמתקיימים הרי הם מחריבים הרבה מאד, ויותר ממה שאנו מצפים לישועה, מצפים אנו שעוד לפני הישועה יחדלו המלשינים תיכף ומיד מהרעיל לבות בני אדם. אף על פי שהם משבחים את ה' כנראה מדבריהם, כיון שמלשינים נגד תורתו ונגד חכמי ישראל הרי הם אויבי ה'

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

האדם הפרטי שזהו השם המיוחד אשר יש לכל אחד. וזאת אומרת שהגם שאדם צריך מתחילה לדאוג לגידול עצמו (וכעניין שאמרו חז"ל במס' פסחים ס"ח ע"ב), ובד בבד צריך לרצות שכל מעשיו יהיו עבור כל כלל ישראל לפי שיתוף הפעולה אשר קבע לנו השי"ת.

וזה נראה בעניין הנשיאים אשר נאמר בכל יום את הקרבן המסוים שהקריב הנשיא הפרטי, ולכך נכתב בלשון 'ביום השני' ללא ו' החיבור, וכידוע שחז"ל פירשו שלכל נשיא היתה כוונה נפרדת, אבל ודאי שהיה אף ענין של המספור וכמבואר בסוף פרשת נשא שהתורה סיכמה את כל מספר הקרבנות כאחד אשר הוא מורה על המטרה המשותפת אשר בינם, וביותר, שבספר 'צור המור' כתב שם (פסוק פ"ח) שאף דרגת משה רבינו התרומם ע"י מעשה קרבנותיהם והוא כהנ"ל. וחלק יסודי זה צריכים אנו להשריש בליבנו בימי החנוכה, ולכן תקנו לנו חז"ל את קריאת פרשת הנשיאים כאילו כל יום יש בו יו"ט נפרד מכח הרגשת התעלות הפרטית של כל נשיא ונשיא, ובנוסף שזיכה את מעשיו לכלל ישראל.

והענין הזה כבר הרחיב בו החרדים בריש ספרו פרק ז' כמה הוא אחריות בענין קדושת ביהכ"נ שיהיו מתפללים במידת האחדות, ובאם לא, ח"ו יכול ליהפך לבית ע"ז רח"ל.

וכידוע כמה גדולים פי' את האמור על השח בחזרת הש"ץ שגדול עונו מנשוא, משום שהתפילה כקרבן ציבור ואם א' מוציא את עצמו מן הכלל כבר חסר בכל הקרבן ציבור.

ובספר עבודת ישראל לאבות פ"ה בד"ה ולא ניצחה וכו' כתב על המדבר בחזרת הש"ץ דמפסיד לכל הציבור, וכ"כ ביערות דבש דרוש ט', ובח"א דרוש ד' כותב היערות דבש וז"ל: 'סכותה בענן לך מעבור תפילה' (איכה ג, מד) הענן נוצר מהאידים וההבל היוצא מפיהם של המדברים בשעת התפילה ומונע את התפילה מלעלות רח"ל עכ"ל. ואיזה חילול ה' יש בזה רח"ל.

והנה המג"א ריש סי' מ"ו כתב שלפני כל תפילה צריך האדם לקבל ע"ע מ"ע של 'ואהבת לרעך כמוך' ויכוון לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ועי"ז תקובל תפילתו בתוך תפילות כל ישראל. ופי' שם במחצה"ש דאם יש ח"ו פירוד לבבות ה"ז גורם שאין התאחדות בנפשותיהם של ישראל למעלה, וע"י הקבלת המ"ע וכו' מתאחדים גופותיהן למטה, ה"ז גורם התאחדות ודביקות בנפשותיהם למעלה וכו'. ובפמ"ג בא"א סי' נ"ה סק"ב פיר' הטעם שמנודה לא מצטרף למנין משום שאינו בדעה א', וא"כ רח"ל כל הלקוי בענין שנאה ומחלוקת יכול להיות ג"כ מכלל חסרון הזה. ויה"ר שנזכה כולנו לקיום המצווה ד'ואהבת לרעך כמוך' ונתחזק בשמירת קדושת ביהכ"נ אמנן.

בירורי הלכה

עכ"פ מבואר בגמ' שמפני קדושת בית הכנסת יש דברים שצריך להזהר בהם בבנינו ובחורבנו, ואם עשה תנאי, יש דברים שהותרו. וצ"ב כיון שהקדושה של בית הכנסת מחייבת להזהר באותם דברים, איך מועיל תנאי להתיר.

ובפשטות היה נראה לבאר, שענין התנאי הוא לקבוע את הגדרת המקום, שאינו מיוחד רק לבית הכנסת אלא גם לשאר תשמישים. ולכן כשלא עשה תנאי, והמקום מיוחד רק לבית הכנסת, קדושתו חמורה. אבל כשעושה תנאי ומייעד את המקום גם לתפילה וגם לתשמישי חול, זה עצמו גורם שאין המקום בקדושה חמורה כ"כ, וממילא מותר אותם דברים שהותרו לכל חד כדאית ליה. ובזה ניחא שיש דברים שעדיין אסורים, משום שהמקום מיוחד ומיועד גם לקדושה, וזה גורם לאסור קלות ראש, ולשיטת התוס' והרא"ש זה גורם ג"כ לאסור בבנינו כל התשמישים.

בהמשך למה שהבאנו בשבוע שעבר בענין חיזוק ההימנעות מהחזקת פלאפון בביהמ"ד, ברצוננו השבוע להביא דברי חיזוק ממרן פוסק הדור בעל ה"שבט הלוי" זצוק"ל וז"ל: **באתי בדברים אלו לעורר ולהזהיר על המכשלה הנפוצה בכרם בית ישראל לאלו הבאים ללמוד ולהתפלל בבית המדרש ואינם סוגרים את מכשיר הפלאפון, ולא מיבעיא אם הפלאפון מצלצל בקול שהוא זלזול חמור בכבוד שמים, אלא אפילו אלו העושים את הפלאפון על רטט ורגילים להוציאו ולראות מי מתקשר אליו, ולפעמים מרמזים באמצע התפילה נו, הו, יש בדבר איסור חמור מאד שמלבד שע"פ הלכה צריך כל אדם להסיר כל דבר הטורדו מכוונת התפילה, וק"ו את הפלאפון שהוא מניעה גדולה לזה, הרי זה גם בזיון גדול מאד, שמעט הזמן שהאדם מקדיש לעמוד לפני קונו ולבקש על צרכיו ומשאלותיו, אינו יכול להתנתק מהבלי העולם.** והנביא ישעיה מצוח ואומר 'מי ביקש זאת מידכם רמס חצרי', ודוד המלך אומר בתהלים 'מה לך לספר חקי'. **על כן חובה על כל אחד ואחד קודם שנכנס לבית המדרש לסגור לגמרי את מכשיר הפלאפון.** עכ"ד.

עם חלוף ימי החנוכה הבעל"ט ברצוננו להביא דברי חיזוק בעניין שמירת קדושת בית הכנסת מאת הגאון רבי שמשון כאהן שליט"א ראש חבורה בכולל 'נחלת משה' ב"ב וז"ל:

חז"ל הקדושים תיקנו לנו את ימי החנוכה למועד מדרבנן, וגם כלפיו יש לנו את הבקשה 'והשיאנו' את הלקחים הנכונים שיהיו לנו לכל השנה. ונתבונן בנקודה חשובה שנזכה לקחת מהאור הגדול הנשפע בימים אלו, והוא המבואר בב"י סי' תרפ"ג בשם שבלי הלקט בטעם שאומרים בחנוכה הלל שלם בכל הימים בשונה מחג הפסח שאומרים הלל השלם רק ביום הראשון, והוא משום דבחנוכה אנו קוראים בתורה בפר' קרבנות הנשיאים, וודאי שהם אמרו הלל השלם בכל יום כענין דכתיב בעזרא (יעו' בפנים בשבלה"ל), ואינו בדין שרק נקרא את הקריאה ולא נחוש את מה שהם הרגישו עכ"ד.

ונראה בכוונתו דכידוע שכל יהודי יש לו תפקיד למען השלים עצמו, ומלבד זה עבודה כללית הכוללת את כלל ישראל - שהוא לעבוד את השי"ת כולנו כאחד, וכענין מה שפירש הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל או בנו רבי שמחה זצוק"ל, את דברי חז"ל בריש פר' שמות שדימה את כלל ישראל בעניין המספר והשמות ככוכבים שנספרים ונקבע כל אחד בשמו, אשר החלק המספור מורה על המשימה המשותפת בין כולם, שהוא יוצא רק ע"י המספור יחד להגיע למספר שלם. משא"כ ענין ה'שם' מורה על מעלת

בגדר תנאי בבית הכנסת להתיר תשמישי חול

בגמ' מגילה דף כח: א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין, ואע"פ כן אין נוהגין בהן קלות ראש, ומאי ניהו חשבונות. והראשונים הקשו דחזינן שאף בבבל נהגו בהן קדושה. כמו שהביאה הגמ' שם בסמוך דרבינא ורב אדא בר מתנא נכנסו לבהכ"ס מפני הגשמים רק משום דשמעתתא בעי' צילותא, ובלא זה לא היו נכנסים. ותוס' והרא"ש תירצו שאין התנאי מועיל כל זמן שבהכ"ס בנוי, ורק אחרי שחרב, שגם בזה נאמר שלא יפסיל לתוכו חבלים, לזה מהני תנאי, ומ"מ גם בחורבן לא מועיל תנאי לענין חשבונות, וכן לענין זריעה, שזהו קלות ראש ביותר. והרמב"ן תירץ שלא מועיל תנאי אלא להאכיל ולהשקות עניים מדוחק, אבל כניסה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים לא חשיב דוחק כ"כ. וכן כתבו הרשב"א והר"ן.

בהכנס"ס גמור. ובהכרח שהתנאי הוא להתיר השימוש אפי' שהוא נחשב בהכנס"ס, ורק לזמן שהוא בנוי גזרו חז"ל שלא יועיל התנאי, כדי שלא תתבטל מצוות ביהכנס"ס כמו שכתב הבה"ל, אבל לשעת חורבנו שפיר מועיל התנאי.

ועתה נבא בס"ד לברר דברי הבה"ל. הנה מדבריו מבואר הסברא הנ"ל שאף כשמיידך מקום לבית הכנסת, אם הוא מיועד גם לתשמישי חול, לא חשיב בית הכנסת כלל אלא כבית בעלמא ולא מקיימים בו מצוות בנין בית הכנסת. וגזרו חכמים שלא יועיל תנאי, וייחשב בית הכנסת. אכן יש להתבונן באיזה אופן מיידי הבה"ל, שאם מיידי [גם] באופן שמייחד המקום בשוה לב' דברים [לתפילה ולתשמישי חול] יש לתמוה, שלפי סברת הבה"ל נראה שכשמיידך מקום גם לבהכנס"ס וגם לתשמישי חול, מקום זה לא נחשב בית הכנסת כלל. א"כ חידוש גדול הוא לומר שחז"ל גזרו בזה לעשותו בית הכנסת. שהרי לא ייעדו אותו לבית הכנסת, והרי זה כמו שיאמרו על סתם בית, שיגזרו עליו שיהי' בית הכנסת.

ולכן נראה שהבה"ל מיידי שמייחד עיקר המקום לבית הכנסת, אלא שמתנה שיוכל להשתמש בו תשמישי חול. והנה באופן זה קשה להיפוך, היאך כתב הבה"ל שאם מועיל התנאי לא חשיב בית הכנסת אלא כבית בעלמא, וכי משום שהתנה תנאי בעלמא שיוכל להשתמש בו, לכן אינו בית הכנסת. וצריך לומר שאם יועיל התנאי, ולמעשה ישתמש תשמישי חול בבית הכנסת, כיון שהמקום משמש גם לתשמישי חול, על ידי זה ייחשב כבית בעלמא. ובזה ניחא סברת הגזירה, שאפשר שחז"ל גזרו שמי שמייחד בית הכנסת, ורוצה להתנות עליו, שלא יועיל תנאו כדי שתקיים מצוות בית הכנסת.

ולפי המתבאר נמצא שלדרכו של הבה"ל, כל דיני תנאי שנחלקו בהם הראשונים, וכתבו התוס' דלא מהני תנאי בבנינו אלא לחורבנו, זה דוקא כשמיידך מקום דחשיב בית הכנסת. אבל כשמיידך המקום לב' דברים אין זה בית הכנסת, אלא בית בעלמא ולא מצינו שום גזירת חז"ל בזה שלא יועילו מעשיו. [וחכ"א שליט"א העיר בכל זה, דשפיר י"ל שלפי הבה"ל, כיון שחז"ל רצו שיתקיים מצוות בית הכנסת, לכן גזרו שכל מקום התפילה של הציבור, ייחשב בית הכנסת].

[הדברים נכתבו ע"י הרב משה ויסבקר שליט"א]

אמנם כשנתבונן בדברי התוס' מוכח שפירשו ענין התנאי כפשוטו, שאע"פ שהוא בית הכנסת מתנה להתיר השימוש בו. שהרי התוס' כתבו שהתנאי לא מועיל להתיר תשמישי חול בשעת בנינו. וא"כ נמצא שבית הכנסת זה מיוחד ומיועד רק לבית הכנסת, ואיך מותר להפשיל בו חבלים בחורבנו. ובהכרח שהתנאי הוא להתיר השימוש אע"פ שהוא בית הכנסת, ועל זה כתבו התוס', שהתנאי לא מועיל לזמן שהוא בנוי אלא רק בחורבנו.

ולפי זה יש להבחין בב' אופנים בהקדש בית הכנסת. שיש אופן שמקדיש מקום לבית הכנסת וזה עיקר ייעודו, ורק מתנה שיוכל להשתמש בו תשמישי חול באופן עראי [או אפי' קצת בקביעות, ומ"מ השימוש הוא טפל לשימוש של בית הכנסת]. ויש אופן שמייחד המקום לב' דברים. גם לבית הכנסת וגם לתשמישי חול. ומעתה יש לדון דאפשר הא דלא מהני תנאי בבנינו לשיטת התוס' [שכך נפסק בשו"ע סי' קנ"א סעיף י"א וע"ש במ"ב ובה"ל] הוא כשמקדישו לבית הכנסת גמור, ורוצה להתנות שיוכל להשתמש תשמישי חול, בזה לא מהני התנאי. אבל כשמייעדו לב' דברים, אפשר דמעיקרא לא חשיב ולא קדיש בקדושת בית הכנסת, כיון שיחודו וייעודו אינו רק לבית הכנסת. ואז יוכל להשתמש בו תשמישי חול. ועי' בסמוך.

ובמג"א סי' קנ"א ס"ק י"ד הקשה לשיטת התוס' דלא מהני התנאי לשעת בנינו, מאי שנא מהא דאיתא בשו"ע סי' קנ"ד סעיף ח' דמהני תנאי בתשמישי קדושה. ע"ש. ובה"ל סי' קנ"א סעיף י"א (ד"ה לא מהני תנאי) הביא קושיית המג"א [ע"ש שהקשה על תירוצו של המג"א] וכתב לתרץ הקושיא, שאפשר שבית הכנסת שאני, כיון דמצוה שישיראל יהיה להם מקדש מעט בכל מקום שהם (ע"ש ראייתו) לכן גזרו חז"ל דבית הכנסת הקבוע לא יועיל תנאי בישבוש שישתמשו בה תשמישי חול, דא"כ אין שם בית הכנסת עליו כלל, אלא כבית בעלמא. מה שאין כן שם, אפי' אם נאמר שאין על המטפחת שם תשמישי קדושה מאי אכפת לן בזה. עכ"ד.

ומדברי הבה"ל נראה שיש ללמוד לנידון שהזכרנו. וקודם לזה יש לברר שגם מדברי הבה"ל מוכח שענין התנאי הוא שאע"פ שהמקום מוקדש לבית הכנסת מ"מ מותר להשתמש בו ע"י תנאי. שאם נפרש ענין התנאי, דכיון שמייחד המקום גם לתשמישי חול ממילא קדושתו פחותה, נמצא דכיון שהבה"ל מפרש שחז"ל גזרו שלא יועיל התנאי א"כ בהכרח הוי בהכנס"ס גמור, וקשה איך מועיל התנאי לחורבנו, הרי התנאי בטל והו"ל

קוראים כותבים

לא נמצאת תחת החופה. אינני מסוגל לעבור בשתיקה ולהבליג על הזלזול שהיא הפגינה כלפי המעמד הנשגב של החתונה שבו היינו. עד כאן הסיפור. ומכאן המסקנה שאם פעולה זו מצד הכלה נחשבת לזלזול, ק"ו בן בנו של ק"ו שזוהי חוצפה כלפי שמיא שבשעה שאנו משוחחים עם בורא-עולם, פתאום אנחנו מפסיקים את התפילה בכדי לשוחח עם בשר-ודם. נראה לי שראוי לתקן תקנה שבכל בית כנסת יעמידו שומר ולצידו מתקן מגלה מתכות אשר ימנע מהמתפללים להיכנס לביהכ"נ כשהטלפונים בכיסיהם. ויה"ר שמדברים נעבור למעשים ויותר לא נופרע כשאנחנו עומדים ומתפללים לפני ה' יתברך בהיכלו וזה בודאי יקרב את הגאולה השלימה שתבוא בקרוב ממש, אמן. ע"כ דברי העלון. ויה"ר שתמשיכו בחיזוק שאתם עושים ונזכה כולנו להתחזק בשמירת קדושת בית הכנסת אמן.

סיפור השבוע

יצא הבחור בשלום מהמשפט, ולא ישב בכלא אפילו יום אחד. ליבו של הבחור התמלא תודה לקב"ה על הנס הגדול שעשה לו, וחזר בתשובה שלמה.

האברך קרא את הסיפור, ואמר לעצמו 'בשבילי נכתב הסיפור הזה' הוא קיבל על עצמו לא לדבר בתפילה, מהתחלה ועד הסוף. במוצאי שבת הוא חזר הביתה, ומיד כאשר פתח את הדלת, קידמה אותו אשתו בקריאות "מזל טוב! מזל טוב!"

"איזה מזל טוב?" - הוא שאל, והיא סיפרה שבבוקר הילד התחיל שוב לדבר כרגיל!

עשו שניהם את חשבון השעות, והעלו שבדיק כאשר האב החליט לסגור את הפה בתפילה, הבן פתח את הפה והצליח לדבר ככל האדם. (כבוד בית ה')

האב "סגר" פיו - והבן הצליח לפתוח את הפה

לאברך אחד היה ילד רגיל, מוכשר וחברותי. יום אחד, בלי שום סיבה נראית לעין, הילד הפסיק לחלוטין לדבר. הפך לאילם. טיפולים שונים וייעוץ מקצועי לא הועילו מאומה. זמן מה לאחר מכן, הייתה במשפחה שמחה של עליה-לתורה בשבת מחוץ לעיר מגוריהם, אך אימו של הילד התביישה להגיע עם הילד מחמת מצבו, ונשארה עימו בבית.

אביו של הילד נסע לבדו לשמחה, בשבת בבוקר לאחר התפילה הוא עיין בחוברת שהייתה מונחת על אחד משולחנות בית הכנסת. בין השאר, סופר בחוברת על בחור, שר"ל עזב את דרך התורה והמצוות, והסתבך במשפט מאוד קשה והיה צפוי לגזר דין של שנות מאסר ארוכות בבית הסוהר. כל משפחתו של הבחור קיבלה על עצמה שלא לדבר בתפילה. באורח פלא,

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתרומות ולהפצת העלון 052-7101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס 15335792498 y0527176420@gmail.com

נאה דורש

פנינים מתוך הספרים החדשים "דורש טוב" ו"נאה דורש"
על ספר בראשית

יעקב השתכנע שיוסף נשאר בצדקנות

וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם (מז, כז)

הפשט הפשוט, כפי שמביא רש"י במקום הוא, שבאשר ספרו ליעקב: "עוד יוסף חי ופי הוא משל בכל ארץ מצרים", הוא לא האמין להם. כי מבחינתו של יעקב אבינו, אם יוסף לא נשאר בצדקתו, אין זה נחשב שהוא חי. רק כאשר ראה את העגלות ששלח לו, היה בזה רמז לסגיה האחרונה שהם למדו קודם מכירתו של יוסף - סגית 'עגלה ערופה'. או אז הבין כי יוסף נשאר בצדקתו ולכן - 'ותחי רוח יעקב אביהם'.

אבל רצוני לומר כאן וארש נפלא מאד, ששמעתי מיהודי שהגיע מאירופה.

הוא ספר כי עשרות שנים, קודם המלחמה, היה יהודי פולני, שאחד מילדיו סטה מן הדרך והלך ללמוד 'השכלה' באוניברסיטה של ברלין.

בתחלה הוא עוד שמר קצת על היהדות, אבל לאט לאט נעלם הנקו, נעלמו הפאות, הכפה נפלה מהראש ובמקומה צמחה רעמת שער, כמנהג הברלינאים.

עם זאת, הוא עדין רצה לשמר על קשר עם אביו, והחליט כי פעם בשנה, בתקופת החפש, יסע לבקר את אביו. אבל כיצד יגיע לאבא בצורה כזאת? הרי האבא יתעלה על המקום, ולא יכניס אותו הביתה. לכן חדש לפני נסיעתו לאביו, הוא גדל קצת זקן, קצת פאות, חבש כפה על ראשו, וכך הגיע לפולין, אל בית האבא, שם ספר כיצד הוא שומר על האיד'שקייט, מתפלל וקצת לומד, והאבא רוה נחת.

כך חלפה שנה ועוד שנה. הבן התחתן, היו לו ילדים, אבל תמיד הגיע לבדו לבקר את ההורים.

לאחר מספר שנים התעוררו ספקות בלבו של האבא, ובעקבותיהם לו תמיהה מדוע לא מזמין אותו הבן לבקר אצלו בברלין. הוא החליט להגיע לשם בלי לספר לבנו, ואכן יום אחד הוא הגיע לברלין ודפק על הדלת של הבן. כאשר נפתחה הדלת והוא ראה כיצד נראים שם כלם - נפל והתעלה...

זה מה שכתוב כאן בפסוק. כאשר ספרו ליעקב שיוסף חי, ואף במצרים שומר הוא על צדקתו - זה עדין לא שכנע את יעקב אבינו. כי הרי יוסף יכול לספר על עצמו שהוא צדיק, להשאר במצרים כמשנה למלך, לשלח מכתבים הביתה לאביו, ושם לתאר כיצד שומר הוא על האיד'שקייט. רק כאשר ראה שיוסף שלח לו עגלות כדי שירד למצרים, או אז השתכנע שאכן יוסף נשאר בצדקתו. אם הוא מוכן שאביו יבוא אליו הביתה ויהיה לידו, זו הוכחה שאכן הוא מתנהג כראוי...

*

כיצד באמת זוכה יוסף למלכות אמתית כזאת, בתוך כל שמאנת מצרים? איך הוא נשאר בתמנו, גם כאשר הפך למשנה למלך? הנה נקודה קטנה שאמר רבי מרדכי פוגרמסקי זצ"ל, שכל

מלה שלו היתה עולם ומלואו:

נאמר בפסוק, כי אותם ישמעאלים שהורידוהו למצרים, "וגמליהם נשאים נבאת וצרי ולט". אומר רש"י: "למה פרסם הכתוב את משאם? להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרון שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יזק מריח רע".

שואלים כלם, וכי זה מה שענין את יוסף בעת שהורידו אותו למצרים, שבמקום ריח של נפט יש ריח של בשמים? והרי כל אחד יעדיף את הריח הרע של הנפט, על פני הריח הרע של הישמעאלים...

אמר רבי מרדכי: משל למה הדבר דומה? ילד קטן צריך לעבר נתוח קשה. אתם יודעים כיצד זה הולך. לילה קודם לכן באים כל הדודים והדודות, מביאים לו מתנות, מחבקים ומנשקים אותו, סוף כל סוף למחרת הוא עומד לעבר נתוח. בבקר הוא נפרד מהאחים ומהאחיות ונוסע עם הוריו לבית החולים. האבא והאמא מלוים אותו עד לחדר הנתוח, שם יוצא לקראתו רופא חמור סבה ואומר להורים להשאיר בחוץ. הילד פורץ בבכי, גם ההורים, וכך לבדו הוא נכנס לחדר נתוח, בלי דודים ודודות, בלי אחים ואחיות, בלי אבא ואמא. מסביבו רופאים לבושי לבן, מכשירים מוצרים, סכינים מאימות, נורא ואים.

הילד בוכה ואי אפשר להרגיע אותו. משכיבים אותו על שלחן הנתוחים, הילד בלו רועד ובוכה, הרופא מגיע כדי להרדים אותו, והנה הוא רואה את הילד מחייה. הוא שואל את הילד מה פשר החייה, ואז מצביע הילד על חלון עגל קטן הנמצא מעל חדר הנתוחים, ומבצע לחלון נשקפת דמויותה של אמו, מביטה על בנה האהוב. עכשיו הכל קל יותר, אם אמא מסתכלת, אין כבר מה לפחד.

אומר רבי מרדכי: יוסף נשאר לבדו, בלי אחים, בלי אבא, מסביבו 'סכינים', אבל כאשר רואה הוא כי אותם ישמעאלים, שבדרך כלל נושאים דברים שריחם רע, הפעם נושאים בשמים - זה מראה לו

שהקב"ה נמצא שם. אם הקב"ה אתו, אין לו כבר מה לחשש.

זה מה שהחזיק את יוסף כל אותה תקופה. התחושה שהוא לא לבד. 'דמות דיוקנו של אביו' נראית לו. הקב"ה מלווה אותו לכל ארך הדרך, ולכן יכול הוא להשאר בצדקתו.

ספר לי יהודי חשוב שהיה בישיבת מיר בתקופת המלחמה בעת שהיא היתה בשנחאי, ולאחר מכן הוא היה רב באורוגוואי. ראש הישיבה דאז, רבי אליעזר יהודה פינקל, פגש אותו פעם ושאל אותו כיצד יהודי שלמד במיר, יכול לגור במקום כמו אורוגוואי, שהוא רחוק כל כך מיהדות. אמר לו אותו יהודי: "אמר לרב את האמת. אני רואה כל הזמן לנגד עיני את הישיבה. כאן אני רואה את ראש הישיבה וקאן את רבי יחזקאל לוינשטיין המשגיח. אלו התמונות שעוברות לנגד עיני, מעולם לא ראיתי את אורוגוואי". תשובה נפלאה, ורבי אליעזר יהודה נהנה ממנה מאד.

זה היה עולם המשגים של יוסף. הוא לא נפרד לרגע מיעקב, ולא מהלמוד אתו. הוא חי עם הקב"ה כל הזמן, ולא פלא שיכול היה להשאר יוסף הצדיק.

ספר לי יהודי שלמד בילדותו בראדיו, אצל ה"חפץ חיים"

וצ"ל, עם רבי נפתלי שרופ ורבי משה לנדינסקי וצ"ל. הוריו נסעו לארצות הברית והוא נותר לבדו בראדון. הוא היה ילד צעיר והיה קשה לו מאוד להשאר לבדו. ל"חפץ חיים", שהיה כבר זקן מפלג, נודע הדבר, והוא קרא לו אליו ואמר לו: "פסח'קה, נכון שקשה לך להיות לבד?" והבחור הצעיר, בלי להרגיש, מתחיל להזיל דמעות ואומר: "כן, רבי, כן". וה"חפץ חיים" ממשיך: "פסח'קה, פסח'קה, אבא ואמא הלכו, גם האחים והאחיות, ואתה נשארת לבד בישיבה, בודאי זה קשה ואתה עצוב כל כך". והלה משיב: "כן רבי, אבל נפשי חשקה ללמד תורה".

לפתע אחז ה"חפץ חיים" בידו ואמר לו: "פסח'קה, חשב נא לרגע, וכי יהודי נמצא פעם לבד? הרי הקב"ה נמצא אתו כל הזמן. אנכי ארד עמו מצרימה ואנכי אעלה גם עליו, איך יהודי מסגל להרגיש שהוא לבד? הקב"ה צועד עמו ומלווה אותו כל העת, וכאשר יהודי נאמן לקב"ה, הוא רואה כיצד הש"ת נמצא לידו ולעולם אינו מרגיש בודד".

(רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א)

זכיה מכח התפלה

ובני דן חשים (מ, כג)

לכל השבטים היו הרבה ילדים. לדן היה בן אחד, חושים, שהיה חרש אלם. מן הסתם דן התפלל הרבה על בנו בבכיות ובתחנונים: אוי, רבוננו של עולם, מה יהיה אותו, האם יזכה בכלל להתחתן או לא? סוף כל סוף הוא חרש אלם, ומי תרצה להתחתן אותו? וגם אם כן, האם יהיו לו ילדים?

בסופו של דבר, במנין בני ישראל רואים ששבט דן היה השבט הגדול ביותר אחרי שבט יהודה. למה? כי אביו של חושים התפלל עליו!

נמצא, שדוקא העבדה שהיה לו בן יחיד, ועוד חרש אלם - היא זו שגרמה לו לצאת השבט כמעט הגדול ביותר. אם לאביו, דן, היו עוד ילדים, הוא לא היה מתפלל במיוחד, ולא היה זוכה. בגלל שהיה לו בן יחיד חרש ואלם, הוא פתח את לבו וזכה מכח תפלתו שצאצאיו של חושים היו מרבים כחושים של קנים.

(רבי יצחק קולודצקי שליט"א)

כלל ישראל - תכלית הבריאה

ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו (מז, כא)

רש"י מבאר, שהסבה שהתורה כתבה על כך שיוסף הגלה את המצרים ממקום למקום היא: "להודיע שבוcho של יוסף, שנתפנו להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים".

הדבר פלא. פרעה מנה את יוסף למשנה למלך כדי שידאג לתושבי מצרים, ונהנה במקום לדאג להם, הוא מגלה אותם ממקום למקום. וכי יכולים אנו לתאר לעצמנו איזה סבל זה גלות? לעקר אדם ממקום מגוריו?

לפני מספר שנים הזמינו אותי לדבר בישוב "יד בנימין". היה זה כמה חדשים לאחר פגיו "גוש קטיף", וחלק מהתושבים המפגנים התגוררו ב"יד בנימין". ראיתי אנשים שחרב עליהם עולמם. אנשים שעוקרים אותם ממקומם, וזהו צער נורא.

והנה יוסף הצדיק לוקח מיליוני נתינים, ועוקר אותם מקצה מצרים לקצה האחר, וזאת כדי להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יקראו להם גולים.

וכי זה מן הצדק והישר להגלות מיליוני אנשים, רק כדי שלא תהיה לאחיו הרגשה לא נעימה?

ברם צריכים אנו לדעת יסוד גדול. כאשר רואים עץ ענק, מבינים שעקר תכליתו הוא הפרי היוצא ממנו. אף שהפרי אינו אלא חלק קטן מהעץ, אולם הוא תכלית העץ כולו.

הבריאה כלה, עשר תכליתה היא כלל ישראל. הפסוק הראשון בתורה אומר: "בראשית ברא אלקים", וחו"ל דורשים: "בשביל ישראל שנקראו ראשית". כל הבריאה כלה לא נועדה אלא

למען כלל ישראל.

כך, בדרך משל, אדם במשך ימי חייו אוכל אלפי תרנגולות ומאות עגלים, ואם נשאל: וכי זה מצדק 'להרג' תרנגולות כה רבות עבור אדם אחד? התשובה היא שכל תכלית בריאתן היתה למען האדם. התקון שלהן כאן בעולם, הוא לשמש את צרכי האדם. מאחר וישראל הם מרכז הבריאה, הרי אין שאלה מדוע צריכים המצרים לשלם את המחיר, כי כל הבריאה כלה נועדה לשמש את כלל ישראל, ולכן אם הצורך שלהם הוא שהמצרים יגלו, אזי יוסף מבצע זאת.

האמת שאם האדם מתבונן בתכלית הבריאה, הוא רואה זאת בחוש. הרי מכל מיליארדי הכוכבים שגלו כיום ברחבי היקום, כדור הארץ כלפי היקום הוא פחות מגרגר חול כלפי כדור הארץ. אבל כל בר-דעת מבין כי כל תכלית הגלקסיות הללו, היא למען האדם. כל מיליארדי הכוכבים ביקום, נועדו למען כדור הארץ, והוא נועד למען האדם.

בתוך כל מיליארדי בעלי החיים על פני תבל, יש את האדם שהכל נועד לשמש אותו, ובין כל בני האדם תכלית הבריאה זה האדם השלם, אלו כלל ישראל. כל העולם נברא להיות להם לצות. לשרת אותם.

כשם שמיליארדי הכוכבים 'צועקים' מעצמם שהם נבראו לשמש את הברואים בכדור הארץ, וכשם שאלפי העלים באילן 'צועקים' שהם נבראו לשמש את הפרות, וכשם שמיליוני בעלי החיים נועדו לתכלית הבריאה שהוא האדם, כך גם המצרים נשפלים לתכלית האדם שהוא כלל ישראל.

*

מצאנו לכך בתורה עוד דגמאות.

הנה מספרת התורה, שעם הגעת אברהם אבינו לארץ כנען - "ויהי רעב בארץ" (בראשית יב, י). אומר רש"י שם, כי סבת הרעב היתה "לנסותו אם יתרה אחר דבריו של הקב"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועבדו משיאו לצאת ממנה".

קשה לנו לתאר מהי המשמעות של רעב, שהרי היום כאשר יש רעב במקום אחד, לעתים אפשר להביא אכל ממקום אחר. אבל באותם זמנים, בעת שהיה רעב - אנשים היו מתים ואחרים היו מסתובבים מזי-רעב.

מיליוני אנשים סבלו, כדי שיהיה לאברהם אבינו עוד נסיון!

כך הקב"ה מנהיג את הבריאה, ומדוע? כי התורה אומרת (שם ב, ד): "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ודרשו חז"ל (בראשית רבה יב, ט) כי 'בהבראם' זה 'באברהם'. תכלית הבריאה היתה אברהם אבינו, ואם היו לאברהם אבינו רק תשעה נסיונות בלי הנסיונות של הרעב, כלל ישראל לא היה מגיע לשלמות שלו והבריאה לא היתה מגיעה לתקון השלם. תכלית כל הבריאה שיהיה אברהם אבינו - שהוא השרש של כלל ישראל - שיעבר את כל הנסיונות, ושה המחיר של אלפי אנשים סובלים ואלמנות ויתומים, כדי שתכלית הבריאה, אברהם אבינו, יהיה עוד נסיון.

דגמא נוספת מצאנו בחז"ל (סנהדרין יג ע"ב) האומרים כי נבוכדנצר כבש את כל העולם כדי שלא יאמרו שישראל נתנו ביד אמה שפלה. אמנם הגיע להם ענש של גלות בגלל שעבדו עבודה זרה, אבל כדי לשמר על כבודם של כלל ישראל, שלא יאמרו שהם הגלו על ידי אמה שפלה, נתו לנבוכדנצר לכבש את כל העולם.

נבוכדנצר היה מלך אכד, אשר בימי שלטונו איש לא העלה חיוך על פניו. מיליוני אנשים היו צריכים לסבל סבל בל ישער תחת ידו של אותו מלך רשע, והכל כדי שלא יאמרו שכלל ישראל נפלו בידי אמה שפלה. אמנם נגזר עליהם להענש, אבל ההשפלה הזאת להמסר ביד אמה שפלה לא נגזרה עליהם, ולכן העולם כולו סבל למען כלל ישראל, כי הם תכלית הבריאה.

(רבי אליהו דיסקין שליט"א)

אריה שאג

לקט פנינים ושביבי מוסר מתוך ספרי "אריה שאג"
משיחותיו של מגיד המישרים
רבי אריה שכטר זצוק"ל

פרשת ויגש תשפ"ב

אחיה בלכך (ויקרא יט, יז)?

הוא מבקש לדבר עם יוסף באפן אישי.

כמים הפנים לפנים

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני דבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה (יח, מד)

ה"אור החיים" הקדוש מעלה תמיהות רבות על פסוק זה. ראשית מדוע נאמר 'ויגש'? הלא יהודה כבר היה קרוב ליוסף, שכן גם עד כה הוא דבר אתו! כמו כן מדוע נאמרה תבת 'אליו'? הרי לכאורה די היה לומר 'ויגש יהודה ויאמר'!

ממשיך ה"אור החיים" ומקשה: "עוד צריך לדעת אמרו 'בי אדני', לא נודע הרצוי למה". מפני מה נצרך יהודה לרצות את יוסף? ומה גם שאם המלים "בי אדני" נועדו לפנים את יוסף כדי שלא יגיע לכלל כעס, היה על יהודה לסמוך אותן למלות הפיוס ולומר: "בי אדני אל יחר אפך בעבדך".

עוד יש לבאר מדוע אמר יהודה ליוסף "באזני אדני". אמנם רבותינו פרשו שכונתו היתה לומר שיכנסו דבריו באזניו, אף פרוש זה הוא בדרך הדרש ויש להבין את הדברים גם בדרך הפשט.

עוד יש להבין מדוע אמר יהודה: "כי כמוך כפרעה", הרי אדרבה, מאחר שיהודה הודה שיוסף הנו במעלתו של פרעה, עליו לנהוג כלפיו בכבוד ובהכנעה.

מבאר ה"אור החיים" שמנהג המלכים, שהשרים והיועצים יושבים לפניו, הוא נצב מרחוק, מחוץ למעגל האנשים היושבים ראשונה במלכות. וכך נהג יהודה עד כה ודבר כשהשרים יושבים ראשונים, והוא עומד מרחוק. אף לאחר שיוסף אים לאסור את בנימין, פרץ יהודה את מעגל השרים, והתקרב עד אזניו של יוסף, כדי שהשרים לא ישמעו את דבריו.

ומאחר שיהודה עבר על גנוני המלכות, הוא חלה את פני המשנה למלך שיתרצה לדבר עמו. ומשום כך אמר: "ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך", אני רוצה לומר דבר סוד ממש לתוך אזניו, כדי שהשרים לא ישמעו. וזאת משום ש"כמוך כפרעה", כיון שאיתה מלך, ועל פי דיני המלכות מי שמנצח את המלך בדברים בפני הרבים חייב מיתה, על כן מבקש אני לדבר ישירות לאזניו, כדי שאיש לא ישמע את חלופי הדברים בינינו, וכך לא אכנס לסכנת מות.

מלבד זאת רמז יהודה באמרו: "כי כמוך כפרעה", שפיון ש"לב מלך ביד ה'" (משלי כא, א), אין הוא חושש מיוסף עצמו, משום שהוא בטוח שה' יטה את לבו להצלת בנימין. וכל חששו הוא רק מהשרים ומהיועצים העלולים להתערב בהחלטה, ולהשפיע על יוסף שלא לשחרר את בנימין. ולכן

מתרצת הגמרא ומסיקה שמדבר באדם שראה לבדו את זולתו עובר עברה. ומאחר שהוא רק עד אחד, הוא מצוה לשנא את החוטא שנאמר: "יראת ה' שנאת רע" (משלי ח יג).

ונראה לבאר כי אם אדם עבר חלילה עברה בפני שני עדים, בית דין מענישים אותו. ולכן אין סכנה שילמדו ממנו, ויבואו להקל בעברה זו, שהרי כלם רואים כי הוא שלם את המחיר. אבל אם אדם עבר עברה בפני עד אחד, אי אפשר להענישו בבית דין, והוא ממשיך להתהלך בין אחיו היהודים כאלו לא ארע דבר. ולכן עלולים להקל ראש בעברה זו. ולפיכך מתר לשנא אותו כדי שלא ילמדו ממעשהו.

מקשים התוספות: "ואם תאמר דבאלו מצואות אמרינן: 'אוהב לפרק ושווא לטעון, מצוה בשווא כדי לכף את יצרו', והשתא מה כפית יצר שיה' כיון למצוה לשנאתו?" כלומר מאחר שהשנאה אינה באה על רקע אישי, אלא מחמת שהתורה צויתה את האדם לשנא את החוטא, מה שיה' כאן לכף את יצרו?

עונים התוספות: "כיון שהוא שווא, גם חברו שווא אותו דכתיב 'כמים הפנים לפנים' כן לב האדם לאדם', ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושיך כפית יצר". כלומר בהתחלה האדם שווא את זולתו מחמת שעבר עברה, אולם לאחר מכן חברו משיב לו שנאה, וכך מתפתחת ביניהם עוינות שאינה קשורה למצות - "יראת ה' שנאת רע". ולכן מטל על האדם לכף את יצרו ולסיע לשווא.

מזאת אנו למדים כי השנאה שהתרה כלפי עובר עברה, אינה שנאה כלפי האדם עצמו, אלא רק כלפי המעשה הרע. וזאת מתוך מטרה שלא נלמד ממנו ונחקה את מעשיו הרעים.

כמה נפלאים דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ו) שכתב על החוטא השב בתשובה: "אמש היה זה שנאו לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד". וזאת משום שמעולם לא שנאנו את האדם אלא רק את מעשיו הרעים. וברגע שחזר בתשובה והתחרט, הוא אהוב גם על הקב"ה וגם עלינו. ולכן עלינו לכבד בעלי תשובה, ולהעריך את השנוי המהותי שעשו בחייהם.

פיצד מדברים עם יהודי?

לפני כארבעים וחמש שנה התגוררתי בסביבה חלונית. אמנם היו מעט שומרי מצוות שהתגוררו במקום, ואף היתה בסביבה ישיבה, אך מרבית התושבים היו חלונים. מול הישיבה גר יהודי מחלל שבת שאמץ לו מנהג מקומם - הוא היה נוהג

ה"אור החיים" מוסיף ומבאר את הדברים בדרך הדרש, כשהוא שם דגש על תבת 'אליו'. וזו לשונו הטהורה: "ואמרו: 'ויגש אליו' על דרך אמרו: 'כמים הפנים לפנים' כן לב האדם לאדם'. ולזה נתחכם יהודה להטות לב יוסף עליו לרחמים, והקריב דעתו ורצונו אליו לאהבו ולחבבו, כדי שתתקרב דעתו של יוסף אליו לקבל דבריו ופיוסו. והכרח לעשות כן לצד שמן הטבע לא יחבבו בני יעקב עובדי עבודה זרה, כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים' וממזג נפשם לשנא [את המצרים] אשר בשר חמורים בשרם, לזה הצרך לפי שעה להפך המטבע ולהגישו בלבבו ולהשיבו בתוואני דליביה".

יהודה ידע שכאשר אדם אוהב את זולתו, זולתו משיב לו אהבה, כמאמר הכתוב: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט), על כן הוא הכניס בלבו אהבה כלפי המשנה למלך, כדי שעל ידי כן המשנה למלך ישיב לו אהבה. ומאחר שבני יעקב על פי טבעם אינם מחבבים עובדי עבודה זרה, נאלץ יהודה לכופף את טבעו לצורך הצלתו של בנימין.

לשנא את החטא ולא את החוטא

התורה אומרת: "כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו" (שמות כג, ה). ומבארת הגמרא (בבא מציעא לב ע"ב) כי בפריקה ישנן שתי מצוות: "צער בעלי חיים" ו"עזב תעזב עמו". ואילו בטעינה ישנה רק מצוה אחת של "עזב תעזב עמו", שכן בטעינה לא רק שאין מונעים את צער החמור, אלא אדרבה מניחים את המשא על גבו.

ועל כן אם האדם נתקל בשני אנשים שאחד צריך עזרה בפריקה וזולתו צריך עזרה בטעינה, עליו להעדיף את האדם שצריך עזרה בפריקה כדי שיצוה בשתי מצוות. אולם כאשר מוזמנים לפני האדם שני אנשים, שאחד מהם אוהבו ואחד שווא. אוהבו זקוק לעזרה בפריקה, ואלו שווא זקוק לעזרה בטעינה, עליו לעזר לשווא על אף שבכה הוא מקים רק מצוה אחת, וזאת כדי לכף את יצרו.

ומכאן שהתורה מורה לאדם להתנהג באפן ההפוך מנסתיו הטבעית ולהתגבר על מדותיו. ולכן הגם שמטבעו היה רוצה לעזר לאוהבו, ויש לו סבה טובה לחמק מעזרה לשווא, עליו לשבר את מדותיו ולעזר לשווא.

מקשה הגמרא (פסחים ק"ג ע"ב), פיצד יתכן שיהיה ליהודי שווא, הרי נאמר: "לא תשנא את

להדליק את הרדיו בשבת בוללים הגבוה ביותר. הבחורים התקשו להבליג על ההתגרות. הם נהגו למחות בו בצורה חריפה, והיו מהם שאף כנו אותו בכפזי גנאי.

באחד הימים נגשו אלי מספר בחורים, ובקשו שאצטרף למאבק כנגד מחלל השבת. שאלתי אותם: "האם מישוהו מכם נסה לדבר אתו בנעימות? מלבד זאת, האם אתם יודעים שמדבר ביהודי נצול שואה? אינכם יכולים לשער מה הוא עבר בחייו!"

חשתי שלא קימו פראוי את מצוות תוכחה, והודעתי באופן חד משמעי שאיני מוכן להצטרף למאבק.

חלף זמן מה, והנה זכה אותי הקב"ה להקים בית כנסת מול ביתו של נצול השואה. יהודי בעל חסד תרם מרתף, ונתן לי סכום כסף נוסף להשקעה, ובחסידי שמים בית הכנסת קם על תלו. בשבת הראשונה שבה התקיימו התפלות בבית הכנסת צפתה לי הפתעה בלתי נעימה כלל - השכן המתגרה פנה אלי לאחר התפלה, וספר כי בעוד מספר שבועות הוא חוגג בר מצוה לבנו. ומאחר שאין בסביבה אף בית כנסת קרוב, הוא מבקש לערוך את הבר מצוה בבית הכנסת החדש.

הסכמתי מיד: "בזדא, מה השאלה?"

האיש נראה מפתע: "אינך יודע מי אני? אני השכן שכל בחורי הישיבה כועסים עליו ומוחים כנגדו... האם אתה מוכן למרות זאת לערוך את בר המצוה של הבן שלי בבית הכנסת שלך?"

ספרתי לו שאני דוקא הוכחתי אותם על האפן בו התחסו אלי, ואף סרבתי להצטרף למאבק כנגדו. "אינני רואה כל מניעה לערוך את בר המצוה של בנה בבית הכנסת. אך בכל אופן יש לי עצה עבורך. מאחר שאינך יודע כיצד בית הכנסת נראה מבפנים, כדאי שתנצל את השבתות הספורות שנותרו עד בר המצוה כדי לבוא לבית הכנסת. וכך בשבת בר המצוה כבר תפיר את הליכות בית הכנסת."

הרעיון מצא חן בעיני האיש, והוא החל לפקד את בית הכנסת מדי שבת...

לקראת שבת בר המצוה קניתי עוגות ושתייה לכבוד העליה לתורה. בקדוש שנערך לאחר התפלה נשאתי דרשה שרוממה את האיש וכבדה אותו. והנה לא יאמן כי יספר. אותו אדם חלוני, שהיה מדליק את הרדיו בשבתות כדי להכעיס, החל עם הזמן לבוא לבית הכנסת בקביעות בשבתות ובימים החל. ועם הזמן הפך לשומר שבת, וחזר בתשובה שלמה.

איננו יודעים מהו יהודי. איננו יודעים איזה שנוי הוא מסגל לישם בחייו, אם רק יודעים לדבר אליו בכבוד הראוי ובאופן הנוגע בנשמתו ומדליק בה את הזיק הרוחני.

אהבה שחוללה מהפך

מעשה בבני עירה שבקשו למנות עליהם רב חדש, לאחר שרבים הקודם הסתלק לביתו עילמו. המעמד המתאים היה תלמיד חכם גדול, אולם בד בבד היה אדם שעמד על דעתו בתקף ובאפן נחרץ.

באותה עירה התגורר מלשין יהודי, שכלם רעדו מכניו וידעו כי אין להתגרות בו בשום פנים ואופן. אנשי העירה חששו שכאשר אי מי יבוא להתלונן על המלשין, הרב התקיף לא ישתק, ויזמן אותו לדין

תורה, ומכאן קצרה הדרך להמיט עליהם שואה. אך לאחר מחשבה רבה הם מצאו פתרון שהניח את דעתם.

בעצה אחת הם החליטו למנות לרב החדש גבאי מסור, שלא יכנים איש אל בית הרב מבלי לנודא שלא בא במטרה להתלונן על המלשין.

במשך שנתים הכל התנהל כשורה. אנשי העירה הפנימו שאם יש למי מהם תלונות על המלשין, בית הרב סגור בפניו. וכך הם נהנו מכל העולמות. מחד גיסא זכו לחסות בצל כנפיו של הרב הגדול, ומאידך גיסא לא הסתבכו עם המלשין שפגיעתו רעה.

באחד הימים לפנות בוקר הופיע בעירה יהודי כפרי שהציע ביצים למכירה. בדרך מקרה עבר המלשין במקום ושאל למחיר הביצים. כאשר הכפרי השיב כי המחיר הוא עשרים אגורות לביצה, הגיב המלשין בבטחון השמור לאנשים היודעים כי איש לא יעז להמרות את פיהם, שהוא מוכן לשלם רק חמש אגורות בלבד לביצה.

מוכר הביצים, שלא הכיר את האיש שלפניו, הגיב ברגזה: "מה פתאום חמש? האם אני עובד חנם אין כסף? אתה עושה ממני צחוק?"

לשמע הדברים החריפים שהוטחו בו, התרתח המלשין, אחז בחזקה בסלסלת הביצים, הפך אותה על פיה ועשה מכל הביצים חביתה אחת גדולה... הכפרי התבונן כאינו מאמין בשלולית הביצים שהצטברה לרגליו, וכעס אים ונורא מלא אותו. בלי אמו ודברים החל לרוץ לעבר בית הרב.

מאחר שהיתה זו שעת בוקר מקדמת, הגבאי המסור עדין לא עמד על משמרתו בפתח בית הרב. הכפרי נקש על הדלת, נכנס פנימה, פנה אל הרב שישב ולמד, וספר לו את השתלשלות הארועים. הרב מה להזעיק את הגבאי והורה לו ללכת ולזמן את המלשין. בתחילה נרתע הגבאי מהמשימה, אך לא עמדה בפניו כל בררה אחרת, הרי הוא לא יסרב לרב.

בלית בררה הלך הגבאי אל ביתו של המלשין, נקש בדלת, ומסר את הודעת הרב. אך המלשין קבל אותו בבוז ובלעג: "לא מצאת לך אדם אחר שילך לרב מלבדי?"

כשהגבאי שב אל הרב ודוח על תגובת המלשין, הוא קבל הוראה נחרצת ללכת לקרא לו בשנית. אולם בפעם הזו לא הסתפק המלשין במלים, אלא סטר בחזקה על לחיו של הגבאי. כששמע זאת הרב הוא הורה לגבאי ללכת אל המלשין ולקרא לו בשלישית. הפעם פעל המלשין באלימות יתרה והעיר את הגבאי מכל המדרגות. כשראה הרב כי המלשין אינו סר להוראותיו הוא שחרר מהשליחות את הגבאי המכה והחבול.

מדי שבת נהג המלשין להגיע לבית הכנסת ולתבוע שיכבדו אותו בעליה חשובה. המתפללים שחששו ממנו נענו לבקשתו. אולם בשבת שלאחר המאורע, כאשר כבדו את המלשין בעליה לתורה, דפק הרב על הבימה והכריז בפני המתפללים, שאין להעלות את המלשין לתורה, משום שאינו מצית לדברי הרב.

דממה נפלה בבית הכנסת. המלשין קמץ את ידו לאגרוף, קפל את טליתו ויצא מבית הכנסת כשהוא מסנו משפט שהחריד את לב קהל המתפללים:

"אתם עוד תשקעו ממני!"

ביום שני בבוקר נסע הרב בלית שנים מתלמידיו לשמש כסנדק בבריית. הם נסעו על גבי עגלה רעועה שהיתה רתומה לשני סוסים זקנים. לפתע נפלה על התלמידים חרדה גדולה: מרחוק הם הבחינו בעגלתו של המלשין הדוהרת אחריהם בשעטה. מבט קצר בשני הסוסים האבירים הרתומים לעגלה, הבהיר להם כי בעוד דקות הם יהיו שבויים בידי של המלשין. ומי יודע מה יעולל להם כשהם לבדם על אם הדרך הרחק ממקום ישוב...

כעבור דקות ספורות התממשו הפחדים. המלשין עקף את עגלתם וחסם את הדרך. הוא ירד מעגלתו, ולמרבית הפלא נפל לרגלי הרב ופרץ בכבי: "אנא, כבוד הרב, סלח לי, מחל לי, לא ידעתי את גדלותך!"

לאחר דקות ארוכות של בכי ובקשת סליחה מעמק הלב, קם המלשין ממקומו, נפנף בידי באיום לעבר התלמידים ואמר להם: "אלמלא הייתם עם הרב, הייתי מפצח את עצמותיכם! יש לכם מזל גדול שאתם נמצאים במחצתו, רק בזכותו נחלצתם מניד!"

לאחר שהמלשין עזב את המקום, נשמו התלמידים לרוחה ובקשו מרבים שישביר להם את פשר הארוע המזוה.

הרב נענה לבקשתם והבהיר להם את פשר הדברים: "כאשר ראיתי את המלשין יוצא מבית הכנסת בשבת, התחלתי לחקור את ההיסטוריה שלו. וגילתי שבגיל שנתים הוא התניח מאביו ומאמו. הוא לא התקבל אפילו ללמודים בחדר, משום שלא היה אף אחד שישלם עבורו את שכר הלימוד. מילדותו הוא מסתובב ברחובות ומתרועע בחברת ילדי הגויים, מבלי שאיש ירחם עליו ויכניסו לביתו. פלא שלמד ממעשיהם ונעשה חבר שלהם?"

כששמעתי את כל זאת התמלאתי עליו ברחמים גדולים. הרי הוא יתום מסכן. לבי נקרע מרחמים על יהודי שהדרדר עד כדי כך והפך למלשין נתעב. מיד נכנסה בלבי אהבה גדולה כלפיו, ומאחר שפמים הפנים לפניו פן לב האדם לאדם, גם הוא התחיל ממילא לאהב אותי. ומאחר שהתחיל לאהב אותי, הוא הבין כמה חטא כשסרב לבוא אלי, ולפיכך הוא מהר לבוא ולבקש את סליחתי. לעמתי זאת, אתם המשכתם לשנא אותו מפקדם, ולכן הוא אים שישבר את עצמותיכם, והכריז שרק בזכותי הוא אינו נוגע בכם לרעה."

ממעשה זה למדתי, שהדרך לדבר עם יהודים היא באהבה עצומה הנובעת מתוך הלב. כשאהבה אוהב אותם, אתה מבין אותם, ומשום כך הם מבינים אותך. וכך אף אחד אינו מתרים נגדך, ואף אחד אינו כועס עליך.

לכך בקש יהודה להגיע, כאשר הקריב את עצמו אל יוסף ואמר לו: "ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני". אמנם באפן טבעי בני יעקב אינם סובלים את המצרים, בידיהם פמה הם מלכלכים וחוטאים. אך יהודה ידע שכדי להפוך את לב המושל לטובה, חובה עליו לחפש ולמצא בו נקודות של אור. משום כך הוא נגש וקרב את עצמו אל יוסף, כדי שיוכל לאהב אותו, וממילא יוסף ישיב לו אהבה, ימלא את רצונו וישחרר את בנימין.

מענייני החיזוק

גליון 36 שנה ב'

לעילוי נשמת מו"ח הגאון הגדול רבי אברהם ב"ר שמשון ופאל ארלונגר זצוק"ל

ביום כיפור ואחרי שבועות היה חטא העגל מ"מ זה לימוד לכל הדורות דאחרי נפילה יש תקומה כמו שאומרים שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם, וידוע מה דאחז"ל דאלמלא לא נשתברו הלוחות לא היה לישראל אלא רק חמשה חומשי תורה וספר יהושע וכל מה שזכינו לכל התורה שבע"פ ולכל התורה שיש בעולם הוא מחמת שבירת הלוחות שזה היה בעוון חטא העגל, וזה מוסר השכל לכל הנפלים רח"ל וחוזרים בתשובה שיש להם כוחות להעמיד את כל הדור וזה גם החיזוק מנפילתו של יוסף במידת הביטחון דמזה נסבב כל ההצלה של העולם כמו שכתוב ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם ואז ויריצוהו מן הבור ונסבב הצלה לכל העולם ע"י יוסף שהיה משביר לכל הארץ.

ועוד חיזוק גדול רואים מזה כמה שאדם שמסתובב בחושך כמו יוסף בבית האסורים ואינו רואה מול עיניו שום תקוה מדרך הטבע ומתפלל אל ה' ובוטח בה' ולא מסתכל על המחיצות שמפרידות אותו מהקב"ה וברגע אחד מתקיים בו "ברגע קטון עזבתך וברחמים גדולים אקבצך", וזה מה שאומרים בקוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', דאע"פ שלא נענים מיד ממשיכים להתפלל וכשהגיע הזמן של הגאולה הפרטית וכן הגאולה הכללית מתקיים באדם ובעם ישראל 'ויריצוהו מן הבור', ואספר כמה עובדות ששמעתי מכלי ראשון בגודל ההשגחה פרטית שיש גם בדור יתום שלנו: סיפר לי בעל המעשה שהוא בתפקיד ראש כולל שיום אחד חיפש רכב שיחזיר אותו לביתו אחרי יום עמוס של שיעורי תורה וזיכוי הרבים ועמד בערך כשעתיים ולא מצא אפילו מונית עד שהגיע למצב של כלות הנפש ואז התחיל להתפלל את דברי נעים זמירות ישראל דוד המלך הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש וע"י התפילות קיבל שמחה גדולה והתחיל לרקוד מכוח השמחה, ובאותו רגע עצר לידו טרמפ שהגיע בדרך לא דרך למקום שהוא עמד ולא רק שהוא לקח אותו לביתו אלא גם נתן לו נתינה גדולה עבור החזקת הכולל שלו שבדרך כלל צריך לעמול בשביל הסכום הזה כמה שבועות והוא ראה שכל ההמתנה שלו הוא לחזק אותו במידת האמונה והשמחה ואז הגיע ישועות גדולות. וידוע

בעמדנו בפרשיות של יוסף הצדיק ונסיונותיו ידוע קושיית המפרשים ובראשם מרן החזו"א זצוק"ל על דברי המדרש שהביא את דברי דוד המלך בתהילים "ברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב" (תהילים מ') זה יוסף הצדיק, ובהמשך כתוב דיוסף נענש עבור דאמר כי אם זכרתני דזה היפך ממידת הבטחון, ותירצו דכל סיבת העונש של יוסף דאמר כי אם זכרתני זה מחמת גדלותו של יוסף דברוב צדקותו ובטחונו בה' לא היה צריך לבטוח באדם אפי' בדבר קל ומש"ה נענש, וזה דברי המדרש אחרי שהביא בגודל מידת הביטחון של יוסף הצדיק הביא את דברי המדרש דנענש עבור מה דאמר כי אם זכרתני. ונראה להוסיף על דבריהם יותר, דהרי אם יוסף היה משתחרר מיד אחרי שפתר לשר המשקים את החלום ופרעה היה שומע את פתרון חלומו בודאי לא היה משים לב לזה כמו שכתוב על יוסף הנה בעל החלומות הלזה בא כי אז פרעה לא היה זקוק ליוסף ובודאי עסק אז בענינים של מצרים בכל ענייני המלכות ופותר חלומות לא היה זקוק שם, ואחרי שנתיים מאז שחרורו כבר היה פרעה שוכח את דברי שר המשקים, וע"י מידת ביטחונו בה' של יוסף כל ימיו וצדקותו סיבב הקב"ה ע"י שביום שנגמר עונשו על נפילתו ממידת הביטחון שזה היה משוש חייו כמו שאמר מרן החזו"א שיוסף היה בעל ביטחון גדול נסבב ע"י שבדיוק בשעה שפרעה עזב את כל ענייני המלכות והיה טרוד בחלומותיו נזכר שר המשקים בפתרון חלומו ואז פרעה ביקש שיריצוהו מן הבור והגיע להיות איש המשביר לכל עם הארץ. וכן מבואר במדרש (סוף אות ג') ד"א ויהי מקץ ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש אלו שני שנים שנתוספו לו ומה ניתוסף לו שני שנים כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י החלום שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים. ומזה רואים דברים נפלאים שמצד אחד יוסף מקבל עונש עבור פגם במידת הביטחון ולבסוף מתברר דהעונש הנ"ל גרם לו ליוסף להיות המשביר לכל הארץ דבאותו זמן שנגמר עונשו אז 'ופרעה חולם חלום'.

וכבר ביארנו בעלון של שבועות בגודל כוחן של בעלי תשובה דהרי שבועות זה יום מתן התורה ואף דנשתברו הלוחות ועיקר קבלת התורה הוא

דברי מרן הח"ח צוק"ל שהקשה שאומרים בברכת המזון ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידך המלאה וכו', והקשה הח"ח צוק"ל הרי כל מה שיש לאדם בעוה"ז זה בא או ע"י הלואה או ע"י מתנת בשר ודם ומה אנו מתפללים ונא אל תצריכנו וכו', ותירץ שיש שני סוגי מתנות ושני סוגי הלואות, סוג אחד שאדם יש לו חברים עשירים או בני עשירים שמשקיע בהם הרבה שנים ובטוח שכשהוא יצטרך ממון כגון בשמחת נשואין וכו' אז הוא יפנה אל ידידיו ויעזרו לו, ויש אופן אחר שבדיוק כשאדם צריך ממון מזמן לו הקב"ה את אותו עשיר ואותו עשיר נותן לו את מה שהוא נצרך, ובודאי שהמקרה הראשון הוא מה שמתפללים ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם וכו' אבל במקרה השני שפוגשים אדם ברחוב זה בודאי מקרה שכולו מידי הקב"ה וזה כמעט כל הס"ד שרואים בדורנו. ויש כ"כ הרבה עובדות בזה שכל הדפים שבעולם יכלו מרוב ההשגחות הנ"ל. וידוע הסיפור שהיה בימי הח"ח (הובא בספר לב אליהו להגאון ר' אליהו לופיאן צוק"ל) בגאון ר' אליעזר שולביץ ששלח לבקש ממרן הח"ח שיביא לו משגיח ליש"ק ואחרי שהח"ח המליץ על אחד שהוא יהיה המשגיח חזר בו מרן הח"ח ובחזה"מ שלח מכתב להגר"א שולביץ צוק"ל שלא יקח אותו למשגיח ונימק שאותו משגיח התלונן בפניו שהוא לא יודע מאיפה יתפרנס ואדם שבוכה על פרנסה אינו ראוי להיות משגיח בשיבה, וכמה הסיפור הזה מבהיל על הרעיון שמרן הח"ח שהיה זהיר כל ימיו על דיבור בגנות חבירו וכ"ש בחזה"מ שאסור לכתוב התיר לעצמו לשלוח מכתב חריף להגר"א שולביץ שיבטל את המינוי, ומי יודע אם אותו משגיח לא נפגע מזה שפיטרו אותו, וכמה חיזוק יש בזה.

ועוד שמעתי עובדה מבעל המעשה במשפ' שרצתה להגיע לכותל המערבי בשמחת תורה בשנת תשפ"א שהיה סגר מוחלט בכל הארץ (וכל נסיעה ביותר מאלף מטר מהבית היה בסיכון לקנס כספי גבוה כידוע), וכל המשפחה אמרו כל הדרך אין עוד מלבדו והיו כל התפילות בכותל המערבי וכמה ניסים ראו שם שכל כוחות הביטחון נתעלמו מהם, והיה אז בכותל המערבי בקושי

מאה איש. ועוד עובדות יש על גודל הישועות שרואים אנשים שבוטחים בהקב"ה ועוסקים בתורה, כמו שכתוב ברמב"ם (בסוף הל' שמיטה ויובלות) שכל אחד מישראל שנדבה לבו אותו לעסוק בתורה פטור מללכת לצבא שנאמר ברח"ה חילו וכמו שהחייילים בצבא אינם דואגים ממזונם הגשמי וכל מה דצריכים בתפקודם זה רק להתעסק בענייני מלחמה וכו', כמו כן כל יהודי שעוסק בתורה ושם מבטחו בהקב"ה, הקב"ה דואג לו כמו שאומר ברח"ה חילו ופועל ידיו תרצה, וזה צריך לקחת מחג החנוכה שרואים שכל ההצלה זה רבים ביד מעטים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, שאף שיש כל כך הרבה נסיונות אשריהם ישראל שעוסקים בתורה ובוטחים בה' ומצטרפים לחיל ה' וזוכים לברכת "ברך ה' חילו". וסיפר לי ש"ב הגאון ר' אליהו קלרמן שליט"א משגיח דפונביץ' על אחד מידידיו שעבר נסיונות קשים ולא ראה מדרך הטבע תקוה ולאחר זמן אחרי שהתחיל ללמוד חובות הלבבות שער הביטחון נשתנו כל חייו לטובה, ומזה רואים את דברי דוד המלך בתהילים שאמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא שם לבבו אל רהבים ושטי כזב, וה' יעזרנו להרבה ס"ד ולהמשך הזמן מוצלח אכ"ר. ובעמדנו בסוף החנוכה ביום 'זאת חנוכה' שהוא סיום של חג שחוגגים בכוח הנס של מספר שמונה שהוא מעל הטבע בא אלי אברך ממרכז הארץ וסיפר לי עובדא שהוא נשוי למעלה מעשר שנים ומצד הרפואה לא היה לו סיכוי לפרי בטן, ואחר שנתייאש מדרכי הרפואה והטבע בני משפחתו עשו לילה של חיזוק וכל אחד קיבל קבלות טובות וביום שלישי השבוע פרשת ויגש מתקיים מצוות פידיון הבן. ועוד עובדא סיפרו לי על אשה צדקנית מירושלים שנתגרשה מבעלה מחמת שלא היה לה ילדים והסכימה להתחתן עם אחד שנתאלמן פעמיים והשאיר בית עם יתומים ונולדו להם ביחד שמונה ילדים כמנין שמונת ימי חנוכה, ומזה רואים את גודל דברי הרמב"ן בפרשת בוא שאין לאיש ישראל חלק בתורת ה' אלא א"כ מאמין שאין טבע בעולם וכל מי שאינו מאמין הרי הוא כופר בתורת ה'. וה' יעזור שנזכה לקחת את ההשפעות הגדולות של חנוכה ונזכה לניסים מעל הטבע ובגאולה הקרובה.

לזכות ידידי הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הוא בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

לזכות ידידינו הרב משה והרב רפאל חסן להצלחה בכל העניינים ולע"נ אביהם הרב יהושע בן מרים ז"ל

גליון זה נתנדב לזכות:

ש.ב.ש.ה. לזוה"ג בקרוב

פרשת ויגש תשפ"ב גליון ע"ח שנה ג'

מליצי יושר

זרע שמשון

רבי שמשון חיים
ב"ר נחמן מיכאל נחמני זצ"ל
הבטיח למי שילמוד בספריו:

תשלומי חן וחסד ושלמא
רבה מן שמאי ועיניכם
תראנה בניו ובני בנים
כשתילי יותים סביב
לשולחנכם, חכמים
וגבונים ובתים מלאים כל
טוב, גם עושר גם כבוד לא
יסופו מזרעכם וכו', בני חיי
ומזוני טבי.

מלא העומר

רבי אריה לייב ב"ר משה
צינץ זצ"ל ביקש קודם
פטירתו שיתנו לו דף ורשם
בשארית כוחותיו:

מי שישתדל בהדפסת ספרי
אהיה לו למליץ, וכ"כ הגה"ק
רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל:
הבטיח הנאון שיעשה טובה
לכל המשתדלים והמסייעים
בהוצאת חיבוריו לאור,
וכן היה באמת שעשה
טובה לכולם.
(הקדמה למלא העומר)

אבני נזר

רבי אברהם ב"ר זאב
נחום בורגשטיין זצ"ל
הבטיח קודם פטירתו:
אם ילמדו בספרים שלי,
אהיה למגן ולעזר גם אחר
פטירתי ממש כמו בחיים.
(ארץ צבי להגה"ק מקו"ג גלוב
עה"ת עמוד רמ"ב)
וכן כתב האבני נזר בעצמו
(אבה"ע סימן קכ"ב) זצ"ל:
אם היה מעיק בדבריי מעט
עיון היה מרזיח לו טובה
הרבה.

בן לאשרי

רבי יצחק ב"ר אשר
אנשיל הוברמן הרב
מרעננה זצ"ל כתב בספרו:
הנני מוסר מודעה שהחלטתי
להתפלל בלי נדר בכל יום
על כל אלה שיעיינו בספרי,
ויגידו בשמי דברי תורה
לאחרים שיושעו מכל צרה
שצריכים ישועה בעולם הזה
ובעולם הבא. וכל הלומד
בספרי יזכה ליראת שמים,
והצלחה בכל טוב, בזה ובבא
וסגולה גדולה בבית לכל
הדברים.

חזון יחזקאל

רבי יחזקאל ב"ר מרדכי
זלמן אברמסקי זצ"ל:

הג"ר שלום אייזן זצ"ל בעת
הספרו בשעת הלוייה הכריז:
נצטונו מאת רבינו זצ"ל
לפרסם, שהבטיח שימליץ
טוב לכל מי שילמוד בספריו,
וכן ימליץ טוב לכל מי
שיפיץ את חידושי תורתו.
(רבבות אפרים או"ה ח"ב עמוד
רמ"ח, מלך ביפו פרק מ"ב).

די שטערקסטע

סגולה

פאר אלע פראבלעמען!

פארוואס האב איך פראבלעמען אין שטוב? פארוואס גייט מיך אזוי שווער מיט פרנסה?
פארוואס האב איך צער גידול בנים? פארוואס קען די דאקטער מיך נישט העלפען?
פארוואס האב איך נישט קיין מזל?

תירוץ

ווייל די מקטריגים לאזען נישט אז מיינע תפילות זאלען נתקבל ווערען
וואס איז די עצה? זיך איינקויפען מליצי יושר!

זייט מקיים די צוואה פון די זרע שמשון, די פלאצקע גאון, די אבני נזר, רעננה רב,

און ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל, וואס האבען מבטיח געווען צו זיין מליצי יושר

פאר ווער עס וועט פארשפרייטען אדער לערנען זייערע ספרים.

זרע שמשון

וידברו אליו את כל דברי יוסף וגו' וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו. ואמרו חז"ל דסימן מסר להם דהיה עוסק
כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה. ויש לבאר מדוע אכן אירע הדבר שבזמן שיוסף נפרד מאביו יעסקו בפרשת עגלה ערופה.
ו"ל לפי מה שאמרו (סוטה לח:): דעגלה ערופה באה בשביל צרי העין, ונראה לכך סיבב הקב"ה שיוסף יפרד מאביו דוקא כשהיה
עוסק בפרשה זו, הואיל וירידת יוסף למצרים היתה תחילת גלות מצרים, ורצה הקב"ה שיהיה פרשה זו שבאה מחמת צרות עין
תמיד לזכרון לפניו, ובכך ישמרו עצמם ישראל שלא ליהנות מלחם המצרים שהוא רע עין, וכדאיתא בזוהר (שמות ג.), דאם
בני ישראל בזמן שהיו במצרים לא היו אוכלים מהלחם של מצרים, לא היו נשארים שם, ולא היו יכולים המצרים לצער אותם.
ולכן יוסף כשרצה שיעקב ירד למצרים, וחשש שמא יעקב לא ירצה לירד מפני יראת הגלות שעתיד לבוא עליהם, שלח לו סימן
זה של העגלות עגלה ערופה, בכדי לרמוז לו שהגלות אינה דבר הכרחי שנגזר מן השמים, אלא זה בא רק מחמת רע עין, ובני
ישראל יכולים להיזהר שלא לאכול מלחם המצרים, וממילא לא יבואו להיות בכלל צרי עין וינצלו מצער הגלות. ולכן אמר יוסף
ליעקב "וכללתי אותך שם", להודיעו שלא יצטרך לאכול מלחם המצרים ויאכל רק משל יוסף, וממילא אל לו לחשוש מהירידה
למצרים.

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו. קשה דמדוע חזר ושאל אותם אם עוד
אביהם חי, הרי כבר שאל אותם על כך כשבאו אליו פעם שנית למצרים, ושאל אותם "השלום אביכם הזקן". ועוד יש לדקדק
במה שנראה שדוקא מפני שאלה זו ששאל אותם, לכן לא יכלו לענות אותו ונבהלו מפניו, ואילו היה שואל אותם דבר אחר לא
היו נבהלים, ואינו מובן מה טמון בשאלה זו.

ויש לומר דיוסף עצמו תמה האין יכול להיות שיעקב אביו לא היה יודע היכן נמצא ברוח הקודש, ולא ידע יוסף שאחיו בשעה
שמכרו אותו החרימו שלא יגלה אחד מהם ליעקב את דבר המכירה ושתפו את הקב"ה בחרם זה, וממילא לא יכול הקב"ה לגלות
לו. ולכן מיד כשיוסף התגלה לאחיו, שאל אותם "העוד אבי חי", כשכוונתו לשאול האם יש לו עוד רוח הקודש שנקרא ע"י כך
"חי", וכמו שאמרו חז"ל עה"פ "ותחי רוח יעקב אביהם", שחזר ליעקב רוח הקודש, כי אם יש לו רוח הקודש, הוא יוכל מיד
לדעת שאכן אני יוסף. ואמר דבריו כמסתפק, מפני שמצד אחד יודע היה שתמיד היה ליעקב רוח הקודש, ומצד שני כשרצה

שמעתי מכבוד הרה"ג מה"ר **מרדכי רוקח זצוק"ל מבילגורייא** יצ"ו דבר פלא מאביו הרה"ק מו"ה **ישכר דוב זצוק"ל מבעלזא**. היות שדרך הרה"ק היה שלא אמר לשום אחד מהשוואלים עצת קדשו בעניני שידוכים שום דעה, אך פעם אחת בא לפניו חסיד אחד מפרעמיסלא ונתן פתקא כתוב בה שהציעו לפניו שידוך עבור בתו עם איש אחד מפרעמיסלא שהוא היה ג"כ מאנשי שלומו של הרה"ק, והנם אוהבים זה את זה, וגם הבחור המדובר הוא מושלם בכמה מעלות וכן תורה, אכן שמע שזה זמן מה שלקח לביתו קופסא של הקרן קיימת לישראל הציונית, אבל כתב להלאה שגם בתו איננה מכל כבודה בת מלך פנימה, ובבחור שהוא רק למדן בלא ידיעות חכמות החיצוניות לא תתרצה. ככה רצה להחליש את הרושם שיעשה על הרה"ק דבר הקופסא. אבל לפלא כאשר הרה"ק קרא את הפתקא ובא למקום שאלת הקופסא, תיכף הפסיק מלקרות, והשיב לו: א"כ מה תשאל, הלא עבר בזה על דעת חכמי וצדיקי דורנו, ואיך תעשה שידוך כזה.

החסיד השואל קיבל ברכת הפרידה, ובבואו לביתו בא אצלו אוהבו אבי הבחור הנ"ל לשמוע חוות דעת הרה"ק בדבר השידוך, אבל לדאבונו נתוודע שהרה"ק איננו מסכים להשידוך, ובידעו מנהג הרה"ק שלא לומר דעה בשידוכים, הבין שדברים בגו, ואולי הגיע איזה מלשינות לאזני הרה"ק על בנו, כאשר באמת היה הרבה לדבר עליו (כאשר אכתוב להלן). לכן נסע תיכף על שבת המוקדם לבעלזא אולי יצליח בידו להחליש הקפידא של הרה"ק על בנו. ובבואו לבעלזא, שאל מהרה"ג מה"ר מרדכי רוקח זצ"ל למה שינה הרה"ק אביו אצלו ממנהגו התמידי ומנע את ידידו מהשתדך עמו, ואם הרע בעיניו אשר לקח קופסת הקרן קיימת לישראל לביתו, היה די להיות שב ואל תעשה, והיה יכול להשיב כאשר משיב לכל אחד ואחד שאינו מתערב בעניני שידוכים, והלא בזמן הזה בחור שהולך בדרך היהדות ולומד ג"כ, אם נפסלנו עבור חטא קל כזה, א"כ לא שבקת חיי לכל בריה. ולכן הפציר בו שילך ג"כ אתו פנימה לאביו הרה"ק ולשאל אותו על זה.

ומפני גודל הצרותיו, לא היה יכול להשיב פניו ריקם, והלך אתו, והנ"ל נתן פתקא שמציעים לפניו שידוך עם ידידו הנ"ל מפרעמיסלא שהוא ג"כ מאנשי שלומו של הרה"ק. והשיבו הרה"ק: "מהיכיתית". אז שאלו הנ"ל הלא הרה"ק אמר לידידו הנ"ל שלא ישתדך עמו, והתחיל להתנצל וללמד זכות על בנו שלא הורע מאומה ע"י לקיחתו הקופסא, והלואי יהיו בחורי הקלויז כמוהו. אמנם הרה"ק השיב לו: ומה אעשה, עבורך אני אומר שהשידוך טוב, אבל חבירך כששאל אותי הלא הוכרתי ג"כ לומר לו האמת שעבורו השידוך איננו ישר.

ומהר"מ רוקח זצ"ל עמד שם ושמע ג"כ כל זאת, החסיד קיבל ברכת הפרידה ונסע לביתו, ואמר לחבירו הנ"ל שהרה"ק חזר בו והסכים ג"כ להשידוך, ושכנו מהר"מ זצ"ל היה ג"כ אז אצל אביו הרה"ק ושמע שהסכים להשידוך. חבירו כתב אל מהר"מ זצ"ל להוודע אמיתת הדבר, ובהגיע אליו מכתב החסיד הנ"ל, לא ידע לשית עצה, כי לכתוב בפירוש שאביו הרה"ק איננו מסכים להשידוך עבור דבר קל כזה, הוקשה לו, ובפרט שאין מנהגו להתערב בעניני שידוכים, על כן נכנס לאביו הרה"ק והציע לפניו את מבוכתו.

והשיבו אביו הרה"ק מבעלזא, שיוודע בשבת אצל החסידים שבאו מפרעמיסלא מהות הבחור. בערב שבת ביקש בין החסידים אם יש אחד מפרעמיסלא, ולא היה, אמנם לעת ערב בא איש אחד לביתו וביקשו היות שבא עם מסע האחרון, ושוב אינו משיג אכסניא, על כן יבקש אותו שיארח אצלו, ושאלו מהיכן הוא, והשיבו מפרעמיסלא, ואמר לו: טוב מאד, תוכל לאכול אצלי בשבת כי אני צריך להיוודע איזה ענין מפרעמיסלא, ושאלו על הבחור בן החסיד הנ"ל מה מהותו והתנהגותו, השיבו תיכף: מאותו פושע ישראל ידבר כבוד תורתו הרמה, הלא זה שתי שבועות שרצו לגרשו מהקלויז בבזיון גדול על אשר חילל שבת רח"ל, ולולי כבוד אביו היו מפרסמין אותו בכל העיר.

מהר"מ זצ"ל מבילגורייא נתפלא מאד איך אביו הרה"ק כיוון ברוח קדשו שבשבת יוודע מה לענות על המכתב, ושאלו אם הוא בעצמו הוא עד ראייה, כי אולי השונאים שלו הוציאו קול זה, והשיבו שישנו בכאן עוד איש אחד מפרעמיסלא שראה הדבר בעצמו, ושלח אחר אותו החסיד ושאלו איך נהיה הדבר, ואמר לו שזה שתי שבועות שהוצרך לילך בשבת אל מחוץ לעיר לצורך דבר נחוץ, ומצא אותו בתוך אחוזת מריעים שעישנו ציגארעטען והוא בתוכם ועישן ג"כ, וכיון שראה אותו נטמן מפניו, ולהיות שהיה עד הנה מיושבי ולומדי הקלויז, הוכרח לפרסם הדבר כדי שלא יפלו ח"ו בחורים אחרים ברשתו.

ונכנס מהר"מ זצ"ל פנימה וסיפר זה לאביו הרה"ק, והשיבו אביו: תדע שידעתי בודאי שבילתי אפשר ליושב על התורה ועבודה לקחת קופסת החפשיים אשר חכמי וצדיקי דורינו אסרום, וכיון שלקח קופסא שלהם ידעתי נכונה שכבר היה מלא אפיקורסות מקודם. וביקש מהר"מ זצ"ל להחסידי שהעיד זאת לפניו שיוודע כל זאת להאיש אבי הכלה, וממילא יבין תשובת מכתבו, השי"ת יציל אותנו מהתחבר לרשעים, ויקויים בנו כל הבטחות וברכות הצדיקים אמן כן יהי רצון. (בן לאשרי ח"ג).

שכל אותם שנים שהיה במצרים לא ידע יעקב היכן הוא נמצא, הרי זה סימן שכבר אין לו רוח הקודש, ולכן שאל את אחיו האם יש לו רוח הקודש או לא. ואמר והאם הכתוב "ולא יכלו אחיו לענות אותו", דלא יכלו להשיב לו דהטעם דיעקב אינו יודע הוא מפני החרם שהחרימו ושתפו את הקב"ה בחרם, ולכן לא ידע יעקב על אף הרוח הקודש שתמיד היה לו.

לע"נ אדמו"ר י"ע יעקב ישראל קארף ב"ר מרדכי בן ציון מוועווהיל טשעלס, נלב"ע ט' תשרי

ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו. קשה והיאך עמדו אחיו עמו, [והרי צוה "הוציאו כל איש מעלי"]. ואפשר שרצונו לומר "הוציאו כל איש מעלי", היינו שסמוכין אלי [והיינו "מעלי"], והם אנשי ביתו, משא"כ אחיו שעמדו מרחוק, מחמת שהיה להם מורא מכבודו. ובני מו"ה אהרן שיח' אמר, כי יוסף דיבר זאת בלשון מצרי, לכן האחים לא הבינו מה שאמר יוסף, לכן נשארו, ולכן "לא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו".

לכולם נתן לאיש חליפות שמלות, ולבנימין נתן שלוש מאות כסף וחמש חליפות שמלות. ודרשו חז"ל (מגילה טז): אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו (פירוש להטיל קנאה בין האחים). אמר ר' בנימין בר יפת דרמו לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר "ומרדכי יצא מלפני המלך" וגו', ע"כ. ודיקו המפרשים דהרי מכל מקום יש קנאה. ונראה כי בלאו מה הכי קשה, [דאע"ג דחז"ל תירצו מה שנתן לבנימין חמש חליפות שמלות, אבל] איך תירצו חז"ל הקנאה בכסף שנתן לבנימין [שלוש מאות כסף], ולהם לא נתן, והיא קושיית המהרש"א שם.

לכן נראה, דהכסף יש לומר כי כבר נתן להשבטים כסף שברם אשר הביאו זה פעמים, ולבנימין לא נתן רק פעם אחת [בפעם השניה שהלכו מאתו שאז היה עמהם גם בנימין], א"כ בשני בצורת כאלה יש לומר שעלה הכסף [שהניח לשבטים] כמו השלש מאות כסף בצירוף הארבעה בגדים הנוספים. אלא דהא גופא קשה, דהוה ליה להרבות לבנימין כסף, ואילו חליפות שמלות יהיה כמו שאר אחיו. לזה תירץ הגמ', דבשביל

הרמז הנ"ל נתן לו חמש חליפות שמלות.

לע"נ הרה"ק ר' מיכאל אליעזר ב"ר אברהם משה פארשלענער זצ"ל

לצאת ברכה ע"י שומע כעונה בלי עניית אמן. בברכות (דף נד:) איתא: רב יהודה חלה ונתרפא מחליו, ונתחייב לברך ברכת הגומל, ובאו חכמים לבקרו וכשראוהו ברכו ואמרו "ברוך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא" (פי', ברוך הקב"ה שנתן לנו ולא נתן לעפר - למיתה, והוא לשון שבח והודאה דומיא דברכת הגומל), אמר להם רב יהודה פסרתם אותי מלבדך הגומל. והקשתה הגמ', והרי רב יהודה לא אמר את הברכה בעצמו ואיך יצא, ותיצרה שענה אמן. ומבואר לכאורה שדוקא משום שענה אמן יצא, וקשה דהרי בברכות (דף מה:) אמרו "שמע ולא ענה יצא".

ותירץ הטור (סימן ר"ט) בשם הרא"ש וז"ל: אע"ג דשומע יוצא בשמיעה בלא עניית אמן, היינו דוקא כשהמברך חייב ג"כ בברכה - אז יוצא השומע בלא עניית אמן, אבל הכא כיון שהם לא היו חייבין בברכה זו, לכן הוצרך הוא לענות אמן, עכ"ל.

וכתב האבנ"ז (אור"ח סימן מ' אות א') וז"ל: לכאורה יש לומר טעם אחר [מדוע כשאמרו חכמים בריך רחמנא, יצא רב יהודה רק משום שענה אמן], דשומע הוא כעונה, ואילו אמר רב יהודה לשונה ממש [מה שאמרו חכמים שבאו לבקרו], לא היה ברכה כלל בדידיה, שהרי הם אמרו לנוכח "ברוך רחמנא דיהבך ניהלן", ולא שייך כלל [נוסח ברכה זה] אצלו. אך בענה אמן יצא, שהרי הא דכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה

לכבוד העורך גליון הנפלא עד מאוד "מליצי יושר"

חסיד נלהב אני מהרעיון של הגליון, כי ע"י הפצת ולימוד הגליון, אפשר גם בדורינו להתברך מהני שרפי מעלה ולזכות להבטחתם שהבטיחו לעזור ולהמליץ יושר.

והנה צירפתי פה הקרעדיט קארד שלי ואני קונה בכסף מלא הזכות של הדפסת מדור אבני נזר ומדור בן לאשרי לשני חדשים.

ואסביר טעמי ונימוקי שבחרתי לקנות דוקא שני ספרים אלו, כי בעל האבני נזר ז"ע היה אומר שבכח התורה אפשר לפעול ישועות נשגבות, וכשהיה בא לפניו יהודי עם פתקא קשה, היה מעניק לו זכות לימוד התורה שלו, או זכות חידוש שחידש באותה שעה.

וא"כ הקונה בכסף מלא דברי תורתו שנלמד בכל שבוע ע"י אלפי ישראל בכל אתר ואתר, אין שיעור לזכותו.

וגם הבן לאשרי היה דרכו בכך, כמו שמואב בהקדמת בן לאשרי וז"ל רבינו כותב כמה פעמים בספרו: אם החידוש אמת הריני גוזר שתהיה רפואה שלימה לפלוני בן פלוני, וכן ביטויים שונים מעין זה. בפירושו לתהלים הוא מתבטא כי הוא יודע שמשמים בחרו בו והועידוהו להיות סגורן של ישראל בבחינת מלאך מיכאל המעתיר ומבקש עבור ישועת ישראל, ורבינו תלה את נס הצלתו הפלאית מגיא ההריגה בזכות זה שנבחר להיות המליץ והמבקש טוב לישראל, עכ"ל.

שלום רב, ועוד פעם תודה
מ.צ. ארנברג-קרית בעש"ט

ועיקר הדבר שבדבריו שמינוי המלך אינו מינוי של קדושה. לא ידעתי, שהרי נמשח בשמן משחת קודש, ובמשיחת דוד כתיב (שמואל א' טז:ג): "וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה". ופי' הרד"ק רוח"ק ורוח גבורה. ובשלמה כתיב (דברי הימים א' כט:כג): "וישב שלמה על כסא ה'", הלזה יאמר שאינו מינוי קדושה.¹

ועוד, מאי טעמא קרי למשוח מלחמה מינוי קדושה, אי משום שקורא הפסוקים הכתובים בפרשת מלחמה, הרי גם המלך קורא במוצאי שנת השמיטה מתחילת אלה הדברים עד סוף שמע ישראל וכו'. מיהו הא יש ליישב דמשוח מלחמה עיקר משיחתו לכך, [ולכן זה מינוי קדושה].²

ויפול על צואריו ויבן על צואריו עוד. וכתב רש"י אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא ק"ש. וצ"ב מדוע קרא ק"ש בעת הזאת, דאם היה זמן ק"ש היה יוסף ג"כ צריך לקרות ק"ש.

אך י"ל, דהנה מבואר בדברי חז"ל (ב"ר פט"ג ה') שיוסף הוא שטנו של עשו, ועשו היה מתנגד לאחדות השי"ת, באמרו שגם הוא יש לו מציאות, וזו היא יציאה מאחדות השי"ת, כי אחדות השי"ת פירושו הוא אשר כל הנבראים הם אפס ואין בלתי שום מציאות נגדו ית', לכן עתה כאשר ראה יעקב שטנו של עשו, קרא ק"ש שהיא אחדות השי"ת, והבן. (נאות הדשא).

לע"נ הרה"ק ר' חיים מיכאל דוב ב"ר יוסף ווייסמאנדל זצ"ל ר' כסלו

ישב נא עבדך תחת הנער. ופירש"י: לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשימוש. והקשה השפתי חכמים וז"ל: קשה ממנו מהו "גבורה", אם הוא גבור למלחמה, הרי כתב אח"כ "למלחמה", ואם הוא לשימוש, הרי ג"כ כתב "לשימוש", ולמה ליה למיכתב "גבורה". ויש לומר "למלחמה ולשימוש" הוא פירוש של "לגבורה", כלומר לאיזה דבר אני גבור - למלחמה ולשימוש, עכ"ל.

ובמחילת כבוד תורתו לא כיוון לאמת, דידוע דברי התוס' יו"ט (סוף מסכת פרה) דעל שנים לא יאמר "כל", רק על שלושה, ולהשפתי חכמים אין כאן רק ב' דברים, ולמה כתב רש"י "לכל דבר".

ולענ"ד נראה ד"למלחמה" הכוונה תכסיסי מלחמה, שצריך לזה רגילות יתירה, כמו שאמר שאול לדוד על גלית (שמואל א' יז:לג) "והוא איש מלחמה מנעוריו", ע' מפרשים שם שצריך לזה רגילות יתירה, ואין זה

¹ וי"כ בחידושי רבי אריה לייב (ח"ב סימן נ"ח), דיש במלך שני דברים (א) שררת המלכות הניתנת בידי המלך. (ב) חלות שם מינוי בגברא שיקרא מלך ושיקדש גופו בקדושת מלך. וראיתו מהא דשמואל משח את דוד בזמן שאול היה מלך, ולא העמידו עדיין להיות מלך בפועל, א"כ המשיחה היתה רק להחיל עליו קדושת מלכות.

² ונראה דהחת"ס דכתב דמשוח מלחמה הוא מינוי קדושה, הוא משום דיש לו כמה דיני כהונה גדולה. וגדר הדברים של קדושת משוח מלחמה ביאר הגר"ח (מובא בח' הגר"ז זכאים יח, עבודת יום הכפורים דף יב), דבכהן גדול יש שתי קדושות. (א) קדושה הנובעת ממשחה או מריבוי בגדים המקדשת אותו אישית בקדושת כהן גדול וללא קשר עם מעמדו ותפקידו. (ב) קדושה נוספת המבוססת על מינוי, ונובעת ממעמדו ותפקידו, אך אין זה קדושה אישית. והחילוק ביניהם הוא אם אפשר לבטל קדושתו, וקדושת משיחה אשר הוטבעה בו אישית אי אפשר להסתלק, ודמיא לכלי שרת דנתקדשה דאינה בטלה לעולם. לעומת זה קדושת מינוי דחליא במעמדו ותפקידו ואינו קדושה אישית, שייך לבטלו אם סלקוהו ממעמדו, דממילא בטלה קדושתו.

ויש דינים הנובעים מכח קדושת משיחה, ויש דינים הנובעים מכח קדושת מינוי, וכדי לברר איזה דינים נובעים מקדושת משיחה, ניתן לראות מדין משוח מלחמה, שמעמדו חצוי, שיש לו קדושת משיחה אך אין לו קדושת מינוי, דדיני כהונה גדולה הנוהגים גם במשוח מלחמה על כרחך דנובעים מקדושת משיחה, אבל דינים הנוהגים רק בכהן גדול ולא במשוח מלחמה נובעים מקדושת מינוי.

מפיו דמי (שבועות כט:), ילפינן מ"ואמרה האשה אמן אמן", אף שהכהן אומר [לשון השבועה] לנוכח [האשה], ולא שייך נוסח שבועה כזה אצלן, ואעפ"כ חשיב עניינא אמן כמוציא שבועה מפיה. הכא נמי אף שהברכה היה לנוכח, חשיב כמוציא ברכה מפיו. אבל בלא אמן רק משום שומע כעונה אתינן עלה, יש לומר דהוא כאומר לשון זה בדוקא, ולא הענין מופשט מלשון.³

אם במלך יש חלות קדושה, או דהוי רק מינוי של שררה. הנה כהן גדול מלבד מה שהוא נתמנה שיהיה ראש לכהנים (ע' רמב"ם פ"ד כלי המקדש ח"ב), וזה מינוי של שררה, יש בו גם קדושה בגופו, דומיא דכלי שרת שנתקדש גופו ע"י משיחה. ויש לעיין האם גם במלך יש חלות קדושה, או דהוי רק מינוי של שררה. ובש"ת חת"ס (או"ח סימן י"ב) כתב, דמלך הוי רק מינוי בעלמא בלי חלות קדושה, משא"כ כהן גדול יש בו גם מינוי של קדושה.⁴

וז"ל: בספרא (צו פרשה ג' ד"ה פרק ה') מצריך קרא לכהן גדול שבנו קם תחתיו, דכתיב "והכהן המשיח תחתיו מבניו", מלמד שיהא בן קודם לכל שבעולם, וקשה הא למה לי קרא, הא בספרי דרשינן מדכתיב במלך "בקרב כל ישראל" לרבות כל המינויים בישראל, וא"כ למה לי קרא מיוחד לכהן גדול. ותו דאמרינן ביומא (דף עב:) דמשוח מלחמה אין בנו קם תחתיו מדכתיב (שמות כט:ל): "שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבוא אל אוהל מועד לשרת בקודש", דמי שראוי לבא אל אוהל מועד לכפר בקודש ביום הכפורים, עליו אני אומר "תחתיו מבניו" שבנו יהיה תחתיו, יצא זה שאינו ראוי לכפר בקדש ביום הכפורים דלאו כהן גדול הוא. וקשה דמדוע גרע משאר מינויי ישראל.

אלא על כרחך מוכח מזה דלא נאמר דבר זה אלא במלך וכדומה לו כגון שוטרים וגבאי צדקה וכו' דבהם איכא ירושה, אבל כל מינויי קדושה אינן בכלל ירושה, ומש"ה בעי כהן גדול קרא יתירה לרבות דבה איכא ירושה, וחוזר וממעט משוח מלחמה דליכא בה ירושה כמו שאר מינויי קדושה, עכ"ל.

וכתב על זה האבנ"ז שם (יור"ד סימן ש"ב אותיות ל"א-ל"ד), וז"ל: ודבריו תמוהים הרבה, דמה שהוקשה לו מכהן גדול, [דמדוע בעינן קרא מיוחד לכהן גדול דבנו קם תחתיו], לא קשה מיד, דהא צריך קרא דבן כהן גדול בעי משיחה. ועוד כיון דבעי משיחה, שוב אי אפשר ללמדו ממלך, דמה למלך שאפי' משיחה לא בעי. וגם מה שכתב דילפינן ממשוח מלחמה דמינוי קדושה אינו בירושה. אדרבא נלמוד מכהן גדול דאייתא בירושה, דבדינים אלו אזלינן לחומרא, דכללוא הוא דכל היכא דאיכא למילף לקולא ולחומרא - לחומרא ילפינן שמחויבין למנותו תחת אביו.

ועיקר דבריו ליתן טעם במשוח מלחמה משום דהוא מינוי קדושה, מרפסין איגרי, דהרי בגמ' ממעט מדכתיב "תחתיו מבניו אשר יבא אל אוהל מועד לשרת בקודש", וא"כ הכתוב אומר המשרת בקודש הוא בירושה, והוא אומר דמשום דהוא מינוי קדושה אינו בירושה. אתמהא.

³ וכבר רמז לזה רעק"א (ש"ע שם סעיף ד), וז"ל: הכא [במעשה דרב יהודה] לא שייך שומע כעונה, דהא הוא צריך לומר בנוסחא אחרת, דהיינו "שגמלני", אלא דג"י אמן דהוא כמו שהוא ג"כ משבח ומודה - יצא.

⁴ וכן מסר הגר"מ פיינשטיין בשם הגר"ז (מובא באוצר חידושים ענ"ס כריתות דף ה'), וזהו ביאר ההבדל בין בן מלך לבין כהן גדול, דכהן גדול כיון דיש בו גם קדושת הגוף, לכן גם בנו צריך משיחה, דאין יכול לרשת את קדושת אביו. משא"כ מלך כיון שאין בו קדושת הגוף אלא רק שררה, לכן יכול להוריש אותה לבנו מבלי שיצטרך משיחה. וי"כ בכתר ישועה שם.

לע"ה הרה"ק ר' מיכאל אליעזר ב"ר אברהם משה פארשלאגער זצ"ל
ויהיננו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל
ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם, וידברו
אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וגו',
ותחי רוח יעקב אביהם. "וידברו אליו את כל דברי
יוסף" משמע שגם מה שאמרו קודם היה מדברי
יוסף, רק לא את "כל" דבריו. ויש להתבונן מה
השמיטו קודם שגרם ליעקב לפוג לבו.
ו"ל שבתחלה ספרו האחים ליעקב בשם יוסף
"וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים", מבלי להזכיר
שם שמם, לכן חשש יעקב שיוסף השתנה ואומר
שבכח עצמו הגיע להיות מושל בכל ארץ מצרים.
אבל כשדברו אליו "את כל דברי יוסף", שאמר
"שמני אלקים", אז "ותחי רוח יעקב".

יוסף ישית ידו על עיניו. יעקב הוא עמוד התורה -
עיני העדה. יוסף הוא המשביר - פרנס הצבור.
הקב"ה הבטיח ליעקב שכאשר יוסף ירצה לעשות
איזו פעולה, הוא ישית "ידו" - את מעשיו, "על
עיניו", הוא יפעל אך ורק לפי הוראת עיני העדה -
גדולי הדור.

עשיית מצוה באמצע תלמוד תורה. המאירי (שבת
ט.) הקשה, דלמה לא אמרין גם בעוסק במצות
תלמוד תורה הכלל דעוסק במצוה פטור מן
המצוה, ולא יצטרך להפסיק לעשיית המצוה.
ותירץ דשאני תלמוד תורה שאינו אלא להביא
לידי מעשה, וכן איתא בירושלמי (שבת פ"א ה"ב)
דלכך מפסיקין לעשיית המצוה, כי הלומד שלא
לעשות נוח לו שלא נברא.

וכתב בחזון יחזקאל (שבת פ"א ה"ד) וז"ל: בכ"מ
שמצינו דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הני דוקא
כשהוא עוסק עתה במצוה שכבר התחיל בה
מקודם, והעסק בה נמשך גם עכשיו. משא"כ
בתלמוד תורה, הלא כל שעה שהוא לומד היא
מצוה בפני עצמה¹, נמצא כי בכל רגע שהוא לומד
הוא מתחיל אז בעסק במצות תלמוד תורה, לכן
לא שייך בזה הכלל דעוסק במצוה פטור מן
המצוה, ויש רק מקום לדון איזו מהן עדיפא, ועל
זה מוכיח בירושלמי כי עיקר הלימוד הוא על מנת
לעשות, ולכן עליו לעשות אותה מצוה שהגיע
זמנה לעשות².

סגולת אריה"ק ע"פ הדרכת

הרה"צ מ'אראד

**אריינברענגען יראת חטא אין אייערע
קינד דורך א שטיין ביי קברי צדיקים**

א ת"ח ויר"ש וועט טון פאר אייך די סגולה
באמנות, די אריה"ק איז מבטיח "יבער לבו
לשמים לטובה, ותראה פלאים".

שטרענג קאנפידענשעל.

מ'קען עס געבען פון מעשר

מכון דורות ישרים 917-635-3883

dorseyesharim@gmail.com

לכבוד מערכת מליצי יוסר

אחדשה"ט. רציתי להודיע לכם על
הנאה וקורת רוח שאתם גורמים לכל
המתפללים בבית מדרשי מהגליון
שלכם, בכל יום ראשון בבוקר כשאני
מקבל ממכם הגליון במייל, אני מדפיס
כמה עותקים ומחלק אותם בבית
מדרשי, וכולם מתענגים מזה בלי
שיעור.

אני עושה זאת "לשמה", עבור זוגתי
לרפ"ש, ב"ה מצב בריאותה השתפרה
לאין שיעור לאחרונה, תולה אני זאת
בזכות שאני מפיץ הגליון בבית מדרשי
בכל שבוע.

מרגלא בפומי לעורר אנשים ללמוד
הגליון ובפרט דברי הבן לאשרי, כי הבן
לאשרי כתב בעצמו בהקדמת ספרו
וז"ל: "הנני מוסר מודעה שהחלטתי
להתפלל בכל יום על כל אלה שיעיני
בספרי, שיושעו מכל צרה שצריכים
ישועה".

ובהקדמת הספר "בן לאשרי", מובא
אין היה מתפלל הבן לאשרי, וז"ל:

**פעמים היה מתפלל על חולה במשך
כל הלילה עם בכיות נוראות, ובעצמו
התבטא כמה פעמים לחולה
"התפללי עליך כל הלילה". גם
כשהפאים אסרו עליו לבכות מחמת
בריאות עיניו, היה בוכה במשך שעות
עבור חולים אשר בקשו ברכתו.**

**פעמים כשמצבו של החולה היה
מסוכן, היה חוקע ברגליו בחזקה.
אמרה הרבנית: אנשים חושבים
שאחרי מסירת הפתקא וברכתו
מסתיים הענין, אולם הוא אחר כך
מתפלל רבות ובוכה ומזה נקרע לבבו.**

וא"כ מה כאן בכה והתפלל כל הלילה
על החולים שיתרפאו, כך שם עומד
ובוכה ומתפלל לפני הקב"ה בלי הפסק
שירחם על עמו, ובפרט על אותם
המקימים צוואתו ולומדים ומפיצים את
דבריו, שיושעו מכל צרה וצוקה, ויתברכו
בכל מילי דמיטב.

אין מלים בפי להודות לכם, יתן ה' לכם
כח ויכולת להמשיך להוציא הגליון מדי
שבוע בשבוע לתועלת כלל ישראל

בהוקרה ובערצה רבה

הערשל ל.

נארט מיאמי

בבנימין. ו"לשימוש" היינו דצריך כח לעצור עצמו
מהשיחה והשחוק ומן הנקבים, כדכתיב (דניאל א:ד)
"ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך", ודרשו חז"ל
(סנהדרין צג:) לעצור את עצמם מכל הנ"ל. ו"לגבורה"
שצריך להיות גיבור חיל.

פן תורש אתה וביתך. יש לדקדק אין עלה במחשבתו
של יוסף על אביו שנתברך לבן לרגלו מפאת היותו
מקור הברכה, דעכשיו ישלוט בו עניות.

ויש לומר על פי מעשה הידוע שחסיד אחד היה נותן
להרה"ק מקאצק כל מחסורו, פעם אחת שלח לו
הרה"ק מודעה שמהיום והלאה לא ישלח לו מאומה,
כי אינו רוצה ליהנות עוד מממונו. החסיד נתבהל
מאד ויבוא להרה"ק וביקש שיאמר לו מה זה ועל מה
זה מבטל אותו ממצותו. השיבו הרה"ק, הן אמת
שעליך אין לי שום טענה, אבל היות שזה זמן רב
שאני מתפרנס על ידך, ואולי ירצה ה' לשנות סיבה
שלי שאתפרנס מדבר אחר, אז אני חושש שלא יזיק
לך ח"ו שתדך מנכסין כדי שלא תוכל לפרנסני. ואף
דאמרו חז"ל (שוחר טוב משלי פ"א) "גמירי דלא
מיעני אינש מצדקה", אבל בגרמא שלי יכול להיות
כן.

ונראה דכמו כן ראה יוסף שמכירתו וכל מאורעותיו
היו סיבה לירידת יעקב למצרים, לזאת חשש שעיד"ז
יוכל לגרום עניות ליעקב, לכן ביקשו שירד תיכף כל
זמן שהוא בכבודו. אחר זמן רב נדפס ספה"ק שפתי
צדיק, וראיתי שבתוכן כוונתי לדבריו הקדושים.

ויעמדהו לפני פרעה. ב' במסורה, הכא, ואידך
"ויעמדהו לפני אלעזר", ושניהם חסרים אות י',
דכתיב "ויעמדהו".

ויש לפרש על פי מה שכתבו בספה"ק, דבזמן הגלות
השפעת בני ישראל עוברת דרך שבעים שרי אומות
העולם, ומכל מקום המשכת ההשפעה הוא ע"י
הצדיקים. וזהו שאמר "ויעמדהו לפני פרעה" שתהיה
השפעה עוברת ע"י פרעה, וכן כתיב "ויברך יעקב את
פרעה", ולכן "ויעמדהו" חסר, שאין עמידת יעקב
שלימה עיד"ז שההשפעה יוצאת חוץ למקומה ומשם
באה לבני ישראל. וכמו כן כתיב חסר ביהושע, על
שלא היתה המלכות במקומה שבשט יהודה.

וכדי שלא להחליש דעתו של יהושע, העמידו "לפני
אלעזר", לרמז על מלכות חשמונאים שיבואו מאלעזר
ובניו הכהנים, שג"כ לא תתקיים לזמן מרובה, ומזה
יבין שאין זה מחסרון שלו.

**ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב
הארץ.** יש לדקדק על הכפל, דהיה לו לומר "טוב
וחלב ארץ מצרים". עוד יש לדקדק דבתחילה אמר
"ואתנה", ואח"כ אמר "ואכלו" מעצמכם בלי נתינה.

ואולי נרמז לביזת רכוש מצרים, דבתחילה בא
בהלואה, ואח"כ אצל הים שהמצריים כבר היו בני ישראל
מעצמם, ולזה אמר "ואכלו" מעצמכם, ולפי שגדולה ביזת הים מבית
מצרים, קראה "חלב", והבן.

הפטרה. וישבו על הארץ אשר נתתי ליעקב. ופירש רש"י: שנתתי לו
נחלה בלי מצרים. נראה שרש"י נתכוון לתרץ תמיהת הראשונים, דלאחר
תחיית המתים כשיעמדו כל הדורות, אין תספיק להם הארץ. לזה תירץ,
שהבטיחו הקב"ה נחלה בלי מצרים, כאומרם ז"ל (פסיקתא רבתי פ"א ג')
שעתידה ארץ ישראל להתפשט בכל העולם כולו.

¹ כדכתיב הגר"א בשנות אליהו ריש פאה דכל דבור ודיבור הוא מצוה בפנ"ע.
² ו"כ בשו"ת קול בן לוי (לשוניות הרמב"ם הלכות ת"ת פ"ג ה"ד).

אוצר ההידוֹת והידיעות לפרשת ואלו

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

חידה. מהיכן יש להוכיח מהפרשה שאין הבנים מצטערים בצרת אביהם כמו שהאב מצטער בצער בניו.

תשובה. הגה"ק רמ"מ מקאצק הוכיח כן מדכתיב והיה כראותו כי אין הנער ומת. קשה מדוע דאג יהודה רק ליעקב ולא דאג לבני בנימין, שמא ימותו גם הם מרוב צער. מכאן שאין הבנים מצטערים בצער אביהם כדרך שהאב מצטער בצער בנו. ואף אנו איננו מצטערים בצערו של מקום והוא מצטער בצערנו.

חידה. איזה שני מילים בפרשה פתרו הרבה שאלות.

תשובה. כאשר יוסף אמר לאחיו שני המילים "אני יוסף" נפתרו כל השאלות שהתחבטו בהם.

חידה. אימתי השכינה שורה בחו"ל.

תשובה. המשך חכמה כתב ע"פ דארז"ל שאין השכינה שורה על הנביא בחוצה לארץ, רק למי שהתנבא כבר בארץ ישראל כמו שאמרו על הנביא יחזקאל (בסוף מו"ק). ולכן כאשר ישראל אוחזין אל הקבלה הנאותה, והולכים בדרכי ולימודי אבותיהם, אז הישראלי הוא גוי עתיק יומין, אשר נגלו אליו האלקים בהיות המקדש על מכונו, ואז שורה השכינה עמהם גם בחוצה לארץ. אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם, ואינם הולכים בדרכיהם, אז כשהם בפני עצמם, אין שכינה שורה בחוצה לארץ, ונתונים למשיסה ולבז, כי אינו חושב עצמו לגוי עתיק, שכבר ראה והיה דבר ה' אליו. ורבי יחזקאל אברמסקי אמר על דברי המשך חכמה הללו שבלי ספק נכתבו הדברים ברוח הקודש שהופיע בבית מדרשו.

חידה. איזה מצוה הנעשית ע"י הזקנים מרומזת בפרשה.

תשובה. במדרש תנחומא ס"פ נשא כתוב ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן כו', כך שנו רבותינו כו', מוסיף עליו כל שהו ומדליק ביום שני כו', אבל הותר ביום השמיני עושה לו מדורה בפני עצמו. למה, כיו שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינו מה"ת כו', אין אתם רשאים לומר כך אלא מה שגוזרים כו', ע"פ התורה אשר יורוך. למה, שאף על דבריהם אני מסכים כו', תדע לך שהרי יעקב בשעה שבירך מנשה ואפרים כו', עשה הקטן קודם לגדול וקיים הקב"ה את גזירתו, אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחילה כו'. וזו היא מצות הזקנים המרומזת בפרשה.

חידה. איזה הלכה לומדים מהפרשה כשבונים עיר או שכונה חדשה.

תשובה. בשל"ה הקדוש איתא שמהפסוק ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו וגו', לומדים שכל פעולה שאדם עושה, ראשית דבר יראה בפעולה זו להבין ענין לצורך גבוה, ששיהיה מקום לתורה ולתפילה בית ועד לחכמים.

איסור בל תשחית

חידה. מהיכן מפרשתינו ניתן להוכיח, האם מותר ליתן לקטנים פת ויודע שיפררו אותה, או שיש בזה בל תשחית.

תשובה: א. הראי' מפרשתינו הוא בפרק מז' פס' יב' דכתי' "לחם לפי הטף" ופרש"י לפי הצריך לכל בני ביתם. ובשפתי חכמים שם כת' כלומר דרך הטף הוא לפרר הלחם שלא לצורך ואמר שאף לפי צורך הטף שדרכן לפרר שהוא יותר מכדי צרכן כלכל אותן כ"ש שכלכל לפי הצורך לבני ביתם. והנה ההיתר ליתן להם לכתחילה הוא משום שזהו דרך האכילה שלהם שכן דרכם למאס חלק מהאוכל שלהם בשעת האכילה. וזה אינו בדרך השחתה. וכן כתב בספר ברכת השם ס' ג' סע' ל"א.

ב. עיין בשו"ע הרב או"ח (סי' שמג ס"י) שכתב שמותר ליתן לתינוק עוגה שכתובים עליה אותיות שאסור לאכלה בשבת ואע"פ שיוודע בוודאות שהתינוק יאכלנה שרי כיון שהתינוק מתכוון להנאת עצמו א"צ להפרישו וא"כ ה"ה בענין בל תשחית נמי שרי. ועיין בפירוש הרא"מ שכתב דגבי יוסף כתוב ויכלכל וכו' לחם לפי הטף שפירש שדרך הטף לפרר הלחם שלא לצורך לזה אמר שכלכלם אף לפי צורך הטף שדרכו להשליך ולפרר יותר מכדי צרכו ושרי.

חידה: היכן מדברי הפוסקים שהביאו את דברי רש"י בפרשתינו, ישנה הוכחה שיש חיוב ללמוד שמו"ת עם פירוש רש"י.

תשובה: הנה כ' הרמ"א בשולחן ערוך יו"ד הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעי' כ"ד, י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד). ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו' (בראשית מו, א)). וכתב הט"ז שם ס"ק כ', בכבוד אביו יותר. - כן פרש"י בחומש על ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק, ותימה על דעה הראשונה שהוא מהרי"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש: וכ' הש"ך בנקודות הכסף ע"ד הט"ז, ולא ידעתי מה חידש בזה, ואפשר משמע ליה דפירש"י בחומש רגיל יותר ממדרש משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י הוא במקום תרגום שחייב אדם לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום.

חידה: באיזה אופן ההולך בדרך יש לו קולא בעיני כשרות, ומה המקור לכך בפרשתינו.

תשובה: כתב במושב זקנים מבעלי התוס' כ"ד אל תרגזו בדרך פר"ש אל תתעסקו בדבר הלכה וכו' ותימה וכי אסור לעסוק בתורה בדרך והא כתיב [דברים ו' ז'] ובלכתך בדרך, ועוד ארז"ל תענית י' ב' שני ת"ח שהולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישרף שנ' גבי אליהו ואלישע בעברם בירדן מ"ב ב' י"א, והמה הולכים הלך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ודרשו רז"ל שם אם לא שדברו תורה היו ראויים לישרף ולכן רכבי אש ולא שלג סוסי אש ולא שלג, ושמה י"ל אל תתעסקו בדבר הלכה להחמיר בעצמם דבר מאכל שמא ירגזו עליהן אושפיון הדרך דהא מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. וא"כ חזינן שבדרכין יש לו לאדם להקל בעיני כשרות וצ"ע להלכה. יש לי הערה וגדולה היא אלי.

חידה: מניין מפרשתינו שאם אין קמה אין תורה.

תשובה: כתב בספר תוספות השלם עה"ת, אל תרגזו בדרך פרש"י ז"ל אל תתעסקו וכו' וא"ת גם כשירדו למצרים בתחילה היה לו לאביהם לצוותם כן ונ"ל הכותב כי יעקב לא היה צריך להזהירם ע"ז לפי שהיו צריכים למהר ולילך להם על ענין התבואה ולא היו נותנים דעתם על עסק הלכה כדאמרינן אם אין קמה אין תורה אבל עכשיו שהיו שבעים והיה לבם בטוח היה צריך יוסף להזהירם, בשם אמרי נועם.

חידה: איזה דין בהל' ירושה שמענו מפרשתינו.

תשובה: כתב בפסקי מהר"ו על הפסוק (כו) יוצאי ירכו - מכאן שהאומר נכסי ליוצאי ירכי או ליוצאי חלצי - גם הבנות בכלל, שהרי דינה בכלל שבעים נפש היתה וכללה הכתוב ביוצאי ירכו. [ועיין בחו"מ סי' רמ"ז ס"ג בהג"ה:]

חידה: מהיכן בפרשה רואים שהמשמח את נפש חבירו זוכה לגן עדן.

תשובה. שרח בת אשר ששמחה את יעקב אבינו, וזכתה לגן עדן.

חידה: מהיכן בפרשה רואים שבעיני שדכנות מותר לשנות ולבוא בעלילות דברים.

תשובה. האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל דייק את דברי רש"י שכתב רש"י [מד פסוק יט] אדני שאל את עבדיו - מתחלה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר: ומדויק ברש"י שאילו היו רוצים לעשות אתו שידוך כן היה מותר לו לבוא עליהם בעלילות. [וד' צ"ע.]

דבר טנצטער אותו צדיק

חידה. (מה כב) וחמש חליפות שמלות - בגמ' מגילה מז ב' הק' וכי אפשר, דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו, א"ר בנימין בר יפת, רמז רמז לו, שעתיד לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, וצ"ע הרי מי אמר שהאחים הבינו הרמז שמחמת שעתיד לצאת בו, וא"כ עדיין ישנאו אותו מחמת החליפות שקיבל? גם יש לברר האם איסורא דאל' ישנה אדם בנו הוא גם באחים, דאם לא מה הק' הגמ'?

תשובה. הגר"א מתרץ, כי החליפה שקיבל כל אחד מהשבים היתה יקרה כמו חמשת החליפות שקיבל בנימין, ואין כאן קנאה, ומה שעשה כן היה כדי לרמז לו על מרדכי. ובספר אורה זו תורה כתב לתרץ שכאשר משבחים אדם על הישגיו בעבר הרי זה גורם קנאה, אך אם משבחים אותו על עתידו וכוחותיו בעתיד אין זה גורם לקנאה, שהרי כל אחד יכול לממש כוחותיו לפי תכונותיו. וכן הכא מבארת הגמ' שנתן לו חמש חליפות הוא להעמידו שיש בו כח חבוי שממנו יצא מרדכי הצדיק. והמהרש"א מקשה מדוע יוסף לא חשש לקנאה במה שנתן לו שלש מאות כסף, ומתרץ שמכיון שהוא אחיו גם מן האם אין כאן קנאה, ורק בבגדים שהם מתנות גלויים שע"כ יחשבו העולם שהוא מראה להם שנאה על המכירה, בזה היה מקום לחוש לשנאה. וע"ע בבעלי התוספות ובפירוש הרא"ש שכן תירצו נמי.

חידה. איזה יין האנשים הזקנים רוצים אותו, והכין זה מרומו בפר'.

תשובה. בפרשתינו כתיב ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים, ופירש"י שזהו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו. והטעם בזה כי הזקן רואה את עצמו ככלי שבור שלא יצלח עוד, אולם כשמגשים לו יין ישן שסימנו הפוך, שכלל שהוא מתיישן הוא משובח יותר, הריהו מתאווש ומתעודד, ולפיכך דעת זקנים נוחה הימנו. והחיד"א כתב בפתח עיניים בשם הראשונים כי יין ישן בגימטריא ת"ל. רמז יוסף לאביו לרדת למצרים ולקיים גזירת ת"ל שנה, שדעת זקנים, דהיינו אברהם ויצחק נוחה הימנו, שרוצים לקבל על עצמם גזירת הבורא.

חידה. איזה נכד של יעקב אבינו נקרא ע"ש העתיד?

תשובה. בתוספות במסכת בבא בתרא (קמג ע"ב) ובני דן חושים שהיה לו בנים כחושים של קנה, ואע"פ כשירד למצרים עדיין לא היה לו בנים רק חושים בלבד, מכל מקום נקרא כן על שם העתיד, כדדריש אשר שם שמות, אל תקרי שמות אלא שמות.

חידה. מי גילה את סוד מכירת יוסף, ומה נענש ע"ז.

תשובה. בפירושי התורה לבעלי התוספות ובפירוש התורה לר' חיים פלטיאל כתבו מדרש שסרח בת אשר גילתה ליעקב שעוד

יוסף חי, ונידוהו האחים לאשר, ומרע"ה התירו. ועי' רש"י שמואל ב (כ, יט) ורד"ק שם ותרגום יונתן בן עוזיאל לויגש (מו, יז). והרא"ש בפירושו על התורה כתב שסרח בת אשר כיון ששרה ליעקב אבינו עוד יוסף חי, לא רצו להכניסה לגן עדן, כיון שהיא שברה את החרם. וראה בבעל הטורים עה"פ ברוך מבנים אשר, כתב, שלכן ברכו משה בדברים הללו, לפי כשמכרו השבטים את יוסף החרים שלא יגלו אותו, וסרח בת אשר ידעה ממכירתו בנבואה, ואמרו השבטים מהיכן ידעה אם לא מאביה, מפני דשותא דינוקא, או מאבא או מאמא, עמדו ונדוהו, ובא מרע"ה והתירו, כי מנודה אסור בתשמיש המטה, אמר ברוך מבנים, היו אחיו בדלין הימנו, אמר יהי רצוי אחיו, היה אסור בסיכה אמר וטובל בשמן רגלו, שיהא מותר לסוך בשמן. היה אסור בנעילת הסנדל, אמר ברזל ומנחשת מנעלך. ובתרגום יונתן בן עוזיאל (מט, כא) איתא דנפתלי בישר ליעקב. ובעלי התוספות כתבו עוד שבנימין הגיד והוא לא היה במכירתם. ועי' בספר ברכת אברהם שביאר שנפתלי מצא את סרח בשער בית יעקב אבינו ומסר לה השליחות. והביא שם מספר קטורת הסמים וספר אהבת יהונתן שהיו שתי אמירות באוזני יעקב אחת של נפתלי ואחת של סרח, והוסיף בקטורת הסמים שמתחילה אמר נפתלי ולא האמין לו יעקב, ולאחר מכן שסרח אמרה לו האמין יעקב.

הטעם שיעקב אמר לו מעט ורעים היו ימי חי'

שאלה. מה היה הטעם שיעקב אמר לפרעה שימי שני חייו היו מעט ורעים - האם היה לו בזה כונה נסתרת?

תשובה. רשב"ם בראשית פרשת ויגש פרק מז פסוק ט. (ט) מעט ורעים - לפי שנראה יעקב בעיניו זקן יותר מדאי ששאל לו כמה ימי שני חייו, השיב לו יעקב מעט הם אבל רעים הם ולכן אני נראה בעיניך זקן יותר מדאי: ובספר טעמא דקרא למרן הגר"ח ק"ש שליט"א צ"ב מדוע אמר יעקב דבר שלא נשאל עליו דהלא נשאל רק כמה ימי שני חייו ולמה הוסיף מעט ורעים היו ימי שני חייו ונראה עפ"י מה דאיתא במדרש שפרעה עשה פתח נמוך שכל מי שנכנס אצלו ישתחוה, ושיעקב נכנס נעשה נס והפתח נתרומם וחשב פרעה שזה אברהם שגם לו היה הנס הזה בשעתו, וכשראה אותו שאל אותו האם הוא עדיין חי וענה שאינו אברהם רק מה שהוא נראה כ"כ זקן בגלל שמעט ורעים היו ימי חייו.

שאלה. מהיכן מוכח שהמוחל להבירו צריך לפרט לו החטא ולא סתם למחול לו.

תשובה. כתבו הספרים שיוסף אמר לאחים אשר מכרתם אותי

כיבוד אב -אמא וסב מי קודם

יש לעיין. מה הדין כשאמו מבקשת ממנו לעשות משהו, וסביו -אבי אביו מבקש ממנו לעשות משהו למי יקדים לשמוע.

תשובה. הגר"ש אלישיב ביאר שהא שצריך הבן לשמוע כשאביו אומר לו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים משום שהאם משועבדת לכבד את אביו, נמצא דמדין שעבוד חייב לכבד את אביו. אולם אבי אביו הרי אין אמו משועבדת לכבד, אלא רק מצוה בעלמא, הרי זה צריך להקדים ולשמוע לאמו. ועי' בשאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קכט) שבכבוד אבי אביו לא אמרין הוא ואביו חייבים בכבודו. ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ר) כתב שבכבוד של אבי אביו דאינו דאורייתא אינה מועלת הסברא של אני ואתה חייבים בכבודו להקדים כבוד אבי אביו לכבודו של אביו, דכבוד אביו דאורייתא וכבוד אבי אביו אינו דאורייתא. וא"כ ה"ה באמו זה דאורייתא לעומת אבי אביו דאינו דאורייתא.

חידה. למה יהודה זכה להקריב ראשון בנשיאים, ומה זה שייך לפרשתינו?

תשובה. במדרש רבה במדבר כי בזכות שיהודה השפיל עצמו ואמר ואל יחר אפך בעבדך זכה להקריב ראשון לנשיאים.

חידה. איזה רמז על מזג אויר יש בתיבות הפרשה והאם יש שייכות לפרשה דידן?

תשובה. בפסוק בפרשתן אל תרגזו בדרך פירש"י דבר אחר, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה לעיר, דהיינו שיכנסו בעיר במזג אויר כשהחמה עדיין זורחת, ואל תמשיכו בדרככם לאחר שקיעת החמה.

חידה. מה שרה אמנו הנחילה לבניה?

תשובה. בפרקי דרבי אליעזר פכ"ו איתא שלפיכך ישבו ישראל בארץ גושן, שהיא של שרה אמנו, כי כשנלקחה שרה לבית פרעה כתב לה פרעה את ארץ גושן לכתובתה לאחוזתה.

ד' חידה. היכן מדויק שאין לאדם לבקש מותרות.

תשובה. בשל"ה הק' על הפסוק ויכלכל יוסף וגו' לחם לפי הטף, כתב, פירש"י לפי הצריך לכל בני ביתם, כלומר ההכרחי, ולא יותר מן ההכרח כדי חייו, כי לא יבקש האדם מותרות רק כדי חייו והיותר יחרים. וכן יעקב אמר לכו שברו רעבון, שלא יאכל אדם רק לשבור הרעב ולא למלא בטנו. וע"ע מש"כ השל"ה הק' בסוף סוכה, לבי היה בוער תמיד כשראה ראיתי בני ישראל בונים בתים כמו מבצרי השרים, עושים דירת קבע בעולם הזה וכו', על כן בניי יצ"ו, אף אם נותן ה' לכם עשירות גדולה, בנו כפי הכרח צרכיכם ולא יותר

וארטים לפרשת שבוע

מד יח. ויגש אליו יהודה. איתא במדרש כאן שאמר יהודה הלא כתוב במשפט שלנו ואם אין לו ונמכר בגנבתו וזה יש לו לשלם ולמה אתה רוצה לקחתו לעבד. ויש להקשות מה מעניין את מושל מצרים מה כתוב במשפטי היהודים. וי"ל שמצינו לעיל שיוסף אמר גם עתה כדבריהם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד (מד י) וקשה האם אמרו במפורש לא כך אלא הם אמרו אשר ימצא אתו מעבדך ומת (פסוק ט) והטעם שאמרו כך משום שסברו שידון אותם כדין בן נח הנהרג על הגניבה. והנה ידוע מה שכתב הפרשת דרכים שמחלוקת יוסף עם אחיו האם יש להם דין של בן נח שאסור להם לאכול מפריסת ואלו אחיו טענו שיש להם דין של ישראל ומותרים במפריסת, וזה מה שהלשין יוסף לאביהם. ולפי"ז אמר להם יוסף לדבריהם שאתם כישראל אי"כ דינכם שהגב צריך להיות עבד. ועי"ז השיב לו יהודה אם אתה רוצה לדון אותנו כדינו אז הדין הוא רק אם אין לו ונמכר בגנבתו. זכרון עמרם צבי.

מה ד. אני יוסף וגו' העוד אבי חי. יש להקשות הלא כל הזמן הם מדברים על אבא שלהם שזה סיכון גדול בשבילו שלא יחזירו את בנימין וא"כ מה הוא שואל העוד אבי חי? אז יש את התשובה הידועה של הבית הלוי, שיוסף אמר להם את זה כתוכחה. אך החיד"א בנחל קדומים כותב שיוסף רמז להם בדבריו שהוא צדיק, כי הלא מצינו בזהר שדוד היה אמור להיות נפל וחי לבסוף 70 שנה, ושבעים שנה של דוד המלך נקבצו מתרומת חמש שנים של אברהם אבינו; כח' שנים מיעקב; לז' מיוסף, כי צדיקים יכולים לתרום משנות חייהם עבור משהו אחר. ואמר להם יוסף חייב להיות שאני צדיק כי אביו היה אז בן 130 ואילו יוסף לא היה צדיק היה צריך אביו לתרום לדוד 65 שנים כי שנותיו של יוסף לא עולות ומדחי יעקב עד 130 ולא נפטר בגיל 110 כי מניין שנות חיי האבות הוא 175, אז סימן שאני צדיק כי יש לי הזכות לתרום מחיי.

מה ד. אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה. וקשה למה היה צריך יוסף להזכיר להם את סרחונם שמכרו אותו למצרים? וי"ל, אומר השפת אמת, דהנה דרשין בשבת פז. שהסכים הנקב"ה עם משה על ששבר את הלוחות, שנאמר אשר שברת, יישר כחך ששברת. ופרש"י שם שהכוונה היא **אשר** היינו אישור שאישור ושיבחו על ששבר. ואפשר לומר כע"ז כאן אשר מכרתם אותי היינו יישר כחכם שמכרתם אותי, כי למחיה שלחני אלוקים, ועי"כ אין לכם להצטער ע"כ.

מה יב. והנה עינכם הראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם. וברש"י כי אני מדבר בלשון הקודש, וכשם שאין בליבי שנה על בנימין שהיה לא היה במכירתו, כך אין לי עליכם. וקשה מה הראייה מזה שדבר בלשון הקודש. ועוד היכן רואים שאינו שונא אותם, הרי עיניים לא יכולות לראות אם שונא אותם בליבו? ונראה דהנה יש במדרש שתי דעות, חד אמר שלא יפה עשה יוסף במה שאמר הוציאו כל איש מעלי, כי היו יכולים אחיו להורגו. וח"א שיפה עשה, כי היות והוא ידע בעצמו שליבו שלם עמהם, וכמים פנים לפנים, מזה ידע שגם הם שלמים אתו ולא זיקו לו. והנה למי"ד שלא טוב עשה צ"ל שסיכן עצמו כדי לא לבייש את אחיו, ועי"פ חז"ל מוטב שיפיל עצמו לכבשן האש וגו'. אולם כשהוא מדבר בלשון הקודש שהמצרים לא מבינים זאת, אז א"א לומר שהוציא אותם בשביל לא לבייש, כי הרי המצרים לא מבינים מה הוא אומר, וממילא אפשר היה לטעון שלא היה לו לסכן עצמו. ולכן הוסיף ואמר עיניכם הראות שאני

אוהב אתכם, כי אני הוצאתי כל איש מעלי ולא פחדתי שמה תהרגוני סימן שאני אוהב אתכם. ואל תאמרו שהסכמתי למות בגלל שמוטב לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, הנה אני מדבר בלה"ק ואתם לא תתביישו, ובעי"כ שאין לי שנהא עליכם. אהבת יונתן. רבי חיים מצאנז.

מה יג. והגדתם לאבי את כל כבודי וגו' והורדתם את אבי הנה ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. פרש"י ויבך על שני מקדשות שעתידים להיות בחלקו של בנימין וסופן להיחרב, מה הטעם שכתב בכה על החורבן? וי"ל עי"פ מה שאמרו בשבת פט: ראוי היה יעקב לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל ואז לא היה נחרב ביהמ"ק, ומכיוון שיעקב בא בדרך כבוד כי בנו היה משנה למלך ממילא לא נגמרה מכסת הגלות במצרים ונחרב ביהמ"ק. וזה מה שאמר יוסף בגלל שהורדתם את אבי בכבוד ולא בשלשלאות של ברזל ממילא יחרב ביהמ"ק ולכן כעת הוא בכה על החורבן. רבי נתן גשטטר.

מה כב. לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן 300 כסף וחמש חליפות שמלות. הגמ' במגילה טז. מקשה היתכן שנתן יוסף לבנימין 5 חליפות שמלות ולא חשש לקנאת אחיו כשם שארע עמו בסיפור של כתונת הפסים? ומתרגיין שרמז להם לעתיד. ותימא גדולה מה הטעם שלא הקשתה הגמ' גם על ה-300 כסף שנתן לבנימין, שלא נתן זאת לשאר השבטים. ותי"ר רבינו בחי, דהנה סתם עבד שווה 30 שקלים, והמוכר עבדו כופים אותו שיפדהו מיד הנכרי עד עשרה בדמיו, וא"כ פסדו שמכרו את יוסף לנכרים התחייבו 300 כסף בפדיונו, ואת זה יוסף נתן להם עי"י שלא לקחם מידם. ולבנימין שלא היה במכירה יכל לתת ד"ז.

עו"ל אומר האוסטרובצער. עי"פ רש"י לעיל לו כט. שמבאר שם שהיתה תורנות בין האחים כל יום מי ישמש את אביו, ולפי"ז יוצא שכל אח היה שמש את אביו פעם בשנים עשר יום, והנה בעקבות מכירת יוסף האחים שימשו פעם באחד עשר יום, וממילא כל האחים היו משמשים כדת במקום יוסף כי הם גרמו זאת לעצמם עי"י המכירה, אבל בנימין לא גרם זאת לעצמו, וזה לא כדת שהיה עליו לשמש יותר מחלקו היחסי בין הבנים, ומגיע לו תשלום על העבודה במקומו של יוסף. והנה ימי העבודה בשנה (לאחר שמורידים שבתות וחגים) הם שלוש מאות ימים כמבאר בבית יוסף או"ח סימן לב. ואם נחלק זאת לשנים עשר בנים אז שווה לעשרים וחמשה ימים. והיות ובמשך עשרים ושנים שנה יוסף לא היה, אז הוא לא שימש את אביו 25 כפול 22 שנה שווה 550 ימים. ו 550 לחלק ל 11 שווה 50 יום לכ"א, וא"כ שורת הדין שיוסף יצטרך לפרוע להם את ימי עבודתם שעבדו במקומו, אלא שכל האחים הם גרמו זאת לעצמם עי"י שמכרו אותו לעבד וא"כ אין הוא מחוייב להם כלום. אבל בנימין שלא היה שותף במכירה לכאורה הוא צריך לקבל עי"י תשלום, והנה מבואר בב"ר בסיפור של גביהא בתביעה של מצרים את ישראל על שיצאו ברכוש גדול ביקש מהם גביהא לחשב עבודה של 210 שנים לפי חשבון של דינר ליום ודינר הוא 6 מעות, וא"כ שכר עבודת 50 ימים הוא 300 מעות (50 כפול 6) ועי"כ שילם לבנימין שלוש מאות כסף ולכן הגמ' לא שאלה עי"ז כלל.

מה כג. ולאביו שלח וגו' מוטב מצרים. פרש"י מצינו בגמ' (מגילה טז:) ששלח לו יין שדעת חכמים נוחה הימנו. בטעם ששלח לו יין משובח, הא ארץ ישראל השתבחה ביין פי שבע ממצרים (סוטה לט:)? וי"ל בכדי שיעקב לא יחשוב שיוסף אינו עומד בצדקותו, ובפרט אולי הוא נגוע במידת הגאווה היות ואיתא בנביא ישעיהו ל ז

וברש"י שם שהמצרים היו גסי רוח וגאווניים. וידוע שהוא השורש לכל המידות המגונות (הקדמה לאורחות צדיקים ועוד) והנה איתא בב"ב צח. שינו של אדם גאווותן ויהיר מחמיץ. ולכך יוסף שלח יין משובח שיעקב יראה שאפ"י במידה המגונה הזאת שהיו מושרשים בה המצרים הוא לא נכשל, וא"כ יראה את זה יעקב: עי"י היין המשובח, שזה הראה שהוא נשאר אפ"י בענוותנותו, דאלי"ה היין היה מחמיץ. וזאת גם הכוונה שדעת זקנים נוחה הימנו, והיינו שהניחותא היא גם מבעלי היין. מספר קהלת יצחק.

מה כד. וישלח את אחיו ויאמר להם אל תרגזו בדרך. וברש"י אל תתעסקו בדבר הלכה. והגאון הקשה מדוע כשירדו למצרים לא הזהירם יעקב לבל יתעסקו בדבר הלכה כדי שלא תרגז עליהם הדרך? ותי"ר הגאון דהנה גדול תי"ת יותר מכבוד אב, דהא יעקב לא נענש על שנות לימודו בבית עבר (מגילה טו). וזה נודע רק כשיוסף נמצא לאחר 22 שנים אז ראו שנענש רק על השנים שהיה בבית לבן ולא על השנים שלמד תורה. וממילא אפשר לומר כי כשהלכו ליוסף בהלך עדיין לא ידעו שגדול תי"ת מכבוד אב, ולכן לא היו עוסקים בלימוד כדי שלא יתמהו בדרך, ולא יוכלו לקיים כיבוד אב כראוי. אבל כעת, לאחר שראו שגדול תי"ת, א"כ הם יכולים לדבר בלימוד, לכן הוצרך יוסף להזהירם למהר להחיות את רוח יעקב אביהם.

שם. עוד עניין יבואר ברש"י שיוסף הזהירם לבל יפסעו פסיעה גסה. והטעם שיעקב לא הזהיר עי"כ. וי"ל שמאז מכירת יוסף הם קיבלו עי"ע להתנזר מיין (רש"י מג לד) ואיתא בברכות מג. שפסיעה גסה נוטלת אחת מת"ק ממאור עינו של אדם. ויכול לחזק את מאור עינו בחזרה ביין של קידוש. ולכן כשירדו למצרים חששו לפסוע פסיעה גסה כי אין להם יין של קידוש להחזיר את מאור העיניים. משא"כ כשמצאו את יוסף הותר להם לחזור לשנות, ולכן חשש יוסף שלא יחושו ויפסעו פסיעה גסה, ועי"ז הזהירם שלא יפסעו כי זה מזיק להם. ועי"ע בקדושת לוי כאן.

מו א. ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק. אומר רש"י מכיוון שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו תלה ביצחק ולא באברהם. הקשה הרמב"ן הלא בהרבה מקומות הזכיר יעקב את אברהם (לב י. לא מב.) ומדוע כאן הזכיר רק את יצחק. וי"ל שכל עוד יצחק היה חי היה חיוי בכבוד זקנו מדין כבוד אביו כי גם אביו חייב בכבוד זקנו. משא"כ כאן שיצחק כבר נפטר אז אין ליצחק דינא דכיבוד אב, לכן יעקב הזכיר רק את אביו.

מו כג. ובני דן חושים. איתא במדרש ב"ר צד ט בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב וכן דן חושים והיינו ביחיד בשונה מהפסוק שהזכיר את חושים ברבים 'ובני דן'. ויש להבין במה נשתנה תורתו של רבי מאיר בזה? וי"ל הנה כתוב בפסוק כז כל הנפש הבאה למצרים שבעים, והקשה המדרש רבה שם הלא בפרטן אתה מוצא 69 ותיירצו שם שחושים בן דן השלים לשבעים, וביארו המפרשים (המהרש"א ב"ב קמג ב.) שחושים נמנה כשניים מכיוון שהיתה לו משפחה גדולה ולכך נחשב לשניים ובס"ה יש שבעים, ולפי"ז מובן היטב למה נכתב בפסוק בני דן אע"פ שהיה לו בן אחד. והנה לפי הרא"ש (פסחים פ"י ס"מ) השאלה לא מתחילה כיוון שתמיד כשיש את המספר תשע מעגלים לעשר, וראיתו מהפסוק אצלנו שכתוב שבעים נפש למרות שהיו שישים ותשע, וא"כ שוב קשה למה נכתב בנ"ד חושים. וי"ל שדבר זה תלוי במחלוקת במכות כב. כמה מלקים אותו, לר' יהודה 40 שלמות ולר"ק שזה

ר' מאיר מלקים 39 (כל ת"ק של ר"י זה ר' מאיר פסחים יא. רש"י ד"ה דרבנן) וא"כ בזה נחלקו דלר"מ דרך המקרא הוא לכתוב על 69 70 וא"כ אפשר להשאיר את הלשון בן דן. וכן ס"ל לרא"ש. אבל לרבי יהודה שהכתוב לא מעגל לכן כתב ובני דן שנחשבו כשנים. נפתלי שבע רצון.

מו כט. ויבך על צוואריו עוד. וברש"י שיעקב לא נפל על צווארו כי היה באמצע קר"ש. וצ"ל שבוודאי הגיע זמן קר"ש וא"כ קשה מה הטעם שיוסף לא קרא קר"ש? וי"ל כתב במהר"ל ב' טעמים, או בגלל שהיה אז עוסק במצוות כיבוד אב ופטור מהמצווה, ועוד שקרא אך כיוון שראה את אביו מפסיק מפני הכבוד, וזה נאמר רק על יוסף.

מו ל. ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. יש להקשות איך פתח יעקב את פיו לשטן ואמר **אמותה** הפעם? וי"ל שבזמן זה יעקב היה עסוק במצוות קריאת שמע כמבואר ברש"י בפסוק הקודם. והנה במצוות קר"ש צריך לכוון בכל נפשך והיינו למסור נפשו למות. ויעקב לא היה יכול לכוון ד"ץ בשלמות כי הרי הקב"ה הבטיחו שיעמיד יב שבטים ואיך ימסור נפשו כשעדיין לא קיים רצון ה' באשר יוסף נעדר ואין יודע יעקב מה עמו. אבל כיוון שראהו ליוסף נמצא שכבר העמיד יב שבטים, מיד אמר כעת אני יכול לכוון

מו כט. ויבך על צוואריו. פרש"י אבל יעקב לא נפל על צוואריו יוסף ולא נשקו, מפני שהיה קורא קריאת שמע. יש לחקור האם באמצע התפילה יש חיוב לקום בפני ת"ח שנכנס לבית כנסת. בברכי יוסף יור"ד רמ"ד הביא שיש שאומרים שבמקום תפילה אין חיוב לכבד ולקום לרב והראיה מיעקב שלא נשק ליוסף כי אחז באמצע קר"ש והיות ויש ספק היכן אחז האם בפרק ראשון או לא, לכך שב ואל תעשה. אבל דוחה את זה הברכי יוסף ומביא שד"ץ הוא דווקא בברכה ראשונה משום שיעקב עסק בפסוק ראשון של

בכל נפשך וא"כ אמותה הפעם למען כבודו. מהר"ל דיסקין.

מו ח-ט. ויאמר פרעה ליעקב כמה ימי שני חייד ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי. יש לעיין למה הוצרך יעקב להאריך בדבר שלא נשאל, הרי הוא נשאל רק מה גילו, וא"כ למה הוסיף בתשובתו שסבל כל הימים. וי"ל, אומר המהרש"א (הובא בפרדס יוסף) ע"פ שבת קה: בבלאי ימים האריכו שנים לא האריכו, ופרש"י שכלו שניהם בטוב דחשיב אריכות ימים, הרי לנו שימים באיכות נקרא נמי אריכות ימים, והנה פרעה שאל כמה ימי שני חייד, היינו גם **ימים כלומר איכות האם ימיו היו טובים או לא, וגם **שני** כלומר כמה שנים חי. וכעת מובן למה ענה גם על האיכות.**

מו י. ויבך יעקב את פרעה. וברש"י מה ברכו שיעלה הנילוס לרגליו. וקשה, מה השאלה מה ברכו, האם חסר ברכות בעולם? ועוד מניין לו לרש"י שברכו שהנילוס יעלה לקראתו? וי"ל שהיה קשה לרש"י הרי פרעה אחז את עצמו לאלוה ואיך שייך לברך אלוה הרי הוא יכעס. וי"ל, אומר רש"י, שכל מה שאחז עצמו לאלוה הוא בגלל שהיאור עלה לקראתו, וכמו שאמר לי יאורי ואני עשיתני. ומתוך רש"י שיעקב ברכו ברכה זאת, ומאז התחיל לטעון שהוא אלוה.

הלכות הקשורות לפרשה

קר"ש ואין משם ראייה כלל וחייב לעמוד, ומביאים שהחזו"א פסק שה"ה בפרשה ראשונה של קר"ש צריך לעמוד.

פסיעה גסה: בפרשתנו מה כד. ויאמר להם אל תרגזו בדרך, בתענית יא. מובא שאמר להם שלא יפסעו פסיעה גסה הנוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. והובא להלכה בפוסקים (משנ"ב ס"צ) שאסור לפסוע פסיעה גסה. ונחלקו הפוסקים האם לדבר מצווה מותר לפסוע פסיעה גסה. האור החיים וכן פסק הראש יוסף שאע"פ

מז יט. קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה. מי שישים לב, בסדר הפסוקים שלאחר מכן מובא שיוסף עשה את כל הקניינים ע"פ התורה (ועיין גם ברמב"ן) דהנה בפסוק כ כתוב ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה, ולא הזכיר כלל שקנאם לעבדים. ובפסוק כג נאמר הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם ומוכח שקנה גם אותם לעבדים. ונראה לבאר דבשלמא קרקע אפי"ר לקנות את כל קרקע ארץ מצרים ע"י חזקה, וכיוון שהחזיק במקום אחד קנה כל הקרקע, כדאיתא בקידושין כז: מכר לו קרקע בעשר מדינות כיוון שהחזיק באחת מהם קנה את כולם. אלא עבדים שהם גופים מחולקים אין מועיל להחזיק את אחד מהם כדי לקנות כולם ואיך יקנה את כולם. אלא צ"ל שקנה אותם בקניין חצר שעבדים נקנים בחצר (ב"ב יב.). אמנם מבואר בש"ך חו"מ קצח ז שאם קונה חצר וגם מטלטלים הנמצאים בחצר, צריך תחילה להוציא המטלטלין מהחצר, ולאחר שקנה החצר יכניס לתוכו את המטלטלים ואז יקנה אותם בקניין חצר. ולפי"ז מיושב סדר הפסוקים, בפסוק כ יוסף קנה קודם את הקרקע, ואח"כ בפסוק כא כתוב ואת העם העביר אותו להרים מקצה גבול מצרים, והיינו שהוא הוציא אותם מהשדות בהם היו, ובפסוק כג כתב ויאמר אל העם הן קניתי אתכם היום, כי כעת קנאם בחצר. מהספר 'נתיבות הקודש'.

שאמרין שלוחי מצוה אינם ניזוקים, פסיעה גסה אסור משום דשכיח היזק ובכח"ג ל"א שלוחי מצוה אינם ניזוקים וכן פסק הפמ"ג צ כה וצינו המשנ"ב צ מב. וראה לדבריהם מיוסף שאע"פ שהם הלכו לכבוד אב בכ"א אמר להם לא לפסוע פסיעה גסה. וכל ההיתר של השו"ע שם בשבת ולדבר מצווה זה רק לרוץ. אבל יש הסוברים, שו"ע הרב וערוך השולחן ועוד ששומר מצווה לא ידע דבר רע, ואין בעיה בשביל מצווה לפסוע פסיעה גסה. ויוסף שאסר משום שהיה קודם מתן תורה.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

במסכת חגיגה על רב ביבי בר אבבי שהיה רגיל לפגוש במלאך המוות ופעם גילה שמלאך המוות בטעות לקח מישהו אחר משדרש. שאל אותו רב ביבי מה תעשה עם השנים שנשארו לאותו אדם? אמר לו מלאך המוות אני מעביר את זה למי שמעביר על מידותיו, שמוסיפים לו שנות חיים. נביא כאן כמה סיפורים מגדו"י איך העבירו על מידותם.

רבי מאיר מפרמישלאן היה פעם באחד מבתי כנסת ושם הגיע אחד המתפללים וביזה אותו בצורה נוראה, וגרם לו לביזיונות גדולים. אבל רבי מאיר קבל את הביזיונות בשתיקה ולא ענה מילה לאותו אדם. אבל בזה לא הסתפק הוא חזר לביתו, אסף מתנות רבות ומיני מתיקה וקרא לשמשו ובקשו ללכת להביא זאת לאותו אדם שביישו. אנשי הרב לא הבינו: דבר גדול עשה הרב ששתק ולא אמר מילה, זה היה משום ה'מעביר על מידותיו' אבל למה לשלוח מתנות, מה, הוא עשה לך טובה?! רבי מאיר הסביר: תדעו לכם, שלפעמים יש חלילה קטרוג גדול על

המכירה שלי לא הייתה על ידכם אלא ע"י ה' ויצא מזה רק טוב. וכן בהמשך מובא בפסוקי התורה איך דאג להם יוסף לכל מחסורם וסידר להם מקום מיוחד בלי שמץ של טענה. ולמה כי יוסף היה צדיק ובעל אמונה וידע שהכל הוא גזירת עליון. וכשקורה לאדם משהו ע"י מישהו, הניסיון שלו באותו הרגע הוא למחול ולסלוח והוא נבחן באותו הרגע האם הוא סלחן ומעביר על מידותיו, או שהוא מחזיר נקמה. ואמרו חז"ל כל המעביר על מידותיו מלבד שמעבירין לו על כל פשעיו והוא נהפך לאדם זך ונקי, גם אין מידת הדין מדקדקת עמו, ויש לו חן בעיני כל רואיו, וזוכה לבנים צדיקים, וידע יוסף דברי חז"ל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו ומוסיפים לו שנות חיים. ואמרו חז"ל בתענית על רבי אליעזר שירד לפני התיבה ולא נענה, ירד ר"ע אחריו ואמר אבינו מלכנו וירדו גשמים והיו התלמידים מרננים אחר רבי אליעזר, יצאה בת קול ואמר לא מפני שזה צדיק וזה לא אלא מפני שזה מעביר על מידותיו לכן נענה. עוד מספרים חז"ל

מעביר על מידותיו. יוסף הצדיק אחד הטעמים שנקרא כך הוא משום שיוסף הגיע לדרגה העצומה שיכול להגיע אליה בן אנוש, והוא העביר על מידותיו באופן שלא נראה כמותו. האחים שלו זרקו אותו לבור מלא נחשים ועקרבאים. לאחמ"כ מכרו אותו לעבד לאומה השפלה ביותר והוציאו אותו מבית מלא קדושה וטהרה למקום מלא טומאה וזוהמה, והוא נהפך להיות עבד שפל עם עלילות מרושעות שהורידו אותו לבית הסוהר למשך 12 שנים. בן אדם רגיל היה מתמלא רגש עצום של נקמה במי שעשה לו כל זאת, אך לא כן יוסף הצדיק. חז"ל מעידים על הפסוק ועיני אחי בנימין כותב רש"י השווה את כולם יחד וכשם שאין לי שנאה על בנימין כך אין לי שנאה עליכם, ועוד הוסיף ואמר שאף בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני. ולא עוד אלא שביקש יוסף לעודדם ולהטיב עימם ולהרגיע אותם כמו שמעיד הכתוב שאמר להם ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתתם אותי כי למחיה שלחני אלוקים, והיינו שכל

יהודי ונגזר עליו להסתלק מהעולם, אלא שאז באים מליצי יושר וממליצים עליו זכות, לכן נגזר עליו מחלה במקום מיתה. ואז באים מליצי יושר נוספים ומבקשים להקל עליו עוד, ונותנים לו ייסורים וביזיונות ואם יקבל את זה באהבה ולא יענה דבר אז יתבטל הקטרוג עליו. ואז הסביר שעכשיו אם חלילה נגזר עלי לסבול ייסורים קשים, זה היה עושה לי צער ולבני ביתי, ועכשיו כשאדם בא לבזות אותי הרי זה טובה גדולה מאד בשבילי, כך הוא הציל אותי, לכן שלחתי לו תשורה נאה. ועוד הבהיר רבי מאיר שצריך האדם לדעת שכאשר באים עליו ביזיונות וייסורים יידע שהוריו ורבותיו פעלו את זה בעולם הבא בשבילו, כדי להציל אותו מנזק גדול יותר, והוא צריך לקבל את זה באהבה כדי שהעבודה של הממליצים לא תהיה לחינם.

סיפור מיוחד במינו על מידותיו הנאצלות של רבי ברוך בער ליבוביץ. לרבי ברוך בר היתה בת שהתארסה עם אחד מבחירי תלמידיו. אבל לאחר כמה שבועות הבחור החליט משום מה לבטל את השידוך, הוא שלח מכתב וכתב כי החליט לעזוב את השידוך ולא הסביר מהי הסיבה. לאחר זמן הבחור ההוא רצה להיות רב בקהילה מסוימת, הוא הזכיר לפני הקהילה שלמד בעבר בישיבת 'כנסת בית יצחק' והיה תלמידו של רבי ברוך בער, מיד התרשמו ממנו מאוד ובקשו שיביא המלצה מרבו. אותו בחור לא היסס ופנה לרבו שהיה עתיד להיות המחנות שלו ובקש ממנו מכתב המלצה, כדי שיוכל להתקבל לרבנות. כשראה רבי ברוך בער את הבקשה מיד כתב לו המלצה מכובדת, שם ציין הרבה מאד שבחים על אותו בחור. אבל כשסיים לא היה רגוע הוא פחד שלא כתב מספיק בשבחו, כי הרי יש לו עדיין מאד צער ממה שעשה לבתו בלי שום הסבר. לכן החליט רבי ברוך בער להתייעץ עם חשובי תלמידיו, הם הגיעו לביתו ואז הזכיר להם את אותו בחור ואת ביטול השידוך ואת בקשת ההמלצה ועכשיו ביקש שיעברו על ההמלצה ויבדקו האם כתב את כל השבחים שהרי עדיין צערו גדול ואולי מפני זה לא כתב מספיק. התלמידים נדהמו מאצילות הרוח של רבם. אחרי שקראו אשרו בעניים דומעות כי ההמלצה מושלמת. ורק אז הסכים להעביר את ההמלצה. כששמע רבי אהרון קוטלר את הסיפור פרץ בבכי סוער.

הרב שטיינמן היה ידוע כ'מעביר על המידות' בצורה מיוחדת, פעם אחת כשנסע לארצות הברית עמדו הרבה אנשים בקבלת פנים לראות את פני הגראי"ל. ואז ניגש יהודי אל קדמת הבמה ממש קרוב לרבינו והתחיל להוציא מפיו מילים מגונות ולא יפות על רבינו. מיד הנוכחים הוציאו אותו מהמקום. אמר רבי אשר וייס שהסתכל על הרב שטיינמן וראה שאינו אומר מילה. לאחר שנגרעו הרוחות, פנה הרב שטיינמן לאחד ממלויו ואמר: ד' ברוך אותי שיתנו לי ביזיונות. זו ברכה הכי גדולה שיכולה להיות. כנראה היה לי כאן יותר מידי הרבה כבוד, לכן הקב"ה רחם עלי ושלח לי ביזיונות.

עוד סיפור שהיה עם הרב שטיינמן יום אחד הוא התפלל תפילת ותיקין בבית הכנסת איצקוביץ אחד מהמלווים שלו אמר לרב

שטיינמן "אני מוטרד" הרב שטיינמן שאל: "מה מפריע לך? איזה סוגיה אינך מבין?" האיש שתק, ולבסוף שאל: "זה דבר שלא היה בהיסטוריה. אבא, בן ונכד, שלושה דורות שהם גדולי הדור, מנהיגי ישראל: ה'בית הלוי' רבי חיים מבריסק והרב מבריסק, איך זה? זה מטרד אותי". הרב שטיינמן עצר באמצע הדרך, היה נראה שהוא חושב ואז ענה: "ה'בית הלוי' ספג ביזיונות רבים, והמשיך לעבוד את ד' בשמחה, למרות הביזיונות הקשים. על דבר כזה זוכים לשכר הרבה. גם ה'חפץ חיים' היה מתפלל בסוף ימיו שיזכה לייסורים של ביזיונות, שכל ימיו לא זכה לזה". רבי חיים קניבסקי אמר פעם לבנו שמאז שהוא היה צעיר מעולם הוא לא שמר טינה בליבו ותמיד היה ניגש למי שפגע בו והיה אומר אין לך מה לדאוג אני מוחל בלב שלם.

לפני שנים בזמן ההפגזות על ירושלים היתה אישה שכולם קראו לה יענטליה המשוגעת. לא סתם קראו לה כך. היא היתה עומדת בדרכים בירושלים והיתה מדברת ומשפילה את כל העוברים ושבים. לא לכולם היתה אומרת אותם דברים, היא ידעה להתאים לכל אחד את מילות הגנאי המתאימות לו. וכמובן הכל בקול רעש גדול. לרביה היתה אומרת מה אומרים עליו בחיידר. לראש הכולל מה חושבים עליו האברכים, וכן על כל אחד ואחד. בשעת המלחמה כשהתעורפו פגזים יענטליה המשוגעת מצאה מקום להתחבא במקלט ובאותו מקלט היה גם האדמו"ר מזוועה לרבי גדליה משה גולדמן. כשהפגזים עפו היא שתקה, אבל בין לבין היא התחילה ב'פגזים' שלה... לא גמרה להשפיל ולבזות את כל הנמצאים במקלט. האנשים שהיו שם לא יכלו לסבול את הדבר והחליטו שבהפוגה הבאה הם יעבירו אותה למקלט אחר. אבל לפני שעשו זאת שאלו את האדמו"ר מה דעתו. האם מותר להחליף לאותה אישה מקלט, היא יושבת כאן ומבזה את כולם? הרבי ענה שוודאי מותר, רק לפני שעושים זאת, הוא רוצה לספר סיפור מאביו רבי שלומקיה. כשהרבי היה בגולה היתה לו אחות שחלתה במחלה שגרמה לה להיות במצב של סכנת נפשות, בכל פעם שהחוס שלה עלה. יום אחד עלה חוס גופה ל40 מעלות. ולא הצליחו להוריד את החוס בשום צורה. הילדה קדחה והרופאים שהוזעקו לא הצליחו לעזור והודיעו שסופה קרב. אביו, רבי שלומקיה התעטף במעיל ורץ החוצה. אשתו שאלה לאן הוא הולך. ואז ענה במהירות שהולך לחפש ביזיונות. הוא היה ממונה על שחר לימוד ובמסגרת תפקיד זה ניגש לאישה מסויימת ואמר לה משהו, בתגובה היא יצאה אחריו והתחילה לצעוק עליו בקולי קולות. תוך רגע התאספו הרבה אנשים וניסו להבין על מה הצעקות. ר' שלומקיה 'נשם עמוק' את הביזיונות ומיד חזר הביתה ואמר שבס"ד לא יקרה לילדה שום דבר. וכך באמת היה, החוס ירד והבת ניצלה מכלל סכנה. ואז פנה האדמו"ר לשואלים ואמר: מותר לכם להוציא את האישה אם היא מביישת אנשים, אך הקב"ה שלח לנו אותה כמתנה, שהרי ע"י ביזיונות נפדים ממות, האם כדאי שנוותר על מתנה כזאת דווקא עכשיו!?

על רבי בן ציון אבא מסופר סיפורים מצמררים איך היה מבליג על עלבונות ולא מגיב כלום. ופעם הוא התבטא שהסיבה שהברכות שלו מתקבלות היא בגלל שאין לו שמץ של טינה על שום אדם בעולם. ובקרבת ישיבת אור לציון היה גר יהודי מבוגר שהיה משועמם והיה מבלה רבות את ראש הישיבה בעל האור לציון ותמיד תמיד היה רבי בן ציון מתייחס אליו בכבוד והבלגה וכהלל בשעתו. יום אחד הוא הגדיל להחציף פנים והוא התפרץ באמצע השיעור עם שאלה מוזרה ורבי בן ציון לא התייחס לשאלה, מיד הוא ניגש לרבי בן ציון דחף את גמרתו על פניו והרעים בקולו דברי בוז, ובעוד התלמידים המומים הוא עזב את המקום בטריקת דלת תוך כדי שהוא מוסיף קללה מפיו. הוא יצא ורבי ב"צ המשיך את שיעורו כרגיל, לאחר מספר דקות הוא נכנס שוב לשיעור וביקש סליחה, רבי ב"צ אמר שאין לו שום טינה עליו וניגש אליו לפייסו שלא יצטער. חלק מהסיפורים מהספרים 'מידות טיש' ו'אוצר הסיפורים למחנכים'

תיאור מחז"ל על הפגישה של יהודה והשבטים עם יוסף. בחז"ל מובא שהדברים שעברו בין יהודה ויוסף עד שהתוודע להם שהוא אחיהם, הוא סיפור נעים מאוד עד שאחז"ל שהמלאכים ידו משמים כדי לראות ולשמע את הויכוח בינם. מילקוט מעם לועז.

יהודה ניגש ליוסף ובתחילה דיבר אתו יפה וא"ל שהבטחת לנו שתשמור על בנימין וכעת אתה מבקש לקחתנו לעבד, ואז המשיך יהודה תדע לך שיש לי חרב אצלי ואם אני אוציא אותה אני לא אחזיר אותה עד שכל מצרים יהיו הרוגים וטבוחים. מיד סימן יוסף למנשה שעמד שם על ידו לדאוג לכל צרה שלא תבוא. באותו רגע מנשה קפץ וכל הארמון רעד. באותו הרגע החל כבר יהודה להבין שמשוהו כאן לא כשורה, כי כזאת גבורה שייכת רק לבית אביהם, אבל לע"ע הוא המשיך הלאה. החל יהודה לשאוג, עד ששמע זאת גם חושים בן דן שהגיע מיד ושניהם שאגו ביחד, באותו הרגע נפלו שניהם של 300 מגדולי מצרים, ונהפכו פניהם לאחור כל הימים, (בהערת אגב ניתן לדמיין איך הם הלכו מאז אותו היום). וכמו"כ נחרבו פיתוס ורעמסס, וכל האחים החלו לרקוע ברגליהם ברצפה ופרעה ויוסף נפלו מהכסא, והרבה מבתי מצרים קרסו כמגדל קלפים. ואז גילה יוסף שיהודה כועס ואיך גילה זאת? כי כשיהודה היה כועס היה פורץ דם מעינו הימנית ושערה שהיתה כנגד ליבו היתה מסתמרת וקורעת את כל שמונת בגדיו, וחזהו מתמלא בחתיכות נחושת והיה נוטלם וגורס בשיניו, באותו הרגע בא יהודה להוציא את החרב, אך לא הצליח, מיד אמר יהודה סימן שזהו העומד מולי הוא איש צדיק, ובאותו רגע נתן יוסף מכה בעמוד שעל ידו ונעשה אבני חצץ. יהודה נבהל כהוגן אך החליט שהוא מוסר נפשו עבור בנימין, הוא התחיל לדבר יפה עד כמה מסכן אביו שאיבד כבר בן אחד וכעת כשיאבד את הבן השני הוא מסוגל למות. ויוסף שאל והיכן הייתם במכירת יוסף? ויהודה פרץ בבכי, ומיד קרא לנפתלי שיספור את כל ערי מצרים. חזר נפתלי לאחר ריצה קצרה ואמר 12 ערים.

אמר יהודה אני אחריב שלושה ואתם 9 אחים כל אחד יחריב אחד. ענו לו אחיו שזה לא אפשרי כי רוב העולם יחרב, באותו הרגע לקח יהודה אבן שהיתה על ידו ושקלה מאות טונות והחל להעיף אותה באוויר. יוסף סימן

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

ולעבור את החורף בשטיעגן ובלא ירידה ובלי להתייבש? **תשובה:** התשובה היא 'יעדים'. אדם יישב עם עצמו, ויחליט מה מדבר אליו; איזו מסכת עושה לו טוב; מה היכולות שלו; ויחליט ע"ז אני מתמודד. לדוגמא שמעתי מאדם גדול שבכולל שבו הוא לומד - לומדים בסדר"ב ב' דפים לשבוע, והוא מכיר אברך שם שהעמיד לעצמו משימה לדעת כל הפרקים שלומדים מתחיל ועד סופם בע"פ גפ"ת, והוא מקציב זמן חזרה כל יום חוק בלי יעבור, וכך יש דבר בתורה שאליו הוא מחובר, זה מרומם לו את כל היום, יש לו למה לקום בבוקר, וזה גם נותן לו תחושת סיפוק, כי הוא העמיד לעצמו יעד, וכשהוא מרגיש שהוא כובש אותו, זה נותן לו הנאה על העבר ואת החשק להמשיך הלאה. אבל מי שאין לו יעד, הוא יכול להיות מתמיד והכל, אבל הוא לא נהנה ממה שהוא עושה, כי הוא לא מרגיש במישור האישי שהוא כבש משהו ואכמ"ל. והעיקר לא לשכוח תפילה, וכשהיא באה על רוחניות מובטח שתתקבל ברוצן.

שאלה: אם מגיעים לשכונה שכנים שאורחות חייהם לא מתאימות לשכונה איך לנהוג בזה? **תשובה:** היתה שאלה כזאת שבאה לרבי ניסים קרליץ והוא ענה, לא להעיר אלא לקרב אותם ולקבלם בסבר פנים יפות, וברור שאם זה אפשרי כך צריכים לנהוג.

שאלה: עד כמה חשוב להקפיד על אכילת חמין כל שבת? **תשובה:** פעם כבה לרבי חיים הגו בליל שבת והוא אכל בבוקר טשולנט קר. לאחר הסעודה הוא יצא עם הרבנית לבית הורי ובקש לאכול קצת טשולנט חם בגלל הרמ"א בסימן רנ"ח שאומר שיש מצווה באכילת חמין בשבת. ומי שלא אוכל חמין יש חשש שהוא אפיקורס.

שאלה: האם מותר לקחת תרומה מגוי? **תשובה:** איתא בגמ' ב"ב י: דאין לקחת כסף מהעכו"ם. והנה יש לתמוה איך יעקב לקח מתנות ועגלות מפרעה? וכתוב בספרים שכל האיסור הוא כי זה מוסיף לגוי זכויות, אמנם כשהנכרי מכווין לכבוד ולהתפאר אין בזה איסור כלל, וכדאיתא שם שכל צדקה של גוי הוא חטא להם כי הם עושים זאת כדי להתגדל. וכאן הרי פרעה שלח את העגלות להגדיל את עצמו כדכתיב בפסוק וישאו בני ישראל את יעקב בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו היינו את פרעה. ולפי"ז פעם אמר רבי חיים להרב שמעון גליק שאם יתנו כבוד לגוי על הכסף שנותן מותר לקחת ממנו כסף, כי אין לו מזה שום רווח.

שאלה: הנה יוסף הוציא כל איש מעליו ולא פחד שאחיו יהרגו אותו בגלל שאהבם וכמים

למנשה שיעשה את אותו הדבר. אמר יהודה אני לא הולך לאבי בלעדיו גם על חשבון חורבן כל מצרים כי איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי. אמר לו יוסף תאמר לאביך חיה רעה אכלתהו, קם שמעון ובא לעלות על הר קדשים וכך כתב כת"ר שהאמת אהובה עליו עד מאוד, ואמר הגרא"ל בהספד על הרב שך שמידת הודאה על האמת זו מידה שרק יחידים זוכים לה (אגב שמעתי מרבי חיים קניבסקי שאמר שגדול הדור יכול לטעות, אבל תקלה לא תצא תח"י, היינו שיטעה אבל לא יעשו כפי שאמר).

שאלה: היכן מצינו שפרעה היה שקרן גדול כמנהג הפוליטיקאים? **תשובה:** הנה יוסף הצדיק אמר לאחיו כאשר תבואו אל פרעה תגידו לו שאתם רועי צאן, והרי תועבה היא למצרים להיות רועי צאן שזה האלילים שלהם, וממילא הוא ישלח אתכם לגושן וכך תוכלו ללמוד תורה, ע"כ הכל בסדר תוכנית קולעת למטרה. והנה הם הגיעו והכל דפק, ולמחרת קורא פרעה ליוסף ואומר לו ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי, היינו שלפרעה היו שטחים מלאים בצאן, והשאלה נשאלת הרי תועבת מצרים כל רועי צאן, ואיך יש לפרעה צאן. אלא התשובה היא תועבת מצרים היינו רק לעם, אבל בממשל ובפרלמנט הכל מותר- והיו עושים ככל העולה על רוחם אכלו בשר שחטו צאן והכל בסדר.

שאלה: מה נוהגים בלילה שנקרא 'ליל ניטל', למה ומתי? **תשובה:** ניטל פירושו יום לידה, והיינו יום לידת אותו האיש יש"ו שהביא הרבה טומאה לעולם. ויש דעות מתי נוהגים עניין זה האם בלילה ה-25 לחודש למניינם, שחל השנה בליל שיש, או ה-6 לראשון למניינם. וכתב החת"ס שהוא יום אבל ואבל אסור בתלמוד תורה, ולכן יש קהילות שנמנעו מללמוד בימים אלו מתחילת הלילה ועד חצות, וכתב החת"ס שבוודאי אין לקבוע מושב ליצים בלילה זה וכולם יקומו בחצות לעסוק בתורה. החידושי הרי"ם היה ממעט בלילה זה בלימוד ומרבה בשיחות חולין של ת"ח על ויכוחי היהודים והנוצרים, ויש שנהגו ללמוד סדר הדורות וכדו' ויש בזה מנהגים שונים.

שאלה: האם מי שנפל בפגעי הטכנולוגיה, או בעבירות חמורות אחרות יש לו סיכוי לשוב בתשובה? **תשובה:** ברור ביותר ואין דבר העומד בפני התשובה, ואפי' אדם הנמצא במט' שערי טומאה כשהוא ירצה לחזור ולשוב הוא יקבל סיוע משמים שלא כדרך הטבע והוא ישוב להיות אהוב ביותר, יותר מצדיקים גמורים. ויש מטובי גדולי הדורות שהיו בשאול והצליחו להתרומם והבא להיטהר מכל מצב מסייעים בידו.

שאלה: הנה כעת אחרי חנוכה יש לנו שלושה חודשי חורף ארוכים, איך אפשר להתחזק

שאלה: מה היה ביום עשרה בטבת שאנו נוהגים אותו עד יום זה כצום הכי חשוב מדי צומות שנתקנו לישראל? **תשובה:** מובא במדרש תנחומא שבאותו היום היו ראויים לגלות, ומשום הצינה המתין להם הקב"ה עד הקיץ. ובאותו היום נבוכדנצר מלך בבל צר על ירושלים ע"מ שימותו יושביה ברעב. עוד מסופר במדרש שבמשך תקופה מקודם לכן היה גיבור גדול ושמו אביקא שהיה עומד על חומת ירושלים, וכל האבנים שהיו זורקים אנשי נבוכדנצר על החומה הוא היה תופס בידו וזורק עליהם חזרה, עד אותו היום כשראה ה' שלא שבים בתשובה, באה רוח והפילה את הגיבור מהחומה ומת, באותה השעה נבקעה ירושלים. ובגלל שכל ההתחלות קשות אז זה יום מאוד קשה לישראל, ואומר החת"ס (דרוש לז אדר) שצום י' בטבת אינו נדחה אפילו אם הוא חל בששי כהשנה, וה"ה אם היה חל בשבת, כי הוא יום הדין כיום כיפור ואנו נידונים בו האם נמשיך להיות בגלות, ובשונה משאר צומות שהן זכר לעניין שקרה באותו יום.

שאלה: מי ראוי להיות ראש ישיבה? **תשובה:** בפרשתנו מו כב. ואת יהודה שלח לפנינו גושנה. ופרש"י לתקן לו בית תלמוד (ישיבה) ורבים עמדו בזה למה שלח דווקא את יהודה לבנות ישיבה. ישנם כמה תרוצים שתוצו ע"כ: או שלפתוח ישיבה צריך גבורה כיהודה לעמוד בכל הנסיונות שבאים בהתחלה. או כי צריך לתת את כל עוצמתו גם ברוחניות וגם בגשמיות וכח זה היה ליהודה שהסכים לתת את עוה"ב שלו כמ"ש וחטאתי לאבי כל הימים. והרב מפונבז' היה אומר שלפתוח ישיבה צריך אדם שלוקח ערבויות וזה היה יהודה שלקח ערבות על בנימין וכדכתיב כי עבדך ערב את הנער. **אבל התשובה השונה את הלב יותר מהכל** היא התשובה של הגר"ח מבריסק שאמר שלהיות ראש ישיבה צריך אדם שידוע להודות על האמת, היינו כשתלמיד פורץ את השיעור שהכין בעמל רב הוא (רה"י) מסוגל לומר טעיתי ניצחתני. ותכונה זאת היתה ליהודה שאמר לתמר צדקה ממני. וכמדרש הידוע על הפסוק יהודה אתה יודוך אחיך. ויהודה הרי היה יכול להודות בשקט ובצנעה, ובכ"ז עשה זאת לעיני כולם. וכן ר"ח שמואלביץ בשיחות מוסר האריך לבאר במעלת משה רבינו שהודה ולא בוש לומר שכחתי וכמו שהרחיב ברש"י בפרשת שמייני עה"פ וישמע משה וייטב בעיניו, וכן במדרש שם שהוציא משה כרוז בכל ישראל לפרסם שטעה. וידוע על הרב שך שהיה חוזר בו באמצע שיעור כללי שהיה משקיע בזה את נשמתו וכ"כ למה בגלל קושיית תלמיד, ולכן החזו"א במכתב המופרסם לרב שך שהובא בסוף

פנים לפנים, מה יש לנו מגדולי ישראל בביאור כמים פנים לפנים. **תשובה:** לפני מספר שנים נפטר הרב שלמה הופמן שהיה מוסמך על ידי גדולי ישראל לטפל בבעיות הנפש והיו גדולי ישראל סומכים ידהם עליו בכל עניין, ועשה הרבה שימוש חכמים בנושא בעיות הנפש, והוא מבאר כך: כמים פנים לפנים זה 'העברה רגשית שעוברת מאדם לאדם' וכל ההרגשות שאתה מרגיש עליו - היחס החיובי, היחס השלילי, מוכרחים לעבור אליו והשני ירגיש את הכל בין אם תרצה בין אם לא תרצה, לכן.. לא שאסור לשקר אלא זה לא עוזר אם תשקר, כי לא המילים משפיעות אלא בעיקר הרגשות והתחושות הפנימיות הן אלו שמשפיעות.

שאלה: מה המקור לומר תהלים כשמתפלל על מה שנצרך? **תשובה:** במדרש ב"ר עד יא. איתא בשעה שהשיג לבן את יעקב אמר יעקב פרקי תהלים, וכן במד"ר סח"א שבבית לבן יעקב לא שכב אלא היה אומר פרקי תהלים. ובוודאי

בכוח התפילה לבקוע רקיעים ולבטל גזירות ולהפוך הכל מרע לטוב. ולעולם ירבה אדם בתפילה כמעשה אבות של יעקב אבינו. ואיתא בראשונים (כלי יקר בראשית כד סג) שזמן המנחה הוא מסוגל לתפילה שייענה בו מיד, בשונה משאר הזמנים שלא בטוח שייענה מיד.

שאלה: כשיש בבית נמלים האם ראוי להרבות בריסוס? **תשובה:** בריסוס יש הרבה חומרי הדברה שהם מסוכנים, לכן יש למעט מלהשתמש בריסוס, וגם כשמשמש שלא ישתמש ויתן הרבה. וכיום כשלכל אחד יש בבית מסיכה כדאי לשמור את זה למקרים כעין אלו. וכשיש הרבה חרקים יקרא למדביר מורשה ויפעל ע"פ הוראותיו.

שאלה: ילד שצמוד כל הזמן להורה, וכל הזמן מברר שההורה בבית, כיצד יש להתמודד עמו? **תשובה:** אם מדובר בתופעה חדשה מסתבר שהוא נחשף לאיזה סיפור מפיח על נטישה או

שהוא חווה איזו טראומה שגורמת לו לפחד כשהוא לא רואה מבוגר בסביבה, ויתכן מאוד שהוא רואה רק באחד ההורים את הקשר ולכן יש לתת ביטוי לקושי שלו; לא לזלזל; לא להעלים לפתע; לשדר לו רוגע וביטחון; ולשבח אותו על כל שיפור, וכשהבעיה מחריפה אפשר ללכת לטיפול פשוט וקצר בעניין זה.

שאלה: על מה כדאי לתת את הדעת כדי שהחיים הטובים בבית יימשכו בלי בעיות? **תשובה:** יש הרבה בתיים שחיים באהבה אחווה שלום ורעות ואפ"י מעבר לכך, והבעל רואה כמה עיקרו של בית לוקחת ע"ע מעל ומעבר בשביל לסייע לו במטלותיו, וכמובן עושה הכל בשמחה. אבל צריך לזכור שאם אדם לא מפצה ע"י פיצוי ריגשי כמילה טובה והערכה וכבוד, וזהירות מזלזול אז הכל יכול להתפוצץ. וצריך כל הזמן להיות עם עיניים פקוחות ע"ע שהוא עושה המוטל עליו ולא לחשוב שהנה הכל כ"כ טוב למה שיתפוצץ.

שאלה בחושן משפט

שמירה בשטרות? יעוין שו"ע חו"מ שא א. ובש"ך שם. מרבי דוד בוסו.

הזיכוי בטעות לפח, וכעת ראובן תובע את שמעון על הזיכוי. מה דין הזיכוי האם הוא ככסף שחייב בשמירתו, או כדין שטר שאין

שאלה בחושן משפט: ראובן שלח את שמעון לקנות לו מוצר ומסר לו פתק זיכוי, עד ששמעון הגיע לחנות הוא זרק את

חידות

חידון משמעויות מילים לפרשת ויגש

י' משמעויות למילה אב

- 1 - אב - אבא. "היש לכם אב או אח" (בראשית מד, יט).
- 2 - אב - חבר ופטרון. "וישימני לאב לפרעה" רש"י: לחבר ופטרון (בראשית מה, ח).
- 3 - אב - מורה ומנהיג. "לאב המון גויים נתתיך" מלבי"ם: מורה ומנהיג (בראשית יז, ח).
- 4 - אב - רבי. "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" רש"י: רבי רבי (מלכים ב' ב, יב).
- 5 - אב - לח. "עודו באבו לא יקטף" רש"י: "באבו" - בליחלוהו ובפריו (איוב ח, יב).
- 6 - אב - אברהם אבינו. "אב ידעך מנוער" פיוט ליו"כ.
- 7 - אב - חודש אב.
- 8 - אב - בעל הסמכות. בראש ההיררכיה - אב בית דין.
- 9 - אב - מקור. ראשי - אב מלאכה. אב הטומאה. אב נייקי.
- 10 - אב - גדול. בוגר. "אב בחכמה ורך בשנים".

תשובות:

א. שם השם לא מוזכר. ב. ויפול על צווארי אחיו בנימין. ג. יצר בן נפתלי, המנהג לומר ייצר טוב וייצר רע. ד. ונפשו קשורה בנפשו. ה. ובני דן חושים. ו. מה ח. וישמיני לאב לפרעה. ז. חתול ע"פ ב"ק פ. ח. על הניסים של פורים בשבת. ט. אישה יקימנו והיינו בעלה. י. מים גנובים. יא. חוסך שבטו שונה בנו. יב. גר שנתגייר בגיל עשרים. יג. ביג' ביד' ובטוי' בניסן קרבנות תודה פסח וחגיגה: הסבר: בגמ' פסחים דף יג: (דף היומי של שבת שעברה) כתוב בגמ' וברש"י גבי חלות תודה פסולות שביג' ניסן היו כולם מביאים קרבן תודה דבחג המצות אסור להקריבם שיש בהם י' חלות חמץ וכל מי שהיה עליו קרבן תודה הביא ביג' (ובמיוחד מי שעלול לעבור בבל תאחר) וביד' היו מביאים כולם קרבן פסח ובטוי' היו מביאים קרבן חגיגה בשנים שיד' חל בשבת (כמו השנה) כדאיתא בפסחים דף ע' שחגיגה הייתה באה עם הפסח מלבד אם חל יד' בשבת, שחגיגה לא דוחה שבת ואז כולם היו מביאים קרבן חגיגה בטוי' (דשלמים קרבים ביו"ט).

יד. בדיוק בדקה החמישים ותשע כי כל דקה היא מכפילה עצמה. טו. דוד. טז. קפה שחור. יז. יין יבש. יח. מפלס הכנרת. יט. הכבוד. כ. קרמבו. כא. עז.

חידות לפרשת שבוע: א. איזו מילה מאוד מצויה אין אותה בפרשיות מקץ וויגש, ובויחי יש אותה רק פעם אחת? ב. מי נפל בפרשה ולא על הקרקע? ג. למי היה בן שמצמידים לשמו רע או טוב? ד. איזה קשר בפרשה הוא לא ע"י אמצעי קשירה? ה. איזה אדם יחיד נקרא בשם רבים? ו. מי קרוי בפרשה כאילו הוא אבא של מישהו ואין להם שום קשר משפחתי?

חידות תורניות: ז. מה לא חייב בהשבת אבידה? ח. איזה דבר מודפס בכל הסיפורים ונאמר באותו מקום שהוא מודפס רק פעם בכמה שנים? ט. אישה והוא זכר? י. מה מתוק והוא לא מתוק? יא. מתי בחז"ל לא מומלץ לחסוך? יב. איזה אדם יכול להינשא ביום לידתו? יג. מתי היה בשנה שבמשך שלושה ימים רצופים היו מביאים המוני בית ישראל קרבנות יחיד וכל יום קרבן שונה?

חידה לבוגרים: יד. בתוך קופסה היתה טיפת מים כל דקה היא מכפילה את עצמה תוך 60 דקות התמלאה הקופסה, לאחר כמה דקות הקופסה מתמלאת בדיוק בחצי?

חידות לשאול את הילדים: טו. מה המשותף לשמש, אח של אבא, מלך? טז. מה שחור שהוא לא שחור? יז. איזה יבש הוא רטוב? יח. כשירד עליו גשם הוא עולה? יט. מי רודף כשבורחים ממנו? כ. מי קרוי על שם מה שיש בו? כא. לאיזה חיה יש רק עין אחת.

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com יש לדייק במיל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com או לטל: 0527633431 לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 036180383

לאור קריאת מרן שו"ת לחיזוק במצוות נטילת ידים

אברכה שמך

נטילת ידים וברכות בהלכה ובאגדה

עסקר א' ח' של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א להתחזק במצוות נטילת ידים, דבר בעיתו מה טוב עם הוצאתו לאור של החדש אברכה שמך, בו נערכו בבחירות כל הלכות נטילת ידים לפרטיהם, כשאליהם מצורפים גם הלכות סעודה, ברכות הנהנין, וברכות השבח והראייה.

הספר ערוך בצורת פסקי הלכות קצרים, בדגש על אופי וצורת החיים בזמנינו, עם דוגמאות אקטואליות רבות, משולב עם מאות פסקים מרתקים מפוסקי הדור.

הושם דגש מיוחד על ההצמדות למקורות, כאשר לכל הלכה ישנו ציון מפורט מהיכן נלקחה, הספר נבנה על פסקי השולחן ערוך המשנה ברורה והחזון איש, ומיועד לנוהגים על פי פסקי הרמ"א, בתוספת הכרעותיהם של מרנן ורבנן הגר"ש אלישיב, הגר"ז אויערבך, הגר"ש ואזנר זצ"ל, ולהבדיל בין חיים לחיים מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, ופסקים רבים נוספים מפוסקי זמנינו.

כידוע לימוד בקיצורי הלכות גורם פעמים רבות למכשול, כאשר הלומד אינו מבין את טעם ההלכה, ובעקבות כך הוא עלול לטעות ולדמות דבר לדבר בצורה שגויה, בנוסף לכך הלימוד ללא הבנת שורשי ההלכה אינו נקלט בזכרון, ונשכח לאחר זמן קצר. לצורך כך נעשתה עבודת עריכה מיוחדת, כאשר לכל נושא הלכתי מצורפת הקדמה קצרה בה התבארו מקורות ההלכה וטעמיה, כך זוכה הלומד להרגיש את מתיקות ההלכה מתוך הבנת שורשי הדברים, והדברים נקבעים בזכרונו.

הספר מלווה בהסכמותיהם הנלהבות של פוסקי דורינו, מתוכם הסכמתו של הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, המעיד על המחבר 'שהשקיע כוחות עצומים לברר ולבאר הלכות ברכות בדברים שנתחדשו באחרונה שנתן לבו עליהם ברוב חכמה וכשרון, ופרס כל האפשרויות כשמלה, ממש קילורין לעיניים, וממשא ומתן שהיה לי עמו בספרו זה, ומן המעט שעברתי, ראיתי שמונה כאן עבודה רבה ויגיעה עצומה'

לספר מצורף לוח ברכות עדכני ואינדקס מפורט, והוא מכיל 640 עמודים, נמכר ב-50 ₪.

כותר:

תשובות גדולי הפוסקים
לוח ברכות עדכני
אינדקס מפורט

ניתן להשיג ברשתות הספרים המובחרות, הפצה: יפה נוף
ניתן לקבל דוגמא מן הספר במייל 9285507@gmail.com

לראותם לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 65 | פר' ויגש תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מזן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מזן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א

מזן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

מזן הגרמ"ה הירש שליט"א

זקן המשגיחים הגר"א פולק שליט"א

מזן גאון ישראל הגר"ד לנדז שליט"א

מזן הגר"ע טולדנז שליט"א

מזן הגרמ"צ בדגמן שליט"א

מזן הגר"ב ויסבקר שליט"א

הגד"ח פיינשטיין שליט"א

מרדכי הגד"ש שטינמן שליט"א

הגד"י אונגרישור שליט"א

26/12/2020

הגד"ב פינקל שליט"א

הגד"י קארפ שליט"א

הגרב"ג קוק שליט"א

הגד"ג קופשיץ שליט"א

26/12/2020

הגד"ג הוניסברג שליט"א

הגדח"פ פדץ שליט"א

שמחת בית קרית מלך - תפארת ציון
 שמחת נישואי בן הגאון הגדול רבי שלמה קניבסקי שליט"א נכד למרן דשכבה"ג שד התורה שליט"א

מסיבת חנוכה בישיבת פוניבז' בהשתתפות ראשי הישיבה

כנס הפתיחה ל"איחוד"
 בני הישיבות לצעירים באופקים בחנוכה

הגאון רבי מרדכי אויערבאך שליט"א
 בחלוקת 'מעוֹת חנוכה' לאחר סעודת ליל זאת חנוכה
 שערך בבית מדרשו אביר יעקב סאדיגורה בתל אביב

מעמד העשור לארגון "ארחות"

לרגל מלאות עשור שנים לארגון "ארחות יושר" של רבי אריה קניבסקי, התאסף מגידי השיעורים למעמד מיוחד

העשר

למעלה מאלף אברכים ובני תורה התאספו אמש, ליל זאת חנוכה, למעמד מיוחד ומרומם לציון עשור שנים ל"ארחות יושר" העומד בנשיאות מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ובראשות נכדו חביבו נאמן ביתו רבי אריה קניבסקי שליט"א, ולרגל סיום הלימוד היומי בספר חובות הלבבות, במרכז האירועים 'אוניו' שבקרית גמל התעופה.

במעמד המיוחד שהיה סגור לקהל הרחב, נערך הסיום ברוב פאר והדר כיאה לכבודה של תורה וליקור את הלומדים.

המעמד נפתח בבית מדרן רשבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמפאת הרצון להמנע מלהטריחו התכנסו רבני ארחות יושר לקבלת ברכתו. במעמד אמר מרן שליט"א כי הדרך להצליח בתורה היא רק ע"י יראת שמים שהוא "הקב חומטין" שצריך לערב בלימוד התורה, והדרך לחיזוק ביראת שמים הוא ע"י תפילה ומוסר. מרן שליט"א העניק את ברכתו למחזיקי הארגון שיוזכו לשכר בעולם הזה ובעולם הבא, וכן בירך את כל הנאספים במעמד הגדול.

מנחה המעמד הרה"ג רבי יצחק שריבר שליט"א מרבני ישיבת "ארחות תורה", קידם בברכה את המתאספים הרבים, מגידי השיעורים מכל רחבי הארץ מנהריה ועד ירוחם.

בראשיתו של המעמד נערך סיום מסכת וסיום ספר חובות הלבבות ע"י הרה"ג רבי אשר לבי שליט"א מרבני "ארחות יושר", ולאחר מכן נאמר קדיש ע"י בנו הגדול של מרן שליט"א הגאון רבי אברהם ישעי' קניבסקי שליט"א ראש כולל "ארחות יושר".

לאחר מכן התקיים במקום "דינר" התרמה לכבוד גדידי לב מחזיקי הארגון, כאשר בשיאו הובאו דברי מרן שר התורה שליט"א ומכתבו ע"י בנו הגדול הגאון רבי אברהם ישעי' שליט"א. במהלך ה"דינר" נשא דברי חיזוק וברכה הרה"ג רבי יעקב הלל שליט"א ראש ישיבת אהבת שלום.

שיאו של המעמד היה עת נכנסו אל האולם מרבנן ורבנן שליט"א גדולי ראשי הישיבות וחברי מועצת גדולי התורה, הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ראש ישיבת רשב"י, הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל, הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר שליט"א ראש ישיבת בית מתתיהו, הגאון הגדול רבי שרגא שטינמן שליט"א ראש ישיבת ארחות תורה, הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, הגאון הגדול רבי יצחק הקר שליט"א ראש ישיבת גרודנא, וכן הרה"ג רבי דוד אפשטיין שליט"א מראשי ישיבת תורה בתפארתה, ובעלי המוסד הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א מנהל רוחני דיישיבת עטרת ישראל, הגה"צ רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי שליט"א מנהל רוחני דיישיבת ארחות תורה, הגה"צ רבי אריה ליב שפירא מנהל רוחני ישיבת פונביץ לצעירים והגה"צ רבי אפרים וולך שליט"א מנהל רוחני דיישיבת ברכת אפרים.

את המעמד הנעימה תזמורת בת 20 כלים בניצוחו של יואלי דיקמן ולווהה בשירתם של מרדכי בן דוד ורדיגר וזאנוויל וינברגר עם ילד הפלא בנצי קלצקין.

בסיום המעמד קיבלו המשתתפים ערכת שו של ספרי חובות הלבבות ב"ב וכן את היצירה החדשה "לחזות בנועם השם" ספר ובו תמונות, עובדות, מעשים ותשובות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שיצא במיוחד לרגל המעמד.

צילומים: שוקי לדר, דוד זר, יעקב נחומי, יעקב כהן. הפקה: בולדוזר הפקות

לזכות נשמות

לימוד התורה של ילדי קרן ההסעות
לע"נ יקיריכם

ביום השנה ליקירכם משתתפים במימון הההסעות
וזכות לימוד התורה יוקדש לע"נ

אין לד עילוי נשמה גדול מזה

ה' טבת
א"ז אדר
ש"ס ה'תשס"ו
א"ז אדר

מזן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א
מציין בלוח "לזכות נשמות"
את יום היארצייט של אביו
הרה"ג רבי טוביה יוסף לנדו זצ"ל

הצטרפו והנציחו את זכויות
הלימוד של אלפי ילדי קרן ההסעות
ביום השנה לפטירת יקיריכם
בלוח "לזכות נשמות"

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל

הצטרפו לגדולי ישראל שכבר הנציחו את שמות יקיריהם:

1700-50-66-22

ת.ד. 257 בני ברק או בהעברה לבנק הפועלים סניף 655 מס' ת-ן: 339991 קרן הסעה וסיוע לתלמידי החינוך העצמאי ע"ר 95-659-804-5
התרומות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46 כמ"כ ניתן לתרום בקלות ובמהירות בכל עמדות "מדרם פלוס" ברחבי הארץ

